TRACTATIO

DE REPVDIIS ET DIVORTIIS:

IN QVA PLERÆQVE DE causis matrimonialibus (quas vocant) incidentes controuersiæ ex verbo Dei deciduntur.

Additur Iuris Ciuilis Romanorum, & veterum his de rebus canonum examen, ad eiusdem Verbi Dei, & æquitatis normam.

EX TH. BEZÆ VEZELII PRÆlectionibus in priorem ad Corinthios Epistolam.



GENEVÆ,
Apud Iohannem Vignon.
M. DCX.

QUAE hîc ex Pontificijs Canonibus citauimus, nemo perinde accipito, ac si eorum auctoritate veritatem niti vlla ex parte vellemus. Tantùm enim illos idcirco protulimus, vt hæc aduersus eos quoque valeant, quibus alioqui religio est quicquam quod probemus non improbare.

DE RE-

DE REPVDIIS ET DIVORTIIS.

QVo iam olim gradus in matrimonio fuerunt conſtituti, Spõſalium origo & cauſæ.
non tantùm in Eccleſia, ſicut ex Moſe Deut. 20.7. Mat. 1.18.
& Matthæo colligi facilè poteſt: verùm etiam inter Græcos, apud quos μνηστεύεσθαι & γαμεῖν differunt: & iure Romanorum ciuili, in quo de ſponſalibus copioſè cauetur. Videntur autem eius moris duæ potiſſimùm cauſæ generales fuiſſe: vna, vt tāti momenti obligatio non protinus, ſed duobus demum diſtinctis gradibus perficeretur: altera, vt medio temporis interuallo, num aliquid fortaſſis eſſet quod matrimonij conſummationem impediret, tempeſtiuè diſpiceretur, quoniam videlicet conſummato matrimonio res in integrum poſtea reſtitui in virgine nullo modo poteſt: in vidua, ſine infamia turpíque macula non poteſt. Addo quoque tertiam, cuius vel maxima habita fuit ratio in Chriſtiana Eccleſia, nempe vt honeſtas in hac ſancta corporum coniunctione ſeruetur, quod non fieret ſi ſtatim vt facta eſt ſtipulatio, ad concubitum effreni

libidinis impetu coniuges proruerent. Certum autem illius inter ſponſalia & nuptias intercedentis temporis ſpatium ſub Lege vel in prima Eccleſia fuiſſe non lego: ſed rectè videtur poſtea illud definiiſſe Eccleſia veluti trinundina promulgatione, in ſolemni videlicet cœtu facienda, vt ritè & ordine omnia in domo Dei, ex Apoſtoli doctrina peragantur. Itaque qui hunc morem aſpernantur, ſciant ſe ludibrio habere Eccleſiam Dei, quum planè ridiculum ſit denuntiare futuram matrimonij benedictionem quod clam ſit conſummatum: & num aliquod ſit impedimentum rebus non amplius integris quærere. Qua igitur fronte poſtea pro virgine prodibit quæ iam cum marito concubuit? & benedictio, quo pudore ab Eccleſia, quæ ludibrio habita fuerit, flagitabitur? Itaq; in hac Geneuenſi Eccleſia rectè illud obſeruatur, vt qui tale quippiam admiſerint, anteqùàm illis benedicatur, culpam coram Eccleſia, præſante Miniſtro, agnoſcant: nec virginali habitu prodeat quæ virginitatem ante tempus, pacto etiam marito prodidit. Quibus verò, vt vulgò in Papatu fieri ſolet, precio accepto huiuſmodi promulgationes omittere nulla eſt religio, quod potius quàm ſacrilegorum nomen tribuas? Sed & illa ſolemnis nuptiarum in Eccleſia benedictio vetuſtiſſima eſt, & iuſtis de cauſis ſancita: non modò vt Deo, ſicuti par eſt, conſecretur indiuiduæ conſuetudinis vitæ initium: verùm etiam vt infinitis

Benedictio nuptiarũ. Tert. lib. 2. ad vxores.

alio-

alioqui fraudibus occurratur. Christianis certè admodum turpe fuerit, non conscia Ecclesia matrimonium inire vnde nascantur futuræ Ecclesiæ membra, quum ipsas prophanas gentes constet ritibus penè infinitis sua coniugia iis quos falsò deos arbitrabantur, consecrasse. Sed & prima illa coniugij Adami à Deo ipso Euam Adamo tradentis, profecta benedictio, hanc futuris omnibus verè sanctis coniugibus regulam omninò videtur præscripsisse, vt qui coniugium initurus est, testibus cum Ecclesia Angelis, vxorem non tam ex parentum quàm ex Dei ipsius, per os ministri sui loquentis, manu traditam accipiat. Duobùs igitur gradibus verè solemne & legitimum matrimonium inter prophanas etiam gentes perficiebatur: sponsalibus nimirum & nuptiis, vt vel illud Terentianum declarat: Ambros. epist. 70. lib. 9. Gen. 2. 22.

Placuit, despondi, nuptiis dictus est dies.

Inde & illud consequitur, totidem esse eius dirimendi vinculi gradus, nẽpe REPVDIVM, quo sponsalia, & DIVORTIVM, angustiore significatione appellatũ, quo matrimonium, iam ipsa interueniente corporũ copula consummatũ, dirimitur, vt disertè declarat Modestinus. De vtroque igitur sigillatim agemus, ac primùm quidem de repudiis, siue de sponsalium diremptione. Repudiũ & Diuortium quo differant. l. inter stuprum D. de verb. sign. De sponsalibus ipso iure nullis siue inutilibus.

Sponsalia propriè dicuntur dirimi quæ rata prius fuerunt ac proinde legitimè contracta: nec enim vbi nullum est vinculum,

diremptioni locus eſt. Nihil tamen prohibet quominus de iis quoque ſponſalibus, & quidem priore loco, diſceptemus, quæ quum ipſo iure nulla ac planè inutilia ſint, impropriè dirimi dicuntur, quum potius vana ab ipſo ſtatim initio, quod ad obligationem attinet, fuiſſe declarentur.

Sponſalia verbis in futurum conceptis non obligant præcisè.

c. præterea &c. requiſiuit. De ſponſ.

Lombard. libr. 4. diſt. 27. & 28.

Mat. 1. 20.

Eiuſmodi ſunt autem in primis ſponſalia quæ ſolis verbis de futuro, vt loquuntur, ſiue purè, ſiue addita conditione concipiuntur, vt ſi quis dicat ACCIPIAM, non autem ACCIPIO. Nam vt rectè declarat Lōbardus, aliud eſt promittere quàm facere. Aliqua tamen in eo ſubeſt difficultas, quòd Sponſalia ſui natura in futurum reſpiciāt, quum in ipſis demum nuptiis vxor ducatur. Imò etiam verbo παραλαμβάνειν vtitur Angelus apud Matthæum, de Ioſepho iam deſponſo loquens, vt DESPONDERE nihil aliud ſit quàm SE ACCEPTVRVM SPONDERE. Neque verò dubium eſt quin Sponſalia veteribus nihil aliud fuerint quàm ſponſiones, id eſt, adhibita ſtipulatione ſolemnes de accipienda vxore promiſſiones, ita vt non tunc plena & abſque omni exceptione fieret futuri matrimonij obligatio, ſed libertas quædam relinqueretur recedendi à contractu & Sponſo & Sponſæ, ſi ita placuiſſet, quanuis ex ſponſu ageretur, & qui in culpa erat QVANTI INTERERAT dānaretur. Chriſtiani verò, quibus meritò ſumma ſemper religio fuit, de iſto contractu cuius ſe auctorē Deus ipſe profitetur

Gel. lib. 4. cap. 4.

quicquam

quicquã temerè statuere, vt obuiam irent isti sponsalium dissolutioni, vulgatas illas de pacíscendo siue seriò promittendo matrimonio sponsiones non pro veris sponsalibus, quæ ex solo partium consensu mutari non possunt, sed pro simplicibus promissis habuerunt. Inde discrimen illud verborum in præsens vel in futurum tempus conceptorum, quod ego quidem minimè inane esse puto. Quemadmodum enim, exempli gratia, qui sic loquutus fuerit, *Vendam tibi hunc fundum*, nondum vendidit, sed tantùm venditurum promisit, ac proinde nulla inde actio neque ex vendito, neque ex empto nascitur, sed ex promisso duntaxat: qui verò dixit, *Vendo tibi hunc fundum*, etiã si addiderit non nisi à certo die ab emptore possidendum, eo tamen ipso momento vendidit: ita etiam distinguendum est inter *Despondeo* & *Despondebo*, *Accipio*, & *Accipiam*, quoniam istis verbis non fit coniugium, sed promittitur: illis verò contrahuntur sponsalia, atque adeò matrimonium ipsum, quanuis non de facto, vt vulgò loquuntur, de iure tamen eo ipso momento initur. Itaque post eiusmodi sponsalia de futuro duntaxat, si quis aliam sibi verè despondit, rata erit posterior promissio: ac proinde prior, quod ad obligationem attinet, vana fuisse declarabitur, quoniam aliud est re ipsa sese obligare, quàm faciendam obligationem promittere. At enim, inquies, quantumuis simplex promissio conscientiam

Lateran. concil. sub Alexan. 3. parte 6. c. consuluit, c. sicut, De spons.

Psalm. 15. c. de illis, & c. sicut, De spons. ligat. Neque verò inficior longè rectius facere qui fidem quoquo modo datam præstet quantum in se est, præsertim si iusiurandum interpositum sit: ac grauem etiam reprehensionem in Ecclesia mereri, qui mutatæ voluntatis causam idoneam non afferet: imò Gel. lib. 4. cap. 4. etiam in foro iustè damnari, quanti intererat promissionem illam impleri, si in culpa fuisse deprehendatur. Sed tamen eum qui tantùm futuram obligationem promittat, e- c. requisiuit, De sponsal. xistimo videri posse omnino, quum tacitè saltem sibi spatium ad ampliorem deliberationem petat, liberam sibi facere mutandi consilij facultatem, quod in isto præsertim tanti momenti contractu meritò obseruatur, vt ex eiusmodi pollicitatione præcisè obligatus videri non possit.

De sponsalibus non purè initis. Lib. Sent. 4. dist. 28. quæst. 2. In sponsalibus verò per verba (vt aiunt) de præsenti, sed adiecta conditione cõceptis, has distinctiones obseruari volunt Scholastici. Primùm, vt si ponatur res præterita vel præsens, veluti, si quis dicat, *Accipio te vxorem, si hoc vel illud possides*, vel, *Si pater consensit*, & ea conditio iam extet, rata sint sponsalia: sin verò non extet, nihil promissum intelligatur. Deinde vt si conditio futurum respiciat, ea rursus distinctio adhibeatur, vt necessaria quidem habeatur quasi completa, ac proinde sit ex sponsalibus ratũ coniugium, vt *Accipio te vxorem si cras sol oriatur:* si impossibilis, habeatur pro non adiecta, ac proinde rata quoque sint sponsalia: si contingens, vt

Accipio

Accipio te uxorem modò cras hoc vel illud fiat, idem de ea iudicetur atque de simplici promissione per verba de futuro, vt paulò antè diximus. Denique vt si conditio vel contra matrimonij naturam fuerit, veluti, *Accipio te uxorem ad biennium*, vel etiam turpis, vt *Accipio te uxorem modò quaestum ex corpore facias*, eiusmodi sponsalia vana censeantur. Et hæc quidem fateor probabiliter dici, sed sepositis istis distinctionibus eorum sententiæ per omnia accedo, qui non nisi purè factis sponsalibus, & quidem per verba de præsenti, coniugium prorsus ratum esse volunt, quo iure vtimur in hac Geneuensi Ecclesia: quoniam videlicet qui conditionem adiicit, quæcunque tandem illa sit, in incertum loqui necessariò præsumitur, etiam si res iam certò esse postea comperiatur: ac proinde purus ac prorsus liber ipsius consensus esse non videtur, qualem tamen in huiusmodi præsertim contractu requiri extra controuersiam est. Itaque apposita rei præsentis vel præteritæ conditione quæ postea extet, concedo quidem actionem ex sponsu nasci, de qua superiùs diximus: certam verò & inuiolabilem rati matrimonij obligationē, non item. Certè eius appositæ conditionis quam omnibus satis constet prorsus necessariam esse, non video quis vsus esse possit, quoniam nemo illá sanæ mentis nisi cum ludibrio adhibeat. Quòd autē impossibilis pro non adiecta censetur, vt valeat tāquam purè facta obligatio,

c. si conditiones, De cond. appos.

c. super eo De condit. appos.

Concil. Lateran. sub Alexan. 3. parte 6. c. consuluit, & c. Quicunque.

ne id quidem facilè probarim, si modò fuerit ex earum genere quas prorsus impossibiles esse palàm constiterit, vt si dicatur, *Accipio te vxorem si digito cœlum tetigeris*, vel (cœcam alloquendo) *si me videris*. Nam qui sic loquitur, sese non modò in id coniugium non consentire, sed etiam cum ludibrio id reiicere, palàm, meo quidem iudicio, testatur, nedum vt purè videri possit consensisse. Sed quid si sponsalibus apposita conditione factis, copula sit subsequuta? rectè sanè responsum est ab Innocentio tertio, eiusmodi hominem videri à conditione recessisse.

c. de illis. c. per tuas De cond. appos.

Ipso quoque iure inualida sunt sponsalia contra Dei voluntatem nobis in ipsius verbo patefactam contracta, cuiusmodi sunt incestuosa: itémque clandestina, id est, in quibus auctoritas eorum non interuenit in quorum potestate vel alter contrahentiũ sit constitutus. Incestuosa sunt, quæ cum cognatis vel affinibus intra gradus prohibitos contrahuntur. Nititur autem ista prohibitio iure tum diuino tùm humano. Etsi enim videri possent quæ Dominus hac de re per Mosen scripsit ad solos Israelitas pertinuisse, tamen ita se res non habet. Est enim vniuersalis & perpetua istarum legum ratio, & legis ipsius naturæ pars, quamuis ipso mundi initio necessitas coëgerit quædam non ad vnguem obseruare in iis qui ex latere coniunguntur, & postea quoq; non sine arcano mysterio, ante Legem latã nonnulli ex sancta progenie intra

De sponsalibus incestuosis.

tra gradus poſtea expreſſè prohibitos coniugia, exemplo poſteris minimè imitando contraxerint. Nam alioqui Rubem filium ſuum Iacobus non rectè primogenituræ gradu deieciſſet: neque Dominus Ægyptios & Cananæos vt inceſtuoſos expreſſis verbis damnaſſet: neque iure dixiſſet Paulus illum Corinthium coarguens, eiuſmodi flagitium ne inter prophanas quidem gentes tolerari.

Gen. 49. 4. Leuit. 18. 1. Cor. 5. 1.

Iſta porrò graduum deſcriptio quum non vno modo à Iuriſconſultis & à Romanis Pontificibus tradatur, (de quo diſcrimine magna iampridem eſt contentio:) conſtitui ſummam tantùm rerum ita explicare vt de veritate conſtet. Primùm autem quandam vocabulorum ſignificationem tradendam arbitror.

Gradus vocant ipſam generationum ſeriem, quòd alij ab aliis quaſi gradibus quibuſdam oriantur. In iis deſcendiſſe dicuntur, qui ab iis orti ſunt, ad quos ſurſum iiſdem gradibus regrediaris neceſſe eſt, vt & eorum qui genuerunt, & eorum qui geniti ſunt perpetuam ſeriem habeas. Vtrórunque directa, & perpendicularis eſt linea, quam vocant, in qua ſerie Aſcendentes illos, Deſcendentes autem iſtos vulgò appellant. Latini illos ad ſextum vſq; gradum, id eſt, ad Tritauum, Parentes, deinceps verò Maiores generali nomine vocant: iſtos autem itidem ad ſextum gradum, id eſt, ad Trinepotem, Liberos, ac deinceps communi nomine Poſteros

Grad. quid. Deſcēdētes & Aſcēdentes qui. Parentes. Maiores. Liberi. Poſteri.

nominant, quorum hæc eſt deſcriptio:

Tritauus, Tritauia.

Atauus, Atauia.

Abauus, Abauia.

Proauus, Proauia.

Auus, Auia.

Pater, Mater.

Filius, Filia.

Nepos, Neptis.

Pronepos, Proneptis.

Abnepos, Abneptis.

Atnepos, Atneptis.

Trinepos, Trineptis.

Cognatio. Iam verò quum plures filij ex vno cõmuni patre oriri poſſint, & hi rurſus in ſuas diſtinctas familias propagari, conſtitui oportet aliud conſanguinitatis genus quod συγγένειαν vocant, id eſt, cognationem eorum videlicet qui interdum propiùs, interdum longiùs repetito genere ex communi quopiam parẽte ortum

ortum habuisse deprehenduntur, qui omnes communi nomine Cognati, magis proprio vero vel Agnati, (putà si ex communi parente mare) vel Cognati, angustiore tamen significatione, si ex communi parente fœmina descenderint, appellantur: alias autem appellationes maximè proprias, prout propiùs vel longiùs distant, sortiuntur. Itaque quod ad eos attinet qui parentibus coniunguntur ex latere, dicitur Agnati. Cognati.

PATRVVS, Patris frater. Amita, patris soror.

AVVNCVLVS, matris frater. Matertera, matris soror.

PATRVVS magnus, aui frater. Amita magna, auiæ soror.

AVVNCVLVS magnus, auiæ frater. Matertera magna, auiæ soror.

PROPATRVVS, siue Patruus maior, proaui frater. Proamita siue Amita maior, proaui soror.

PROAVVNCVLVS, siue Auunculus maior, proauiæ frater. Promatertera, siue Matertera maior, proauiæ soror.

PATRVVS maximus, abaui frater. Amita maxima, abaui soror.

AVVNCVLVS maximus, abauiæ frater. Matertera maxima, abauiæ soror.

FRATER, eiusdem patris & matris, vel alterius illorum filius; qui frater est Vterinus.

SOROR, eiusdem patris & matris, vel

alterius illorum filia, quæ dicitur ſoror Vterina.

PATRVELIS, patrui filius vel filia. Itaque Patrueles ſunt minimùm duo, nempe duorum fratrum filij vel filiæ: vt,

THARE.

NACHOR. ABRAHAM.

BETHVEL, —— ISAAC, patrueles.

AMITINVS, amitæ filius, vt Amitina amitæ filia. Itaque nunquam Amitini inter ſe duo ſunt, quoniam qui eſt alteri Amitinus, ab eo nominatur Conſobrinus, veluti in hac ſpecie:

NACHOR.

LABAN. REBECCA.

RACHEL. IACOB.

Iacob eſt Racheli amitinus, Rebeccæ videlicet ipſius amitæ filius. Eandem autem Rachelem Iacob vocabit Conſobrinam, id eſt, Auunculi filiam.

CONSOBRINVS enim propriè eſt Auunculi filius, & Conſobrina Materteræ filia. Nam alioqui ſic quoque promiſcuè vocantur quilibet fratrûm vel ſororum liberi, quos vernaculo ſermone Cognatos germanos vocamus.

SOBRI-

Sobrino propior, eſt Patrui vel Auunculi magni, ſeu Amitæ, vel materteræ magnæ filius, quod viciſſim de ea ſtatuendum eſt quæ vocatur Sobrina.

Sobrinus, eſt patrui vel auunculi magni, ſiue amitæ vel materteræ magnæ, nepos: ac proinde Sobrina patrui vel auunculi magni, ſiue amitæ vel materteræ magnæ, neptis, veluti in hac ſpecie:

THARE.

NACHOR. ABRAHAM.

BETHVEL. ISAAC.

LABAN. IACOB.

Bethuelem vocabit Iacobus propiorem Sobrinum, vtpŏte magni eius patrui Nachoris filium. Iacobus & Laban ſunt ſobrini, quoniam ille quidem Abrahami, iſte verò Nachoris, magni vtriuſque patrui, nepos eſt. At Bethuel Iacobum patruelis filium, ac viciſſim Iſaacus Labanem, dicet: quem vulgò, vt & conſobrinorum & amitinorum filios, vocamus *Couſin remué de germain.*

Quòd autem fratris vel ſororis filiis à nonnullis tribuitur Nepotum nomen, id fit præter Latinæ linguæ morem.

Eſto verò iſtarum συγγενειῶν hæc deſcriptio, inſerta quoque illa recta parentum

Psalm. 15. c. de illis, & c. sicut, De spons. ligat. Neque verò inficior longè rectius facere qui fidem quoquo modo datam præstet quantum in se est, præsertim si iusiurandum interpositum sit: ac grauem etiam reprehensionem in Ecclesia mereri, qui mutatæ voluntatis causam idoneam non afferet: imò Gel. lib. 4. cap. 4. etiam in foro iustè damnari, quanti intererat promissionem illam impleri, si in culpa fuisse deprehendatur. Sed tamen eum qui tantùm futuram obligationem promittat, e- c. requisiuit, De sponsal. xistimo videri posse omnino, quum tacitè saltem sibi spatium ad ampliorem deliberationem petat, liberam sibi facere mutandi consilij facultatem, quod in isto præsertim tanti momenti contractu meritò obseruatur, vt ex eiusmodi pollicitatione præcisè obligatus videri non possit.

De sponsalibus non purè initis. Lib. Sent. 4. dist. 28. quæst. 2. In sponsalibus verò per verba (vt aiunt) de præsenti, sed adiecta conditione cōceptis, has distinctiones obseruari volunt Scholastici. Primùm, vt si ponatur res præterita vel presens, veluti, si quis dicat, *Accipio te vxorem, si hoc vel illud possides*, vel, *Si pater consensit*, & ea conditio iam extet, rata sint sponsalia: sin verò non extet, nihil promissum intelligatur. Deinde vt si conditio futurum respiciat, ea rursus distinctio adhibeatur, vt necessaria quidem habeatur quasi completa, ac proinde sit ex sponsalibus ratū coniugium, vt *Accipio te vxorem si cras sol oriatur:* si impossibilis, habeatur pro non adiecta, ac proinde rata quoque sint sponsalia: si contingens, vt

Accipio

Accipio te vxorem modò cras hoc vel illud fiat, c.si conditiones, De cond.apos.
idem de ea iudicetur atque de simplici promissione per verba de futuro, vt paulò antè diximus. Denique vt si conditio vel contra matrimonij naturam fuerit, veluti, *Accipio te vxorem ad biennium*, vel etiam turpis, vt *Accipio te vxorem modò quæstum ex corpore facias,* c.super eo De condit. appos.
eiusmodi sponsalia vana censeantur. Et hæc quidem fateor probabiliter dici, sed sepositis istis distinctionibus eorum sententiæ per omnia accedo, qui non nisi purè factis sponsalibus, & quidem per verba de præsenti, coniugium prorsus ratum esse volunt, quo iure vtimur in hac Geneuensi Ecclesia: quoniam videlicet qui conditionem adiicit, quæcunque tandem illa sit, in incertum loqui necessariò præsumitur, etiam si res iam certò esse postea comperiatur: ac proinde purus ac prorsus liber ipsius consensus esse non videtur, qualem tamen in huiusmodi præsertim contractu requiri extra controuersiam est. Concil.Lateran. sub Alexan.3. parte 6.c. consuluit, & c.Quicunque.
Itaque apposita rei præsentis vel præteritæ conditione quæ postea extet, concedo quidem actionem ex sponsu nasci, de qua superiùs diximus: certam verò & inuiolabilem rati matrimonij obligationẽ, non item. Certè eius appositæ conditionis quam omnibus satis constet prorsus necessariam esse, non video quis vsus esse possit, quoniam nemo illá sanæ mentis nisi cum ludibrio adhibeat. Quòd autẽ impossibilis pro non adiecta censetur, vt valeat tãquam purè facta obligatio,

ne id quidem facilè probarim, ſi modò fuerit ex earum genere quas prorſus impoſſibiles eſſe palàm conſtiterit, vt ſi dicatur, *Accipio te vxorem ſi digito cœlum tetigeris*, vel (cœcam alloquendo) *ſi me videris*. Nam qui ſic loquitur, ſeſe non modò in id coniugium non conſentire, ſed etiam cum ludibrio id reiicere, palàm, meo quidem iudicio, teſtatur, nedum vt purè videri poſſit conſenſiſſe. Sed quid ſi ſponſalibus appoſita conditione factis, copula ſit ſubſequuta? rectè ſanè reſponſum eſt ab Innocentio tertio, eiuſmodi hominem videri à conditione receſſiſſe.

c. de illis. c. per tuas De cond. appoſ.

Ipſo quoque iure inualida ſunt ſponſalia contra Dei voluntatem nobis in ipſius verbo patefactam contracta, cuiuſmodi ſunt inceſtuoſa: itémque clandeſtina, id eſt, in quibus auctoritas eorum non interuenit in quorum poteſtate vel alter contrahentiũ ſit conſtitutus. Inceſtuoſa ſunt, quæ cum cognatis vel affinibus intra gradus prohibitos contrahuntur. Nititur autem iſta prohibitio iure tum diuino tùm humano. Etſi enim videri poſſent quæ Dominus hac de re per Moſen ſcripſit ad ſolos Iſraelitas pertinuiſſe, tamen ita ſe res non habet. Eſt enim vniuerſalis & perpetua iſtarum legum ratio, & legis ipſius naturæ pars, quamuis ipſo mundi initio neceſſitas coëgerit quædam non ad vnguem obſeruare in iis qui ex latere coniunguntur, & poſtea quoq; non ſine arcano myſterio, ante Legem latã nonnulli ex ſancta progenie intra

De ſponſalibus inceſtuoſis.

tra

tra gradus postea expressè prohibitos coniugia, exemplo posteris minimè imitando contraxerint. Nam alioqui Rubem filium suum Iacobus non rectè primogenituræ gradu deiecisset: neque Dominus Ægyptios & Cananæos vt incestuosos expressis verbis damnasset: neque iure dixisset Paulus illum Corinthium coarguens, eiusmodi flagitium ne inter prophanas quidem gentes tolerari. Gen. 49. 4. Leuit. 18. 1. Cor. 5.

Ista porrò graduum descriptio quum non vno modo à Iurisconsultis & à Romanis Pontificibus tradatur, (de quo discrimine magna iampridem est contentio:) constitui summam tantùm rerum ita explicare vt de veritate constet. Primùm autem quandam vocabulorum significationem tradendam arbitror.

Gradus quid. Gradus vocant ipsam generationum seriem, quòd alij ab aliis quasi gradibus quibusdam oriantur. In iis descendisse dicuntur, qui ab iis orti sunt, ad quos sursum iisdem gradibus regrediaris necesse est, vt & eorum qui genuerunt, & eorum qui geniti sunt perpetuam seriem habeas. Vtrórunque directa, & perpendicularis est linea, quam vocant, in qua serie Ascendentés illos, Descendentes autem istos vulgò appellant. Latini illos ad sextum vsq; gradum, id est, ad Tritauum, Parentes, deinceps verò Maiores generali nomine vocant: istos autem itidem ad sextum gradum, id est, ad Trinepotem, Liberos, ac deinceps communi nomine Posteros Descēdentes & Ascēdentes qui. Parentes. Maiores. Liberi. Posteri.

nominant,quorum hæc est descriptio:

Tritauus,Tritauia.

|

Atauus,Atauia.

|

Abauus,Abauia.

|

Proauus,Proauia.

|

Auus,Auia.

|

Pater, Mater.

|

Filius,Filia.

|

Nepos,Neptis.

|

Pronepos,Proneptis.

|

Abnepos,Abneptis.

|

Atnepos,Atneptis.

|

Trinepos,Trineptis.

Cognatio. Iam verò quum plures filij ex vno cōmuni patre oriri possint, & hi rursus in suas distinctas familias propagari,constitui oportet aliud consanguinitatis genus quod συγγένειαν vocant,id est,cognationem eorum videlicet qui interdum propiùs,interdum longiùs repetito genere ex communi quopiam parēte ortum

ortum habuisse deprehenduntur, qui omnes communi nomine Cognati, magis proprio verò vel Agnati, (putà si ex communi parente mare) vel Cognati, angustiore tamen significatione, si ex communi parente fœmina descenderint, appellantur: alias autem appellationes maximè proprias, prout propiùs vel longiùs distant, sortiuntur. Itaque quod ad eos attinet qui parentibus coniunguntur ex latere, dicitur Agnati. Cognati.

PATRVVS, Patris frater. Amita, patris soror.

AVVNCVLVS, matris frater. Matertera, matris soror.

PATRVVS magnus, aui frater. Amita magna, auiæ soror.

AVVNCVLVS magnus, auiæ frater. Matertera magna, auiæ soror.

PROPATRVVS, siue Patruus maior, proaui frater. Proamita siue Amita maior, proaui soror.

PROAVVNCVLVS, siue Auunculus maior, proauiæ frater. Promatertera, siue Matertera maior, proauiæ soror.

PATRVVS maximus, abaui frater. Amita maxima, abaui soror.

AVVNCVLVS maximus, abauiæ frater. Matertera maxima, abauiæ soror.

FRATER, eiusdem patris & matris, vel alterius illorum filius; qui frater est Vterinus.

SOROR, eiusdem patris & matris, vel

alterius illorum filia, quæ dicitur ſoror Vterina.

PATRVELIS, patrui filius vel filia. Itaque Patrueles ſunt minimùm duo, nempe duorum fratrum filij vel filiæ: vt,

THARE.

NACHOR. ABRAHAM.

BETHVEL, —— ISAAC, patrueles.

AMITINVS, amitæ filius, vt Amitina amitæ filia. Itaque nunquam Amitini inter ſe duo ſunt, quoniam qui eſt alteri Amitinus, ab eo nominatur Conſobrinus, veluti in hac ſpecie:

NACHOR.

LABAN. REBECCA.

RACHEL. IACOB.

Iacob eſt Racheli amitinus, Rebeccæ videlicet ipſius amitæ filius. Eandem autem Rachelem Iacob vocabit Conſobrinam, id eſt, Auunculi filiam.

CONSOBRINVS enim propriè eſt Auunculi filius, & Conſobrina Matertere filia. Nam alioqui ſic quoque promiſcuè vocantur quilibet fratrûm vel ſororum liberi, quos vernaculo ſermone Cognatos germanos vocamus.

SOBRI-

Sobrino propior, eſt Patrui vel Auunculi magni, ſeu Amitæ, vel materteræ magnæ filius, quod viciſſim de ea ſtatuendum eſt quæ vocatur Sobrina.

Sobrinvs, eſt patrui vel auunculi magni, ſiue amitæ vel materteræ magnæ, nepos: ac proinde Sobrina, patrui vel auunculi magni, ſiue amitæ vel materteræ magnæ, neptis, veluti in hac ſpecie:

THARE.

NACHOR.	ABRAHAM.
BETHVEL.	ISAAC.
LABAN.	IACOB.

Bethuelem vocabit Iacobus propiorem Sobrinum, vtpote magni eius patrui Nachoris filium. Iacobus & Laban ſunt ſobrini, quoniam ille quidem Abrahami, iſte verò Nachoris, magni vtriuſque patrui, nepos eſt. At Bethuel Iacobum patruelis filium, ac viciſſim Iſaacus Labanem, dicet: quem vulgò, vt & conſobrinorum & amitinorum filios, vocamus *Couſin remué de germain.*

Quòd autem fratris vel ſororis filiis à nonnullis tribuitur Nepotum nomen, id fit præter Latinæ linguæ morem.

Eſto verò iſtarum συγγενειῶν hæc deſcriptio, inſerta quoque illa recta parentum

linea, cui ad latus vtrinque tum Agnati tum Cognati adiunguntur:

Tritauus,
Tritauia.

Atauus.
Atauia.

Patruus, —— *Abauus,*
Amita, *Abauia.* —— *Auunculus,*
MAXIMI. *Matertera,*
MAXIMI.

Propatruus, —— *Proauus.*
Proamita, *Proauia,* —— *Proauunculus,*
siue *Promatertera,*
Patruus, *siue*
Amita, *Auunculus,*
MAIORES, *Matertera.*
MAIORES.

Patruus, —— *Auus,*
Amita, *Auia.* —— *Auunculus,*
MAGNI. *Matertera,*
MAGNI.

Magni vel magnæ filius, propior Sobrino: filia, propior Sobrina. | *Magni vel magnæ filius, propior Sobrino: filia, propior Sobrina.*

Magni vel magnæ nepos, Sobrinus: neptis, Sobrina. | *Magni vel magnæ nepos, Sobrinus: neptis, Sobrina.*

Patruus,

Patruus, ——— *Pater,*	
Amita,	*Mater* ——— *Auunculus,* *Matertera.*
Patrui filius vel filia, Patruelis: Amitæ filius, Amitinus: Amitæ filia, Amitina.	*Auunculi vel Matertera filius, Consobrinus: Auunculi vel Matertera filia, Consobrina.*
Horum filij & nepotes.	*Horum filij & nepotes.*

Frater. { *Filius,* *Filia.* } *Soror.*

Et hæc quidem eſt humanarum generationum diſtributio, ſuis Latinis nominibus explicata. Quòd ſi quæratur quoto quis gradu ab alio diſtet, vno verbo res tota ex iure Romanorum Ciuili perſpicuè cerni poteſt, ſiue de parentum& liberorum,ſiue de agnatorum vel; cognatorum gradibus agatur. Numera generationes,& gradus numeraueris.

Itaque in recta linea pater & filius vno gradu:auus & nepos duobus: proauus & pronepos tribus gradibus diſtabunt:quę proportio deinceps eſt ſeruanda.

In tranſuerſa autem linea, numerantur generationes ſerie nonnihil diuerſa à ſuperiore, ídque interdum breuiore, interdum longiore circuitu.Quoniam enim à latere ad

latus perueniri non poteſt niſi per eum tranſeas à quo veluti communi limite vtrumque latus deſcendit: neceſſe eſt primùm ab eo vt de cuius cognatione quæritur, ad communem cognationis iſtius duplicis auctorem ſurſum progrediaris, & inde rurſus deorſum ad alterum de quo & ipſo quæritur, peruenias: vt in hac ſpecie:

THARE.

ABRAHAM. NACHOR.

ISAAC. BETHVEL.

Si ſcire voles quoto gradu Iſaac à Bethuele diſtet, ab Iſaaco ad Abrahamum patrem, inde ad Thare auum aſcendes: tertio à Thare ad Nachorem alterum eius filium, ac demum à Nachore ad Bethuelem deſcendes, ac ita comperies Iſaacum à Bethuele quatuor gradibus diſtare. Sunt autem perſonæ de quorum inter ſe cognatione quæritur, vel æquidiſtantes à communi parente in quo latera vtrinque coeunt, cuiuſmodi eſt Thare in illa ſpecie: vel inæquali interuallo diſſiti: vt

Linea tráſuerſa vna æqualis, altera inæqualis.

THARE.

ABRAHAM. NACHOR.

ISAAC. BETHVEL.

LABAN.

In

In hoc enim exemplo Nachor & Abraham vna tantùm generatione, Isaac duabus, Laban autem tribus à Thare communi stipite distant. Illa igitur cognationis linea transuersa æqualis: ista verò transuersa inæqualis dicitur. Vtraque verò paucis istis regulis planè intelligi potest.

In linea transuersa æquali siue æquidistante à communi parente.

Fratres & sorores duobus inter se gradibus distant, vt Abraham & Nachor:

THARE.

ABRAHAM.———NACHOR.

Duplex enim est generatio vnius personæ, nempe Thare.

Patrueles quatuor inter se gradibus distant, vt Isaac & Bethuel:

THARE.

ABRAHAM.———NACHOR.

ISAAC.———BETHVEL.

Et consobrini inter se, vt in hac hypothesi Caius & Titius:

SEMPRONIVS.

SEIVS.———CAIA.

CAIVS———TITIVS.

Et amitinus à consobrina, vt Iacob à Rachele.

BETHVEL.

REBECA.——LABEN.

IACOB.——RACHEL.

3 Sobrini sex inter se gradibus distant, vt Iacob & Laban:

THARE.

ABRAHAM——NACHOR.

ISAAC.——BETHVEL.

IACOB.——LABAN.

Eadem deinceps ratio seruanda est in subsequentibus propagationibus.

In linea transuersa inæqualiter distante à communi parente.

Patruus à fratris filio vel filia tribus gradibus distat, vt Abraham à Bethule:

THARE.

ABRAHAM,——NACHOR.

BETHVEL.

Eadem igitur est distantia amitæ à fratris filio vel filia: itémque auunculi vel materteræ à sororis filio vel filia.

Patruus magnus vel amita magna, à fratris nepote vel nepti: itidémque auunculus magnus vel matertera magna, à sororis nepote vel nepti, quatuor gradibus distant, vt Abraham & Laban.

THARE.

ABRAHAM. NACHOR.

BETHVEL.

LABAN.

Eadem proportio in patruis, amitis, auunculis, materteris, maioribus & maximis seruanda est.

Propior Sobrino quinque gradibus distat, 3
linea videlicet transuersa inæquali, vt à Iacobo Bethuel: à Labane Isaacus:

THARE.

ABRAHAM.	NACHOR.
ISAAC	BETHVEL.
IACOB.	

THARE.

ABRAHAM.	NACHOR.
ISAAC.	BETHVEL.
	LABAN.

Itemque patruelium, vel consobrinorũ, vel amitini filij à propioribus sobrino, vt in superiori specie, Iacobus à Bethuele, & ab Isaaco Labanes. Est enim Bethuel Iacobo propior sobrino, & Labani Isaacus: vicissim autem Iacobus à Bethuele dicitur patruelis filius, vt

Laban ab Isaaco, quæ proportio similiter in reliquis descendentibus seruanda est.

Nihil autem prohibet quominus vnus & idem quispiam diuerso respectu, accedente videlicet ad cognationem affinitate, aut repetita cognatione, modò propior, modò remotior diuersis nominibus censeatur, atque adeò ex agnato vel cognato fiat affinitate parens, veluti Iacobus fit ob matrem Rebeccam Labani filius sororis, tribus ab eo gradibus distans:

BETHVEL.

LABAN. REBECCA.

IACOB.

qui secundùm paternum genus quinque ab eo gradibus distabat, vt paulò antè ostendimus. Sic Abraham patruus magnus Rebeccæ, matrimonio inter Isaacum & ipsam inito, fit ipsius socer, cuiusmodi exempla plurima passim occurrunt.

Hæc est igitur germana, perspicua, ipsíque naturæ prorsus consentanea graduum numeratio, vt est à sapientissimis Iurisconsultis tradita: quam tamen Romani nescio qui pontifices, siue quòd eam non intelligerent, siue quòd nati sint diuinis humanísque rebus omnibus peruertendis, vsque adeò improbarunt, vt nouam etiam, eámque perabsurdam, ausi fuerint Ecclesiæ obtrudere, regulis istis comprehensam. (c. ad sedem 35. q. 5.)

1 In linea recta, ascendentium videlicet & de-

descendentium, tot sunt gradus, quot sunt personæ, vna dempta. itaque filius à patre vno gradu, ab auo nepos duobus gradibus, & sic deinceps distabit. Hæc verò regula etsi nihil statuit à veritate alienum, tamẽ non rectè concepta est. Relinquit enim suspensum animum cur demenda sit vna persona ex hoc numero, & quæ non sit demenda. Itaq; multo planiùs & rectiùs loquuntur qui generationes, non personas enumerandas dicunt, æuum generatio efficiat gradum.

In linea transuersa æquali, quo gradu distat vna persona à communi stipite, eo etiam inter se altera alteri iungitur. Itaque frater quum à patre distet vno gradu ex præcedente regula, eodem etiam gradu à fratre vel sorore distabit. Sic quoque Patrueles & Consobrini duobus gradibus inter se distabunt: & sic deinceps. Atqui ineptam & falsam esse hanc enumerationem vel ipse communis sensus dictare potuit. Natura enim ipsa ostendit tot esse oportere gradus quot sunt generationes: nec posse perueniri à fratre ad fratrem nisi per patrem communem transeas. Etsi autem generatio vnius fratris & generatio itidem alterius fratris, sint eiusdem, vt ita loquar, speciei, & paris seriei, vnde etiam in transuersa linea æquali frater & frater collocantur: tamen numero, atque adeò quadantenus serie duæ sint generationes, si ordinem numerandi spectes, quum ab vno fratre ad patrem communem ascendere, & ab eodem 2

patre ad alterum fratrem descendere necessariò oporteat. Itaque vterque frater seorsim consideratus vt filius videlicet, distat à suo patre in linea recta, vno gradu: alter autem ab altero, vt frater, duobus. Sic patruelis, quum per auum transeat, necessariò ad alterum patruelem, ab auo quidem communi duobus distat gradibus, à patruele verò quatuor. Neque huic malo medentur qui respondent duas personas à Pontificibus pro vna censeri, quoniam in matrimonio duo fiunt vnum: quam matrimoniorum rationem vnicam aiunt à Iuris Canonici auctoribus spectari. Nam si hoc ita esset, consequeretur in matrimonio ineundo id potissimùm spectandum vt coniungendi eodem inter se gradu à communi stipite distarent: quòd tamen fieri nec potest nec debet. Consequuntur alij duplicari gradus à Iurisconsultis, quum fratres pari gradu à communi stipite dissitos, dicunt duobus inter se gradibus, consobrinos quatuor, ac si deinceps alios pariter descendentes, ab aliis inter se distare. Sed hoc certè apud homines minimè contentiosos ne responsione quidem indiget. Nam duo semper duo sunt numero: & qui aliter se rem habere contendit, ne numerare quidem nouit, ac proinde homo esse desiit, etiamsi Papa, id est, omnium bestiarum deus fuerit.

In linea transuersa inæquali (inæqualitas autem opponitur ascensui & descensui, qui

non

non cadunt in lineam παράλληλον) quo gradu distat remotior à stipite, eo inter se aliter ab altero distat.

Hæc verò regula tam crassum ac pudendum errorem prodit, vt vel sola manifestè ostendat istos Antichristos verè fuisse vertiginis spiritui mancipatos, vt Dominus per eos vlcisceretur in vniuerso mundo suæ veritatis contemptum. Cui enim, obsecro, nisi prorsus mente capto, venire in mentem potuit, vt existimaret data duplici serie cognatorum, vna ad dextram, altera ad sinistram, conspici quidem ex vna parte discrimen generationum, in altera non item? quod vt vel ipsis cæcis pateat, consideremus hanc descriptionem:

THARE.

ABRAHAM. — NACHOR.

ISAAC — BETHVEL.

IACOB. — LABAN.

IOSEPH.

MANASSE.

Ecce in ista serie, si quæratur quoto gradu Laban à Manasse distet, respondebitur ex spiritu Papistico, quinto gradu distare. Quid

tantur, difficile non est certam quandam normam tum in recta tum in transuersa linea constituere, ad quam singulares illæ prohibitiones reuocentur. Neque verò dissimulandum est Ciuiles Romanorũ leges adeò cum diuinis hac in re consentire, vt hinc penè ad verbum desumptæ videri possint. Sic autem se res habet.

1 Inter parentes & liberos, adeóque omnes recta linea ascendentes, & descendentes, perpetua est prohibitio: quòd ita iubeat naturæ honestas tacito omnium gentium consensu, adeo quidem vt si qui eiusmodi quippiam vel per ignorantiam commiserunt, execrabiles omnibus fuerint. Hinc istæ tragicæ Oedipodarum calamitates: hinc Nero ob incestum non minùs quàm ob reliqua omnia facinora detestabilis. Afferuntur aliæ quoque rationes minimè aspernandæ: nempe vt necessitudo ad plures emanet, quod fieri interest non tantùm Reipublicæ alicuius, verùm etiam totius humani generis, alioqui miserè dissipandi nisi familiæ quæ quò latiùs à communi stipite diffunduntur, eò magis ab vno discedunt, inter se rursus coalescerent. Præterea & illud obseruare ipsa natura docuit, non esse confundendam, quoad eius fieri potest, communem cognationum normam, id quod sanè necessariò consequeretur istam sanguinis inter parentes & liberos commixtionem. Denique affertur & alia ratio quanuis à magno Philosopho, tamen non ita magni mo-

menti,ne videlicet propter ætatis insigne discrimen,imbecilles fœtus nascantur. Sed illa ab honestate naturæ sumpta ratio quum præcipua sit,ideóque à Domino apud Mosen singulis hac de re latis legibus inculcata, digna videtur quæ in primis expendatur. Quum enim honoratas esse nuptias testetur Apostolus, vnde ista violandæ per nuptias honestatis suspicio? & si quid in ea re vsque adeò turpe admittitur, vt natura ipsa in eo videatur offendi, cur non summa vxoris ratio habetur à marito,quum propinquior etiam maritus vxori quàm suæ ipsius matri, videatur? Respondeo negari non posse in mutuo vsu quantumuis legitimi matrimonij inesse cuius meritò homines pudeat, quod etsi à Domino ignoscatur,vsque adeò vt nihilominus honestum sit matrimonium, tamen re vera turpem naturæ nostræ ἀταξίαν redarguit.Itaque tale quicquam in eos admittere quos secundùm Deum colimus vt nostri generis authores,honestus quidam pudor prohibet, filio deinceps non reuerituro vt matrem quam sibi vxorem subiecerit: nec patre ius illud suũ paternum,augustæ cuiusdam maiestatis plenum, in filiam retenturo, quam vitæ sociam & comitem acceperit. Hæc igitur naturæ iura qui violant,sua ipsorum conscientia redarguantur necesse est.

Leuit.18.

In linea transuersa inæquali nec per omnia similem nec prorsus tamen dissimilem esse rationem facilè demonstrari potest. Nam vt

patris

patris & matris,ita etiam amitæ & materteræ nuptiæ à Domino disertè prohibentur. Dictat autem ipsa ratio,sicut patris & matris nuptiis interdictis, intelligitur aui quoque & auiæ, ac cæterorum deinceps ascendentium matrimonium prohibitum, quemadmodum etiam quod de filio & filia dictum est, ad nepotem & neptim, cæteròsque descendentes porrigitur: ita hic quoque amitam & materteram tum maiores tum maximas, superioréſque omnes viciſſim omnes infra filium fratris ac sororis comprehendi. Ex quo efficitur aliud quippiá hic spectari quàm ipsum graduum numerum, quum fratris nepos ab amita magna non pluribus gradibus quàm à patruele, vel amita, vel consobrina distet:& tamen concessæ sint, vt mox dicemus, inter has personas nuptiæ:Imò etiam amitina maior longiùs vno gradu abest à fratris pronepote,quàm ipse pronepos à sua patrueli,amitina vel consobrina, & tamen illæ demùm nuptiæ prohibitæ sunt. Rectiſſimè igitur Iurisconsulti aliam istius interdicti rationem attulerunt, quoniam videlicet amita, matertera,cæteræque deinceps personæ ascendentes, cum fratrum vel sororum filiis aliíſque descendentibus comparatæ,eorum parentum vicem obtineant quibus æquali linea transuersa adiunguntur, amita videlicet patris, matertera matris: amita magna, aut matertera magna,auiæ:& ita deinceps: quod in Amitinis,patruelibus, consobrinis locum nul-

lum habet.

Idem autem prorsus statuendum esse in patruo, & fratris vel sororis filia res ipsa coarguit, quanuis Iudæi (perditum hominum genus, & in explicatione diuini Verbi penitus cœcum) aliter sentire scribantur. Nam (vt illā rationem taceam vtrobique eandem, de qua modò dixi) quum disertè Dominus fratris filio inhibeat vxoris patrui nuptias quæ tamē duntaxat affinis est, quis non animaduertit multò magis vetari nuptias, inter patruum & patris filiam, personas consanguinitate coniunctas? Itaque ne tum quidem quum Imperatores Romani quiduis sibi licere volebant in ciuitate libidinosissima ausus est Claudius patruus Agrippinam fratris filiam ducere, nisi extorto prius ea de re Senatusc. quoniam etiam si nulla scripta lege inhibita esset istiusmodi coniunctio, tamen perpetuo omnium maiorum consensu incesta haberetur: adeò quidem vt in tanta perditissimorum adulatorum turba, vix tandem sit inuentus vnus & alter quod & Senatusconsultum & Cæsaris exemplum concederet, sibi tamen licere existimaret: adeò sunt altè ab ipsa natura parente, vel ab ipso Deo potiùs, leges istæ cordibus humanis insculptæ. Iure igitur postea Nerua imperator Claudianum illud S.C. abrogauit.

Tacit. lib. 12. Sueton. in Claud.

Dion. in Nerua.

Romanis verò pontificibus quis non miretur hoc accidisse, vt vbi maximè religiosi videri voluerunt, ibi maximè ostenderint se-

ſe multò minùs iis ſapere quibus ipſos acquieſcere potiùs oportuerat? Sic enim ſcribit diſertè Gregorius nonus: *Vir qui à ſtipite* Greg. 2. 9. de cõſang. *quarto gradu, & mulier quæ ex alio latere diſtat quarto (ſecundùm regulam approbatam quæ dicitur, Quoto gradu remotior diſtat à ſtipite, & à quolibet per eandem lineam deſcendentium) licitè poſſunt matrimonio copulari.* Speciem autem hanc ita ibi deſcribit gloſſa, quam ſequitur Iohannes Andreas.

PETRVS.

MARTINVS.	BERTA.
IOHANNES.	ROBERTVS.
STEPHANVS.	ALBERTVS.
MARCVS.	TITIVS.
	MARIA.

In hac ſpecie, inquit ibi gloſſator, Maria diſtat quinto gradu à Petro, ergo eodem diſtat à Martino, Iohanne, Stephano: & quilibet eorum poteſt eam accipere. Atqui Martinus eſt Mariæ auunculus maximus, (cuius ſororis ipſa eſt abneptis) ac proinde eſt ipſi parentis abaui loco. Ex quo conſequitur licere ex Canonico iure, quod neque diuino neque ciuili fas eſſe ſuprà oſtendimus, quoniam cum naturæ honeſtate pugnat, vt cuius filiam ducere non potes, neptem poſſis. Neque ignoro qua ratione Iuriſconſultus a-

lioqui doctissimus, sed non satis fortis interdum veritatis defensor Franc. Duarenus, conatus sit hoc excusare: sed malam causam bene tueri sanè difficile est: & à nostro Franc. Hotomano, eruditissimo viro, sic est ei responsum vt hominibus non contentiosis abundè sit satisfactum.

Stet igitur hæc firma regula, In linea transuersa inæquali nec duci posse, nec ducere qui parentum loco habentur, id est qui stipiti à quo diffundi incipit cognatio, vel superioribus, à latere adiunguntur. Inter alios verò, veluti inter sobrino propiorem, & consobrini vel consobrinæ filiam, & sic deinceps, nuptiæ neque diuino neque ciuili iure interdicuntur, quum inter ipsos fratrum vel sororum filios (vti mox dicemus) concedantur. Itaque rursum hoc in loco se produnt Canonicorum ineptiæ, vt in hac specie:

l. nemini. C. de nup. l. sororis. ff. de rit. nupt.

IOHANNES.

PETRVS.	PAVLVS.
IACOBVS.	RACHEL.
ANDREAS.	SVSANNA.
	IOANNA.
	LIA.

Concedant Canonici Liam fratris abneptim ducere Petro patruo maximo, quæ ab eo,

eo si rectam supputationē sequamur, sex gradibus distat: Iacobo verò Iohannam nō item, quanuis totidem, id est, sex gradibus distent. Imò ne Iohannam quidem Andreas accipere ex illorum canonibus poterit, à qua tamen septem distat gradibus. Itaque intra sextum gradum concedunt nuptias etiam cum eo qui parentis loco sit, vt modò diximus: intra eundem qui parentis loco non sit, non concedūt, nempe inter Iacobum & Iohannam: imò ne in septimo quidem gradu, vt inter Andream & Iohannam. Vsque adeò procul eos à recto cogit deflectere secunda illa regula commentitia de gradibus in transuersa linea inæquali numerandis. Opponitur tamen ex historiis sacris Amram, qui Mosen & Aaronem ex Iocabed amita sua genuerit. Sed quicquid factum est à Patribus, fieri licuisse non rectè dici potest. Leui.18.17.

In linea transuersa æquali, solus secundus gradus iure diuino & ciuili prohibetur, id est, fratrum ac sororum nuptiæ: à quo flagitiō constat quantoperè abhorreat ipsa natura, quanuis id Ægyptij & alij nonnulli populi licere voluerint, suorum nimirum numinum exemplo, quum Saturnus Opin, Iuppiter Iunonē, Osiris Isin duxerit. Itaque quidni hoc facerent, apud quos Semiramis mater etiam Nino nupsit, nec tantùm Philadelphos, verùm etiam Philometora legimus? Sed illud alicuius est momenti quod ex historia sacra constat, oportuisse nimirum à primis illis ho-

l. licere c. de incestis nuptiis.

Plato lib. de leg. 8.

minibus sorores duci quum aliæ mulieres non extarent. *Sed id factum*, vt rectè inquit Augustinus, *quanto est antiquius, compellente necessitate: tanto postea factum est damnabilius, religione prohibente.* Sed eget quoque explicatione istud Augustini dictum. An est enim aliquod necessitatis genus quo res per se & simpliciter nefariæ licere incipiant? minimè profectò. Itaque necessitatem intellige ex illius temporis circunstantia. Quum enim iuberet Dominus propagari genus humanum, nec plures simul fœminas condidisset, satis intelligitur hanc fuisse ipsius voluntatem, vt fratri ex sorore sobolem tollere fas esset, quod postea docuit ipsa natura non licere. Neque enim religionis nomine legem postea perscriptam intelligendam esse, (quod falsò alicubi à glossatore quodam traditur, quasi videlicet non cognatio ipsa, sed Ecclesiæ constitutio matrimonium impediat) illud manifestè probat quòd Dominus apud Mosem ob istiusmodi flagitia manifestè Cananæos sibi detestabiles factos testatur, quibus tamen ea de re non alia quàm naturæ & honestatis lex fuerat data.

August. de Ciu. lib. 15. c. 16.

gloss. in c. quum igitur 35. q. 1.

Affertur & aliud, nempe quòd Abraham duxerit Saram sororem ὁμοπάτριον, quod factum sic excusant Iudæi vt velint fuisse Lothi sororem, filiam videlicet Arani, quam Moses alibi Iischam vocarit. Itaque non sororem, sed fratris filiam duxerit Abrahamus, quæ tamen soror ab eo dicta est, nomine videli-

Genes. 20. 12. & 11. 29.

deli-

delicet apud Hebręos,quanuis cognatam declarante. Sed ſanè infirmiſſima eſt hæc coniectura, quum potiùs videatur Moſes Aranum iſtum idcirco patrem Melchæ & Iiſchæ vocare, vt eum ab altero,qui Abrahami frater erat, diſtingueret. Deinde quum, (vt antè diximus, etiamſi aliter arbitrentur excæcati Iudæi) non minùs inceſtuoſæ ſint nuptiæ patrui cum fratris filia, quàm fratris & ſororis, nihil hoc certè Abrahamum ſubleuarit. Sunt igitur qui priuignam Thare fuiſſe velint, vt quæ dicatur ipſius filia,quam tamen ex vxore non genuerit: quod ſi verum eſt,affinis duntaxat Abrahamo fuerit Sara, & quaſi conſobrinæ loco,cuiuſmodi coniunctionem licere extra controuerſiam eſt. Sed ſi ita fuiſſet, non videtur dicturus Abrahamus, Saram eſſe patris quidem ſui filiam, matris verò non item: ſed potius matris eſſe filiam, non patris. Vtcunque ſit, in tanta populorum illorum corruptione, apud quos tum verſabatur Abraham nondum à Deo vocatus, non eſt incredibile repertos etiam qui ſorores communi exemplo ducerent, quod etſi tolerauit, vt & alia multa Dominus,quæ expreſsè poſtea inhibuit,nunquam tamen comprobauit.Certè non neſciuiſſe Abrahamum apud pleroſque populos inſolitam huiuſmodi coniunctionem fuiſſe, ex eo apparet quòd ſe crediderit non habendum Saræ maritum, ſi ſororem ipſam appellaret. Gen.12.b.

Sed & illud afferri ſolet Thamare dictum

ad Amnonem fratrem ὁμοπάτριον. *Alloquere regem*, inquit, *non enim denegabit me tibi.* Respondent autem Iudæi non ſine Dauidis contumelia, Thamarã fuiſſe ex ipſius matre Maacha adhuc prophana, id eſt, antequàm Iudæa fieret, ſuſceptam, quæ proinde ipſi Amnoni habita fuerit veluti extranea, vtpote ex illegitimo coitu nata. Sed vnde hoc didicerunt? quod etiamſi concederetur, idem tamẽ eſſet cognationis vinculum, quoniam quæ ex illegitimo coitu ſuſcipitur, filia tamen eſt ex patris ſemine concepta. Sed ſiue hoc Thamara ſciens commenta eſt, vt ſe præſenti periculo eriperet, ſiue reuera credidit quoque patri regi licere, non eſt quòd inde colligamus vel hoc fuiſſe Dauidem conceſſurum, vel rectè facturum fuiſſe ſi conceſſiſſet. Eſt itaq; Martini quinti ſceleratiſſimum factum, quem nõ puduiſſe ſcribunt cuiuſdam matrimonium cum ſorore germana (precio videlicet religiosè accepto) relaxare.

Num. 36. 11. Conſobrinos autem ſiue patrueles inter ſe coniungi iure diuino non modò non prohibetur, ſed etiam, ſi exempla ius faciunt, expreſsè conceditur. Apud Romanos autem non ſemper id licuiſſe innuit Vitellius adulator apud Tacitum, quo loco Sobrinæ pro conſobrinis accipiendæ ſunt. Illud quidem conſtat, à Theodoſio fuiſſe iſtiuſmodi nuptias inhibitas, ex quo conſequitur antea licuiſſe. Neque firma fuit iſta conſtitutio, mox nimirum ab ipſius filiis, Honorio nimirum

Tacit. lib. 11.

l. celebrand.

& Ar-

& Arcadio abrogata, *Reuocata*, inquit, *prisci iuris auctoritate:* quod sequutus etiam est Iustinianus. Iure tamen diuino prohibitas fuisse patruelium nuptias affirmauit quidẽ Ambrosius, sed profectò, vt & alibi nonnũquam memoria lapsus.

dis. C. de nupt. §. duorum, instit. de nupt.

Ambr. lib. 8. epist. 66.

At nostri Canonici nimirum vt sese ipso etiam Deo religiosiores probarent, non modò consobrinos, quos secundo gradu, sed etiam sobrinos quos tertio, & sobrinorum liberos quos quarto numerant (quum tamen illi quarto, isti sexto, hi verò octauo inter se distent) coniungi vetuerunt. De iis loquor qui ab æquitate propiùs abfuerunt. Nam alij ad septimum vsque suum gradum id est, decimum quartum nuptias semel inhibuerunt, *Quoniã*, inquiunt, *sicut sex ætatibus finitur mundi generatio & hominis stat⁹, ita propinquitas generis tot gradibus terminatur:* digna certè ratio quæ à Gratiano in decreti thesaurum referretur: vt & illa Gregorij, cur consobrinorũ nuptiæ prohibeantur, *Quoniam*, inquit, *experimento didicimus ex tali coniugio sobolẽ non posse succrescere.* Cur autem postea boni viri prohibitiones istas in quarto suo gradu, id est octauo inclusiuè (vt loquuntur) desinere voluerint, operæpretiũ est etiam cognoscere, vt de summa istiusmodi hominum & pietate & sapientia omnibus constare possit. Innocentius igitur tertius, quem historici nocentissimum vocant, in illo egregio Lateranensi Concilio

c. de affinitate, c. nullum c pro- geniẽ c. de consanguinitate, c. nulli, & c. quędam 35. q. 3. & c. consanguinitas 3. q. 4. c. ad sedem 35. q. 5.

c. non debet. de consang. & Cõcil. Lateran. c. 50. circiter annum Domini 1215. celebrato, *Non debet*, inquit, *reprehensibile iudicari si secùdùm varietatem temporum statuta quandoque varientur humana præsertim quum vrgens necessitas vel euidens vtilitas id exposcit, quoniam ipse Deus ex iis quæ in veteri Testamento statuerat, nonnulla mutauit in nouo.* In his verò paucis verbis insignis sese prodit vel inscitia vel impudentia. Nam certè variatio in iis nulla est quæ perpetua & immota ratione nituntur, cuiusmodi esse leges de incestuosis coniunctionibus à Deo ipso perlatas vel ipsa natura demonstrat. Deinde quod de veteris Testamenti quibusdam abrogatis adiicitur, quorsum tandem obsecro, quum leges de incestis in vetere testamento expressas ne ipsimet quidem ausint inter eas quæ abolitæ sint recensere? Quòd si tandem ipsos necessitas coegit illa sua vincula relaxare, quod istud scelus est, suo facto prætexere Dei Opt. Maxim. exemplum? Deinde hoc quoque subiiciunt boni patres: *Quaternarius*, inquiunt, *numerus bene congruit prohibitioni coniugij corporalis, de quo dicit Apostolus, quòd vir non habet potestatem sui corporis, sed mulier: neque mulier habet potestatem sui corporis, sed vir: quia quatuor sunt humores in corpore, qui constant ex quatuor elementis.*

En qua conscientia iampridem sacra illa Apostatica & Cacolyca sedes verbo Dei abusa est, vt miseras conscientias suarum traditionum laqueis, strangularet, & quomodo

vicis-

vicissim illos vltus est Dominus, quum perpetuum hoc summę ac penè incredibilis stultitiæ testimonium voluit in celeberrimo ipsorum cœtu, cui nimirum Prælati, quos vocant, 1215. aut etiam plures interfuerint, perscriptum extare. Istam porrò vanissimā graduum numerandorum rationem, quam Alexander secundus Ecclesiasticum canonem vocare ausus est, melioribus seculis ignotam fuisse vel ex vno Ambrosio liquere potest, qui patrueles quarto gradu inter se distare scribit: neque statim in Ecclesiam irrepsisse tyrannicas istas leges ex vetustis etiam quibusdam Synodis apparet. Nam in ea quæ Epaunensis dicitur, & ad Galasij primi tempora, circiter annum Domini 497. refertur, vltra consobrinos non progreditur interdictū, & ea quidem addita exceptione, vt antea contracta matrimonio non soluantur. In Turonica verò secunda sub Pelagio primo circiter annum Domini 177. idem statuitur, repetitis etiam Epaunensis Synodi canonibus, sed non bona fide, nisi mendosus est codex, adiectis ad consobrinas, sobrinis. At in Synodo prima Parisiensi, quanuis eodem pontifice habita, ne consobrinarum quidem vlla fit mētio: sed simplici Dei verbo statur: quod vnum vtinam sequi nunc quoque malint Christiani omnes Magistratus, quàm supra Deum ipsum & veteres leges ciuiles sapere videri. Sicubi tamen consobrinæ duci absque offendiculo non possunt, rectè facere existi-

Ambros. lib. 8. epist. 66.

Tomo Conc. 2. Epaun. Conc. c. 32.

Eodem tomo. Turō. Conc. 2. can. 22.

Eodem tomo Pari. Conc. 1. can. 4.

Ro. 14. 23.

mo qui regulam Apoſtolicam ſequuti nō tantùm eius quod licet, verùm etiam eius quod expedit rationem habent, & ſuæ libertatis vſum ex vſu proximi metiuntur. Neceſſe eſt tamen teneri iſtud diſcrimen inter leges diuinas & humanas, ſi quæ de his rebus extent, vt ſponſalia contra illas inita, irrita ſine vlla prorſus exceptione habeantur, nedum vt matrimonia tolerentur: ſi quis verò contra ſtatutum aliquod humanum fecerit, pœna quidem ciuili afficiatur, matrimonium tamen conſummatum propterea minimè ſoluatur: qua de re plura alio loco dicemus.

De gradibus affinitatis prohibitis. Affines qui.

Conſanguinitatis ſimulachrum quoddam eſt Affinitas, cuius ea etiam vis eſt, vt quoſuis affines quibuſuis coniungi naturæ honeſtas non patiatur. Affines autem dicuntur qui non quòd eiuſdem ſint ſanguinis, ſed quoniam alter ad alterius cognationis fines acceſſit, interſe ſunt coniuncti. Acceſſio autem iſta vnius cognationis ad alteram, eò fit, quòd quū duobus inter ſe matrimonio iunctis, duo fiát vnum, neceſſe ſit vinculo etiam iſto vtrinque cum iis connecti ipſorum conſanguineos, vt in hac ſpecie: Dauid filius Iſai, ducit Michol Sauli filiam. Itaque quum Dauid & Michol facti ſint vnum, conſequitur conſanguineos Dauidis factos eſſe quodammodo conſanguineos Michol: & contrà. Affinium igitur nonnulli quidem alios attrahūt, ij videlicet quorum matrimonio interueniente coit affinitas, ſiue qui cauſam affinitati præbent: nonnulli

nulli verò attrahuntur, reliqui nimirum, qui cùm essent duntaxat vnius consanguinei natura, postea, propter nuptias interuenientes, alteri quoque affinitate sunt coniuncti. Mirum autem hîc quiddam accidit, nempe vt per quos alij fiunt affines, ipsi inter se non affines, sed vnum quiddam potiùs fiant, quũ neque maritus vxori, nec vxor marito propriè affinis dicatur, & tamen alter ad alteram suos trahat. Non habent autem omnes affines peculiaria sua nomina, vt ne consanguinei quidem, sed Latinè sic vocantur præcipui:

SOCER, mariti vel vxoris pater. Socrus, mariti vel vxoris mater.

VITRICVS, maritus matris ex alio viro natis. Nouerca, patris vxor ex alia matre natis.

PROSOCER, soceri pater. Prosocrus socrus mater.

GENER filiæ maritus. Nurus filii vxor.

PROGENER, neptis maritus, Pronurus, nepotis vxor.

PRIVIGNVS, vxoris ex alio viro, vel mariti ex alia vxore, filius. Priuigna vxoris ex alio viro, vel mariti ex alia vxore filia.

PROPRIVIGNVS, priuigni filius. Propriuigna, priuigni filia.

LEVIR, mariti frater.

GLOS, mariti soror.

SORORIVS, sororis meæ maritus.

FRATRIA, fratris meæ vxor.

Conferuntur autem iſta inter ſe hoc modo Socer & Socrus, cum Genero & Nuru. Vitricus & Nouerca, cum Priuigno & Priuigna. Leuir & Glos cum Sororio & Fratria.

Hæc ſunt igitur affinium nomina à Latinis præſertim Iuriſconſultis edita, quibus & alios adiicere nihil vetat, nempe ſurſum verſus, Abſocerum, Abſocrum: Atſocerum, Atſocrũ: Triſocerum, Triſocrum: Quatriſocerũ, Quatriſocrum. Itidem deorſum dicere licebit, Abpriuignum, Abpriuignam: Atpriuignum, Atpriuignam: Tripriuignum, Tripriuignam: Quatripriuignum, Quatripriuignã. Ad latus verò circunlocutio adhibenda eſt neceſſariò, vt ſocero vtrinque apponatur, ſoceri ſoror vel frater, ſocrus frater vel ſoror: & horum deinceps filij & nepotes: quæ ratio in proſocero, abſocero, & cæteris quoque ſeruanda eſt. Alias porrò affinitates neque diuinæ neque ciuiles leges commemorant. Soli Canonici, vt ſuo more pergerent, alia duo affinitatum genera excogitarunt, quorum tamen quum ipſos authores tandem puduerit, non eſt quod in eis deſcribendis tempus conſumamus.

C. de propinquis, & c. contradicimus, & c. porro. 35. q. 3. & c. non debet, extra, de conſangui. vbi vide gloſ. l. 4. ff. de grad. affi. §. 4. l. 10. ff. eo.

Etſi autem inter affines propriè nulli gradus ſunt, vt ait Modeſtinus, quoniam videlicet affines ab affinibus non generantur: tamen nihil vetat quaſi quoſdam affinium quoque gradus numerare, quum ſic etiam Paulus Iuriſconſultus loquatur. Itaque vt paucis omnia dicamus, duæ iſtæ regulæ obſeruandæ ſunt.

Quo

Quo gradu quispiam est consanguineus vxori, eo gradu fit marito affinis, & quasi consanguineus: & contrà. Ergo sursum versus, quia vxor mea vno gradu à patre suo distat: ab auo, duobus: ego quoque vtpote gener, à socero, gradu vno: à prosocero, duobus distabo: quod de nuru quoque & cæteris tum ascendentibus, tum descendentibus, constituendum est.

Eadem quoque ratione in linea transuersa inæquali, quoniam vxor mea à suo patruo vel auunculo tribus gradibus dissidet, ego quoque à soceri fratre vel sorore totidem gradibus dissidebo, & sic deinceps. Similiter in linea transuersa æquali, quum maritus à fratre suo distet duobus gradibus, vxor à leuiro totidem gradibus distabit: quod ipsum quoque dicendum est de glore, sororio, & fratria, eorúmque liberis, non inter se (obstat enim altera regula quam mox trademus) sed ad eos relatis per quorum nuptias coiit affinitas. Ex his autem efficitur mutuam esse comparationem graduum cognationis & affinitatis, quæ vt legentium oculis veluti subiiciatur, libuit hanc descriptionem subiicere, in qua superiore loco Cognati, inferiore Affines illis, vt ita loquar, correspondentes ponuntur, initio tantùm à prosocero ducto, quoniam superiores facilè intelliguntur, vt & qui infra generum sunt.

Patruus, Amita,- Auus, Auia.- Auuncul⁹, Matertera.
Magni. Magni.
Prosoceri — Prosocer, Prosocrus. — Prosocrus
frater, & frater vel
soror soror
Patruus, Amita.-Pater, Mater.- Auũcul⁹, Matertera.
Soceri——Socer. Socrus. ——Socrus
frater, & frater, &
soror. soror.
Filius, Filia,
Gener, Nurus.

Nepos, & Nepos, &
Neptis. Neptis.
Progener, Pronurus,
neptis nepotis
maritus. vxor.

Et sic deinceps.

Alio autem respectu hi quoque affines inter se comparantur:

Pater, Mater
Vitricus, Nouerca.
Filius, & Filius, &
Filia. Filia.
Priuignus, Priuignus,

& Pri-

& Priuigna.	*& Priuigna.*
|	|
Nepos, & Neptis.	*Nepos, & Neptis.*
Propriuignus,	*Propriuigna.*

Item & isto respectu hi quoque affines inter se comparantur.

Leuir, Glos, } *Mariti,* { *Frater, Soror,* } *Maritus, Vxor,* { *Leuir, Glos,* } *Vxoris* { *Frater. Soror.*

Et sic quoque:

Fratria, fratris vxor. —— *Frater,*

Soror, —— *Sororius, sororis maritus.*

Affinitas inter consanguineos seu consanguineas earum personarum,quarũ interuentu coiit affinitas,nulla est:ideóque multò angustioribus finibus continetur quàm consanguinitas. Ratio huius discriminis hæc est, quoniam inter rem ipsam &rei simulachrum multũ interest: est autem affinitas quoddam duntaxat eius coniunctionis,quæ naturali sanguinis deriuatione coiit,simulachrum. Itaq; consanguinitas non consistit in communib. parentibus,sed etiam liberorum filij tum eos qui sunt vice parentum in linea transuersa inæquali,tum etiam alios, ipsíq; adeò sese mutuò consanguineos in linea transuersa æquali vocant. Affinitas verò intra eos manet qui affinitati causam præbuerunt, vt ex iis quæ subiiciemus apparebit.

Ex istis perspicuè colligi potest,quínam affinitatis gradus prohibiti sint, iidem videlicet, qui & cognationis, quod attinet ad eas personas quarum coniunctio affinitatem illam effecit, quod rursus: perspicuitatis causâ in has regulas sic distribuo.

1 Inter ascendentes & descendentes, id est, in linea recta perpendiculari, prohibitio est in affinitate, vt in cognatione. Itaque socer, nurum: progener, prosocrum: vitricus priuignam: priuigni nouercam: vitrici pater, propriuignam: propriuignus,matrem nouercæ, & sic deinceps, ducere non magis potest quàm pater filiam, filius matrem, auus neptim, nepos auiam: ídque vsque adeò verum

l.1.& 40.ff. de ritu nupt. & alibi sæpe. & l.4. de gradibus.

m eſt,vt etiam eam quæ ex repudiata vxo- & alio viro nata eſt, pro priuigna prioris ri habendam eſſe reſponderit Scæuola.

2 In linea tranſuerſa inæquali neque pa- uus vxorem filiæ fratris, à qua vocatur ſo- ri frater: aut auunculus vxorem filij ſoro- s,à qua vocatur ſocrus frater: neque maritus nitam vxoris ſuæ quam ipſe vocat ſoceri rorem,aut materteram vxoris, quam vocat crus ſororem,ducere poteſt. Idem de pro- ceri & proſocrus tum fratre,tum ſorore, & potis vxore, neptíſque marito, & ſic dein- ps ſentiendum eſt. Quoniam illi quidem rentum, iſti verò liberorum locum obti- nt.Sed de alio tranſuerſæ affinitatis genere nbigitur, puta an poſſit quiſpiam gloris fi- am ducere,cui nimirum ſit auunculi vel pa- ui inſtar:quoniam amita, ſiue matertera & us maritus vna perſona cenſentur, & quum oris conſanguinei ſint marito pro conſan- uineis, effici omnino videtur non magis oſſe maritum materteræ ducere ſororis v- oris, id eſt, gloris filiam, quàm matertera oſſet ſororis filio nubere.Sed hoc Romæ et- m non penitus inuſitatum fuiſſe apparet ex o quod Connanus vir doctiſſimus ex Cice- one citat de Cæcilia Metelli, qua defuncta ſius maritus filiam ſororis eius duxerit, uod tamen neque ipſe Cicero, neque poſt m Valerius Maximus vt nouum aliquod ctum recenſent.

l.vlt.c. de inceſt.

l.4.§. Hoſ itaque. De gradibus.

Itaque in hac ſpecie dicendũ eſt fuiſſe morte Ceciliæ ſoluta affinitatis iura, quod tamen neque in linea recta locum habet, neque etiá fortaſſis in tranſuerſa, ſi vel patruus vxorem filij fratris, vel auunculus vxorem filij ſororis: aut contrà, fratris filius vxorem defuncti patrui, aut ſororis filius vxorem defuncti auunculi, ducere voluiſſet: de quibus poſterioribus ſpeciebus duabus cauit expreſsè Dominus apud Moſen, de prioribus autem à conſequenti. At in tranſuerſa linea inæquali vbi perſona ſuperior non obninet parentis locum, veluti mariti eius quæ propior eſt Sobrina, cum ſui conſobrini aut conſobrinæ ſuæ ſiue vxoris filia: & vxoris eius qui eſt propior Sobrino cũ conſobrini ſui aut conſobrinæ ſuæ vel mariti filio (quum ne cognatio quidem iſtiuſmodi coniunctionem impediat) dubium non eſt licitas eſſe nuptias, vt Iulius Cæſar Pompeio Magno antea genero ſuo, mortua Iulia, ſororis ſuæ neptim deſtinabat, cuius hypotheſis hæc eſt deſcriptio,

Suet. in D. Iulio.

I. CÆSAR.

IVL. CÆSAR,	IVLIA.
IVLIA, *Pompeio nupta.*	ACCIA.
	OCTAVIA. *Pompeio, poſt mortem Iuliæ, deſtinata.*

In

In linea transuersa æquali neque frater v-
orem fratris ducere, nec vicissim soror ma- l. 5. 8. & 9.
to sororis nubere magis potest, quàm fra- C. de ince.
r sororem ducere, aut soror fratri nubere. nupt. Can.
eque etiam maritus cùm sorore vxo- Apost.19.
s, neque vxor cum fratre mariti, id est,
uir & glos coniungi possunt, quoniam
nt inter se affinitate fratres & sorores. Hîc
men non desunt quæ in contrariam par-
m opponantur. Primùm manifestè di- Plutarch.
t Plutarchus, minimè tamen id tanquam in Crasso.
ouum & præter morem factum commemo-
ns, M. illum Crassum cognomento Diui-
m, defuncti fratris viduam duxisse. Respon-
eo, me non meminisse quicquam tale vn-
uam Romæ præterea factum legere: vna au-
em hirundo certè non facit ver. Esto tamen,
t hoc sit ab aliis etiam factitatum, quoniam
ic quoque affinitatem iudicarent cum mor-
fuisse extinctam quæ causam ipsi præbue-
t: nego tamen id rectè factum, quum nihil
d germanã sororem propiùs accedat, quàm
atris etiam demortui vxor, & honestas ipsa
oceat non secus viro à cognatis vxoris, &
ontrà, quàm à suis abstinendum, quoniam
delicet maritus & vxor vnum quiddam cen-
eantur. Sed obiiciuntur alia maioris mo-
nenti. Primùm enim apud Mosen non pro-
ibetur simpliciter quispiam glorem duce-
e, id est, vxoris suæ sororem, sed his demum
erbis: *Vxorem cum eius sorore non accipies ad* Leui. 18. 18.
mulationem, vt videlicet reueles eius turpitu-

d j

dinem, dum ipsa adhuc viuit: ex quo consequi videtur, aut vanam esse illam adiectionem, aut vxore mortua, sororem eius ducere licere.

Respondeo, manifestè liquere leges de incestis nuptiis ita scriptas esse apud Mosen vt singula non sint expressa, sed quibusdam positis, quæ paria sunt pro expressis habeantur, quum hoc flagitet ipsa ratio, vt de similibus similiter statuatur. Itaque quum prohibentur nuptiæ inter fratris filium & patrui vxorem, intelliguntur etiam inter sororis filium & vxorem auunculi, itêmque inter auunculum & filij sororis vxorem interdictæ. Ex hoc autem & illud consequi necessariò videtur, vt quum frater expressis verbis vetatur vxoris fratris sui pudenda retegere, inhibita quoque censeatur sororis cum marito sororis suæ coniunctio, quia paria sunt duobus fratribus eandem, & duabus sororibus eundem coniungi. Paria autem hæc esse non tantùm demonstrat ipsa graduum affinitas, & in numero, & in ipso seriei ordine paritas: verùm etiam aliæ quoque rationes palàm videntur demonstrare. Cur enim duobus fratribus eandem ducere non licet? nempe quoniam quæ priori fratri nupsit, in vnum corpus cum eo coaluit, ac proinde non quidem consanguinitate, sed tamen affinitate facta est fratris mariti sui soror, sororem autem ducere fratri non licet. Itaque eâdem prorsus ratione, ducere cuipiam non licebit vxoris sororem, vtpote cui factus sit frater. Deinde spectanda est ra-

Leuit. 18. 14

Ibid. 18. 16.

t ratio quam affert Moses, cur illud non li-
eat, *Quia*, inquit, *fratris tui pudenda sunt.* An
on verò eadem prorsus ratione prohibebi-
r sororius glorem ducere? Minimè verò,
quiunt nonnulli, quum dissimilis sit ratio.
am vxoris pudenda dicuntur esse mariti,
on contrà, ideóque sororius fratriam du-
ns, nullius pudenda detegere dicitur. Atqui
biectio ista, vt parum sanè pudoris, ita nihil
tionis habet. Nam si ita esset, nihil etiam
ohiberet vitrico priuignam, & amitæ ma-
to fratris eius filiam, & marito materteræ
militer eius filiam ducere, quod quum ex-
ressè inhibeatur, apparet eandem esse vtrin
ue rationem, & propinquitatis, & honesta-
s: & illud, *Quia pudenda fratris tui sunt*, nihil
iud declarare, quàm, *quia vxor fratris tui est.*
icut autem illa est fratris vxor, ita & ille est
roris maritus: ac proinde par fieret defun-
o & defunctæ iniuria. Rectè igitur Basilius Basilius in epist. ad Diodorū.
ac ipsa de re ad quendam scribens, in hæc
tiam verba erupit: *Illud*, inquit, *Non ingre-
ieris ad vllum consanguineum carnis tuæ, ad
etegenda eius pudenda, hoc quoque consangui-
itatis genus* (illud videlicet de quo nunc
uærimus) *comprehendit. Quid enim esse possit
omini sua vxore vel potius sua ipsius carne ma-
is propinquum? non sunt enim amplius duo,
ed vna caro. Quare per vxorem soror eius
ransiit ad consanguinitatem. Quemadmodum
nim vxoris matrem non accipiet, nec eius
liam, quoniam nec suam matrem, nec suam*

filiam: sic nec sororem vxoris, quoniam nec suam sororem Sunt enim in vtrisque communia cognationis iura. Istis verò quo iure contradici possit ego quidem non video, ac proinde contendo, ex iure diuino non magis licere fratris vxorem, quàm vxoris sororem ducere. Cur igitur, inquies in alia lege additur hæc exceptio, ILLA VIVENTE, nisi vt intelligamus vna demùm sorore mortua, alteram ducere fas esse? Respondet Basilius eadem illa epistola, non temere ex eo quod scriptum est colligendum esse quod scriptum non est. Et sanè ita est, quoties saltem id quod consequi videtur, vel absurdum est, vel alio loco, siue expressè, siue tacitè damnatum. Promittit Dominus se Ecclesiæ suæ affuturum, quandiu seculum hoc perstiterit: an inde colliges, vel desinente mundo abfuturum illum à suis, vel illud frustrà adiectum esse? Non cognouit Iosephus Mariam quandiu prægnans fuit, an ideo efficitur, vel illam postea fuisse à viro cognitam, vel illud frustrà expressum fuisse ab Euangelista? Cur ergo illud adiectum est? inquies. Nempe mortuo fratre abstinendum esse alteri fratri ab ipsius vidua, ac vicissim ex consequenti mortua sorore abstinendum esse alteri sorori ab ipsius marito, in superiore lege cautum erat: postea verò, de alia quoque specie, nempe an superstiti vxori sororem superinducere liceret, dicendum quoque putauit legislator. Etsi enim tacitè colligi posse videbatur, si ne mortua quidem vxore, fas

Mat. 28. 20.

Mat. 1. 25.

erat sororem eius ducere, quanuis abru-
per mortem omnis affinitas videri pos-
,multò minùs ipsa adhuc superstite id li-
e:tamen quum & magna per se esset illius
puli in ducendis simul pluribus vxoribus
entia, & in hac specie periculum esse vide-
, ne quis expressò Iacobi exemplo abute-
ur, expressè quoque id cauendum Moses
icauit. Sed & quàm effrænis fuerit Iudæò-
n in repudiandis vxoribus libido vel ex
quæstione Iesu Christo à Pharisæis pro-
sita plus satis liquet. Ideo ipse Rabbi Salo-
on, licèt minimè ignarus à Iudæis aliter
ac legem intelligi & vsurpari, tamen arbi-
tus est sic demum accipiendam esse, vt
ohibeat Moses vna sorore superstite & re-
diata, alteram superinducere, quoniam vi-
icet repudiatæ dolor hoc modo duplica-
ur. Neque ab hac sententiâ alienus est Au-
tinus, quæ tamen non satis firma mihi
dem certè videtur, quum in ipsa lege nul-
rorsus fiat repudij mentiò. Alia verò et-
i fuit summi illius maximíque memoria
tra theologi D. Iohannis Caluini senten-
nempe hanc legem ad incestuosas nuptias,
præsertim ad germanæ sororis matrimo-
m nihil spectare, quum de illis omnibus,
præsertim de fratris vxore & vxoris sorore,
s superioribus legibus sit cautum: sed de
Polygamia hìc agi, quæ sic vtcunque to-
etur ob populi istius duritiem, vt tamen
ohibeatur quispiã viuenti vxori superindu-

Mat. 19. 3. Rabbi Salomon in Leuit. 18.

Aug. in Leuit. q. 61.

cere ſororem, id eſt, ex more loquendi Hebræis familiari, ipſius conſanguineam (quam nimirum alioqui ducere fas eſſet) ne hoc modo duplici animi ægritudine prior vxor afficiatur. Sic igitur ad hanc legem reſponſum eſto, quum tamē à Iudæis ſic corrumpi, vt etiamnum hodie nulla ſit ipſis religio duas ſorores viciſſim ducere, non eſt quod quiſquam miretur, quum apud illos ne patruus quidem à fratris, neque auunculus à ſororis filia dicatur abſtinere. Sed alia rurſum occurrit, magis etiam, vt videtur, obſcura difficultas in hoc argumento de glore à ſororio non ducenda:
Deut.5.5. Lex illa nimirum Deuteronomij, qua frater non modò non prohibetur, ſed etiam iubetur fratris abſque filio defuncti ſemen accepta ipſius vxore, ſuſcitare. Hanc igitur Deuteronomij legem cū altera illa Leuitici, prorſus alioqui repugnante, ſic nonnulli conciliant (quorum etiam ſententiam idem D. Ioh. Caluinus in locum illum Leuitici ſcribens, amplectitur) vt fratris nomine negent fratres germanos, ſed duntaxat conſanguineos (ex more Hebræorum) intelligi, & quidem eos quorum nuptiæ non ſint interdictę, quoniam alioqui inceſtus præcipi videretur. Quòd ſi
Geneſ.38. obiiciatur Iudæ exemplum, reſpondetur hac in re peccatum fuiſſe à Iuda, qui ea lege ſit abuſus: quæ etſi non erat ſcripta, tamen, veluti à naturæ ipſius æquitate dictata, iam in vſu erat, quoniam (opinor) quæ in cuiuſpiam familiam tranſiiſſet, in aliam abnubere, non niſi

cum

n prioris dedecore, vel sui ipsius ignomi-
poterat. Neque sanè ambigi potest, quin
ge illa excitandi fraterni seminis, quod a-
qui extinctum iacebat, comprehendere-
quisque vt proximus erat agnatus, ita vt
id facere recusante, alius à proximo pro-
or: & sic deinceps alius alij succederet, si-
t ex Ruthæ historia liquet. Verùm huic
ntentiæ obstant alia quædam maximi mo-
enti. Primùm enim omnes Hebrææ linguæ
riti affirmant, & exemplis quoque mani-
stis confirmant verbum יבם, propriè de le-
ro vel glore, sororio vel fratria dici, quod
eganter etiam expressum est apud Matthæũ
rbo ἐπιγαμβρεύειν. Itaque etiam si quod de
is propriè constitutum erat ad alios quoque
opinquos accommodatur, non videtur ta-
en satis commoda eorum interpretatio qui
os excludunt de quibus propriè lex sit intel-
genda.

Deinde, vt illam Iudæ & Thamaris hi-
oriam omittamus, durum sanè videtur,
uæstionem illam Christo à Sadducæis pro-
ositam, de septem fratribus, sic explicare
uasi cognati duntaxat inter se fuerint, &
uidem iis gradibus intra quos ex legibus li-
eret vnam eandémque mulierem ducere.
ræterea verba illa Noemi ad nurus suas,
*An adhuc intra me in vtero meo sunt filij qui
ant mariti vestri? Reuertimini filiæ meæ, &
bite: quoniam senior sum, quàm vt virum ha-
ere queam: & si dicere possem, est mihi spes*

& potero hac nocte cum viro esse, pareremque filios, num expectabitis donec creuerint? num expectabitis in eorum gratiam, vt maritum non habeatis? illa, inquam, verba manifestè videntur euincere germanos fratres illa lege propriè significari: cæteros autem propinquos duntaxat ex consequenti. Quid ergo? nempe hanc legem oportet alterius illius generalis exceptionem esse, (quod etiam existimauit Augustinus) sed quæ peculiari quadam ratione nitatur: ac proinde in exemplum trahi nec possit nec debeat. Distribuerat enim Dominus populum illum non in tribus duntaxat, sed etiam in familiarum capita, in quibus quum primogeniti dominarentur, familiæ ex illis censebantur, ne in infinitum excresceret earum numerus. Itaque statuerat Dominus, vt si primogenitus eò vsque vixisset vt, ducta vxore, caput familiæ esset, & habitantibus simul fratribus, id est, (vt ego interpretor) adhuc expertibus coniugij, absque mascula sobole decederet, tum frater ab eo proximus, vt in primogenituram, sic etiam in fratris demortui vxorem hæres esset, & ita quidem, vt liberi ex eo matrimonio suscepti, de fratris illius mortui nomine censerentur, vt sic tegeretur illa incestuosæ alioqui coniunctionis ignominia, quoniam frater ipsammet quodammodo induebat extincti absque virili sobole fratris personam ipsius etiam thorum ingrediens.

Hoc tamen postremum sæpe fuit spretum,

um, naturalis patris nomine seruato, præsertim si, vel quod alij fratres deessent, vel quòd sibi quàm fratri liberos gignere nonnulli mallent, ad cognatos alioqui remotiores deuentum esset, vt vel ex vnius Ruthæ historia satis liquet, cuius filios Obed non Elimelechi, sed ipsius Boozi filius nominatur: vnde etiam multæ in genealogiis texendis, ac præsertim Matthæo cum Luca, in genealogia Christi, conciliando, difficultates sunt obortæ. Hæc igitur fuit ratio (vt ad institutum reuertar) cur quod alioqui incestuosum fuisset, tamen à Domino sit mandatum: quod certè nulla causa est cur hodie nonnulli suis prorsus damnandis libidinibus prætexant, quum neque iam valeat hæc ratio, diruta illa maceric quæ populum Dei certis finibus distinctum à reliquis separabat: neque Dei verbum isti habeant, ex quo nunc quoque valere istam singularem exceptionem colligere possimus. Stat igitur illa conclusio, neque leuiro fratriam (excepta tantùm olim specie cuius modò mentionem fecimus) neque sorori glorem ex iure diuino ducere fas esse. Itaque veteres hac de re Canonas, non vt ius humanum, sed vt ius diuinum prorsus amplector, ex verbo Dei nimirum descriptos.

Canon. Apost. 19. syn. Neocæsar. can. 2. Basil. epi. ad Diodor. c. de propinquis. & c. progeniem, & aliis sequentibus 35. q. 2. c. vltim. Extrà, de Diuortiis

Quòd si leges humanæ quæruntur, idem multò magis etiam liquebit. Nam quod ad ius Pontificium attinet, tantum abest vt hanc coniunctionem permittat, vt etiam ad septimum vsque gradum initiò, deinde verò ad

quartum vſque, affines non minùs quàm conſanguineos coniungi prohibuerit: ſed ita vt iſti ſuo more, (ſicuti ſuo loco diximus, & porrò dicemus) culicem quidem colarint; camelum autem, quoties libuit, deglutierint. Apud Romanos autem quanuis ex illo Craſſi exemplo, & quadam Conſtantini conſtitutione colligi poſſit non inuſitatum fuiſſe, vt apud illos quoque frater duceret defuncti fratris viduam, tamen conſtat hoc fuiſſe poſtea expreſſis legibus prohibitum. Sic quoque Caius Iuriſconſultus celebris docuit: & poſt Romani imperij inclinationem, hoc etiam iure vſi ſunt Alemani, Baioarij, & Franci, vt planè mirari ſubeat quoſdam hodie inueniri poſſe qui eiuſmodi flagitium vt iure conceſſum, tueantur. Et de his quidem hactenus, ſi vnum hoc addidero, quod non prætermiſit etiam Baſilius: conceſſo nimirum, vt duæ viciſſim ſorores ab eodem ducantur, magnopere perturbatum iri præcipuos cognationum gradus, quum idem futurus ſit pater, & materteræ maritus, id eſt auunculus: eadem verò ex ſorore natis matertera & nouerca: aliis autem ex ſe natis, mater & auunculi vxor: iidem denique fratres & conſobrini: quæ ἀταξία vel vnica tanti eſt momenti, vt omnes ſani iudicij homines meritò ad damnandam huiuſmodi coniunctionem ſemper commouerit.

l. fratris. & l. vlt. C. de inceſt. nupt. C. Theod. lib. 3. ti. 12. Caius lib. Inſti. 1. ti. 4. §. Sed nec. Leg. Aleman. titu. 40. §. 1. Leg. Baioar. tit. 8. Leg. Franc lib. 5. ti. 4.

Et de his quidem hactenus, quorum hæc ſumma eſt conſanguineos vxoris eſſe marito

pro consanguineis, & contrà: ac proinde vt inter cognatos, sic etiam alteri cum alterius consanguineis, siue in recta linea vel descendentibus, vel ascendentibus, siue in transuersa vel inæquali vel æquali, iisdem prorsus regulis, nuptias prohiberi. Itaque legem illam Atheniensiũ cuius meminit Terentius in Phormione, & apud Demosthenem expressam in oratione πρὸς μακάρτατον, qua videlicet cautum erat, vt orbam puellam duceret, aut dotaret qui genere proximus erat, aut interpretari de iis oportet quorum non esset incestuosa coniunctio, aut potius, vt ipsi naturæ honestati repugnantem, reiicere.

Sed an affines vxoris sunt marito ipsius affines, & contrà? vt, exempli causa, si mei quondam soceri vxor, non tamen vxoris meæ mater, sed nouerca, fuerit & socero, & meæ vxori superstes, an ego quondam gener illam potero ducere vtpote quæ vxori meæ affinis duntaxat fuerit? Respondeo, non videri quidem vllam hîc esse propriè affinitatem, sed tamen, quoniam ea quæ fuit vxori meæ nouerca, mihi fuit instar socrus, vtpote soceri mei vxor, prohibere honestatem quominus hoc matrimonium liceat. Itaque rectè de his statuisse videtur Papinianus, his verbis: *Vxorem*, inquit, *quondam priuigni coniungi matrimonio vitrici non oportet, nec in matrimonium nouercam ei conuenire, qui priuignæ maritus fuit.* Vnde rectè colligit noster Hotomanus, nec vxoris quondam soceri cum genero, l. 15. D. de rit. nupt.

nec mariti defunctæ nurus cum socru coniunctionem probari posse: quod etiam de vxore quondam sororij & leuiri, fratriæ denique glorísve marito sit constituendum. Est enim hæc regula vniuersaliter vera, Cuius non licet inire nuptias, eius nec coniugis licet, quoniam videlicet vxor pars quædam mariti esse videtur: éstque hoc de quo agimus longè diuersum & à secundo & à tertio affinitatis genere, quòd Canonici temerè excogitatum meritò postea abrogarunt.

4 Consanguinei personarum quarum interuentu & copula contracta est affinitas, inter se coniugium contrahere non prohibentur, quoniam, vt antè diximus, subsistit graduum affinitatis prohibitio in iis qui sunt ipsa affinitatis causa, ne in hoc consanguinitatis simulachro, effectum causæ latius quàm ipsa causa pateat. Itaque pater & filius matrem & filiam, & duo fratres duas sorores ducere non prohibentur. Quia tamen in ista permixtione ordo ipse cognationis, cuius imago est affinitas, perturbari posset multis modis, vt si pater filiam, filius eiusdem filiæ matrem duceret: si pater & filius duas sorores: frater vitrici, priuignam fratris: filius sororem suę nouercæ: frater filiam vxoris fratris, fratris filius, matrem vxoris patrui: filius sororis, matrem vxoris auûculi ducat, cuiusmodi species etiam aliæ recenseri possent: idcirco rectè quoque de his olim cautum est multis canonibus. Neque dubito quin cessantibus Imperatoribus,

c. quod super his. Extra, de consang. & affin.

ribus, & penè ruente cum Romano imperio orbe terrarum, Synodos sæpe oportuerit his rebus multùm esse intentas, quarum multa decreta meritò fuerunt à piis Imperatoribus postea confirmata. Sed audacia illa quæ multos impulit vt quod verbum Dei generali perpetuáque regula laxauit, adstringerent, quod restrinxit, laxarent: & manifesta illa ambitio ad suam iurisdictionem traducendi quod est Magistratuum proprium, sanè est piis omnibus non minùs intolerabilis, quàm Magistratuum in his curandis segnities. Eiusmodi tamen iam consummata matrimonia temerè dirimenda, ego quidem pronuntiare non ausim.

Vide Can. 54. synodi sextæ in Trullo.

Sed quæritur, An nudis sponsalibus contrahatur affinitas: quod non vno modo cadere in controuersiam potest. Quum enim (exempli gratiâ) matrem & filiam, aut duas vicissim sorores ducere prohibear, mortua ante nuptias sponsa, ambigi meritò potest, num eius mariti vel sorori coniungi possim. Item, quum eam quæ fratris, vel patrui, vel filij vxor fuit, non possim vxorem habere, non temerè quæritur, an mortuo ante nuptias fratre, vel patruo, vel filio, aut alio quouis mihi intra prohibitos gradus cognato, ab eius sponsa mihi sit abstinendum. Respondent Iurisconsulti non propriè sic contrahi affinitatem, sed tamen rectiùs & iure facere qui ab huiusmodi nuptiis abstineant: quod vt concedam nihilominus tamen distinctione vten-

An nudis spõsalibus cõtrahatur affinitas.

l. si qua D. de ritu nupt. l. Seruius. D. de grad. ad fi. & §. si vxor. Instit. de nupt.

dum arbitror, ne ſummum ius hîc quoque ſumma eſſe iniuria deprehendatur. Sponſalia quippe certum eſt Iuriſconſultis nihil aliud declarare, quàm promiſſionem ſimplicem in tempus futurum conceptam, à qua vni recedere etiam abſque alterius conſenſu liceret. Quæ igitur hæc ſeueritas fuerit, obſecro, vt quum ne firma quidem coniugij obligatio inter aliquos extiterit, nedum vt reipſa coniugium initum ſit, ſtatim idem ius ſtatuatur, ac ſi verum ratúmque matrimonium inter quoſpiam interueniſſet? Velim igitur magnã quidem haberi honeſtatis rationem: ac proinde, ſi vel minima ſit ſuſpicio attentatum quippiam à ſponſo in ſponſa fuiſſe, cenſuerim non aliter quàm vt re ipſa contracta affinitate ſtatuendum eſſe: ſin minus, vt eos rectius facere cenſuerim qui non tantùm eius quod licet, verùm etiam eius quod expedit, rationem habent, ita minimè ſanè velim eiuſmodi ſponſalia, vt inceſtuoſa, vel per ſe illicita, infringere. Sed quid ſi ſponſalia firma fuerint, id eſt, purè, & verbis in tempus præſens conceptis inita? Hîc verò demum aſſentiuntur plerunque Canonici Iuriſconſultis, propter publicæ honeſtatis iuſtitiam, vt ipſi loquuntur. Sed iidem quum libet, à ſe ipſis diſſentiunt, vt qui ſponſalia de præſenti cum impubere facta, habeant pro ſponſalibus de futuro, & tamen tradant, ſi quis à ſponſalibus eius receſſerit quam ſeptennis deſponderit, quod licet nõ poſſe eius matrem ducere. Ego verò

c. 8. 11. 12. & 13. 27. q. 2. & c. ex ſpõſalibus. Extrà, De ſponſalib. Vide c. literas, & c. duo, Extrà, de deſpõſ. impub.

verò Augustini sententiam sequutus ab ipso etiam Gratiano prolatam arbitror illam mulierem non pertinere ad matrimonium cum qua commixtio sexus non docetur fuisse. Nec obstat quòd sponsa in quibusdam pro vxore censetur, quoniam videlicet etsi non re ipsa, at iure tamen vxor est, ideóque non magis sponsam quàm vxorem cuiuspiam ducere licet, quoniam duos simul maritos vna mulier habere non potest, & tanquam adulter punitur qui sponsam alterius corrupit. Sed ea in re de qua nunc quærimus, quum ipsa sanguinis commixtio potissimùm respiciatur, quam Moses honestè significat detectionis nomine: non video quî esse debeat eadem nudorum sponsalium, quæ consummati matrimonij ratio. Consummatum autem matrimonium voco, quum ducta est vxor: neque bonos illos cœlibes Canonicos nobis sequendos arbitror in iis arcanis peruestigandis, quæ tecta permanere multò præstat, quàm curiosè atque adeò turpiter, vt ipsi faciunt, ea scrutari.

Léuit. 18. & 20.

c. extraordinaria. 35. q. 2. & ibi glossa sanè turpis.

Sed an ex alio quàm legitimo coitu iusto videlicet matrimonio, contrahitur affinitas? Respódeo, primùm si incestuoso adulterio se polluat quispiá, vel iam coniunx, vel verè sponsus nó eam esse vim huius illegitimæ comixtionis, vt propterea firma sponsalia dirimantur, aut verum matrimonium præcedens soluatur, (nisi pars offésa separationem postularit) vt si, exempli gratiâ, sponsus vel maritus quispiam,

An quouis coitu contrahatur affinitas.

c. 10. & 11. Extrà de eo qui cogn. cós. vxor.

matrem aut sororem sponsæ vel vxoris suæ corruperit, non propterea vel sponsalia dirimentur, vel matrimonium, quasi affinitas cum matre aut sorore vxoris per incestum sit contracta. Sed quid si solutus quispiam (vt loquuntur) vel maritus, aut cum soluta quapiam sit scortatus, aut cum aliena vxore: absque incestu tamen, adulterium commiserit? an propterea alteri ab alterius consanguineis, vt in affinitate vero matrimonio contracta fuerit abstinendum? Mihi quidem ita omnino videtur, vt hîc quoque valeat quod de seruilibus cognationibus & affinitatibus Paulus Iurisconsultus respondit: nempe in contrahendis matrimoniis naturale ius & pudorem inspiciendum esse. Multò magis verò id intelligendum est vbi de cognatione ipsa quæritur, quam certum est quouis quantumuis illegitimo coitu contrahi. Hîc autem etiam operæpretium est considerare quàm rectè & sapienter omnia nostri Canonici.

l.14. D. de rit. nupt.

c. 10. De eo qui cog. consf. vxor. *Affinitas*, inquiunt, *post matrimonium iniquè, contracta, puta si quis cum sorore legitimæ coniugis sit fornicatus, illi nocere non debet, quæ iniquitatis particeps non extiterit.* Rectè id quidem, vt & illud quod ex eo consequitur, vt videlicet fides postulanti legitimæ vxori seruetur. Verùm quo iure tandem constituunt, vt ipsi incestuosi absque vlla spe vnquam ineundi coniugij permaneant, sed semper continentiam seruare teneantur? an enim quia incestuosi, idcirco continentiæ donum habent?

c. 1. & 4. & 5. & 8. & 9. & 10. ibid.

Itaque

Itaque illos potiùs decuit Magistratum seriò commonefacere, vt eiusmodi homines iustis pœnis afficeret, & siquidem ille cessaret, matrimonio vel soluto, vel, si reconciliari pars offensa mallet, post legitimam pœnitentiam redintegrato, ad vitam meliorem miseros peccatores cohortari, quàm vltrò animas ipsas Satanæ & carni vstulādas tradere: quamobrem etiam paulò æquiores Canonici istam aliorum iniquam seueritatem improbarunt. c. si quis eā duabus 33. q. 2.

Istud verò longè absurdissimum profectò videtur quod est ab Alexandro tertio responsum, vt si quis sponsæ suæ non cognitæ matrem cognouerit, neutram habeat, sed tamen cum alia possit contrahere: quòd si sponsam vel ante, vel post matrem cognouit, non modò neutram habeat, sed etiam ab omni spe vllius coniugij arceatur. Nam certè, vel illum pœnas luere oportuit, vel cessante Magistratu, aut cum sponsa reconciliari, aut vbi Ecclesiæ satisfactum esset, illi non adimere quod omnibus dicit Apostolus, vt qui non potest continere, nubat in Domino. c. 2. ibid.

Sed quid prætexent istis suis iniquissimis simul & ineptissimis decretis? Fortasse Dauidis exemplum, qui decem suas concubinas ab Absalomo constupratas quandiu vixit vinctas detinuit, neque vnquam attigit. Verùm in hoc exemplo quàm multa sunt dissimilia? Quòd ab illis postea Dauid abstinuit, rectè sanè fecit, & vix aliud suaderemus ei 2. Sam. 20. 3.

32.q.5. cuius vxor ſeſe inceſtu pollui ſiuiſſet: ſin minus, ne ipſi quidem Canonici negabunt adulteram videri non poſſe cui vis eſt illata. De Abſalomo verò ſi ſuperuixiſſet, quid cõſtituturus fuerit Dauid, coniici poteſt ex hiſtoria. Nempe ipſi pepercisſet indulgentiſſimus pater: quin tamen capitali ſupplicio dignus fuerit Abſalomus, ambigi non poteſt, quod etiam iuſtò Dei iudicio luit. Hoc igitur Abſalomi inceſtuóſi exemplum nihil ad continentię votum ſpectat. Superſunt in hoc exemplo decem illæ concubinę quę propter inceſtum vinctæ manſerunt abſque vlla ſpe coniugij. Atqui præterquàm quòd pro regula ſumi nõ debent quæuis, quantumuis laudatorum Patrum exempla; de hoc Dauidis facto in vtranque partem iure diſceptari poteſt. Si in inceſtum conſenſerant, non rectè facit Dauid quòd in eas ex lege non animaduertat. Error autem alter ex hoc errore naſcitur, quòd ita parcit eorum vitæ, vt eas niſi continentiæ donum habebant vſtionis periculo exponat. Sin verò non conſenſerant, cur eas ſaltem non planè repudiat, ſi retinere non placet propter facti in eas quantumuis inuitas admiſſi turpitudinem? an quoniam regiæ concubinæ fuerant, non ſatis tutum erat eas cuipiam elocari? atqui politica hæc ratio conſcientiam non potuit, aut certè non debuit pacare.

Quid ſi igitur dicamus id factum ex earum conſenſu, nempe obſtabit quod narrat hiſtoria, vinctas fuiſſe & in cuſtodia retentas,

tas. Itaque meo iudicio, in hoc facto constituendum est Deum, quum hac ignominia victus esset perpetratum aduersus Vriam scelus, voluisse memoriam eius rei, quandiu illæ vixerunt, extare: ac proinde particulare hoc factum non esse ad imitationem trahendum. Neque verò dicitur Dauid eas perpetuæ custodiæ pœna semel multasse, nedum vt ad votum continentiæ induxerit, vt isti fieri volunt: sed duntaxat eas tenuisse vinctas, & ab eis abstinuisse ad mortem quidem earum vsque, sed proculdubio rationem ipsarum conscientiæ, si necesse fuisset, habiturus. Deinde in tanta vxorum & concubinarum turba probabile est consueuisse euenire, vt illud vix posset locum in singulis habere, quod tamen est iusti matrimonij proprium, nempe, vt vir non habeat sui corporis potestatem. Quomodo enim vir vnus, vel libidinosissimus, tã multis sufficere potuisset? Subiectas igitur & viro prorsus obnoxias esse oportuit plerasque, præsertim concubinas, quas vir fortassis aliquot annis non attingeret: & quibus etiam nisi quum prorsus liberet, vti non teneretur. Hæc igitur incommoda necessariò cum Polygamia cohærentia istis, post tantum admissum scelus, non prorsus noua, vel iniqua videri potuerunt. Idem autem certè in incestuosos, alioqui monogamos, qui tamen non habeant continentiæ donum, ex hoc Dauidis exemplo prorsus impari constitui nec potest, nec debet: etiam si factum istud vitio

non carere concederemus.

An sponsi vel coniugis morte tollatur affinitas. l. 15. D. de ritu nupt. §. affinitatis & §. socrũ, inst. de nupt.

Sed an alterius sponsi, vel coniugis morte tollitur affinitas superstitis cum defunctæ personæ consanguineis? Iurisconsulti respondent sublatam quidem affinitatem videri, sed manere tamen eandem prohibitionem propter publicam honestatem: quibus eò vsque assentior, vt etiam repudio vel diuortio interueniente, idem statuẽdum existimem. Soluto quippe vinculo quod plures familias copulabat, necesse quidem est separatas fateri quæ priùs erant coniunctæ, sed ita vt coniunctionis memoriam adhuc vigere publica honestas iubeat. Sed & alio argumento solutam esse affinitatem liquet. Nam si, verbi gratia, superstes gener meus aliam ducat, ea quanuis filiæ meæ successerit, tamen est mihi extranea, ac proinde illam, si vidua fuerit, ducere non prohibeor: quãuis religiosi nostri Canonici alterum hoc affinitatis genus esse voluerint, cui & tertium adiunxerunt, putà si vidua illa, mortuo illo qui gener meus fuit, alteri nupserit. Sed bene est quod ipsimet istius commenti authores postea fictitia hæc impedimenta sustulerunt.

c. de propinquis 35. q. 3. c. porrò ibid.

Cæterùm quæ tum ante legem, tum sub lege fuerit incestus pœna, ab ipsa videlicet naturæ honestate dictata, ex sacris literis apparet: capitalis nimirum, qualis etiam initiò fuit apud Romanos, vt qui adulterium quoque capitis Pœna sæpe punierint. Sed inclinante paulatim hominũ iudicio ad deterio-

De pœna incestus ante legem & sub lege. Gen. 38. 24. Leuit. 18. & 20. Pœna incestus sub

rem

rem partem excogitatę ſunt exceptiones,quę iuſtiſſimas illas leges antiquas inutiles redderent.Inde eò ventum eſt,vt capitalis pœna penitus ſublata ſit,nulla certè ratione,& magno cum totius Romani imperij dedecore, quum multo rectius eſſet illud quod apud Ciceronem ex antiquo iure refert Atticus INCESTVM PONTIFICES SVPREMO SVPPLICIO SANCIVNTO.Sed de his viderint Magiſtratus quibus eſt gladij poteſtas commiſſa.Nos ea perſequimur quæ ſunt Eccleſiaſticę iuriſdictionis propria,id eſt,quę ad eorum munus ſpectant qui ex verbo Dei conſcientias ſibi commiſſas regunt.

poſteriori-bus Impe-ratoribus. l. ſi adulte-rium.D.ad l. Iul. de a-dult. l. ſi quis. ince-ſti.C.inceſ. nupt. Et auth. de in ceſt. col. 2. Cōſtit.vlt. §.1. Cic.de legib.2.

In veteribus igitur Canonibus illud laudabile eſt, (videlicet ex verbo Dei conſtitutum) quòd inceſtuoſa ſiue ſponſalia, ſiue coniugia, (de his enim ſimul iampridem in hoc argumento compendij cauſa diſſerimus) omnino dirimenda iudicarint , quod tamen indiget ea interpretatione cuius antea mentionem fecimus. Neque enim propriè dirimi dicitur quod nunquam ritè coniunctum fuit. Itaque & ſponſalia & coniugia huiuſmodi potius pronuntianda ſunt ipſo iure inutilia & irrita eſſe,vt quæ ſponſalium & coniugij ſpeciem duntaxat habuerint. Sed & illud ex verbo Dei rectè conſtitutum & obſeruatum fuit , vt eiuſmodi flagitiorum rei (reos autem appello, qui ſcientes prudentes tale quippiam admiſiſſe legitimè conuicti fuerint)ex Eccleſia eiicerentur. Verùm quòd

Veteres Canones qua pœna inceſtuoſos affecerint.

certum illorum pœnitentiæ tempus tam præcisè & tam diuturnum constitutum est, id ego verò neque in hoc flagitio neque in aliis probo. Nam si ne tum quidem resipuerint, quo iure illos receperis? Sin verò citiùs quàm sperari posset resipuerint, cur diutius illos afflixeris? Deinde quum istiusmodi temporum præscriptiones certúm sit aditum patefecisse doctrinæ satisfactionum & indulgentiarum (ad quæ remedia necessariò deuenire multos coegit ista veterum Canonum non satis profectò consideratè instituta disciplina) causa nulla est (opinor) cur ista in vsum reuocentur. Quis enim est, obsecro, qui intra quod tempus Dominus sit cuipiam daturus vt resipiscat, definire possit? resipiscentis verò peccata quo iure retinueris, quæ iam esse in cœlis remissa meritò videantur? an vt publico Ecclesiæ offendiculo satisfiat? atqui optimè satisfactum est Ecclesiæ vbi constiterit peccatorem resipuisse, quod vnum præcipuè in isto pœnæ genere spectatur: an verò potiùs, vt an satis seria sit pœnitentia temporis spatio probetur? id verò etsi minimè negligendum est propter hypocritas, tamen qui possit præcisè certo temporis curriculo definiri, ego quidem non perspicio. Itaque hòc tandem extorsit ipsa necessitas, vt arbitrariæ essent pœnitentiæ quas vocant. Neque his obstat quod ex Isidoro refert Gratianus; de Aaronis & Mariæ pœnitentia septem dierum; Cur enim ipsi septem dies in

c. tempora 27. q. 7. c. hoc ipsum 33. q. 1.

eptem annos transmutarunt? & vix potuit
d deflendum peccatum illis præscribi bre-
iius temporis spatium: quomodo etiam ac-
ipienda sunt spatia legalis impuritatis di-
ıersis temporib. definita, sed admodum bre-
ibus, vt conqueri nemo de seueritate potue-
it? Itaque standum potiùs fuisse iudico A- 1.Cor.5.5.& 2.Cor.2.7.
ostoli doctrinæ & exemplo, qui quum de
ncestuoso illi satanæ tradendo præciperet,
ıon vt periret (sicut nonnulli perperam ad-
nodum interpretantur) sed potiùs vt erudi-
etur: neque tempus vllum neque continen-
iæ perpetuæ votum præscripsit, (quî enim
d faceret?) verùm simulátq; intellexit quan-
opere ipsum sceleris admissi pœniteret, ni-
il antiquius habuit, quàm vt primo quoque
empore rursus receptus ille tristitia non ab-
orberetur.

Nostri verò boni Pontifices seueri scili- De pœna incestus sub Pontificio iure.
et veterum Conciliorum & Canonum vin-
ices, quid hîc tandem? Primùm quidem,
icut suprà demonstrauimus, vt ipso numi-
e religiosiores viderentur, in transuersa co-
ʒnationis & affinitatis linea, ad septimum vs-
ue gradum prohibitionem nuptiarum pro-
ːaxerunt, nouam etiam eámque ineptissi-
nam & falsissimam graduum numeratio-
em comméti. Deinde, triplex affinitatis ge- Vide c. fraternitas, 35.q.10.
us excogitarunt, & iis quidem additis ratio-
ibus quæ vel ipsos lapides ridere cogant,
ıedum vt peccantibus lachrymas excutiant.

Postea verò tãdem coacti sunt intra quartum suum gradum: ipsorum modo numeratum, id est, octauum subsistere. Quorsum id verò? certè sicut ipse exitus ostendit, vt quò arctiora vincula nexuissent, eò lucrosior esset eorũdem relaxatio, vt quemadmodum de ipsorum sacris Sannazarius scripsit,

Vendere iure potest, emerat ipse prius:

sic quoque scribere de istis Papę interdictis planè liceat:

Nexuit ipse prius, soluere iure potest. Quòd si fortè sibi iniuriam à me fieri Cacolyci nostri conquerentur, saltem mihi concedent (opinor) vt ad summos illos ipsorum Doctores mihi liceat prouocare. Legantur ergo quę illi quàm copiosissimè de istiusmodi, quas vocant, dispensationibus obseruant in 4. Senten, distinct. 34. Eorum autem doctrinæ cuius vel Satanam ipsum pudere possit, hæc summa est: prohibitionem quidem inter ascendentes & descendentes esse moralem ac perpetuam: alios autem gradus omnes transuersos videlicet, lege tantùm iudiciali prohiberi: hac, quum vnis Israelitis sit perlata, nos minimè obligari nisi quatenus Ecclesia eos admisit, cuius caput, quum sit Papa Romanus fas illi esse iustis de causis (quasi verò iustum quicquam esse possit quo diuinum ius violatur) leges illas relaxare. Hæc illi, additis etiam quibus id confirment exemplis, nimirùm quòd fratres & sorores initio generis humani vnà sese coniunxerint, quòd

Vide Caietanum in secundam secundæ Thomæ q. 154. art. 9.

Abra-

brahamus Saram sororem ὁμοπάτριον, Iaco-
us duas sorores, Amramus Iochabetam a-
itam duxerit, fratres denique fratrum se-
en iussi sint excitare. Mirum sanè istos præ-
rire potuisse vel quod Catullus & Ouidius
Magorum apud Persas ortu, Lucanus de
rsacidis, & ipse Tertullianus noster de Per-
, vel Æmilius Probus de fratrum & soro-
m apud Athenienses nuptiis commemo-
nt, & quæ sunt à Ptolemæis in Ægypto pa-
n factitata. En quæ sit istorum in seruanda
atrimonij honestate seueritas, quorum spur
ciem quid attinet pluribus refutare? Certè
amuis inter incestuosos concubitus alius
alio destabilior, tamē si verum esset quod
i impudentissimè comminiscuntur, prohi-
ri gradus illos iure quodam Iudæorum ci-
i, non iure ipso gentium siue naturę, fecis-
iniuriam Cananæis Dominus, quum eos
que adeò argueret omnium istorum scele-
n, vt eos propterea mox extirpandos ac
nitus delendos prędiceret, hac etiam ad-
a comminatione, fore vt si Israelitæ illos
itarentur, eos quoque solum ipsum euo-
ret.

L. si adulterium. §. sturprum. D. ad leg. Iul. de adult. Plato de legib. 8.

Quid quod prophani ipsi Iurisconsulti hoc
gētium esse apertè dixerunt, & Plato, istis
tè, Christi scilicet vicariis diuinior, palàm
his ita sensit? Libet enim totum locum
iicere, vt istos Cynędos Romanos qui-
s Philosophi sæpius quàm illi Prophetę
Apostoli sapiunt, tantò apertiùs coargüa-

mus: sic igitur ille.

Ὅταν ἀδελφὸς ἢ ἀδελφὴ τῳ γένωνται καλοὶ, καὶ περὶ υἱέος ἢ θυγατρὸς ὁ αὐτὸς νόμος ἄγραφος, ὡς οἷόν τε ἱκανώτατα φυλάττειν μήτε φανερῶς, μήτε λάθρα συγκαθεύδοντα, ἤπως ἄλλως ἀσπαζόμενον, ἅπτεσθαι τούτων. ἀλλ' οὐδ' ἐπιθυμία ταύτης τῆς συνουσίας τὸ παράπαν εἰσέρχεται τοὺς πολλούς. Id est, *Si cui frater aut soror formosi fuerint, itémque de filio vel filia, eadem lex est non scripta, quam maximè fieri pōt cauendū ne quis vel palàm vel clam, vnà dormiens, aut alia quacunque occasione illos salutans contrectet. Imò plerosque ne vlla quidem istiusmodi congressus cupiditas subit.* Excepisset Plato, si nostris tēporibus vixisset, Romanos saltē Pontifices, Alexandrū Borgiā & Paulum Farnesium, si illos nosset, vel certè potiùs inter homines nō numerasset. Et mox οὐκοῦν σμικρὸν ῥῆμα κατασβέννυσι πάσας τὰς τοιαύτας ἡδονάς, τὸ ταῦτ' εἶναι φάναι μηδαμῶς ὅσια, θεομισῆ δὲ καὶ αἰσχρῶν αἴσχιστα. τὸ δ' αἴτιον ἆρα τοῦτ' ἐστὶ, τὸ μηδένα ἄλλως λέγειν αὐτὰ, ἀλλ' εὐθὺς γιγνόμενον ἡμῶν ἕκαστον ἀκούειν τῶν λεγόντων ἀεὶ καὶ πανταχοῦ ταῦτα, ἐν γελοίοις τε ἅμα, ἐν πάσῃ τε σπουδῇ τραγικῇ λεγομένῃ πολλάκις, ὅταν ἢ Θυέστας, ἤ τινας Οἰδίποδας εἰσάγωσιν, ἢ Μακαρέας τινὰς ἀδελφαῖς μιχθέντας λαθραίως, ὀφθέντας δὲ ἑτοίμως θάνατον ἑαυτοῖς ἐπιθέντας, δίκην τῆς ἁμαρτίας. Id est, *Vno igitur verbo omnes istiusmodi voluptates restinguuntur, nempe si nefaria hac esse dixerimus, & numini exosa, atque adeò turpium turpissima. Huius autem certè vel hæc probatio fuerit, quòd nemo aliter de his*

loquatur,

quatur, sed nostrûm vnusquisque à primo ex-
-te u ita semper & vbique de his rebus loquentes
omines audiuerimus, tum in illis ludicris, tum
epenumero in illis magis seriis tragicis qua vo-
ant, quum Thyestas aut OEdipodas inducerent,
ut Macareas aliquos sororum cõsuetudine clam
busos, mox sibi ipsis visos mortem, qua nimirum
sset sceleris sui pœna consciscere. Hęc ille: quę si quis comparet cum illis Pontificiorum doctorum scriptis, quis tandem sani iudicij vir non malit Platoni, quàm Romano illi fœdissimo scorto assentiri? De illis autem omnibus exemplis, quod sit illorum pondus suo loco declarauimus. Iacobi verò factum si tãtopere ipsis placet, agè, quid tandem obstat quominus Polygamiam apertè quoque concedant, & ita quidem vt duas etiam sorores simul habere liceat, si modò pecuniam D. Satanissimo Papæ persolueris? Sed hæc sunt scripta fortassis à quibusdam Paparũ adulatoribus, ab ipsis autem Pontificibus minimè vsurpata. Imò verò quis ignorat illustrissimas Europæ familias illis authoribus iam pridem fuisse istiusmodi Romanis spurcitiis contaminata? Sic Philippus eius nominis secundus Burgũdiæ dux, Patrum memoria, viduam sui patrui duxit: sic Ferdinandus rex Neapolitanus amitam suam: sic Emanuel Portugalliæ rex, duas sorores: sic Catharina Angliæ regina, nostra memoria duobus vicissim fratribus nupsit, vt de nostris temporibus nihil dicam.

Noui ego hos in Gallia nobiles, quorum

vnus sorores duas: alter fratris, tertius patrui viduam etiamnum hodie apud se ex Pontificis Romani consensu retinet, ad quem refugerunt miseri quum in Gallicarum Ecclesiarum Synodo à nostris non potuissent istiusmodi flagitij approbationem obtinere. Quid plura? Martinus quintus, in præclaro illo Constantiensi Concilio electus, fratris cuiusdam cum sorore germana matrimonium scribitur comprobasse, quod an iure sit factum adhuc inter nostros Canonicos ambigitur. Itaque vt hæc omnia vno verbo concludamus, quæcunque anathemata isti hypocritæ aduersus incestuosos crepant, mera sunt ludibria, adiecta illa exceptione, nisi aliter Romano Pontifici, qui est supra omnes, videatur. Et quid est attollere se supra ipsum numen, si hoc non est? Itaque dictum illud Pauli de doctrina dæmoniorũ, isti filio perditionis quadrare comperietur, non modò quum prohibet, verùm etiam quum concedit matrimonia vt omnibus modis sit Antichristus. At vos Reges & Principes Christiani, quousque tandem ab ista fœdissima meretrice septem montibus insidente vos patiemini dementari?

Vide Concilium Romanum sub Gregor. secundo.

1. Tim. 4.

Iam verò nobis dicendum est de sponsalibus clandestinis, id est, absque eorum consensu factis in quorum potestate sunt contrahentes. Illa igitur quum Dei voluntati ac mandato, ipsique adeò naturali æquitati ex diametro repugnent, Deo auctore conciliata videri non possunt, ideóq; inutilia, & ipso (vt loquun-

De sponsalibus absq; parentum, vel eorum qui parentum loco sunt, cõsensu factis.

quuntur) iure nulla sunt. Dicamus autem ·imùm de iure diuino. Honorem qui pa-ntibus à liberis debetur, æstimandum esse parentum in liberos potestate nemo(vt o-inor) inficiabitur. Liberos autem numera-os fuisse inter patrisfamiliâs bona seu fortu-as, liquet saltem ex antiquissima Iobi histo ia, quum Satan facta sibi potestate omnes obi facultates perdendi, liberos quoque i-psius inuadat. Liberis igitur, sese aliis manci-pare, non magis quàm seruis licuit, nisi ex pa-rentum consensu: idque æquum & honestum esse res ipsa clamat, quum liberi se ipsos pa-rentibus secundùm Deum debeant, ac proin-de multò etiam meliore ratione in parentum bonis habeantur, quàm vlli serui siue domi-nati, siue pretio comparati. Quod autem sub Lege non correxit Dominus, nempe vt pa-tribus liceret, cogente nimirum egestate li-beros suos ad seruiendum diuendere, etsi est fortassis ex eorum numero quę propter illius populi duritiem tolerauit potiùs quàm ap-probauit: arguit nihilominus summam sem-per fuisse parentum in liberorum corpora potestatem: vt & illud quod diu apud Roma-nos viguit, nempe, vt patres in filios ius vitæ & necis haberent. Quòd si quæritur quip-piam magis peculiare, & ad liberorum matri-monia propriè spectans, quid obstat quin pro expressa lege habeatur, quod perpetuo in vsu fuisse liquet? Rebecca sanè nonnisi ex Be-thuelis manu petitur & accipitur. Iacobus à

Iob 1. 11. & 18.

Exod. 21, 7

Genes. 24. & 27. & 28.

Exo. 22.15. & 34. 12.15. Deut.24. Labane suas vxores sumit. Eandem patriam potestatem inculcat Moses de virginis stupratore differens, itémque de generis ac nuribus ex prophanis populis non accipiendis. Iud.14.& 21. 2.Sam.13.13. Idem liquet ex Israelitarũ aduersus Beniamitas iureiurando.Sāpson quoque licèt amore peregrinæ inflammatus,requirit tamen patris consensum. Thamar ex fratris stupratoris 1.Cor.7.38. manibus euadere sic conatur. Paulus agens de virgine vel elocanda, vel asseruanda quod ius patrum esse voluerit in liberos manifestè ostendit,Huic autem verbo Dei sic assentiuntur veteres Patres,tum Græci,tum Latini, vt ne vnus quidem dissensisse comperiatur.Quid plura?Ipsi quoque Pontifices, Euaristus,Leo primus,Pelagius,Vrbanus,Nicolaus,non aliter iudicant.Synodi quoque veteres eò vsque damnant clandestina coniugia, (inter quæ vel præcipua sunt de quibus agimus,) vt etiam scientes, præsentes,auxiliantes, excommunicationis sententiæ ipso (vt loquuntur) facto subiiciant. Leges autem ciuiles his de rebus & à veteribus Iurisconsultis, & ab Imperatoribus summo consensu scriptæ, adeò vt ne vidua quidem, licèt emancipationis libertate gaudeat, intra vicesimum quintum annum excipiatur, notiores sunt quàm vt ignorari, clariores quàm vt obscurari, sanctiores quàm vt iure aboleri possint. Quid obstat igitur quominus eiusmodi sponsalia prorsus inutilia irritáque semel pronuntiemus? Imò etiam viduarum quæ iam sui sunt

Euar.epist. 1. tomo Cóc.1. Leo epist. 92.c. 4.c. aliter legitimum. & c.nostrates, 30.q.5. c.si verum 31.q.2. Ambr.de Abrah.lib. 1.c.9.Tert. ad vxo.lib. 2. Basilius ad Amphilo. epi. 1.c. 38.40.43. Concil.Lateran. sub Innoc.3. c. 51. & alibi passim c. tría legitima 36.q.2. Syno. Senon.c.37.

iuris ſponſalia clam parentibus inita, vt inutilia non ſint, tamen iuſtiſſima reprehenſione non carent.

Sed quid ſi eiuſmodi ſponſalia coniugium ſit reipſa conſequutum? Certè ſi cauſa ſpectetur, cur prorſus irrita ſint huiuſmodi ſponſalia, (quoniam videlicet conſentire in ſui ipſius traditionem nō poteſt qui ſui iuris non eſt) efficietur multò minùs valere ipſum coniugium, vtpote in quo expreſſior etiam ac certior conſenſus requiratur. Diluenda ſunt tamen quæ in contrariam partem afferuntur. Sed hęc age in eum locum reiiciamus in quo de diuortiis diſſeremus.

Oboriuntur autem hoc loco nonnullæ maximi momenti quæſtiones. An enim liberi coguntur iis in quorum ſunt poteſtate neceſſariò conſentire? Reſpondeo nō cogi quidem, quoniam liber in primis, ac penitus volūtarius cōſenſus in matrimonio requiritur, ſed tamen reuerentiam quæ parentibus debetur, & iis qui parentum loco ſunt, hoc poſtulare, vt ſine maxima cauſa ab iis non diſſentiatur. Viciſſim autem æquum eſt vt parentes cum liberis ſuis agant moderatè, nec eos inuitos ad hoc vel illud matrimonium cogant. Quid ſi verò vel non ſatis inter parentes & liberos poſſit conuenire, vel parentes officiū non faciant? Nēpe tentanda hîc ſunt mitiora omnia remedia, expugnanda eſt patrum ſeueritas omni officij genere, cauendum viciſſim patribus ne abutantur poteſtate ſibi à

An cogi poſſit conſenſus Gen. 24.57. Ambro. in 1.Cor.7. Vide 31. q. 2. & c. honorantur, 32.q.2.& c. quum locū, Extrà, de ſponſ.l. 12.& 14. C. de nup. l. non cogitur. D. de rit.nup.l.6. & 12. & 13. D.de ſponſal. l.9. D. de rit.nup. l.1.& 20.C. de nup.

Deo attributa. Quòd si nihil æqui potuerit alia ratione obtineri, tum sanè adeantur Magistratus oportet, quorum etiam munus est partim leges de his rebus quàm æquissimas ponere, partim veluti sese medios interponere, vt neque violetur patria potestas, neque ab iniquis & tam dulci nomine indignis patribus liberi opprimantur.

An qui tacuit consensit.

Sed an consensisse iudicandus est qui non dissensit? Nempe videtur æquitas hoc postulare, vt parentes, vel qui parentum loco sunt nisi expresè dissenserint, consensisse videantur, quoniam nulla neque vis neque metus violenta suspicio in ipsos cadit. De liberis autem, & in aliena potestate positis, etsi videntur idem sentire Iurisconsulti, tamen non possum idem statuere, sed hoc potiùs seruandum puto, vt quoniam & patria auctoritas & ætatis imbecillitas facilè potest plenam voluntatis libertatem impedire, ipsa consensus expressio loco minimè suspecto requiratur. Addo & illud, etiamsi expressus fuerit cōsensus, tamen si pertinaciter negata fuerit copula, dignam rem videri de qua diligenter inquiratur, vt nulli nisi planè libero & voluntario consensu coniuges habeantur. Vbi autem interuenit copula, frustrà certè coactio à sponso prætexitur: neque de sponsa aliter statuendum videtur, nisi fortè vim sibi allatam, cui neque tunc neque postea vnquam consenserit, liquidò probarit.

l. 7. & 11. D. de spōs. l. 22. D. de ritu nupt. Vide 31. q. 2. c. 6. & 13. & 14. & 21. & 28. Extrà de sponsal. & c. 11. Extrà de desponsa. impuber.

De despon sat. impub.

Verùm quid si ex parentum quidem consen-

ſenſu,aut etiam iuſſu,inita ſunt ſponſalia, ſed inter vtranque vel alteram ſaltem impuberem perſonam? Reſpondeo hæc ſponſalia nullius eſſe momenti,niſi poſtea nouo puberis facti conſenſu confirmentur aut malitia ætatem ſupplente, concubitus interuenerit. Nec enim videri poſſunt conſenſiſſe qui qua de re agatur intelligere per ætatem nequeũt. Quia tamen inter infantiam & pubertatem, tanquam inter duo extrema, media quædam eſt ætas in qua nec prorſus expertes intelligentiæ,nec tamen ſatis intelligentes ſunt homines,ideo inter conſenſum eorum qui planè intelligunt quid ab iis agatur in quorum ſunt poteſtate, & eorum conſenſum qui ad res iſtas intelligendas penitus ſunt inepti,media quædam quaſi conſenſionis ſpecies conſtitui poteſt. Hinc illa triũ hominis ſtatuum diſtinctio, quam ſequutus Modeſtinus non vult inter minores quàm ſeptẽnes fieri ſponſalia,quod etiam Leo Imperator cauit, & Alexander tertius reſpondit. Sed vtcunque ſit, iſtiuſmodi ſponſalia, quum, quibuſcunque tandem verbis vtaris, non poſſint niſi in futurum tempus fieri, plenè non obligant impuberem, niſi vbi pubes factus fuerit, alius conſenſus, vel tacitus, vel expreſſus, conſequatur. Interea verò dum pubertas expectatur, fateor non poſſe puberem à ſponſalibus cum impubere factis diſcedere, & affinitatem veluti iam pro contracta haberi, tantiſper dum quis ſit rei futurus exitus, tempus

30.q.2.&c.7.&8 &9. Extrà, de deſponſ. impub. Later.Concil. ſub Alex. 3.parte 6. Can.3. & 7. & 10.& 16. & 19.

l. 14. D. de ſponſal.

Leo nou. 109. c.4. & 5. Extrà, de deſponſat. impuber.

c.7.& 13. Extrà, eodem.

ipſum patefaciat. Probo & illud, vt intra pubertatis annos diſſentire non poſſit impubes, ſed pubertas expectetur. Verùm id quod reſpondit Honorius, puberem factum omnino teneri adimplere quod ipſo impubere pater promiſerit, minimè probo: vt nec illud Vrbani reſponſum, attentationis nullum eſſe momentum, etiam circiter duodecimum annum factæ. Vt tamen ingenuè dicam quod ſentio, non ſatis prudenter facere mihi videntur qui eiuſmodi matrimonia tanto antè tempore præmeditantur, quorum quàm infelix plerunque ſit exitus, quodcunque tandem bonum publicæ pacis prætexatur, vtinam non poſſet tam multis & tam illuſtribus exemplis demonſtrari. Certè non minimam partem earum calamitatum quibus iactata eſt Europa ab hinc annos octoginta (ne vetuſtiora commemorem) eiuſmodi intempeſtiuis coniugiis non minùs temerè diſſolutis quàm callidè conciliata fuerant, acceptam ferre oportet. Cæterùm patri licuiſſe ex iure Ciuili nuntium ſponſo remittere, manente in poteſtate filio, mirandum non eſt: quum ſponſalia in futurum tempus concepta, cuiuſmodi tunc erant omnia, præcisè neminem obligarent, nec magna tum eſſet religio ipſa quoque coniugia diſſoluere.

c. 1. & 10. Extrà, eod.

l in poteſtate. D de ſponſ. D de ſponſ vi aut metu extortus. Ambroſ. in 1. Cor. 7. 31. q. 2. Si verò & de nuptis, & Lotharius.

Sponſalia quoque facta per vim vel metum qui in conſtátem virum cadat (qua de re paulò antè aliquid diximus) niſi ſubſequente

altero libero consensu rata habeantur, nullius momenti censentur. Etsi enim eiusmodi promissio non est absque aliqua cõsensus specie,& præsertim si iusiurandum accesserit,etiam cum damno nostro præstanda videtur fides: tamen quia rectè iudicant sapientes in hoc præsertim contractu, vt qui spopondit, cogi ad rem præstandam possit, liberrimum consensum requiri:eiusmodi promissiones,si de vi aut eiusmodi metu bene constiterit,inutiles esse statuuntur.Grauiter tamen monendus est qui fidem dedit,videat etiam atque etiam quo animi affectu id fecerit, ne in conscientiam peccet. Sed & illud obseruandum est quod paulò antè dixi, nempe si sequuta sit copula,vel etiam attentatio, cui non restiterit mulier,frustrà vim aut metum postea prętexi. Itaque quod Ludouicus eius nominis XII.Galliæ Rex filiam Ludouici XI.etiam post coitum repudiauit, soceri metum causatus iniquè à Pontifice concessum est,nec feliciter ipsi Regi cessit,sine mascula prole mortuo.

Psal.15. c.2.& 14.& 15. & 17. & 21. Extrà de spons. c.3.& 21.Extrà, de spõ.

In errore verò meritò ambigitur quid sit constituendum, quum in errore non sit consensus, qui tamen liberrimus ac plenissimus, velut anima quædam est huius de quo loquimur contractus.Et hic non ineptè Scholastici quatuor erroris species constituunt: vnum personæ, vt quum Lea pro Rachele supposita est:alterum conditionis deterioris, vt si serua comperiatur quam credideris liberã esse:tertiũ fortunæ, quum pauper est quæ dicebatur

De sponsalibus errore factis.

Scholasticorum sententia. Lombard. sen. 4.dist. 30.

diues: quartum qualitatis, vt si capitosa est quam morigeram esse aiebát. Deinde iidem distinguunt inter ea quæ in coniugio sustinent rationem vel materiæ vel formæ, & quæ sunt eiusdem συμβεβηκότα. Materiam vocant ipsas personas, formam verò obligationem ipsam matrimonij: cætera intelligunt accidentium nomine. Postremò concludunt errorem in persona vitiare ipsam materiam coniugij, nedum vt rata sint eiusmodi sponsalia. Errorem autem deterioris conditionis repugnare eiusdem formæ quum in matrimonio alter alteri suum corpus vtendum tradat, quod facere non potest seruus aut ancilla, qui corpus in potestate non habent: ac proinde quoties id eueniat, nulla esse sponsalia imò ne consummata quidem matrimonia, si modò pars læsa rescindi coniugium postulet, & præsertim si dominus non consentiat in manumissionem. In errore verò fortunæ, vel qualitatis, quoniam ea vel adesse vel abesse possint saluo matrimonio, rata esse volunt sponsalia, quum in re ipsa fuerit iustus cònsensus. Et hæc quidem quanuis mihi in genere rectè videntur constituta, tamen habeo quod hîc dicam. Nam in errore personę, etsi non videtur vllus fuisse cõsensus, ac proinde irrita esse sponsalia, tamen, si subsequuta fuerit copula rectè facere sentio qui Iacobi exemplum ea quidem in re sequuti, summo iure non vtuntur. Quòd si tamen prorsus malæ conscientiæ fraus interuenerit, ne magnopere

Error personæ.

gnopere quidem vrgendum ſponſum vel ſponſam arbitror vt de iure ſuo quicquam remittat: quòd ſi etiam vltrò id faciat, dignam tamen arbitror nocentem perſonam quæ ſeuerè caſtigetur. Sed num alieni nominis ſuppoſitio errorem in perſona includit neceſſariò & ſponſalia vitiat? minimè profectò ſi de corpore conſtiterit. Sumamus autem pro exemplo illã ipſam ſpeciem de qua perperam prorſus, meo iudicio, Innoc.3. reſpondit. Quidam omnia priùs expertus vt honeſtam mulierem ad turpia pelliceret, tandem hac fraude vſus eſt, vt Iohannis nomen ementitus, his verbis eam priuatim deſponſaret, Iohannes te deſponſat: quo dolo illecta mulier imprudens, quum in illum quaſi ſponſum conſenſiſſet, ei copiam ſui fecit. Ille poſtea voluptate expleta, teſtatus ſibi nunquam animum fuiſſe illam ducendi, eam ſcilicet ludibrio habuit: iſta verò fidem ſibi datam petit præſtari. Reſpondet Pontifex non debere ex eo facto coniugium iudicari, quòd in eò nec ſubſtantia coniugalis contractus, nec forma cõtrahendi coniugium valeat inueniri, quoniam ex altera parte nihil præter dolum adfuit, & defuit omnino conſenſus ſine quo cætera nequeunt fœdus coniugale perficere. Ego verò ſi Magiſtratus eſſem, hũc nodum alio nodo expedirem, quo videlicet impurus huiuſmodi ſacri coniugij temerator, & honeſtæ mulieris corruptor ſtrangularetur. Quòd ſi, ceſſante magiſtratu, iudican-

Nominis ſuppoſitio.

c. tua nos, Extrà, de ſponſalib.

dum fuerit de coniugio, non dubitatum firma esse sponsalia pronuntiare. Primùm enim quod ad substantiam ipsam contractus attic. ex literis Extrà de sponsalib. net, quum verba ex communi intelligentia accipienda sint, & mulierem illam constet nõ alium stipulatam quàm eum ipsum quem alloquebatur, is certè quodcunque nomen sumpserit, de se ipso respondisse meritò existimabitur, etiam si quasi de tertia persona sit loquutus, quod interdum fieri ex vsu solet.

l. 11. & 31. D. de ver. obl. L. 9. §. si in nomine. D. de cõtrah. empt. Constat igitur de corpore, ac proinde error nominis, præsertim quum non temere, sed dolo euenerit, stipulationem non vitiat: & æquitas ipsa docet magis ad mentem stipulantis, quàm ad mentem promittentis respiciendum, vt quid in re sit æstimari debeat, non

110. quid senserit promissor, præsertim quum l. Si mihi & Titio. §. si stipulatus. D. eod. promittens sese in dolo fuisse postea vltro fateatur. Deinde quod ad formam siue consensum attinet, quum mulier quidem bona fide in eum ipsum quem præsentem stipulata fuerat vt in sponsum consenserit: ipse verò quanuis falsum nomen ementitus, persuasum tamen esse mulieri voluerit se tanquam sponsum ad eam accedere, nõ video cur non consensus vtrinque fuisse merito dicatur, nempe simplex & rectus quod ad stipulantem mulierem, fraudulẽtus verò quod ad virum promittentem attinet. Hæc verò simulatio mil. 83. §. si Stichum. D. eod. nimè certè debet reo deceptori prodesse quominus iudicium in inuitum etiam reddatur, & actori potiùs, id est, deceptæ mulieri

sit

ſit credendum. Denique illud rectiſſimè iudicatum eſt, vt quum reus dolum adhibet, ex eo quod actor intellexit, iudicetur: & quoties in ſtipulationibus ambigua eſt oratio, id quo res de qua agitur in tuto ſit, accipiatur. Et de errore quidem perſonæ hactenus.

c.9. & 13. 5. ex his. 22. q 5. l. 80. D de verb. obl.

Quod autem ad conditionis ſiue ſtatus errorem attinet, vt ſi ancilla erat quam ingenuã putabam, ſublatis, Dei beneficio, iſtiuſmodi inter nos ſeruitutibus, non eſt quod de hac re amplius laboremus.

Error conditionis.

Errore verò fortunæ, quam vocant, putà ſi pauper fuerit quam diuitem eſſe aiebant, etſi fateor ſponſalia in præſens tempus concepta non vitiari, vt neque ob dotem non ſolutam, neque ob alia eiuſmodi quæ ipſam ſpõſalium ſubſtantiam vel formam, putà cõſenſum, non reſpiciunt: tamen æquum eſſe dico vt eiuſmodi dolus & eccleſiaſtica & ciuili pœna caſtigetur: & ei qui deceptus eſt, actio in deceptores detur. Sin verò ſponſalia quidem in futurum tempus duntaxat & ſub conditione facta ſint, ne in conſcientię quidẽ foro videtur obligatus qui ſpopõdit, niſi cõditio impleatur.

Error in fortuna, & aliis qualitatibus. l. 11. C. de repudiis. c.1. extrà, de ſponſ.

l.22. D.de verb.obl.

c.2. extrà, de condit. appoſ.

Poſtremò in errore qualitatis excipio, ſi corrupta inueniatur quæ pro virgine fuit per errorem deſpõſa. Tum enim ſponſum ad ducendã ſponſam cogi non poſſe arbitror. Scio tamẽ aliter Scholaſticis videri, & aliter quoque pleriſq; in locis iudicari: ſed ius cõtrariũ quo vtimur in hac GeneuenſiEccleſia, auctoritate verbi Dei & rationibus, meo quidem

Si corrupta pro virgine deſponſa fuerit, aut etiam ducta. 29.q.1.

iudicio, iustissimis, nititur; nec aliter etiam D.Philipp.Melanchthon iudicauit. Primùm enim expressum est Dei verbum, eiusmodi mulierem corruptam, sese venditantem pro virgine, eadem lapidationis pœna post copulam puniens atque adulteram, ac proinde diuortium ante copulam multò magis concedens; idque fuisse in Israele ita vsitatum, vt probis & honestis hominibus religioni etiam esset, patefacto dolo ad copulam ipsam progredi, manifestè liquet ex iis quæ de Ioseph refert Matthæus, *Qui, inquit, quod vir iustus esset, volebat clanculum Mariam dimittere*, quum alioqui iudicio posset cum ea, non sine ipsius infamia & periculo, experiri. Deinde ita expressè cautum est à Leone Imperatore, maximis de causis. Et certè huc trahi in argumentum posse existimo quod in non dissimili contractu emptionis respondit Vlpianus, nempe, Valere quidem emptionem si ego me virginem emere putarem, quum esset iam mulier, ita tamen vt teneatur venditor, quanti interest. Statui enim hoc casu valere emptionem propterea quòd damnum à venditore præstari potest, res ipsa satis ostendit. Quid fiet igitur vbi damnum neque æstimari, neque solui potest, vt in hac de qua agimus specie? Quis enim quid intersit inter castæ virginis & scortatricis mulieris coniunctionem vnquam æstimauerit? nempe æquissimum est contraria ratione contractum irritum pronuntiari, & qui tanto in dolo est grauis-

Melancht. in tractatione De coniug.
Deut. 22. 21.
Mat. 1. 19.
Leo const. 93.
l. alioqui. D. de contrah. empt.
l. si sterilis. §. quanuis. D. de act. emp.

grauiſſimè puniri. Itaque in ipſa etiam emptione alibi idem Vlpianus apertè pronuntiat, ſi quis virginem ſe emere putaſſet quum mulier veniiſſet, & ſciens errare cum venditor paſſus ſit, redhibitionem quidem ex ea cauſa non eſſe, veruntamen ex empto competere actionem ad reſoluendam emptionem, vt reſtituto pretio mulier reddatur. Itaque ſi nec ſponte nec craſſa negligentia deceptum ſponſum conſtiterit, nec ſubſequutum ſit quippiam ex quo meritò præſumatur ſponſus cognitę poſtea rei acquieuiſſe, neque perſuaderi poterit ſponſo vt iuri ſuo renuntiet, iudicare ſolemus in hac Eccleſia, cogi ſponſum ad conſummandum matrimonium non poſſe, quoniam in virginem duntaxat conſenſerit. l. ex empto §. ſi quis virginem. D. de act. emp.

Quod ſi etiam prægnans ex alio comperiatur, non modò non cogimus ſponſum ad eam ducendam, verùm etiam vel ducere parentem, ad tempus ſaltem, impedimus quoniam ex alio prægnantem ducere, turpe ſanè & in Chriſtiana Eccleſia intolerabile videtur: quum ne apud prophanos quidem id fuiſſe honeſtum vel ex eo liqueat quòd apud Terentium recuſat Pamphilus eam recipere quam ex alio grauidam putabat: & apud Euripidem, Creuſa quæ grauida nupſerat ab illa Pallade fingitur ſupplicio eripi. Et Suetonius duplex hoc Auguſti facinus tanquam Romanis inuſitatum refert, quòd videlicet Liuiam à Tiberio Nerone marito, & qui- Si prægnans fuerit pro virgine deſponſa.

dem prægnantem abduxerit.

De furore sponsalia antecedente vel subsequente.

Postulat quoque ratio, vt quum furentis nullus sit consensus, inutilia sint sponsalia inter iam furiosas personas, aut vnam sanæ mentis, alteram furiosam contracta: ídque de perpetuo furore sine exceptione verum est: in eo verò qui dilucida habet interualla, tum demum valet, si tum insanuisse constiterit quum sponsio fieret: nisi, intermittente furore, antegressa promissio nouo consensu fuerit confirmata. Sed quid si sponsalibus superuenerit furor perpetuus? Respondent Iurisconsulti non dirimi sponsalia, ac proinde multò minùs solui iam consummatum matrimonium, nisi furor sit prorsus intractabilis: Sed contrarium statuit Leo Imperator tum in sponsalibus tum in coniugio re ipsa iam inito, addita tamen hac exceptione, vt maritus quidem furente vxore triennium, vxor verò furente marito quinquennium expectet. Canonici inter se non satis consentiunt. Ergo de solis sponsalibus nunc differo, in quorum diremptione Leoni prorsus assentior. Videtur enim æquitas ratióque ipsa omnino flagitare, vt quum à perpetuo furente persona neque sacra benedictio peti, neque matrimonium ritè & honestè consummari possit, rebus adhuc, quod ad corporum coniunctionem attinet, integris, eiusmodi sponsalia quæ sortiri exitum nunquam possent, velut auctore ipso Deo perpetuum illud impedimentum obiiciēte, dirimantur: & tamen tum

l. 8. D. de sponsalib. l. 16. D. de rit. nupt. l. 22. §. Si maritus. D. sol. matrimon.

Leo const. 111. & 112.

c. 25. & 26. 32. q. 7. c. dilectus, Extrà, de spons.

tum vt de voluntate Dei liquidò constet, tum vt fidei datæ summa ratio habeatur tentandis omnibus remediis commodum temporis spatium statuatur.

Quæ de furore diximus, valent simili prorsus ratione in iis omnibus impedimentis quę alteram personam ad sponsalium promissionem implendam prorsus inhabilem reddiderunt, cuiusmodi sunt paralysis immedicabilis & quæ corpus prorsus eneruarit: frigiditas insanabilis: genitalium partium vel priuatio, vel adeò insignis læsio, vt perpetua coitus impotentia necessariò consequatur. Itaque sponsalia cum personis eiusmodi quopiam morbo iam affectis cōtracta, prorsus inutilia sunt, quum ad matrimonium à Deo vocati videri non possint qui fidem in sponsalibus datam præstare, naturali obiecto vitio, nequeunt. Quòd si sponsalibus factis coniugio tamen nondum reipsa consummato, eiusmodi malum superuenerit, idem quod de furore sentio, nempe vt eiusmodi sponsalia, veluti Deo ipso sic iubente, dirimantur, vt qui obiecto perpetuo impedimento palàm demonstret sibi eiusmodi sponsalia non placere.

De paralysi, frigiditate, execatione, & aliis corporis vitiis copulam impedientibus.

Canonicorum inconstantia.

Extrà toto titulo, De frigidis c. quod autem, 27. q. 2. ca. quod autem. 33. q. 1. Later. Conc. sub Alexan. 3. parte 6. c. 24. C. Consultationi. Extrà, De frigidis.

Ita quoque saniores Canonici censuerunt. Nam quod respondit siue Alexander tertius in Lateranensi Concilio, siue Lucius tertius, vt apud Gratianum scribitur: Romanam Ecclesiam videlicet consueuisse iudicare, vt quæ tanquam vxor haberi non potest, habeatur tanquam soror, iniquissimè

fuit constitutum. Itaque rectiùs iam tum iu-
Eiusdem Lateran. Cóc. parte 50.c.28. dicabat hac de re Gallica Ecclesia, cui etiam idem Pontifex Alexander eodem concilio est assensus. *Sicut enim*(inquit) *puer qui non potest reddere debitum, non est aptus ad coniugium, sic quoque qui impotentes sunt, minimè apti ad contrahenda matrimonia reputantur.* Gregorius autem multis antè seculis istum Romanum
c. requisiuisti.33.q.1. abusum paulò rectiùs est interpretatus, referente Gratiano, cuius decretum placet sigillatim expendere. Primùm igitur constituit, *Vt qui frigida natura præditus, vxore vti non pôtest pro vxore, eam habeat pro sorore*, id est, matrimonij nomine manente cum ea nihilominus viuat. Est autem hoc siue præceptum, (vtitur enim Alexander siue Lucius iudicandi verbo) siue vt alij Pontificiorum erratorum belli excusatores volunt, consilium ex ea ineptissima & falsissima fabula ortum, quòd Apostoli suas quidem coniuges circunduxerint, sed ab earum consuetudine (re scilicet, vt isti Cynædi volunt, impura,) abstinuèrint, neque aliter quàm sorores germanas habuerint. Hinc ortus ille mos prætextu castitatis cuiusdam angelicæ, secum habendi mulieres ἐπεισάκτους, in quas multa decernere coactæ
Cypr. lib.1. epist.11. tandem sunt veteres Synodi, & nominatim
Basilius in libello de virginitate. scripsit Chrysost. Et quid præterea iam tum inter istas sorores sanctimoniales, & suos fraterculos, nonnullis etiam Eunuchorum opera ad vitandam suspicionem abutentibus, ageretur, tum ex Cypriano, tum ex Basilio

magno

magno apparet: tanti est momenti quicquam absque Dei verbo in Ecclesiam inuehere. Sed vt ad rem redeam, si fortè placet vtrique continentia, quorsum tandem falsam istam matrimonij imaginem? Scilicet dabunt isti nobis nouos Iosephos, & nouas Marias, aut aliquos Magno illi Augustino puriores, qui ne cum sorore quidem sua sibi putauit habitandum: quod idem ille Gregorius obseruauit, *Quod si*, inquit, *retinaculum coniugale voluerint rescindere, maneāt vtrique innupti*. Id verò sanè vtrique liceat, modò continentiæ votum excludatur. Quis enim veram continentiam damnet? Verùm quid si non placeat illis continentia? Hîc verò prorsus æquum est quod decreuit Gregorius, nempe vt ei quidem qui ad matrimonium prorsus est ineptus (qua de re ex solemni iureiurādo decernebatur) omne coniugium interdictum, alteri verò si ita voluerit, alterius ineundi matrimonij fiat potestas. *Sed quid si postea frigidus etiam ille* (inquit Gregorius) *aliam copulam acceperit? tunc qui iurauerunt: crimine periurij teneantur, & pœnitentia peracta, priora cogantur recipere coniugia*. Id verò rursus merè Papisticum, id est, iniquissimum esse dico, nisi certæ & idoneæ distinctiones adhibeantur. Primùm enim, si frigidus iste aliam rursus mulierem fefellerit, qua ratione, quæso, siue ipsum siue piorem vxorem spectes, prius matrimonium redintegrabitur, & quidem maxima cum eius viri iniuria qui vxorem illam iusto repudio à

Greg. lib. 7. epist. 39.

c. laudabilem, Extrà De frigidis

priore viro ſeparatam duxerit? Deinde ſi verè ille frigidus erat, quorſum iſta periurij mulcta? Quòd ſi vel frigidum ſeſe ita ſimulabat vt & inſpectores & iudices fefellerit: vel poſtea contra omnem medicorum expectationem conualuit, quorſum iſta periurij pœna alij innoxij comprehendentur, niſi eos quoque in culpa eſſe conſtiterit? Relinquitur ergo vt tum demum hoc valere videatur quũ iſtum qui frigidus putabatur, vel id ſimulaſſe, vel poſtea conualuiſſe probatum erit. Verùm ne tum quidem iſta iure videntur decerni. Fuerit enim iſte adulter, ac proinde diſſolutum prius matrimonium, ſiue reuera non frigidus, ſiue poſtea ſanatus, ad aliud matrimonium tranſierit. Nam ſi frigidus verè non erat, ſed odio vxoris, vel alterius amore id ſimulabat, adulter eſt manifeſtus, ad aliã tranſiens & propriæ vxoris proſtitutor. Sin verò poſtea conualuit, repetere priorem vxorem, errore videlicet ſeparatam, oportuit, etiam ſi alteri poſtea eſſet coniuncta. Itaque ne iſtud quidem Gregorij decretum tolerabile in pleriſque videtur. Sed illud rectè omnino in iſtiuſmodi controuerſiis conſtitutum eſt, ne quid videlicet temerè fieret quod mutari poſtea ſine magno offendiculo non poſſet, vt triennium ſaltem ab ipſo copulationis, id eſt, ductæ vxoris die expectaretur, priuſquam iſti morbi inſanabiles eſſe, & ſponſalia coniugiáve, vel inutilia vel dirimenda pronuntiarentur. Hoc autem omnino de iis vitiis accipiendum

c. fraternitatis. Extrà de frigidis. l. 10. C. de diuortiis, & nouella 22. §. per cauſam & Auth. de nup. §. per occaſionẽ. coll. 4. conſtit. 1. & c. laudabilẽ, Extrà de frigidis.

cipiendum est quæ per se non patent. Nam alioqui vt in exectione, vel si quis naturæ vitio,testibus aut genitali mẽbro careat, quorsum vllum temporis interuallum. Eiusmodi veròEunuchorũ connubia probare non modò absurdissimum, sed turpissimũ etiam fuerit,vt rectè & sanctè scripsit Leo Imperator.

Leo pulcherrima constit.98.

Verùm quid si altera pars corpore quidem sana, mente verò imprudens, vel sciens contraxerit eiusmodi sponsalia, vel vitio postea deprehenso, ius tamen suum non modò non persequatur, verùm etiam ad nuptias vsque progredi velit?Respondeo,etsi non sunt ista, si lateant, nimiùm curiosè peruestiganda tamen si de re eiusmodi constiterit, interesse Ecclesiæ vt eiusmodi sponsalia primo quoque tempore vel inutilia, vel dirimenda pronuntientur, nedum vt nuptiarum benedictio petentibus etiam partibus concedatur. Primùm enim manifestum sacri coniugij, adeóque totius Ecclesiæ ludibrium consequi necesse esset.Deinde eiusmodi vanæ coniunctionis specie, quid aliud quàm turpitudinis velamen quæri potest? At enim, inquies, consentiunt partes, quasi verò violanda sit ipsa coniugalis contractus,vt ita loquar, natura, quoniam priuati in id consentiunt: aut quasi non sit vel iis maximè succurrendum qui decipi vltrò volunt. Quid si verò præterea qui se confidebat altero carere posse, nimiùm serò sentiat sibi non concessum perpetuæ continentiæ donum?Cæterùm

An expetẽdum vt pars læsa de alterius vitio immedicabili conqueratur.

si hæc mala matrimonio iam reipsa consummato superuenerint, quid sit constituendum in tractatione de Diuortiis explicabimus.

De morbis insanabiliter contagiosis.

Quid si verò vel ante vel post sponsalia, matrimonio tamen nondum re ipsa consummato, morbus quispiam in altera deprehendatur, minimè quidem talis vt vsum corporis prorsus adimat, sed qui tamen sit insanabiliter contagiosus, & ita turpis, vt alter meritò ad alterius congressum exhorrescat? Respondeo, vbi probè cōstiterit de morbo manifestè contagioso & insanabili, cuiusmodi est elephantiasis, sponsalia prorsus, etiam recusantibus id partibus, veluti Deo ipso authore, & eiusmodi promissis intercedente, dirimenda. Hoc enim matrimonium quis tandem ex bona conscientia impleuerit, quo vti non possit, quin & se ipsum, & ciues cæteros perdat? quin denique liberos ad perpetuam miseriam, & commune Reipubl. detrimentum gignat? Itaque hoc non est dirimere quod Deus coniunxerat, sed potiùs impedire quominus quod non ritè neque ex Dei voluntate coniungi cœperat, vlterius progrediatur. Sed interea, inquies, quid ipsis fiet? nempe, sanæ personæ fiet alterius matrimonij potestas: ægrotanti verò mandabit quidem Magistratus, vt ab omni coniugio abstineat, simúlque prouidebit vt extra aliorum hominum cœtum commodè quod super est vitæ transigat. Eundem autem consolabitur fidus pastor, & hortabitur vt conti-

ientiæ donum ex fide postulet, quoniam cerum sit eum vocari ad cœlibatum cui Domius ademerit matrimonij ex bona conscienia exercendi potestatem. Sic autem fuisse diu actitatum etiam quum elephantiasis, quam epram vocant, consummato iam coniugio, uperuenerat, colligi potest ex quodam Alexandri III. rescripto. Nam si sana persona nō equebatur ægrotantem, multò minùs sponalia tenebatur implere. Sed hoc postea Ponifices, egregios scilicet seruandæ coniugalis dei vindices, mutasse nemo mirabitur, ui diabolico spiritu impulsos, atque adeò huiani generis hostes, in plerisque fuisse conouerit, vt qui iam etiam leprosis ad matrionium conuolandi potestatem faciant. Hoc men Celestino III. minimè placuisse colgendum est omnino ex quodam ipsius reonso, quanuis incerta quadam & titubanti rma scripto. Quid sit autem constituendum elephantiasi, aut alio eius generis morbo niugali copulæ superueniente, suo loco dimus.

Canonicorum inconstantia. c. 1. Extrà, de cōiugio leprosorum. Later. con. sub Alex. 3. parte 38. c. 2. Extrà toto tit. de coniugio leprosorum.

Verùm quid si morbus contagiosus quim non fuerit, sed tamen insanabilis, & ita rpis, vt alter alterius congressum meri abhorreat? Hîc quidem ego (eiusmodi delicet vitio sponsalibus superueniente, oniam vix probabile est cognito priùs i morbo inuentum iri qui ea conditione i velit) censuerim vtrique consulendum, iuri suo renuntiare vltrò malint, quàm vl-

c. 1. Extrà eodem. Eiusdem conc. parte 38. c. 3. c. quemadmodū, Extrà de iure iurando. De morbis turpissimis

terius ad eam coniūctionem progredi, in qua vix sit sperādū illos commodè victuros. Huic autem concilio si assentiantur, vel altera saltē persona liberationem flagitet, non dubitarim sponsalia veluti Deo quoque ipso auctore, dirimenda, quoniā verisimile est Deum istiusmodi quoque coniunctioni intercedere: in quam sententiam omnino interpretandum videtur Celestini tertij responsum, cuius suprà meminimus. Sin verò pergere vterque malit, tum sanè, modò contagionis absit suspicio, minimè impediendos arbitror quominus coniugium etiam ipsum ineant.

De morbis sanabilib. & aliis corporis defectibus. c. si vxorem 32. q. 5. Ob morbum autem quanuis diuturnum, tamen sanabilem, vel superueniens aliud incommodum, vt si claudus, surdus, mutus aliquis efficiatur, solui sponsalia posse non videntur.

De sponso vel sponsa duorum. Quid si verò qui vnam desponndit, ad aliam vltrò transeat? nempe res ipsa docet, quandiu rata fuerunt priora sponsalia, non magis posse quempiam esse duarum sponsarum sponsum, quàm duarum vxorum maritum, quum eiusmodi sponsam, etsi non re ipsa, attamen obligatione esse coniugem, vel illud manifestè declaret, quòd in eum qui alteri desponsam violarit, eadem ex Dei verbo, quæ in Deut.22.23 adulterum, pœna statuitur, & ex illo quoque Gen.2.20. quòd Adamus traditam sibi à Deo fœminam pronuntiauit, etiam ante copulam, esse os ex ossibus suis, & carnem ex carne sua, idque non modò communis naturæ & creatio-

is fœminæ habita ratione, verùm etiam vel
naximè propter coniugij vinculum, vt ap-
aret ex iis quæ ibi statim subiicit de matri-
nonij conditione. Itaque huc spectant quæ
n Polygamiam superiore tractatu diximus.
Leges autem ciuiles aliter de hac re statuisse,
nisi quum honestas prohibebat, sicut in tra-
tatione de affinitate diximus, nihil mirum
st, quum spõsalia apud illos necessariam ob-
gationem non parerent. Canonici verò re-
tè quoque sponsalia de futuro, quæ vocant,
nisi subsequuta esset copula, à sponsalibus de
ræsenti, de quibus vnis hîc ago, distinxerunt:
t illa istis infringantur, addita nihilominus,
b irritam factam priorem fidem, Ecclesiasti-
a pœna. Toto tit. Extrà. de sponsa duo rum c. 2. & 22. Extrà, de sponsa.

Agitatur & illud iampridem, An rata
nt fidelis cum infideli sponsalia, quod duo-
us modis potest in controuersiam incide-
: vno, quum vtraque persona sponsalium
mpore infidelis erat, postea verò altera
l veram religionem sese conuertit: altero,
uum ex duobus tempore sponsalium ve-
m religionem profitentibus, alter ad hæ-
sim, siue manifestam impietatem est pro-
psus. Respondeo, siue ante, siue post spon-
lia eiusmodi imparitas inciderit, dirimi
onsalia (si nihil aliud causæ obstiterit) non
ere, quandiu consentit infidelis cum fideli
bitare. Quoniam tamen & ex Patribus
onnulli, à quibus temerè discedendum non
, & Canonici aliter censent, etiam con- De sponsalibus impa ribus, siue inter fidelem & infidelem initis.

ſummato iam matrimonio: primũ omnium confirmanda nobis eſt hæc ſententia ex Dei verbo, deinde illorum ſententiæ & rationes expendendæ. Dico igitur, quanuis magno næuo non careant infidelium inter ſe coniugia, quoniam videlicet non fiunt in veri Dei timore ac reuerentia, tamen quum Dominus humani generis conſeruator hoc in animis hominum diſcrimen turpis & honeſti non aboleuerit, quo vagæ & ſpurcę libidines à coniugali coniunctione diſcernuntur, vera etiam eſſe inter infideles ſponſalia, de quibus agimus, id eſt, inita verbis in præſens tempus conceptis. Si vera ſunt autem, conſequitur bona conſcientia dirimi multò minùs poſſe ob alterius infidelitatem, ac proinde rata ac firma eſſe oportere. Hoc autem manifeſtè etiam patet ex Dei verbo. Nam ſi ſcortatio
1.Cor.7.13. & 14. vel ſtuprum hoc eſſet, vt ὑπερβολικῶς ſcribit Tertullianus, nunquam ſuaſiſſet Paulus vt fidelis vel tantillum cum infideli permaneret. At enim, inquiunt, loquitur ibi Paulus de iam contractis matrimoniis quæ expedit non dirimi. Id ego verò concedo: ſed quis oſtendet Apoſtolum agere de iis duntaxat coniugiis quæ inter vtranque initiò infidelem perſonam fuerant contracta, ac non etiam de iis quæ iam fidelis quiſpiam cum infideli iniuiſſet? Quòd ſi iſta quoque cenſent adeò firma eſſe vt à fideli diſſolui non poſſint, efficitur certè valida quoque habenda ſponſalia, à quibus vinculum illud cœpit.

Neque

Neque tamen nego quædam iam consummata valere quorum alioqui irrita erant initia. Sed hoc dico obtinere tum demũ, quum quod vero plenoque consensui deerat, per subsequentem copulam purgatur, veluti si quispiam impubes vel coactus vel per errorem sponsalia contraxit, pubes autem factus, vel vltrò cognito errore postea desponsam cognoscat: id quod certè in hac quam tractamus specie locum non habet. Quòd si quis excipiat eundem Paulum prohibere ne quis iugum ducat cum infidelibus, id quoque concedo, & quæ aduersus eiusmodi coniugia Patres passim detonant, vehementer probo, modò quidem emolliantur eorum hyperbolæ. Nego enim hinc effici vana esse sponsalia, quanuis inconsultò nec satis recta conscientia fuerint contracta: siquidem multa optimo iure dissuadentur, quæ tamen semel facta, dissolui non possunt. Hæc igitur in genere nostra sententia est verbo Dei planè, vt arbitror, consentiens. Addidi autem exceptionem, NISI INFIDELIS DISCESSERIT, quoniam sine consummato quidem matrimonio manet obligatio, que seruitus fratris aut sororis, vt loquitur Apostolus, liquet multò magis id constituendum esse, quum sponsalia sola interuenerunt. Sed tamen arbitror hîc esse multiplici distinctioni locum. Primum enim magnum est discrimen ponendum inter eum qui hæreticus sit duntaxat, id est, qui ex

2.Cor.6.14.

Vide 28. q. 1.

Christi quidem Ecclesia se esse profiteatur; sed à vera Ecclesia in aliquibus dogmatibus dissideat, & eum qui Christianam religionem ex professo oppugnet, quales sunt hodie Iudæi & Mahumetani. Deinde quum non omnes sectæ sint eiusdem momenti, inter ipsos quoque non tantùm aberrãtes (quis enim est extra omne erroris periculum?) verùm etiam errorem suum pertinacius tuentes, & alios in suam sectam pertrahentes, aut aliis eiusdem sectæ sese adiungentes (cuiusmodi sunt hæretici vocati) seruandum est hoc discrimen, vt non omnes eodem loco habeamus, quum non omnes hæreses eiusdem sint momenti. Præterea & illud tenendum est, pari periculo sese non exponere qui nurus, quàm qui sibi generos quærunt, quoniam vxores demum in familiam ac potestatem maritorum transeunt, ac proinde isti quàm illi meritò videntur longiùs aberrare. Postremò illud quoque obseruandum arbitror, non habendam eam personam pro infideli quæ sese ad veram religionem transituram ita spondeat, vt ei meritò fides habenda videatur. His positis, concludo sequendam esse nobis Apostoli doctrinam, ac proinde tamen Ecclesiastica pœna dignos videri (pro ratione tamen circunstãtiarum moderanda) qui cum aliis quærant coniugia, quàm cum iis de quorum vera in primis religione satis constet: prudenter autem ac etiam Christianè prorsus facere Magistratus qui eiusmodi

ponsalia facienda inhibeant. Addo etiam meritò puniendos capitali pœna videri tanquam manifestos apostatas, qui iam plus satis patefacta Euangelij veritate, cum apertis eius hostibus, veluti cum Mahumetanis ac Iudæis connubia contrahant: qui Magistratus si officium fecerint, superuacanea videri possit de huiusmodi sponsalium vel matrimoniorum vinculo quæstio. Quominus autem simpliciter audeam pronuntiare sponsalia eiusmodi dissoluenda, facit Apostolus, apertè præcipiēs fideli ne ab infideli, quandiu in matrimonij officium (quod cohabitationem vocat) consenserit, discedat.

1. Cor. 7. 13. & 14.

Nunc autem agè contrarias rationes expendamus. Sunt enim qui nullo modo tolerandam huiusmodi coniunctionem arbitrentur: iique potissimùm nituntur lege illa toties inculcata, qua Israelitis interdicitur connubium cum extraneis populis, tam seuerè quoque vindicata, vt Esdras iampridem etiā consummata eiusmodi matrimonia penitus dissoluerit. Hic igitur duo sunt in primis nobis consideranda: Vnum, an interdictum illud ad omnes exteras gentes pertinuerit: alterum, an idem sit hodie nobis sine exceptione obseruandum. Ac mihi quidem, quod ad priorem quæstionem attinet, dicendum videtur, certos tantùm populos fuisse illa lege comprehensos, eos videlicet in primis quos Dominus exitio deuouerat, ac præterea Ammonitas & Moabitas peculiaribus de

Obiect. 1. August. de adult. coniug. lib. 1. & de sermone Domini in monte, lib. 1.

Exod. 24. 11. & 16. Deut. 7. 1. & 3. & 4. & 27. 3. 4. & 5. Esdr. 9. Refutat. 1.

causis. Nec obstat quòd videtur generalis causa interdicti, nempe ne viri à mulieribus aut mulieres à viris ad idololatriam abducerentur. Nam præter illam causam vniuersalem sunt particulares à Domino expressæ, & remedium aliquod aduersus illud malum afferri aliter etiam potuit, nempe si priusquam matrimonium contraheretur, persona infidelis certum, quoad eius fieri potest, testimonium edidisset se veram religionem amplecti velle. Habuit certè lex illa exceptio-
Deut. 21. 1. nem de muliere captiua quam ducere licuit. Causa verò cur captiuam potiùs quàm liberam accipere licuerit, hæc videtur fuisse, quòd captiua iam quodam modo peregrina esse desiisset, quum inter victoris Israelitæ bona numeraretur. Præterea cautum erat, vt vngues resecaret, comam raderet, patrem & matrem per integrum mēsem quasi mortuos lugeret: quæ omnia dum fiebant, licuit & ipsi hero & ancillæ captiuæ deliberare de futuris nuptiis, ne quid eiusmodi temerè fieret. Deinde illa omnia huc spectabant, vt mulier eiusmodi nonnisi certissimo cum testimonio, quòd & patriam & parentes velut prorsus oblita esset, admitteretur. Deinde sunt qui negent legem illam fuisse præcisè obseruandam. Proferuntur enim exempla Salomonis principis Iuda, qui Rahab ex Iericho duxit: & Boazi, qui Rutham Moabitidem cognationis iure accepit; itémque Sampsonis, Dauidis, Solomonis, & aliorum. Sed huic senten-

ententiæ non accedo. Nam quod ad Rahab
ttinet, non dubium est quin accensa fuerit
populo Israelitico ex Dei voluntate, propter
beneficium collatum in exploratores, & rarã
eius fidem. De Boazo verò, etsi potuit præte-
rere Rutham factam esse quodammodo ci-
uem Israeliticam per prius matrimonium,
nihilominus tamen respondere malo aliquid
etiam næui fuisse in illo connubio, quum sa-
tis constet, multas etiam alias Domini leges
connuiuentia Magistratuum negligenter ad-
modum fuisse ab illo populo obseruatas. Sam
sonis autem & aliorum quantumuis excel-
lentium hominum facta, absit vt pro regula
sequamur, nedum vt aliis vulgarium aliquot
hominum commemoratis exemplis monea-
mur. Concedo igitur eiusmodi sponsalia,
imò etiam matrimonia iam consummata
post susceptos quoque liberos, fuisse ex Dei
ordinatione non quidem repudio propriè
dirimenda, (diuortium enim ibi nullum est,
vbi nullum matrimonium fuit) sed ipso iure
nulla pronuntianda: meritò denique (vt scitè
scribit Augustin.) quæ Domino prohibente
ductæ essent, Domino iubente fuisse dimis-
sas. Sed, vt hoc demus, adhuc tamen ambigi- Refutat. 2.
tur, an idem hodie nobis sit in coniugiis im-
paribus constituendum, id est, quoties fide-
lis cum infideli sponsalia contraxit aut alter
euasit infidelis. Cur autem idem statuen-
dum videatur, ex eo colligitur quòd vni-
uersalis & perpetua esse videtur ipsius legis

ratio, nimirúm ne infidelis fidelem à vero
2.Cor.6.14. Dei cultu abducat, quod etiam videtur Paulus
disertè confirmare, quum inquit, *Nolite iugum ducere cum infidelibus*, quibus verbis certum est includi etiam matrimonium. Respondeo hactenus esse nobis spectandam vniuersalem illam causam huius prohibitionis, vt ex eo cõcludamus maximis periculis vltrò sese obiicere qui eiusmodi coniugia ineunt, quod vnúm Paulus illic respexit: sed præcipuè obseruandas esse peculiares causas quas hodie cessare res ipsa conuincit. Eam autem esse sententiam Apostoli ipsemet declarat, quum si quid eiusmodi factum sit, iubet nos propter sublatum illud discrimen populorum potius bene sperare de lucrifaciendo infideli, quàm de fideli amittendo metuere.

Obiect.2. Secundo loco profertur argumentum magni quidem in speciem momenti, sed reuera ἀργὸς λόγος, quanuis torrentis instar Augustinum extra viam abripuerit, nempe quòd detestabilius sit crimen ἀπιςίας quàm adulterij: ac proinde æquum sit existimare multò etiã æquius esse, vt illa potius quàm isto matri-
Refutatio. monij nedum sponsalium, vinculum dissolui possit. Responsio verò facilis est, nempe non comparari inter se hæc crimina, vt vtrum sit grauius coram Deo, despiciatur, sed vt quod magis repugnat matrimonij naturæ, id longè grauissimum habeatur. Idololatra porrò atque adeò impius quispiam esse potest, & tamen maritus, quum matrimonium à scortatione

atione inter ipsos etiam impios plurimum differat: adulter autem simul & maritus esse nemo potest. Itaque matrimonium adulterio, non autem impietate, dissolui mirum videri non debet: & ratio illa planè vana deprehenditur, quod ad sponsalium, nedum coniugij consummati dissolutionem attinet, quum alioqui ad huiusmodi sponsalia & coniugia dissuadenda maximum pondus habeat. Huc enim feruntur illi veterum Patrum clamores, *Prostituunt templa idolis. Quæ consensio lucis ad tenebras? Christi cum Belial? Redduntur illorum membra, quorum sunt costæ, Christiani hominis non est ab infidelibus coniugia petere:* & similia huiusmodi, commoda tamen interpretatione mollienda. Neque enim necesse est à Deo vel mente vel corpore disiunctum esse, cui vel casu, vel ἐκπροαιρέσεως, etiam cōtigerit eum infideli copulari: cuius rei plurima passim extant in sacris literis & ante Legem, & sub Lege, exempla. Promulgato autem Euangelio quin eiusmodi penè infinita acciderint dubitari non potest. Certè si simpliciter illas Patrum sententias accipiamus falsum fuerit quod dicit Apostolus, permanendum esse fideli, quandiu consentit cum ipso habitare infidelis. Quis enim Spiritu Dei præditus suaserit cuipiam vt vel tantillum extra Christi consortium maneat? Falsum etiam illud esset, sanctos esse liberos ex impari quoque coniugio prognatos, nisi alter, licèt infideli, quod ad coniugalem copulam

Obiect. 3. Cypr. de lapsis. Hieron. in Iouinianū. Amb. lib. 9. epist. 70. August. de fide & oper. c. 18.

Refutatio. 1

2

3

attinet, coniunctus tamen Christi membrum esset. 4 Deinde ne illud quidem rectè diceret Apostolus, sanctificari infidelem fideli, id est, legitimè & ex bona conscientia licere fideli marito vti infideli vxore, & contrà: quoniam videlicet vnusquisque non ex alterius (nisi sit criminis alieni socius) sed ex sua ipsius con-
5 scientia polluitur. Postremò, si membrum Satanæ fieret quisquis infidelem habet siue sponsam siue vxorem, quod discrimen esset scortationis & legitimi matrimonij sponsionem?

Obiect. 3. Tertio loco, vrget illa Pauli verba Augustinus, *Reliquis dico ego, non Dominus*, ac si Apostolus ita significaret nihil hac de re mandatum esse, sed liberum esse fideli vel discedere vel non discedere: se tamen suadere, ac veluti consilium, non autem præceptum dare, vt fidelis spectet potius quid expediat,
Refutatio. quàm quid liceat. Respondeo cùm tanti viri pace, nulla prorsus ratione, imò ne iusta quidem coniectura niti istiusmodi collectionem. Nam vbi tandem inueniemus in verbo Dei, licuisse ob aliam quàm adulterij causam matrimonium dissoluere? Spectare verò nos oportere non tantùm quid liceat, verùm etiam in primis quid expediat: imò verò nihil nobis in foro conscientię, vt loquuntur, licet, nisi quo Dei gloria amplificari, & proximus ædificari possit: an est medium nescio quod consilium à probo & prudente quopiã profectũ, quod vel sequi vel repudiare fas sit, ac nõ potius

potius Dei ipsius præceptum? fefellit autem Augustinum fortassis illud quoque inter cætera quòd hæc Apostoli verba, *Si infidelis discedit, discedat*, perinde accepit ac si verbum illud, *discedat*, ad fidelem pertineret, vt sit hęc sententia huius loci: Si discedit infidelis, fas esse fideli vt vicissim discedat. Atqui res ipsa, adeoque grammatica σύνταξις postulat, vt ὁ ἄπιστος repetatur ἀπὸ τοῦ κοινοῦ, & sit hic sensus, Si discedere vult infidelis, siue (vt antea dixit Apostolus) si cohabitare recusat, sanè discedat ipse, & sua insania fruatur: eiusmodi autem personæ desertrici maritus vel vxor fidelis non amplius adstringitur.

Itaque illud Augustini dilemma, quo videtur Pollentium ad quem de hac re scribit irretire, planè concidit. *Iubet fideli Dominus*, inquit Augustinus, *ne infidelem dimittat, an non iubet? Si dixeris, iubet, reclamat Apostolus. Ego dico, non Dominus. Si dixeris, non iubet, causam requiro.* At ego planè respondeo iubere: & nego reclamare Apostolum. Nam si quid loquatur Apostolus, quod non loquatur Dominus, iam non est ei credendum, quia non Apostolus. Minimè igitur voluit Paulus aliquid de suo extra Dei mandata depromere, quod facere ipse nec voluit, nec potuit, nec debuit: sed ea quæ disertè & specialiter à Domino expressa fuerant, (sicut illud, *Vxor à viro non discedito*) ab iis distinguere quæ per ipsum demum Dominus significabat. Quorsum autem hoc? inquies, minimè profectò

Obiect. 4.

Refutatio.

1. Cor. 7. 10.

quasi hæc minùs essent à Deo quàm illa: sed primùm quidem vt calumniatoribus ansam præcideret, qui obiicere alioqui potuerant ipsum aliquid Christi verbis affingere: deinde verò, vt auctoritatem sui Apostolatus assereret, ac si diceret. De reliquis fateor quidem non extare Domini mandatum, totidem verbis expressum, sed ego, vt ipsius Spiritu præditus Apostolus, hoc dicere non dubito,
1.Cor.7.12. *Si quis frater vxorem habeat, &c. ne dimittat eam.*

Obiect.5. Alias præterea duas causas affert Ambrosius, nempe quòd non commodè nec ritè possit eiusmodi impari coniugio benedici, neque communes preces inter istiusmodi coniuges haberi: quod vtrunque ita esse concedo, ac propterea pessimè sibi consulere qui
Refutatio. talia coniugia ineant. Nego tamen inde consequi licere ista sponsalia dirimere, nisi fidelis ab infideli deseratur, quod etiam Ambrosius non videtur sensisse. Et hæ quidem præcipuæ sunt eorum Patrum, ac præsertim Augustini, rationes, quibus adducti sunt vt fideli ab infideli discedere liceret. Sed non est, opinor, cur eis hac in re assentiamur.

Synodorũ sententia. Laod.can. 10. & 31. Chal. 14. Carthag. 24. Nunc verò Synodorum etiam hac de re sententiam ad verbi Dei normam exigamus. Veteres igitur Synodos maximè probo, vt quæ separationis non meminerint, sed duntaxat eiusmodi coniunctionem condemnent, vt quæ absque Ecclesiæ iusto of-

fendiculo,

ſendiculo, atque adeò abſque alterius partis inſigni periculo non contrahatur, quod ſanè non modò rationi, verùm etiam ipſi Apoſtolicæ doctrinæ conſentaneum eſt. Imò & illa moderatio quam adiiciunt, æquiſſima eſt: nempe, vt liberos dare quidem nuptum non liceat, ſed accipere potiùs ſi futuros ſeſe Chriſtianos profiteantur.

Recentior autem Synodus ſexta Conſtantinopolitana, circiter annum Domini 680. duo conſtituit. Vnum, vt ſi Orthodoxus hæreticam duxerit, vel hæretica orthodoxo nupſerit, irritæ ſint nuptiæ, & nefarium coniugium diſſoluatur, atque adeò qui tale quippiam commiſerit, ſegregetur: alterum, vt ſi ex duobus infidelibus (legitimè tamen coniunctis) vnus quidem fiat orthodoxus, alter verò in errore permaneat, modò fideli placeat cum infideli cohabitare, non ſeparentur. Quid ſi verò fideli coniunctio non placeat? nempe fiet ſeparatio ex hoc canóne, vt diſertè ſcribit Balſamon, prolato etiam cuiuſdam Baſilij Buccinatoris exemplo, qui ex Patriarchali decreto fuerit poſt Baptiſmum à ſua infideli vxore ſeparatus. At ego non poſſum huic Synodo aſſentiri, cùm ſine diſtinctione loquatur Apoſtolus prohibens fideli diſcedere ab infideli, & fidelem fratrem aut ſororem tum demum liberans quum prior diſcedit infidelis. Itaque verbo Dei repugnat hoc decretum in eo etiam Apoſtoli verba manifeſtè deprauans, quòd quum ſcripſerit Paulus,

Sextæ Synodi can. 72.

Obiect. 6.

Refutatio. 1

2

Si infidelis consentiat habitare cum fideli, isti scribunt, *Si fideli placeat cum infideli cohabitare:* ac proinde falsarij hac in re deprehenduntur, quum ista duo sint prorsus diuersa, contrà quàm Balsamon credidit, interpres certè nec acutus, nec in plerisque diligens. At ecce recens illud & adhuc calens conciliabulum

Tridentini concilij sententia expensa.

OEcumenicum, Tridentinum fortasse, controuersiam istam dirimet. Sic enim decernit: *Si quis dixerit propter hæresim dissolui posse matrimonij vinculum, anathema sit.* Fulmen certè terrificum, nisi plus satis notus esset Tarpeius ille Iupiter; placet enim παρέργως nonnihil commemorare, quod non est ab hoc nostro instituto prorsus alienum. Vibratum fuit fuliginosum hoc fulmen Tridentinum anno Domini 1563. illis ipsis Bacchanalibus quæ Martinalia vocant, bonis Patribus, nimirum edicto illo de pace, quo ciuile bellum Gallicum aliquot antè mensibus sopitum erat, non minùs quàm vallis Tellinæ vino inflammatis, ac proinde cum illa sua splendida bile temerè in seipsos anathemata iaculantibus. Seipsos enim profectò feriunt, ebriorum instar, quum sic loquuntur. Sed nequis fallatur, fiunt ista per ludum & iocum. Etenim anno vno & altero præcedente Satanissimus ille ipse Pater, Pius IIII. misso in Galliam legato Ferrariensi Cardinali qui præclara Turnonij cœpta perficeret, hoc vnum agebat in primis destruendo Ecclesiarum Gallicarum ædificio, vt primum à Gallorum

*Tridentin. conc. sess. 14. can. 5.

Rege

Rege ipsiúsque fratribus pueris principem, partim quidem commentitij Sardiniæ regni proposita imagine, ludificaretur, partim verò promisso cum præstantissima heroina ac regina, sed parum illi grata coniuge, diuortio, vnà cum regni alterius omniúmque ipsius bonorum, quasi hæretica esset, in ipsum transferendo dominio, addita etiam alterius statim ducendæ reginæ pactione, ad suas partes traduceret. Hæc enim fuerunt tria illa retia quibus princeps ille, alioqui minimè malus, quorundam fraude ita miserè fuit circumuentus, summo cum bonorum omnium luctu, & maximo Gallici regni detrimento, vt tandem pro tribus regnis imaginariis stipendium illud vnum nimis verè sit nactus quod solet Romana meretrix amasiis suis persoluere, mortem nimirum, quæ & ipsa est peccati merces. Itaque vno ferè eodémque tempore Papa quidem ipse, ob hæresim scilicet, reginam illam à suo marito dirimere iniquissimo diuortio tentabat, ipsius autem emissarij anathemata in eos ipsos crepabant qui tale quicquam fieri posse dicerent: fortassis vt par pari referrent sextæ illi eidem Synodo quæ Romanam ecclesiam alio canone non minùs iustè quàm seuerè reprehendit. Sed ad rem redeo. Tridentina hæc anathemata temerè in omnes de re quauis dissentientes vibrata, non est quòd quenquam magnopere commoueant. Verùm, quod ad rem ipsam attinet, fateor mihi probari illorum

Sextæ Synodi can. 13.

ſententiam, vt cum verbo Dei congruentem nempe propter hæreſim dirimi ſponſalia, nedum coniugia, non debere. Quidni enim inter tot errorum portenta, hoc rectè dictum bonis illis Patribus exciderit, quum & ipſa dæmonia Ieſum eſſe Chriſtum Dei (ita vt erat) verè pronuntiarint? Sed tamen ſic quoque fortaſſe pluſculum ipſis tribuo quàm deceat. Quid ſi enim nouam aliquam hæreſeos definitionem excogitent? quid ſi vinculum matrimonij à iure thori diſtinguant, vt ſe non aliud ſentire quàm ſuos maiores doceant? Agè igitur illos mittamus, donec ſuam ſententiam, ſi videbitur, pleniùs explicent.

Vxor infidelis ab infideli repudiata, an ab eodē poſt baptiſmū repetenda c.2.28.q.1.

Nunc ad Canonicos noſtros Rhapſodos venio. Gratianus hac de re diſputans citat Eutychiani Papæ decretum, quo conſtituitur, *vt ſi quis gentilis gentilem vxorem dimiſerit ante baptiſmum, poſt baptiſmum ſit in ipſius poteſtate eam habere vel non habere.* Hoc verò decretum gloſſator de certa tantùm ſpecie intelligit, nempe ſi propter adulterium ſit factum diuortium: idque rectè. Nam alioqui vniuerſaliter de quouis diuortio intellectum, iniquiſſimum eſſet: ſi quidem hominis eſt ad Chriſtianiſmum accedentis, veram reſipiſcentiam teſtari; ac proinde non rectè facta, ſiquidem adhuc eſt integrum, corrigere. Ergo ſi iure poli (vt loquuntur) non potuit qui tum gentilis erat, ſiue ſponſam ſiue vxorem ſuam reiicere, eóque poſtea Chriſtiano

facto

facto res adhuc est integra: certè non minùs tenetur quantum in se est eam quam iniustè eiecit recipere, quàm aliquid furto ablatum restituere: nec aliter ad Christianismi professionem admitti debet, quàm vel id fecerit, vel se facturum seriò spoponderit. Res autem tunc est integra quum neque illa alteri nupsit, neque ipse aliam duxit. Tunc enim quod factum est infectum fieri non potest, vt cautum est Dei verbo. Quòd si vxor adhuc gentilis maritum à quo reuocatur, audire noluerit, vel contrà, tunc sanè statuendum erit quod ait Apostolus, nempe desertam personam ei à quo deserta est amplius non adstringi, quod idem Eutychianus rectè sequente canone ex Apostoli sententia decernit. Ierem. 3. 1.

Describit eodem loco Gratianus (sed non satis bona fide omnia, vt apparet ex eo quod depromit ex libro de fide & operibus) aliquot ex Augustino desumpta testimonia, quorum hæc summa est, licere fideli discedere ab infideli, quanuis qui spe lucrifaciendi infidelis non discedit, rectiùs faciat. Sed hanc sententiam modò mitigat, modò durissimè pronuntiat Augustinus, non satis profectò sibi hac in re constans, vt qui interdum addat conditionem, putà si fidelis cogatur ab infideli ad idololatriam: interdum verò in genere, & quidem adhibita graui comminatione, iubeat maritum discedere ab ea quæ simulachrum facit, & admonita pœnitentiam Obiect. 7. c. 4. 5. 6. 8. 9. ibid. Refutat. 1.

non agit: *Sin minus*, inquit, *& tu particeps erit peccati illius:* nonnunquam autem longius etiam excurrat, adeò vt eo Christi verbo ex quo propter fornicationem diuortium conceditur, velit præter adulterium, non modò idololatriam, verùm etiam auaritiam, atque adeò quaslibet concupiscentias intelligi, *quæ animam corpore malè vtentem*, inquit, *à lege*
2 *Dei aberrare faciunt.* Atqui nihil tale dicit Apostolus, nec vsquã concedit fideli ab infideli discedere, sed tãtùm dicit fidelem desertione infidelis à seruitute siue obligatione ma-
3 trimonij absolui. Imò in genere pronuntians Dominus, non licere marito vxorem extra fornicationis causam dimittere, nullum dubitationi locum relinquit. At enim fornicationis crimen etiã idololatriam com-
4 prehendit, auaritia verò vocatur idololatria. Concedo sanè hoc vtrunque, sed quàm latè nomen scortationis & idololatriæ accipiatur nunc non quæritur. Illud potiùs quæritur, an illo Christi dicto spiritualis quoque scortatio, id est, idololatria comprehendatur: quod ne verisimile quidem est, quum ibi non agatur de vero Dei cultu cum adulterino comparando, sed de coniugio carnis vel soluendo vel non dissoluendo, vt planè nullus ibi sit locus metaphorico adulterio, ac multò minùs de auaritia & eiusmodi cupiditatibus disputandi.

Obiect. 8. c. 10. 28. q. 1. Refutatio. Citat idem Gratianus ex Concilio Toletano IIII. Canonem 62. quo dirimitur Iudæ

cum

cum Christiana muliere connubium nisi & ipse velit Christianus effici:quod etsi conatur excusare glossator,tamen quum ex diametro repugnet Apostoli sententiæ, ne refutatione quidem eget.

Sed quod idem ex Concilio nescio quo Vrbanensi profert,nempe vt siue Christiana Iudæo,siue Christiano Iudæa,misceatur,à cõmunione Ecclesiæ segregetur,id verò æquissimum censeo. Quòd si præterea ciuilis magistratus in eiusmodi apostatas ita vt æquum est animaduerterit, expeditissimus hic modus fuerit eiusmodi controuersias semel definiendi. c.17.28.q.1.

Profert idem Gratianus locum,non ex Gregorio vt habent impressi codices,sed ex Ambrosio,quem suis distinctionibus pessimè, vt & multa alia,deprauat. Tradit enim apertè & simpliciter ac sine distinctione Ambrosius cum Apostolo, fidelem desertum ab infideli non peccare si sese alij coniunxerit. *Quoniam*, inquit, *contumelia creatoris soluit ius matrimonij circa eum qui relinquitur, infidelis autem discedens, & in Deum peccat & in matrimonium.* Quid autem Gratianus? primùm quidem non vult hoc valere nisi in coniugio inter vtranque adhuc infidelem personam inito. Deinde vtitur istis distinctionibus: Altero ad fidem conuerso, si vult discedere infidelis,tunc fidelis à vinculo matrimonij solutus aliam quoque potest ducere: sin verò infidelis nihilominus permanet in coniugio, Obiect. 9. c.2.28. q. 2. Ambros. in 1.Cor.7. Refutat. 1.

fideli quidem relinquere infidelem etiã permanentem liceat, at ei non licet viuente infideli, aliam ſuperinducere. Poſtea deſcendit Gratianus ad aliam ſpeciem. Quid ſi enim vel inter vtrunque fidelem contracto matrimonio, vel vtroque aut altero poſt contractum matrimonium ad fidem conuerſo, alter poſtea à fide diſcedat, & fidei odio fidelem deſerat? *Tum verò*, inquit, *derelictus diſcedentem non ſequetur, illa tamen viuente alteram du-*
Refut. 2. *cere non poterit.* Fundamentum autem omniũ iſtorum, quæ & falsò & ineptè dicuntur, boni Pontifices Romani iecerunt, quod cuiuſmodi ſit agè etiam videamus. Etſi enim iſta non tam ad repudia quàm ad diuortia ſpectant, tamen placet in ea iam nunc inquirere, vt alteram tractationem eò paucioribus ab-
c. quanto, Extrà de diuortiis. ſoluamus. Conſtituunt quædam eſſe matrimonia legitima & non rata: quædam rata & legitima: quædam denique rata, nec tamen legitima. Legitima vocant, quæ ex legum præſcripto vel prouinciæ moribus contrahuntur: quorum vinculum ſolui nullo modo niſi morte poteſt. Itaque legitima nec tamen rata eſſe volunt, quæ inter infideles ineuntur, quoniam videlicet inter eos non ſunt firma & fixa, vtpote quæ repudio vel diuortio facilè diſſoluantur: legitima verò & rata, quæ inter fideles ita vt in Eccleſia decet contrahuntur: rata denique, id eſt, fixa & immutabilia, nec tamen legitima, quæ ſolo coniugum affectu contrahuntur, neglecto
Eccle-

Ecclesiæ ordine. Ad hæc verò primùm respondeo, siue rem ipsam, siue istorum vocabulorum vsum legitimum & ratum spectemus, ineptum esse istud tam magnum inter legitimum & ratum discrimen, quoniam iniquissimum est vel id ratum non habere quod sit legitimum, vel ratum id habere quod sit illegitimum. Quòd si excipiant hoc discrimen idcirco poni quòd legibus humanis quædam liceant quæ tamen verbum Dei prohibeat, ac proinde iure poli (vt ipsi loquuntur) rata non sint: respondeo ita quidem esse, sed hoc nihil ad rem pertinere, quoniam de solo iure poli quæri ab iis oportet qui conscientias regunt: ex quo efficitur vocāda potius ab ipsis fuisse illegitima (etsi alia aliis minùs legitima sint) quæcunque contra verbum Dei fierent. Sed ne videamur λογομαχεῖν, agè de re ipsa dicamus. Coniugium inter infideles ex legibus etiam iustissimis contractum, aiunt legitimum quidem esse, ratum verò nō item. Sed quorsum id, quum vel ipsis confitentibus, iudicium de extraneis non ad nos sed ad ipsum Dominum spectet? Aperiamus ergo μυστήριον. Volunt hucusque hoc extendi, vt etiam si alter postea ad veram religionem conuertatur, tamen quod ad infidelem attinet, de matrimonio iudicetur ex eius temporis circūstantia quo contractum fuit, quum videlicet vterque erat infidelis, & hanc caussam esse arbitrantur cur, discedente infideli

poſſit fidelis aliam etiam ducere, quia videlicet matrimonium inter infideles non ſit ratum. Sed ſi ita eſt, cur non itidem volunt licere aliam etiam ducere, ſi, qui fidelis factus eſt, infidelem volentem cohabitare dimittat, quum ipſi fas hoc eſſe arbitrentur, illud verò non item? Semper enim inter infideles fuerit contractum non ratum matrimonium, ſiue infideles manſerint, ſiue alter poſtea fidelis fiat. Reſpondebunt nimirum, quanuis quum contraheretur inter vtrunque infidelem matrimonium, neutrius reſpectu ratum eſſet, tamen poſteaquam alter factus eſt fidelis, ratum hoc eſſe incipere, quod ad ipſum fidelem attinet. Sed ſi hoc verè ſentiunt, quî fit vt fidelis cum infideli matrimonium dirimēdum pronuntient? Nam ſi matrimonium infidelis cum infideli ratum eſſe incipit, ex quo qui infidelis erat, ad fidem conuerſus eſt, ideóque ſi prior diſcedat aliam tamen ducere non poteſt: multò ſanè magis dicendum fuerit, ſi iam fidelis aliquis infidelem ducat, ratam & indiſſolubilem eſſe iſtam coniunctionem oportere, quod ad fidelem attinet. At ipſi non modò non ratam, ſed prorſus etiam intolerabilem eam coniunctionem eſſe volunt vt ſuprà diximus: quam ſanè ipſis aſſentior, vt ſuo loco dixi, & bona conſcientia contrahi non poſſe, & pœnam tum Eccleſiaſticam tum ciuilem vel grauiſſimam mereri, ſed dirimendam eſſe niſi prior diſceſſerit infidelis, multò minus etiam arbitror quàm

quàm si vterque adhuc infidelis hoc coniugium contraxisset. Non sunt igitur inter se satis consentanea quæ isti constituunt, neque fidelis ab infideli desertus idcirco liber est, vt ad aliud coniugium transire possit, quod suapte natura nō esset ratum matrimonium, sed potius quoniam infideli datam fidem frangente, iniquum est fidelem luere alieni criminis pœnam, vt pleniùs in tractatione de Diuortiis (Deo fauente) explicabimus, ad ea quoque responsuri quæ in contrariam sententiam hac de re ab Innocentio III. scribuntur. Ex eo verò quòd rata matrimonia vsque adeò rata esse volunt vt eorum vinculum sola morte solui possit (quanuis ne morte quidem solui somniarunt repetitarum nuptiarum sugillatores) hinc etiam error natus est, quòd fideli ad infidelitatem desciscente, & alteram fidelem personam deserente, plenè liberatum fidelem non putant, manente videlicet coniugij vinculo, quod impediat quominus fidelis ab apostata desertus aliam possit ducere, quod tamen ipsi liceret si à simpliciter infideli desereretur. Hoc verò quàm sit iniquum nemo non videt, opinor, quum par & in hac & in illa specie sit desertio, & apostatæ desertori minùs etiam quàm cuipiam veram religionem nunquam amplexo sit indulgendum. Certè Paulus, cuius auctoritati standum nobis est, etsi de matrimoniis iam contractis agit, tamen in genere loquitur de fideli quem infidelis deseruerit, nullo facto

c. quanto. §. nec obstat, Extrà, de diuortiis.

Fideli ad infidelitatem desciscente, & fidelem deserente an solutus sit fidelis.

Refutat. 3.

1. Cor. 7. 12. & 15.

poſſit fidelis aliam etiam ducere, quia videlicet matrimonium inter infideles non ſit ratum. Sed ſi ita eſt, cur non itidem volunt licere aliam etiam ducere, ſi, qui fidelis factus eſt, infidelem volentem cohabitare dimittat, quum ipſi fas hoc eſſe arbitrentur, illud verò non item? Semper enim inter infideles fuerit contractum non ratum matrimonium, ſiue infideles manſerint, ſiue alter poſtea fidelis fiat. Reſpondebunt nimirum, quanuis quum contraheretur inter vtrunque infidelem matrimonium, neutrius reſpectu ratum eſſet, tamen poſteaquam alter factus eſt fidelis, ratum hoc eſſe incipere, quod ad ipſum fidelem attinet. Sed ſi hoc verè ſentiunt, quî fit vt fidelis cum infideli matrimonium dirimēdum pronuntient? Nam ſi matrimonium infidelis cum infideli ratum eſſe incipit, ex quo qui infidelis erat, ad fidem conuerſus eſt, ideóque ſi prior diſcedat aliam tamen ducere non poteſt: multò ſanè magis dicendum fuerit, ſi iam fidelis aliquis infidelem ducat, ratam & indiſſolubilem eſſe iſtam coniunctionem oportere, quod ad fidelem attinet. At ipſi non modò non ratam, ſed prorſus etiam intolerabilem eam coniunctionem eſſe volunt vt ſuprà diximus: quam ſanè ipſis aſſentior, vt ſuo loco dixi, & bona conſcientia contrahi non poſſe, & pœnam tum Eccleſiaſticam tum ciuilem vel grauiſſimam mereri, ſed dirimendam eſſe niſi prior diſceſſerit infidelis, multò minus etiam arbitror

quàm

quàm si vterque adhuc infidelis hoc coniugium contraxisset. Non sunt igitur inter se satis consentanea quæ isti constituunt, neque fidelis ab infideli desertus idcirco liber est, vt ad aliud coniugium transire possit, quod suapte natura nō esset ratum matrimonium, sed potius quoniam infideli datam fidem frangente, iniquum est fidelem luere alieni criminis pœnam, vt pleniùs in tractatione de Diuortiis (Deo fauente) explicabimus, ad ea quoque responsuri quæ in contrariam sententiam hac de re ab Innocentio III. scribuntur. Ex eo verò quòd rata matrimonia vsque adeò rata esse volunt vt eorum vinculum sola morte solui possit (quanuis ne morte quidem solui somniarunt repetitarum nuptiarum sugillatores) hinc etiam error natus est, quòd fideli ad infidelitatem desciscente, & alteram fidelem personam deserente, plenè liberatum fidelem non putant, manente videlicet coniugij vinculo, quod impediat quominus fidelis ab apostata desertus aliam possit ducere, quod tamen ipsi liceret si à simpliciter infideli desereretur. Hoc verò quàm sit iniquum nemo non videt, opinor, quum par & in hac & in illa specie sit desertio, & apostatæ desertori minùs etiam quàm cuipiam veram religionem nunquam amplexo sit indulgendum. Certè Paulus, cuius auctoritati standum nobis est, etsi de matrimoniis iam contractis agit, tamen in genere loquitur de fideli quem infidelis deseruerit, nullo facto

c. quanto. §. nec obstat, Extrà, de diuortiis.

Fideli ad infidelitatem desciscente, & fidelem deserente an solutus sit fidelis.

Refutat. 7.

1. Cor. 7. 12. & 15.

discrimine eóne tempore quo initum fuit coniugium vterque esset infidelis: an verò alter tantùm: neque etiam eum qui nunquam alius quàm infidelis fuerit ab apostata dis-
4 cernens. Præterea verba illa: *Quoniam videlicet ad pacem vocauit nos Dominus*, quoquo modo explicentur, magis etiam videntur in apostatam dici quàm in quempiam qui veram religionem nunquam sit professus. Sed de his plus satis hoc quidem loco, in quo coacti etiam sumus quædam admiscere quæ ad coniugia consummata potius quàm ad sponsalia spectent. Horum autem omnium hæc summa est. Fidelis cum infideli sponsalia prorsus quidem esse dissuadenda & legibus etiam ciuilibus interdicenda ac grauiter vindicanda: sed si fortè contracta fuerint, siue ab initio vterque fuerit infidelis, siue alter tantùm: siue quum vterque esset infidelis, alter postea factus sit fidelis, siue quũ vterque fidelis esset, alter postea factus sit infidelis, putà Iudæus aut Mahumetanus, aut ex eorum hæreticorum genere qui fundamentum pietatis abnegant: eiusmodi, inquam, sponsalia, si nihil aliud obstet, omnino firma & immutabilia permanere, quandiu infidelis consentit in coniugis officium: Quòd si infidelis fidelem deserat, tunc penitus liberum esse fratrem aut sororem à sponsaliũ obligatione. Quãdo verò desertus fidelis dici possit, & an ipso iure, an autem iudicio prius interueniente solutum sit vinculũ in altera

Conclusio disputationis de impari coniugio.

tera tractatione de diuortiis explicabitur.

De absentia sponsi vel sponsæ interuenientei

Quid si verò absentia alterius impediat quominus reipsa compleri possit cõiugium? Respondeo quærendum esse de absentia quoniam aut inuitus abest aliquis, aut volens. Si volens abest, quærendum rursus quo animo discesserit, quandiu abfuerit, & si quas non reuertendi causas habeat. Vtimur ergo in hac Ecclesia hoc iure quod mihi quidem æquissimum videtur:Si sponsus conscia sponsa, & honestam ob causam ante consummatum matrimonium peregrè profectus, annum integrum, quanuis officij admonitus, volens abfuerit,petenti sponsæ trina per sesquimensem præeunte publica denuntiatione tum in Ecclesiastico cœtu tum coram ordinario Magistratu,fas est diremptis sponsalibus alium maritum accipere:nisi fortè comparuerit, tũ enim auditur, & nisi iustam repudij causam probarit, ad præstandam fidem auctoritate Magistratus compellitur. Sin verò sponsa, conscio itidem sponso, peregrè profecta fuerit idem ius seruatur, eo duntaxat excepto, quod vir annum integrum expectare non cogitur,nisi fortè ex eius voluntate id genus negotij gerendum illa susceperit quod illam diutius abesse cogat. Quòd si sponsus vel sponsa malo animo & fallendi causa discessisse comperiatur,datur in primis opera modis omnibus vt officij admonertur. Quod vbi ritè factum, aut saltem (quoad eius fieri

potuit)tentatum fuiſſe conſtiterit, nec tamen is in quem agitur, comparuerit, poſt trinam, vt antea,denuntiationem,idem in abſentem, vt deſertorem decernitur. Quin etiam illud cautum eſt, vt ſi cuius fraude aliò ablegatum ſponſum aut ſponſam conſtiterit, is grauiter alioqui mulctandus abſentem quærere & ſiſtere teneatur: quod onus etiam tutoribus & curatoribus imponitur: in quorum fuerint poteſtate.

At verò quid ſi alter abfuerit inuitus & nullo ſuo dolo?putà vel quòd ſit captiuus,aut alioqui vi aut morbo detentus, aut exilio ſiue deportatione mulctatus, aut iuſto metu deterritus?Tum ſanè vel eò,quoad eius fieri poteſt,proficiſci tenetur qui ſponſalium impletionem deſiderat, vel ſaltem eius reditum quantumuis diuturnum tolerare, aut certum de morte nuntium patienter expectare. Nec enim cēſeri poteſt deſertor qui inuitus abeſt, & ita rectè iam olim decretum eſt, adeò vt ſi quæ arbitrata maritum in captiuitate mortuum, alteri nupſerit, marito poſtea reuerſo ſit reſtituenda. Imò & in ſponſalibus in futurum tempus conceptis (cuiuſmodi ſunt illa de quibus in Iure Ciuili cauetur) id ſeruabatur, vt peregrinante ſponſo, triennium priùs expectaretur quàm ſponſa nouas nuptias iniret,quanquam Canonici poſtea nullum tempus videntur præfixiſſe: in eo certè multò minùs religioſi quàm Caius Iuriſconſultus,cuius hæc verba ſunt: *Sæpe iuſta & neceſ-*

c. 1. 2. & 4. 34. q. 1.

l. 2. C. de repud. c. de illis Extrà, de ſponſal.

necessariæ causæ non solùm annum vel biennium, sed etiàm triennium & quadriennium & vlterius trahunt sponsalia, veluti valetudo sponsi sponsæve, vel mortes parentum, aut capitalia crimina, aut longiores peregrinationes quæ ex necessitate fiunt. Sed de captiuitate aliisque absentiæ speciebus aliquid etiam in altero tractatu dicemus.

Aliæ inutilium apud Iurisconsultos nuptiarum species.

Cæterùm quædam alia inutilium apud Iurisconsultos nuptiarum, ac proinde sponsalium genera libens prætermitto, veluti sponsalia siue nuptiæ cum peregrinis, cum ancillis inter tutorem, & pupillam, inter curatorem & adultam, inter masculos & fœminas maiores vel minores sexagenariis vel quinquagenariis, inter ingenuum & libertinam, inter patricium & plebeiam, inter quacũque potestate præditos & eorundem iurisdictioni subiectos: quæ partim ipsis Imperatorum legibus postea sublata sunt, partim contrariis moribus ipsóque temporis successu exoleuerunt, partim etiam à Canonicis sunt abrogata: quorum tamen audaciam in eo improbo quòd intra suę iurisdictionis fines non permanserint, quum eorum munus duntaxat fuerit quid in conscientiæ foro fas aut nefas esset pronuntiare. Neque id verò deterrere debet pios & æquos Magistratus, quin ea in vsum reuocent quæ optimis & perpetuis rationibus sunt constituta, veluti interdictum nuptiarum inter tutorem & pupillam, inter curatorem & adultam, denique

inter nimiùm inæqualis ætatis ciues,& si quæ sunt eiusmodi:contra quæ tamen interdicta si fortè sponsalia contrahãtur, & rogitet aliquis an existimem dirimenda, respondeo mihi non videri dirimenda,sed vel alias potiùs pœnas ciuiles imponendas,quibus etiam Ecclesiasticam censuram ob violatam legum ciuilium auctoritatem adiũgi par est:vel qui hoc admittant dignos esse qui aliò ablegentur, ne saltem exemplo peccent. Cur autem ita sentiam,pleniùs(fauente Deo)differemus in altera tractatione, quum de Magistratuum in ferendis connubialibus legibus auctoritate differemus.

De votiua cõtinentia.

Solent autem præter illas causas etiam alias duas recensere, nempe votum continentiæ, & spiritualem affinitatem, de quibus etiam aliquid nobis dicendum videtur. Ac de voto quidem etsi à nobis abundè dictum est superiore tractatione de Polygamia, iterum tamen respondeo, etiam si concederem nobis nunc quoque, vt olim sub Lege integrum esse quippiam Deo vouere, non tamen consequi licere quiduis vouere, aut necessariam esse cuiusuis voti prestationem, quum (vt Ambrosius scribit) officium sit interdum à iure iurando ipso recedere. Istud autem continentiæ votum sic demonstro nec iure posse concipi, nec si conceperis, necessariò præstari; nempe quoniam & illicitum est,& ἀδύνατον: nemo autem vel ad illicita vel ad ea quę fieri non possunt obligatur. Illicitorum enim

Votũ continentiæ quamobrẽ & quatenus illicitum.

nim duas species constituo: vnam eorum, quibus res per se nefariæ vouentur, cuiusmodi fuit votum aduersus Paulum factum, ac etiam quod vouit Iepthe: cuiusmodi quoque sunt idololatrarum vota, ac superstitiosorum etiam pleraque: alteram, eorum quæ non ἁπλῶς, sed κατά τι, id est, certam quandam ob causam non licent, veluti quòd vouentis vocationi repugnent. Est autem vocatio quædam viuersalis, ad quam statuere debent omnes fideles se vocatos esse, nempe ad vitam æternam, ad fidem & omnes fructus Spiritus: & hanc vocationem oportet singulos perpetuis precibus fouere, quæ irritæ esse non possunt, quoniam à certo testimonio Dei nos vocantis proficiscuntur. Sed quædam præterea sunt vocationes particulares, de quibus temerè nobis constituendum non est, nisi sponte decipi volumus. Prouocationis autem ratione dona distribuuntur ad illam obeundam necessaria, quoniam alioqui nobis Deus illuderet. Continentiæ verò donum particulare esse liquet ex ipsa experientia, & istis Christi verbis, *Non omnibus datum est: qui potest capere, capiat:* & ex hoc Apostoli dicto, *Velim vos omnes esse vt ego sum. Vnusquisque autem proprium donum habet à Deo.* Sic igitur colligo: Quum donum continentiæ sit particulare, non possumus licitè vouere continentiam, nisi sciamus eam nobis esse datam: imò etiam, si data nobis esset, aliud propterea etiam requireretur, nempe, vt

Act.23. 21. Iud.11. 30. Mat.19. 11. 1.Cor.7. 7.

ſi votum iſtud continentiæ perpetuum eſſe velimus, etiam in perpetuum eam nobis datam eſſe ſciamus. Vocatio autem iſta particularis ad continentiam intelligitur ex interrogatione tentationis (vt loquitur Auguſtinus) putà ſi non vrimur, id eſt, ſi non ita premimur vt ſuccumbamus, & conſcientia noſtra turbetur. Item, ſi ad eum vitæ ſtatum vocauerit nos Dominus, qui coniugium nullo modo ferat: vel ſi coniugio implicitis ea impedimenta obiiciat, quæ quominus illo vti poſſimus prorſus impediant. Ex iſtis, inquam colligere poteſt aliquis ſe ad continentiam vocari, ideóque ex fide Deum precari poteſt ac debet, vt in continentiæ dono confirmetur: perpetuum tamen fore illud donum, ne tunc quidem conſtituere poteſt. Itaque eiuſmodi perpetuæ, imò ad certum tempus præſtitutæ continentiæ votum quum fieri non poſſit ex fide, (vbi enim verbum non eſt, ne fides quidem eſt) pecatum ſit oportet. Nam quod nonnulli excipiunt, eos qui ad Eccleſiaſticos ordines vocantur, ad continentiam vocari, falſum eſt, ſicut ex Apoſtolorum & totius veteris Eccleſiæ ipſiúſque adeò Nicenæ Synodi auctoritate ſuo loco declarauimus. Sed & alia ratione eiuſmodi votum illicitum eſſe ex eo conſequitur, quòd qui vtitur habet contrahendi coniugij præceptum ac proinde vouendo fecit contra Legem: id quod ex ipſa experientia ſerò intelligit qui ante vſtionem temerè vouit: quum non niſi tranſgredie-

Auguſt. de ſancta virginitate cap. 4.

transgrediendo Dei Legem possit à coniugio postea abstinere. Qui verò cœlibatum vouit sese iam incontinentem expertus, magis etiam est reprehendendus, vt qui se ad matrimonium vocari ex vstione nosse debuerit. Postremò si illicitè vouet filia quæ de parentum, vxor quæ de mariti voluntate priùs non est certior facta (vt disertè declarat Moses, nec ipsi saniores votorum defensores, Num.30. saltem quod ad maritum & vxorem attinet, audent inficiari) quantò magis irritũ est eius votum qui priusquàm cognouerit an hæc sit Dei voluntas, vt perpetuò viuat ἄγαμος, eiusmodi necessitatem sibi imponit? Ex his autem omnibus non illud effici volo, illicitum esse perpetuò continere, sed illicitum esse perpetuæ continentię votum. Iam verò etiam Votum cõtinétię esse ἀδύνατον. ἀδύνατον esse absque peculiari dono Dei, quod sibi nemo in perpetuum possit polliceri, ex eo probo, quòd communi ordini naturę penitus repugnet, quem vnus Deus extra ordinem agens, prout libuit, immutat. Nam certè appetitio mutuæ coniunctionis non est voluntaria, sed naturalis. Itaque si naturam ipsam, non dico quatenus corrupta, sed quatenus natura est, spectemus, (sicut hîc nobis omnino faciendum est) non magis est in quoquam positum vt illa appetitione careat, (nisi aliunde ipsa natura impediatur: veluti si impedierit ætas, si valetudo vires naturæ infregerit, aut aliquid eiusmodi inciderit) quàm vt non esuriat vel non sitiat. Quòd si quis ex-

cipiat.etiam si appetitio ista non sit in nostra potestate,tamen illam posse intra modũ contineri,rursum(excepta peculiari gratia de qua qui certus non est , meritò præsumitur τὸ ἀδύνατον vouere)tam falsum hoc esse affirmo quàm si quis diceret in nobis situm esse,intra modum esurire vel sitire.Neque tamen nego sobrietate, ieiunio,precibus , & iis quæ cum istis cohærent istã ἀταξίαν aliquatenus coerceri, (nequis fortè arbitretur istam σωματικὴν γυμνασίαν,quam postea maluerunt ἄσκησιν vocare,à nobis vt inutilem repudiari, quam Apostolus ipse vsurparit,& nemo Christianus pro suo modulo negligit, nedum vt in quædam claustra scilicet relegetur) sed hoc dico quod vel experientia ipsa comprobat, naturam ipsam videlicet vt furca expellatur, tamẽ recurrere,& quidem multò ardentiùs: & quicunque non habent perpetuæ continentiæ donum (quínam autem habeant, magis post vltimam victoriam quàm inter certandum cognoscitur)cœlibatum perpetuum vouendo planè θεομαχεῖν, & nihil aliud quàm suam ipsorum perniciem vouere.Quòd si quis præterea excipiat, in nostra saltem potestate situm esse , cupiditatem hanc immoderatam (nam de vstione,id est, superante appetitione loquimur) reipsa non explere: respondeo Pelagiana esse hæc dogmata , non Christiana. Certè, vt hoc concederem, minimè tamen consequeretur præstari ab eiusmodi hominibus continentiæ votum, quia quia animo

plmo incontinens est (cuiusmodi sunt quicunque vruntur, etiam si re ipsa non exequatur quod concupiscit, continens tamen coram Deo dici nec potest, nec debet. Superest ergo vt ad peculiare donum confugiatur, & pro eius modo quisque liberè, non ex voto, continentiæ se dedat: quod & ipse Gelasius Papa faciendum in viduis etiam professis monuit. Nec sanè aliter iudicarunt (huc eos adigente ipsa veritate) vel maximi assertores istius votiui cœlibatus, in eo tamen ab istis dissentientes qui cœlibatum ita mordicus defenderunt vt nihil aliud quàm coniugij vinculum exosum sibi fuisse plus satis ostenderint, & totum orbem in Sodomam & Gomorrham transformarint. Sic enim Athanasius ad Dracontium, *Multi ex Episcopis matrimonia non inierunt, monachi contrà parentes liberorũ facti sunt: quemadmodum vicissim Episcopos filiorum patres, & monachos generis potestatẽ non quæsisse animaduertas: & clericos bibisse, & monachos ieiunasse. Sic enim licet, & ad eum modum non prohibebitur, sed quisque vbi volet decertet.* Et Hieronymus ipse ad Demetriadem, quum de impudicis virginibus egisset (agit autem de sacris, & proculdubio velatis ipsius Demetriadis comitibus, vt candidè fatetur ipse Espensæus.) *Quibus*, inquit, *apertè dicendum est, vt aut nubant, si se non possunt continere, aut contineant si nolunt nubere.* Et ad Eustochium, *Si qua*, inquit, *simulat, fugiens seruitutem, huic apertè Apostolum*

Patrũ sententiæ de ipsa continentiæ voto rescindendo in casu necessitatis. Decret. Gelasius c.23. Gelasius.

Athanasius.

Hieronymus.

Epiphanius. *lege, Melius eſt nubere quàm vri.* Et Epiphanius, *Melius,* inquit, *κρῖμα quàm κατάκριμα ſubire.* Et mox, *Melius vnum peccatum habere, non plura: melius à curſu lapſum palàm ſibi vxorem ſumere iuxta Legem, à virginitate diu pœnitentiam agere, & ſic rurſus ad Eccleſiam induci, veluti malè operatum, lapſum, fractum obligatione indignè, & non quotidie occultis iaculis ſauciari ab improbitate quam infert diabolus.* Et

Cyprianus. Cyprianus illis antiquior, *Si ſe,* inquit, *ex fide Chriſto dicauerunt* (quàm autem in hac re ſanctus alioqui martyr hallucinetur paulò antè oſtendimus) *pudicæ & caſtæ ſine vlla fabula perſeuerēt: ſi autem perſeuerare* NOLVNT VEL NON POSSVNT, *melius eſt vt nubant quàm in ignem ſuis delictis cadant.*

Obiect. 1. Habemus igitur quæ horum etiam fuerit de voti vinculo ſententia; quam tamen paucis placet explicare quomodo conentur nonnulli eludere. Plurima, inquiunt, fas eſt per publicam authoritatem admittere, quæ priuato iudicio ſuſcipi abſq; nefario ſcelere nequeant.

Refutatio. Sed quorſum hoc, obſecro? Neque
1 enim quomodo, ſed an ſit hoc agendum quæ-
2 ritur. Quod ſi, vt iſti volunt, illicita ſunt eiuſmodi coniugia, neque duntaxat pro adulteriis, verùm etiam pro ſacrilegiis habenda, quî tandem illa poterit Epiſcopus concedere? an ſicut Moſes libellum diuortij conceſſit? atqui eiuſmodi diuortium nunquam in foro conſcientiæ licuit. Agunt autem illi certè de con-

Obiect. 2. ſciētia, quorum verba citauimus. Sed iſta, inquiunt,

quiunt, de non velatis virginibus intelligenda sunt. Imò verò vnde hoc colligunt, quum Cyprianum constet de ipso virginũ cœtu loqui quæ se fide data Deo dicauerãt: quod est etiam in Hieronymo & Epiphanio apertius? Quid plura? Synodus Chalcedonensis, quan uis & ipsa iam fascinata istius voti opinione, excommunicationis duntaxat meminit, non autem separandi matrimonij, cuius moris interpretatio ex citatò Epiphanij loco petenda est. Spõsalia igitur propter pręcedens votũ irrita non esse concludimus. Quòd si votũ subsequatur, aut etiã matrimonium consummetur, quid tum statuendũ sit, suo loco dicemus. Refutatio. 1 2 Concil. Chalced. can. 16.

Superest affinitas seu cognatio illa spiritualis, quam vocant, cuius etiam vinculum alij aliis fortiùs adstrinxerunt. Istum autem morem adhibendi sponsores siue susceptores, apparet ex Turtulliano perantiquum esse, sic nimirum vocatos, quòd fidem & piam educationem eius infantis qui baptizabatur in se reciperent, sicut ex Augustini quoque ad Bonifacium epistolà licet colligere. Higinus porrò Pontifex qui sub Antonio Pio vixit, non tantùm in Baptismo, sed etiam in Catechismo & Confirmatione adhibitum fuisse testatur patrinum quem vocat. Sed valde mihi suspectum est istud Higini nomen, vel ob eam causam quòd Iustinus illi ipsi σύγχρονος, accuratè Christianorum in Baptismo ritus in Apologetico recensens, eius moris non meminit. Morem istum igitur spon- De spirituali affinitate. Tertul. de Baptismo. August. epist. 23. De consecrat. dist. 4. In catechismo.

ſoris cuiuſpiam in Baptiſmo adhibendi, qui & de natalibus baptizandi teſtetur, & ſanctam eiuſdem educationem promittat, non modò non improbo, verùm etiam vt laudabilem ſtudioſè retinendum arbitror. Sed quòd inde quæpiam contrahatur affinitatis ſpecies, & ea quidem matrimonium veluti inceſtuoſum & in poſterum impediens, & iam conſummatum dirimens, non modò abſurdum, verumetiam ſuperſtitioſum eſt commentum, quod vix poſſit melius quàm ex ea ratione intelligi qua potiſſimùm nituntur.

Vide libr. ſent. 4 diſ. 41. q. 2 & ibi Durand.

Ratio prima eorum qui volunt ſpirituali cognatione impedıri atque adeò diſſolui cõiugia.

Sicut, inquiunt, *homo accipit eſſe naturæ per generationem carnalem, ſic accipit eſſe gratiæ per generationem ſpiritualem. Vt igitur ex illa contrahitur cognatio carnalis, ita & ex iſta naſcitur cognatio ſpiritualis, quæ quum ſit multò dignior quàm illa, multò fortius etiam impedit contrahendum matrimonium, & contractum dirimit.* Egregia certè ratio, & iſtis beſtiis planè conueniẽs, quæ carnem à ſpiritu diſtinguere non poſſunt.

Refutatio.

Nec enim tam ineptum argumentum arbitror alia refutatione indigere. Excogitãt autem aliam quoque huiuſmodi rationem:

Ratio 2.

Secundarius finis matrimonij, inquiunt, *eſt dilatatio amicitiæ, ſed ſufficiens eſt amicitia iis inter quos ſpiritualis eſt cognatio: ergo inter eos non debet eſſe matrimonium.*

Refutatio.

Atqui, boni viri, ſi ſpiritualis cognatio per matrimonium polluitur, aut eò vſque ſufficit, vt nuptias reddat ſuperuacanęas, quis nubet in Domino, quum fide-

les

les omnes sint in Christo fratres & sorores? Quis verò tales belluas vnquam existimarit ius conscientiis etiam ipsis dixisse? Et tamen bonûs Iustinianus siue Tribonianus hac etiam de re legem tulit. Et sexta quoque Synodus alioqui in dogmate Monothelitarum confutando orthodoxa, istis ineptiis, vt & aliis aliquot, suos canonas aspersit. Quæ verò sint postea super compaternitatis & confraternitatis cognatione exortæ controuersiæ, legat apud Gratianum, Scholasticos, & alios Canonicos, qui bonas horas pessimè volet collocare. Adscribam tantùm hac de re Canonem vnum, qui Papæ Deus-dedit (per antiphrasin, opinor, sic appellato) tribuitur, vt vel ex hoc vno omnibus liqueat quæ sit iampridem istius perditissimæ meretricis, cui Reges ipsi seruiunt impudentia. Vixit enim ille circiter annum Domini, vt aiunt, 613. Sic autem rescribit Gordiano cuidam, quem etiam nouè appellat Hispaniarum Ecclesiæ coëpiscopum: *Peruenit ad nos Diaconus vester, vestræ sanctitatis epistolam ferens, quod quidam viri etiam & mulieres præterito sabbatho Paschali die,* (num ergo Pascha sabbatho celebratur?) *præ magno populorum incursu* (nam extra Paschæ & Pentecostes festa non temerè licuit quenquam baptizare) *nescientes* (ergo etiam si maximè statuendum esset compaternitate affinitatem contrahi, debuerunt isti saltem

l. si quis alumnam. C. de nup. Synod. 6. can. 53. & ibi. Balf.

Ratio 3. cũ refutatione.

c peruenit. 30 q. 1.

c. 10. 11. 12. & deinceps De cõsecr. dist. 4.

c.5. & 6. 35. q.2. excusari, quum teste Augustino, & ipsissimet consentientibus Pontificibus, ignorantes & ab adulterio & ab ipso incestu excusentur) *proprios filios suos susbepissent ex sancto lauacro.* (horrēdum scelus scilicet quo matrimonium dirimatur: vel vsque adeò sanctum & spirituale opus, vt ferre non possit nuptiales thori sordes) *Cupis ergo scire, si pro tali accidente ratione debeant viri & mulieres ad suum proprium vsum redire, an non.* (digna nimirũ quæstio quæ totum Occidentem & Orientem perturbaret, & miramur, sedentibus istis bestiis, omnia in Ecclesiis pessundata?) *Nos enim ex hoc tristitia mœsti* (quis verò non hîc misereatur optimi Pontificis de suo grege tantopere soliciti? Fuit iste scilicet illius successor qui olim exclamauit, *Quis vestrum offenditur, & ego non vror?*) *inquisiuimus priorum Patrum nostrorum dicta.* (hypocrita: cur non ad Legem potius & testimonium?) *Inuenimus autem in archiuis huius Apostolicæ* (imò iam tum apostaticæ) *sedis, iam talia contigisse in Ecclesia Isauriæ, & Ephesiorum, simúlque Hierosolymæ & aliarum etiam Ecclesiarum.* (Sic Episcopi consulebant alij alios: neque etiam dubitandum est quin Ecclesia Romana propter vrbis auctoritatem, & eius Ecclesiæ vetustatem sæpissime adiretur. At boni Pontifices, vt ex Iulij præsertim, qui mox nominatur, epistolis apparet, ita sibi ad Tyrannidem Antichristianam iter aperuerunt. Sed tam ineptos iam tum episcopos fuisse qui de

de istis putidissimis ineptiis laborarent, sanè prodigiosum est.) *Episcopis etiam earum ciuitatum volentibus scire si viri & mulieres redirent ad proprium thorum,* (quasi non dixerit Christus apertè non dimittendam nisi ob adulterium vxorem) *beatæ memoriæ sanctissimi patres Iulius, Innocentius, & Cælestinus,* (nihil tamen hac de re in ipsorum decretis legitur quibus alioqui aspersa sunt nonnulla non minus inepta) *cum Episcoporum & sacerdotum conuentu* (tum nimirum nondum exortum erat sacrum illud Cardinalium consistorium) *in Ecclesia beati Apostolorum principis* (iuxta illud Christi dictum videlicet, *Reges gentium dominantur eis, vos autem non sic:* & illud ipsius Petri, πρεσβυτέρους παρακαλῶ ὁ συμπρεσβύτερος) *prohibentes talia, perscripserunt, & confirmauerunt vt nullo modo iam in coniugio se reciperent mulieres aut viri, qui quacunque ratione suos susceperint natos.* (atqui sub lege parentes ipsi primogenitos suos Domino offerebant vt constare potest ex Iosephi & Mariæ exemplo) *sed separent se, ne suadente diabolo, tale vitium peccati inolescat per mundum & vniuersorum error accrescat.* (Quid est verò cœlum ipsum conspuere? verbum Christi, ore suo diuortia extra crimen adulterij disertè prohibentis, apertè refigere, diabolum denique in Filij Dei tribunali collocare, si hoc non est? & tamen hoc idem scelus non tantùm concedunt, verùm etiam præci-

piunt alij filij perditionis, veſtigia nimirum iſtius ſequentes, vt & iſte aliorum. Quid plura? Puduit tandem ipſum Satanam tanti flagitij, adeò vt & Nicolaus alius Papa neſcio quotus, & duæ Synodi, Cabylonenſis videlicet & Maguntina, (ſi Gratiano potius quàm Coloniæ excuſis Conciliorum tomis credendum eſt) ac multò etiam apertiùs Alexander tertius, iſtud decretum, cìtato etiam Dei verbo, refixerint. En igitur quomodo Papa & Synodi errare non poſſint. Sit autem benedictus Dominus qui Filij ſui iuratos hoſtes, vt olim Madianitas, inter ſe committit. Sed agè, audiamus egregium iſtius Apollinis, ſeu potiùs ἀπολλύοντος oraculum.) *Scitis quia quomodo ſunt ſeptem dona Spiritus ſancti* (vetus error abſurdiſſimus) *ita ſunt ſeptem dona Baptiſmi à primo pabulo ſacrati ſalis*, (oppoſito nimirum dulciſſimæ illi prægustationi lactis & mellis: cuius ſuperſtitionis meminit Tertullianus) *& ingreſſus ſanctæ Eccleſiæ, vſque ad confirmationem Spiritus ſancti per chriſma.* (quis vei ò vos iſtam arithmeticen docuit, hypocritæ? nempe & auaritiæ & erroris ſpiritus, quum nihil ne iſtorũ quidem niſi accepta pecunia largiamini, & ſeptem iſtis donis nihil magis ridiculum fingi poſſit. Cedo enim quænam illa ſunt?) *Primum eſt*, vobis ipſis teſtibus, *collatio ſacrati ſalis: ſecundum, aurium & narium linitio cum*

Sputo:

c.4.5.6.7.8. Extrà, de cognatio. ſpirit. c. 2. 30. q. 2. c. 3. 4.5.6.30. q. 1. Cabilon. Synodi ſub Carolo Magno cā. 31. c. 2. Extrà, de cognat. ſpirituali Magunt. Syn. cā. 51. prorſus repugnans Cabilonem. ſi, quamuis iiſdem temporibus habita.

Apoc. 9. 11.

gloſſ. in c. 2. 30. q. 1. & in c. 5. Extrà, de cogn. ſpir.

ſputo: tertium, in fronte & in pectore crucis ſignatio: quartum, olei ſacri perunctio: quintum, ablutio Baptiſmi: ſextum, in vertice chriſmatis perunctio à ſacerdote: ſeptimum, confirmatio chriſmatis in fronte per Epiſcopum. (In his verò excepto Baptiſmi lauacro, cuius auctor eſt Chriſtus, quid tandem agnoſcas præter impuriſſimas ſordes? In Baptiſmo abluuntur peccata: egregium ſcilicet ſymbolum eſt eius rei fœdum impuriſſimi ſacrificuli ſputum. Adiungitur ſemel & iterum & tertiò crucis ſignaculum in fronte, pectore, vertice. Mallem ſcapulis imponi, vt quod etiam eſt verbo Dei, in quo de cruce in humeros tollenda præcipitur, magis conſentaneum: ſed facilis eſt ſanè iſtiuſmodi crucis geſtatio iis quibus imponitur, nec minus lucroſa iis à quibus imponitur. Adiicitur vetus oleum iis exorciſmis incantatum, quorum ſanè mirum eſt ni ipſos etiam dæmonas pudeat. Hęc denique omnia infatuato ſale condiuntur. Et iſta ſunt ſcilicet vſque adeò *μυστηριώδη*, (quorum tamen quæ ſit vtilitas ne nunc quidem inter bonos Canonicos poſt tot ſecula potuit conuenire) vt cohęrere cũ his nõ poſſit thorus legitimus & inculpatus: imò etiã non minùs ſęuo anathemate feriantur qui poſtea redire ad cõiugiũ auſi fuerint, quàm ſi Deo ipſi æterno maledixiſſent. Nã hæc poſtea ſubiiciũtur. (*Ab hoc primo Spiritus ſancti dono vſq; ad ſeptimũ, nullus Chriſtia-*

rius commatrem in coniugio recipere debet: & qui præsumpserit, anathematis vinculo religetur in perpetuum, (Quid amplius superest quo vel atrocissimum omnium scelerum vindicari possit, hypocritæ? Sed bene est quòd iam ipsi etiam Satanæ fœtent vestra anathemata.) *nisi pœnitentiam egerit dignè.* (hanc etiam appendicem retinuerunt qui alioqui hunc canonem, vt verbo Dei repugnantem, refixerunt. Sed prius ostēdere oportuit peccatum, quàm pœnam præscribere.) *Mulieres verò, quum separatæ fuerint pro hac illicita re* (ex quo iure illicita?) *à propriis viris totam præcipimus percipere dotem, quam in die nuptiali recepit.* (nempe vt maritis ereptæ non sine dote ad vos transeant. Quis enim non animaduertit quid hîc captetur? Sed vt cætera omittam, quo iure, domine Apostatice, ausus es de iure dotium leges ferre? Quis enim hac in re constituit te iudicē?) *& post expletum annum recipiāt alium virum, similiter & vir vxorem.* Hanc particulam, vt & illam proximè præcedentem, omisit Gratianus, nimirum vt tantum dedecus occultaret. Illud enim, obsecro, quomodo tandem excusabunt, quòd incestuosis quidem omni coniugio interdicant; in adulterio verò nullo modo pati possint matrimonij vinculum solui: in hac autem cognatione spirituali, quæ merum est figmentum, nouas post annum elapsum nuptias & viro & vxori concedant? nempe ne diutius

cogan-

cogantur ipsi retinere, quas à suis maritis hoc prætextu abduxerint.

Et de sponsalibus quidem hactenus. Nam de legali siue per adoptionem contracta cognatione, non est, opinor, cur dicamus quum magna iam ex parte exoleuerit. Eorum autẽ quæ diximus hæc summa est: vera iustáque sponsalia non magis quàm consummata coniugia dissolui posse, vt hic quoque valeat illud Domini dictum, *Quod Deus coniunxit homo non separet*, nedum vt vel mutuo vtriusque consensu, vel alterius voluntate rumpantur, sicut olim apud Romanos; quod etiam Moses in Iudæis propter eorum duritiem tolerauit. Quædam autem sunt nomine tenus sponsalia, quæ quum obligationem non pariant, inutilia ipsóque iure nulla sunt: quorum duæ sunt species. Nam alia valere nunquam possunt, vt incestuosa, siue propter cognationis siue propter affinitatis vinculum quod nuptias prohibet: itémque cum alterius sponso vel sponsa, vel cum eunucho, vel eo morbi insanabilis genere laborante inita, qui omnem coniugij re ipsa consummandi spem tollat. Alia verò etsi initio non valent, tamen postea confirmari possunt, veluti vel inter impuberes, vel absque parentum, aut eorum qui parentum loco sunt, auctoritate, vel errore personæ, vel in futurum tempus duntaxat, vel adiecta conditione, vel per vim aut metum contracta. Quædam

Conclusio superioris tractationis.

Epitome totius tractationis.

denique quum initiò valerent,poſtea nõ tam ab hominibus quàm à Deo ipſo diſſoluuntur, vt ſi adulterium ſponſus vel ſponſa commiſerit, ſi fidelem deſeruerit infidelis, ſi virgo non erat quæ pro virgine fuit deſponſata, ſi furor aut alius morbus perpetuus & inſanabilis,omnémque re ipſa implendi matrimonii ſpem adimens,morbus denique contagioſus, itémque & inſanabilis, ſponſalibus ſuperuenerit: quæ ſunt à nobis ſigillatim explicata. Iam ergo ad Diuortia veniamus.

DE DIVORTIIS.

MATRIMONII iam conſummati diremptionem Romani εὐφημίας ἕνεκα molliſſimo nomine diuortium à diuertẽdo vocarunt, quòd alter ab altero deflectat: qua de re non tantùm verbo Dei, ſed etiam legibus tum Ciuilibus tũ Eccleſiaſticis cautum eſt,quas hîc quoq;cum Dei verbo comparabimus,quatenus quidem ad rem nobis propoſitã faciũt.Hoc enim vnum quęrere nunc conſtituimus, quænã diuortia poſſint bona conſcientia inter Chriſtianos vſurpari,& quæ ſit illorum vis,vt nihil niſi ex bona fide,in re pręſertim tanti momenti,à quoquã agatur.Hinc autẽ potiſſimũ exordiemur.

Quod de ſponſalibus dictum eſt, quædam vide-

videlicet non propriè repudio dissolui, quoniam ipso iure nulla sint, id quoque de coniugiis existimandum est, nempe tum demum esse locum diuortio, quum vera & rata coniugia dirimuntur. Itaque impropriè dicitur diuortium inter eos fieri inter quos nunquam verum cōiugium fuit. Nos igitur itidem priore loco dicemus de coniugiis quæ specie tenus coniugia sunt, siue ipso iure nulla: quoniam videlicet ea coniunctione alter in alterius corpus nullum sibi ius acquisiuit. Videtur autem res tota vno verbo posse transigi, nempe si dicamus, quoties vel inutilia fuerunt spōsalia, vel legitimo repudio dirempta, inutilia quoque esse coniugia, ex inutili principio videlicet perfecta, sed illud perpetuum non est, quoniam (vt in extremo superiore tractatu diximus) quædam sponsalia ita sunt ipso iure nulla, vt tamen subsequentibus nonnullis validari possint.

Sic ergo potius hanc regulam constituamus. Quoties sponsalia vel vsque adeò sunt ipso iure nulla, vt confirmari nulla ratione possint, vel legitimo repudio dissoluta sunt, inutilia quoque sunt coniugia, etiamsi benedictio Ecclesiæ, atque adeò copulatio corporum sit consequuta. veluti si incestuosa sit coniunctio siue propter cognationem, siue propter affinitatem: item si cum vero eunucho, aut eo qui alio eiusmodi perpetuo & insanabili morbo laborat, aut cum alterius sponsa, vel vxore, siue dolo siue er-

rore,contractum coniugium fuisse deprehen datur.Et hæc quidem plana sunt.

Verùm quid iuris constituendum est, iis sponsalibus præcedentibus quæ quum initio inutilia essent, postea tamen confirmari potuerunt? nempe si quid incidit quo sublatum sit vitium sponsalium,ratum erit coniugium, veluti,

Si sponsalia in futurum tempus,vel sub con ditione tantùm,contracta,concubitus sequatur:

Si desponsi ex parentum consensu impuberes,ætatis defectum supplente malitia,coierint:

Si sponsalibus quamuis per vim aut metũ, aut absque parentum consensu initis, postea de voluntario consensu apparuerit:

Si errore personæ vel qualitatis cognito,de vlla consensionis specie constiterit:

Si cum furente sponso vel sponsa coitum sit.

Quorum omnium hæc ratio est,quòd subsequente copula vel consensu, pars alioqui læsa iuri suo manifestè,sciens prudens,renuntiarit.Et ita quidem transactum videri posset de coniugiis ipso iure nullis,nisi quædam oborirentur,difficultates sigillatim nobis explicandæ.

An parentes matrimonio iam consũmato possint intercedere.

Primùm enim, si fortè sponsalibus absque parentum consensu factis, benedictio per fraudem aut malis artibus impetrata, ac multò magis si copula subsequuta sit, quæritur

an parentibus, aut qui parentum loco sunt, istiusmodi coniugium ipso iure nullum esse contendentibus, secundùm eos sit iudicandum. Respondeo, si parentes neque vltrò (quod videtur in Esau matrimonio factum) neque rogati, subsequente cōsensu rem alioqui non ritè factam confirmarint, & iustam suæ recusationis causam habuerint, nullum contractum matrimonium videri, cui videlicet desit quod præcipuum est, nempe Dei auctoritas,(quoniam videri non potest Deus coniunxisse quos, neglecto ipsius æquissimo mandato, intemperans & effrænis cupiditas conciliauit) ac etiam legitimus consensus, quum ij qui sui iuris non sunt, consensisse videri non possint.

Diluendæ sunt tamen contrariæ rationes, quarum vna hæc est: Dixit Dominus, *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Concedo ita id esse: sed nego auctorē esse Deum eius coniunctionis quæ non nisi violatis ipsius legibus coiit: quanquam si postea subsequatur parentum tacitus vel expressus consensus, videtur & ipse Dominus peccatum præcedens pro sua misericordia condonasse. Obiectio 1. Refutatio.

Altera ratio hæc est: Scriptum est, *Homo relinquet patrem & matrem, & adherebit vxori suæ.* Ergo non videtur eò vsque protendi patria potestas, vt re ipsa perfectum coniugium dirimat. Respondeo, id non esse dictum nisi de veris & legitimis matrimoniis, quorum videlicet tam arctum est vinculum, vt si fortè Obiectio 2. Refutatio.

vel parentes sint relinquendi, vel vxor deserenda, potius sit adhærendum vxori. In coniunctione verò nefaria quî posset videri Dominus à patriæ potestatis iure, cuius ipse assertor est & vindex, liberos manifestè & rebelles & contumaces absoluisse?

Obiect. 3. Tertio loco opponitur Ecclesiasticæ benedictionis auctoritas. Respondeo, inhibitam esse iam olim iustissimis de causis istiusmodi clandestinorum matrimoniorum benedictionem: quæ si fraude, vel aliis malis artibus extorta fuerit, non modò non imminuitur, verùm etiam asseritur Ecclesiæ auctoritas, quum irritum censetur quod vel fraude & dolo malo est ab ea impetratum, vel cum ipsius detrimento à corruptis eiusdem ministris concessum.

Conc. Lateran. sub Innoc. 3. can. 51. & alibi passim in canonibus & decretis.

Obiect. 4. Refut. 1. Sed & illud obiicitur à quibusdam, consensum facere nuptias: sed hoc prorsus ineptè profertur hoc loco, quum certum sit, (vt paulò antè dixi) consensum ei non tribui qui sui iuris non sit. Esto tamen sanè consensus aliquis, quoniam nihil ab inuitis factum est: constat tamen de solo legitimo consensu dictum illud esse intelligendum. Consensisse verò in clandestinum eiusmodi matrimonium, quid aliud est quàm in Legem Dei, ipsámque naturæ honestatem, & æquitatem conspirasse?

Obiect. 5. Refut. 1. Præterea & illud opponitur, sic fieri iniuriam personæ quæ separatur. Respondeo, etiamsi ita esset, iniquum tamen esse vt irriti parentes

parentes peiore loco ſint ea perſona quam alius habuerit ludibrio. Neque enim hic inter ſe comparandæ ſunt iniuriæ, vt potior ſit eius conditio cui maior facta eſt iniuria: ſed illud potiùs diſpiciendum eſt, vt vterque ius ſuum aduerſus nocentem obtineat. At enim, 2
inquies, quomodo tandem in integrum reſtituetur cui reddi pudicitia ſemel amiſſa non poteſt? Reſpondeo, niſi quid melius poſſit à parentibus obtineri, habendam eſſe potiſſimùm eorum rationem quorum culpa nulla eſt: & quum meritò eſſe in culpa cenſeatur qui ius gentium omni æquitati & honeſtati repugnando, in re præſertim tanti momenti, tranſgreſſus eſt: meritò ſecundum parentes potiùs quàm ſecundum eam perſonam, quæ ſi decepta eſt, rectè præſumitur volens decepta, iudicandum videri. Quoniam 3
tamen multæ hîc inſidiæ incautis & imprudentibus fieri ſolent, neque iſta facilè ſine publico offendiculo reſcindi poſſunt, Chriſtiani Magiſtratus officium eſt, poſitis æquis legibus ne quid eiuſmodi eueniat, occurrere, & ſi fortè euenerint, ſic omnia temperare, vt neque nocentibus proſit dolus malus, neque priuatæ iniuriæ maior ratio quàm Eccleſiæ totius habeatur. Quid igitur de iſto Tridentini conciliabuli canone cenſebimus? *Tametſi*, inquiunt, *dubitandum non eſt clandeſtina matrimonia libero contrahentium conſenſu facta rata & vera matrimonia eſſe, quandiu Eccleſia ea irrita non fecit, & proinde iure damnandi*

Obiect. 6. Tridentin. conci. ſeſſ. 24. decret. c. 1.

sunt illi, vt eos sancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera & rata esse negant: quique falso affirmant matrimonia à filiisfamilias sine consensu parentum contracta irrita esse, & parentes ea rata vel irrita facere posse: nihilominus sancta Refutat. 6. *Dei Ecclesia, ex iustißimis causis illa semper detestata est, atque prohibuit.* Rectè quidem in eo Synodus quòd eiusmodi coniugia detestatur & prohibet (quanquam quorsum hæc tendant nemo ignorat, quum vel minimo accepto pretio ista omnia interdicta redimantur) sed quòd nihilominus si contracta fuerint, rata illa & vera esse, adiecto etiam anathemate, pronuntiat, quis eam meritò non execretur, quæ leges omnes diuinas & humanas execratur, quę ius ipsum gentium palàm violat, quæ denique consensum, & quidem liberum, tribuit personis in aliena potestate
2 positis? Quòd ex Patrum sententia malunt
Euarist. epist.1. Euaristus. rem decidi, agè quid censet Euaristus & ipse Romanus Episcopus? *Aliter*, inquit, *præsumpta coniugia* (dixerat autem petendam vxorem ab iis in quorum est potestate, & à quibus custoditur) *non coniugia, sed adulteria, vel stupra aut fornicationes potius quàm legitima coniugia esse non dubitatur.* At iste porcorum grex, teste ipsorum Pasquillo, Tridenti nuper congregatus, non dubitat vera & rata esse coniugia. Vtris credemus? Certè non dissidet à se ipso Spiritus sanctus, quem isti ferunt suæ illi cathedræ sic deuinctum, vt qui in ea sedet, errare non possit. Negant etiam

errare

errare posse Concilia. Mentitum tamen esse vel Euaristum vel Tridentinos Patres necesse est. Ego neque illi neque istis addictam fidem nostram arbitror. Quia tamen probandi sunt spiritus, quis Euaristum in ea re ex Dei verbo loquutum non videt, Tridentinos autem Patres à patre mendacij afflatos? Quid verò Basilius? si modò ipsius est ad Amphilochium epistola: *Eorum qui sunt in alterius potestate, pacta conuenta firmi nihil habent.* Et rursum, *Quæ sine iis qui habent potestatem fiunt matrimonia, sunt fornicationes. Nec ergo viuente patre, nec domino, ij qui conueniunt*, id est, qui eiusmodi coniugij obtentu vnà viuunt, *sunt ab accusatione liberi, donec domini*, (id est, in quorum potestate sunt) *coniugio annuerint. Tunc enim accepit firmitatem coniugium.* Quo modo igitur, boni Patres, rata sunt coniugia absque parentum consensu contracta si Basilio credimus consentanea verbo Dei, hac quidem in re, scribenti? Nempe aliter vobis libet, qui à nemine scilicet iudicandi estis. Ita igitur miser Euariste, ita iam infœlix Basili, vt cæteros taceam, expuncti estis ex beatorum albo, imò ad inferos vsque Neptuni Romani tridente deturbati. Quis autem hic furor est, Reges & Principes, in istius tam præfractæ lupæ gratiam, vt ista egregia decreta omnibus obtrudatis, cœlum & terram vltrò commouere? At ego Pauli non illa commentitia, sed vera ac rata auctoritate fretus, non dubitem contrarium, ipsis è cœlo sanctis

Basil. epi. 1. ad Amphi. can. 40. & 42. Basil.

Angelis consentientibus, his verbis concipere: *Qui cum porcorum grege à legione Dæmoniorum obsesso, & Tridenti ad opprimendam veritatem coacta, dixerit contra Dei verbum & ius gentium, ac veterum Patrum sententiam, seu sponsalia seu coniugia à personis quæ sui iuris nō sunt contracta, absque eorum consensu in quorum sunt potestate, vera & rata esse, execrabilis esto. Amen.*

De morbo insanabili, & vsū matrimonij impediente.

Sed & illud non temerè quæritur, sitne statuendum inutile matrimonium, & ipso iure nullum, si post nuptiarum benedictionem & thorum communem morbus perpetuus & insanabilis, qui mutuum corporum vsum penitus tollat, veluti manifestissima frigiditas, genitalium priuatio, muliebrium coarctatio, quæ nullum remedium patiatur, aut vitium denique aliquod eius generis apparuerit. Respondeo in hac specie, magna & exacta circunspectione opus esse, quoniam si quid re ipsa, vel ex nuda præsumptione attentatum est, contracta saltem videtur affinitas, & tutius est pro eiusmodi matrimonio quàm contra matrimonium iudicare, quum præsertim ad communem vsque thorum peruentum est. Si tamen eiusmodi vitium esse constiterit vt nullam fuisse commixtionem necessariò consequatur, æquum esse videtur, vt, quemadmodum de sponsalibus diximus, nullum fuisse coniugium statuatur: & grauiter pro facti circunstantia in eum animaduertatur qui sciens deprehensus

fuerit

fuerit Ecclesiam,& proximũ, ipsámque adeò matrimonij puritatẽ ludibrio habuisse. Quid sit verò statuendum si quid eiusmodi superuenerit matrimonio iam re ipsa consummato, suo loco dicemus.

Vim autem vel metum post copulam non posse prætexi, vt nullum fuisse coniugium iudicetur, nisi fortasse raptam potius puellam fuisse quàm in amplexus viri venisse prorsus constiterit, iam antea diximus. Cæterùm, quum inter Ecclesiasticam benedictionem & thori cõmunicationem aliquid interdum spatij intersit, præsertim quum vel inter absentes contrahitur coniugium, vel quamuis altera persona adhuc sit immatura, tamen ad benedictionem vsque coniugij & imaginariam thori communicationem properatur, si nihil vlterius sit consecutum, adhuc liberum esse censeo, vim aut iustum metum probare, & modò circunspectè & consideratè omnia expendantur, quicquid actum fuit irritum pronuntiare: sicuti in coniugio Iohannæ reginæ Nauarrenæ, palàm alioqui & solenni ritu, solo tamen imaginario concubitu cum duce Cliuensi coniunctæ, ante aliquot annos factum omnes norunt. De vi & metu. c.15.& 21.& 28. Extrà, de sponsal. & c.4. Extrà. Qui matrim. accus. pos.

Illud quæritur denique, Si cum errore personæ, non modò facta sint sponsalia, verùm etiam concubitus sit consequutus, an nullum sit iudicandum coniugium. Respondeo id esse positum in personæ deceptæ arbitrio, vt vel iure suo vtens eã in quã nunquam De errore personæ.

consensit, habeat pro extranea: vel vltrò subsequente consensu, quod per se alioqui irritum est, confirmet, sicut à Iacobo factum videmus quum Leam apud se retineret. Et de coniugiis quidem inutilibus hactenus. Quid enim mihi de iis videatur quę solo iure Ciuili nituntur, partim antea diximus, partim etiam infrà (Deo fauente) dicemus.

De ratis coniugiis, an vlla ratione, ac præsertim morte dirimantur.

Nunc verò nobis de veris & ratis coniugiis dicendum est, num ea videlicet dirimi fas sit: & si fas est, quibus iustis rationibus id fieri liceat. Mirus enim hac in re fuit artifex Satan, humani generis hostis: modò quidem (quod difficile non fuit à plerisque impetrare, qui, quò sunt ad libidinem sponte naturæ propensiores, eò magis optant coniugiorum vinculum relaxari) persuadens quod mutuo quorundam consensu deuincitur ab iisdem quoque, vt cæteros contractus, mutua saltem dissensione, ac proinde publica ex certis causis auctoritate, dissolui posse: modò verò apud homines religiosiores vsque adeò arctè matrimoniorum nodum adstringens vt seruandæ fidei obtentu conscientias miserè torserit timore, vbi nullus erat iustus timor, donec tandem vtraque via grassatus omnia fœdis libidinibus contaminauit. Cogit ergo nos ipsa necessitas duo quærere, & in primis quidem, illud quod alioquin optimo iure posset superuacuum videri, num videlicet vlla ratione quod semel ratum fuit matrimonium dissolui possit? deinde quibus de

causis iustè dissoluatur.

Saltem igitur morte dissolui matrimonium quis non miretur iam olim fuisse dubitatum, & adhuc à quibusdam ambigi? Nam de quibusdam causis meritò dubitari potuisse fateor: morte verò, termino humanæ vitæ, necessariò finiri quoque nuptias prodigiosum est negari à quoquam potuisse. Est autem de hoc dubitatum partim inter eos qui portentosis & impiis illis fictitiorum omnis sexus Deorum coniugiis, ac etiam incestis & adulteriis, omne vitæ præsentis & futuræ discrimen sustulerunt: partim ab illis etiam qui στοργαῖς φυσικαῖς nimiùm indulgentes, (quòd meliorem in his ducem non haberent quàm naturam, tum quoque à recta via plurimum aberrantem: quum rectum iter sibi videtur insistere) opiniones quasdam sub pietatis specie blandientes tanquam κυρίας δόξας sunt amplexi. Confirmarunt hæc deliria postea nonnulli, qui horum & illorum errores animaduerterunt quidem, sed ita vt non multò magis saperent. Et illis igitur & istis qui sibi persuaserant instituta in præsente vita coniugia morte interrumpi potius quàm finiri, fuit quædam religio coniugia repetere, iis mortuis quos viuos tantopere dilexerant: quod tamen fœminis potius quàm viris vsuuenit, vnde illa apud Poetam,

Ille meos primus qui me sibi iunxit, amores
Abstulit, ille habeat secum, seruetque sepulchro.

Cui contrà sic respondet soror minùs superstitiosa,

Id cinerem aut manes credis curare sepultos?

Huius autem non minùs ambitiosæ quàm stultæ superstitionis exempla mirum est repetere voluisse maximos viros Tertullianum & Hieronymum, quibus etiam addat quispiam, si volet, nonnullos recentiores rhapsodos, vt his veluti fulcimentis corruens alioqui suæ monogamiæ dogma sustentarent. Qui verò istis postea successerunt, perinde mihi videntur fecisse, vt si quis cum alio in eodem mari nauigans ita esset in socium periclitantem intentus, vt incautus interea in nihilo minùs periculosos scopulos nauem impingeret. Damnant igitur isti Sadducæos, vt qui errarent & Scripturas nescirent: damnant quoque Montanistas & Catharos. Interea tamen benedici nolunt secundis nuptiis, ídque quasi prior non sit obliterata benedictio: & digamos vocant, qui tamen, modò sint vnius siue secundæ, siue tertiæ, siue quotæcunque vxoris legitimi mariti, verè sunt monogami: cóque prætextu à sacris tractandis quasi quadam adulterij specie pollutos illos arcent. Hæc verò quibuscunque tandem coloribus à nonnullis illiniantur, manifestæ sunt veterum illorum deliriorum reliquiæ, quas sani omnes homines meritò detestantur. An igitur, dicet fortasse quispiam, eos damnas qui matrimonium non repetunt? minimè verò, si modò continentiæ donum habuerint

c. 3. Extrà, de secundis nuptiis.

tint, quòd quàm rarum semper fuerit, vel illa Pauli ad Timotheum de nonnullis viduis querela declarat. Itaque malim cum Apostolo iunioribus suadere nuptias, quàm cum Hieronymo ad cœlibatum superstitiosissimæ nescio cuius sanctimoniæ prætextu, allicere. Sed hîc à nobis non alia ratione de secundis nuptiis quæritur, quàm vt matrimonij vinculum liqueat aliquo modo verè dissolui, quod alij quidem apertè, vt dixi, negant: alij sic fatentur, vt tamen alio circuitu ad eundem scopulum impingant. Nos verò ex verbo Dei potiùs sapiamus: & quum polygamiam sciamus diuinis legibus aduersari (qua de re superiore tractatione diximus) & tamen secundas nuptias expressis verbis ab Apostolo non concedi tantùm, verùm etiam suaderi, quibus expedit præcipi: statuamus quod inde manifestè consequitur, morte videlicet matrimonia verè dissolui: quoniam alioqui cuius maritus mortuus est, in Domino nubere non posset: neque rectè scripsisset Apostolus, mortuo viro vxorem liberam esse, vt si alteri nupserit, adultera non habeatur. Hoc verò si non re ipsa, verbo tamen nobis ipsi quoque legis cœlibatus defensores, sat scio, concedent: sed hoc adiicient, alia nulla ratione quàm morte matrimonia semel rata dissolui, quoniam videlicet quod Deus coniunxit, homo disiungere non possit. Atqui sæpe homines hominibus mortem infligunt. Nempe, excipient illi, quoniam hoc

1. Cor. 7. 39.
1. Tim. 5. 14.
Rom. 7. 2.
c. 18. 33. q. 2.

ordinat,vel,vt ipsi loquuntur,permittit Deus qui proinde videtur, quoties id euenit, matrimonij nodum ipsemet non tam dirimere quàm secare. Ergo, boni viri, illud inter nos iam conueniat, tot modis, siue is vnus sit aç singularis,siue multiplex, coniugia quantumuis rata dissolui,quot sunt à Deo siue ordinati,siue(vt vos mauultis)concessi:& an aliis etiam modis coniugia etiam maximè rata dirimantur,agè disceptemus.

Duo sunt autem quæ hîc affirmo: vnum: duobus præterea modis coniugia ex Dei verbo,ac proinde auctore Deo, dirempta censeri, nempe adulterij & desertione, quanuis non eadem sit adulterij quàm desertionis ratio,alterum, nullam hîc esse hominum, imò ne Angelorum quidem auctoritatem ad nouas leges plenis ac veris diuortiis ferendas, sed hac in re penitus acquiescendum esse in vno Dei verbo. De vtroque sigillatim dicemus,ac de illo quidem priore loco.

Adulterio penitus dissolui matrimonij vinculum. Mat. 5.31. & 19.9.

Adulterio igitur coniugium rectè & bona conscientia dirimi posse affirmo expressis hac de re Christi verbis. Quum enim videret Christus legem de lapidandis adulteris latam (vt & alias plerasque) contemni, cauere tamen conscientiis voluit: ideóque interrogatus an, vt facere plurimi solebant, quauis ex causa diuortij libellum tradere liceret, sic respondit vt non tantùm negaret id fas esse quauis ex causa, verùm etiam exprimeret nulla id ex causa nisi ob adulterium licere: quibus

quibus verbis nihil planius aut magis perſpicuum dici poteſt. Itaque nullus adhuc eſt, quod ſciam, inter Chriſtianos ſeu veteres ſeu recentiores inuentus qui non concesſerit, probato adulterio, fas eſſe innocenti nocentem dimittere: ſed plerique excogitata diſtinctione inter ſeparationem à thoro & diſſolutionem ipſius coniugalis vinculi, quod rectè priùs conſtituerant mox euertunt, quùm noui coniugij poteſtatem ſeparatis non concedunt: cuius ſententiæ quum etiam Auguſtinus ipſe fuerit, neceſſe eſt in primis oſtendere quàm firmis rationibus omnia contraria argumenta doctisſimi Theologi noſtra memoria diluerint.

Primùm opponunt illi iſtud Chriſti di- 1
ctum: *Qui repudiatam duxerit mœchatur.* Nam Obiect. 1.
certè ſi penitus ſolutum eſſet vinculum mœ- Mat. 5.32. & 19.9.
chari vir eiuſmodi non diceretur. Reſpon- Refut. 1.
deo, exceptionem priori membro additam, in poſteriori quoque eſſe repetendam. Nam ſi qui dimittit vxorem extra cauſam fornicationis facit vt ea mœchetur, conſequitur eum qui vxore propter adulteriũ repudiata aliam duxerit, non facere vt ea mœchetur. Ex quo rurſum colligitur, id quod ſubiicitur apud Matthæum de repudiata, nonniſi repetita ex priore membro exceptione intelligendum, quoniam Dominus alioqui ſibi ipſi contradixiſſet. At enim obiicient illam exceptionem adulterij apud Marcum & Lucam non
adſcribi. Reſpondeo, nouum hoc non eſſe vt 2

apud vnum Euangelistam illud exprimatur quod alij reticuerunt, & tunc locos magis concisos esse ex plenioribus explicandos. Præter-
3 eà illud quoque obseruandum est, etiam si apud Matthęum illa exceptio addita non esset, ne hoc quidem contra nos facturum. Nam de diuortiis propter adulterium neque Pharisæi quæsiuerunt, neque propriè respondendum fuit Christo: applicanda enim est responsio ad interrogationem. Rogatus autem fuit Christus non an aliquam ob causam, veluti ob adulterium, licuerit diuortium, sed an ob quanuis causam diuortium in foro conscientiæ concedatur. Itaque neque apud Marcum, neque apud Lucam longiùs trahendum est Christi responsum, nisi exceptionem ex Matthæo suppleas.

Obiect. 2. Matth. 19. Refut. Secundum illorum argumentum nititur hoc Christi dicto, *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Deus autem virum & mulierem coniunxit: ergo homini nullo modo licet illud vinculum separare. Concedo totum illud argumentum, ideóque non assentior iis qui putant Magistratibus licere nouas diuortiorum leges condere, sed negò diuortij propter adulterium auctores esse homines, quum Dominus iam olim adeò expresè voluerit adulterio matrimonia dissolui, vt etiam adulteros morte punierit: & postea rursum Christus consulens consciētiis, propter Magistratuum negligentiam adulterium exceperit, quum de diuortio non licito dissereret. c. 18. 33. q. 2.

Tertium

Tertium eorundem argumẽtum petitum est ex his Pauli verbis: *Mulier ὕπανδρος viuenti viro deuincta est per Legem*. Item, *Mulier, viuente viro, vocabitur adultera si fuerit alterius viri*. Manet ergo vinculum etiam post diuortium. Atqui Apostolus ibi non agit de causis diuortij, sed arripit ex coniugio similitudinem, quatenus id argumento proposito conueniebat. Præterea nego huius argumẽti consequutionem, Nec enim intelligitur antecedens de matrimonio per adulterium soluto, sed de matrimonio constante. Nego quoque vxorem adulterij damnatam esse ὕπανδρον. Etsi enim adhuc is est superstes qui vir ipsius fuit, non est tamen amplius vir ipsius, nec ipsa potest esse simul mariti & adulteri caro, Idem autem vicissim de marito adultero constituendum est. Obiect.3. Rom.7.2 & 3. Refut. 2 3

Quartum argumentum torquent ex illa eiusdem Apostoli sententia, *Vxor est obstricta lege, quandiu vir eius viuit*. Respondeo, Apostolum ibi non agere de diuortij causis, sed tantùm docere viduas, soluto per mortem matrimonio, posse bona conscientia ad secundas nuptias conuolare: & respexisse quod ordinarium est, & ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον accidit, quasi præsupponentem inter fideles quibus scribebat, vix alia ratione quàm morte matrimonia dissoluenda. Obiect.4. 1. Cor.7.9. Refutatio.

Quinto loco obiiciũt & illud, *Vxor à viro ne discedito: quòd si discesserit, maneat innupta, aut viro reconciliator: & vir vxorẽ ne dimittito*. Obiect.5.

Refutatio. Respondeo, Paulum hîc non agere de diuortio, sed de dissidiis quæ propter simultates inter coniuges interdum oriuntur: adeò vt interdum vna pars ab altera secedat. Quod si euenerit, non vult Apostolus eiusmodi discessione solui matrimonium. Hoc autem ita esse manifestè indicant Apostoli verba qui inquit in genere: *Vir uxorem ne dimittito, & vxor à viro ne discedito*. Quid si enim adulterio peccarit altera pars, an non innocenti licebit saltem à nocente discedere? Relinquitur ergo verum esse quod diximus, nempe Apostolum de simultatibus & rixis non de vero diuortio loqui: quod mirum est Augustino in mentem non venisse.

Obiect. 6. c. 2. 32. q. 1. Sextum argumētum est eiusmodi, Si concedantur post diuortium secundæ nuptiæ periculum est ne qui nouum matrimonium affectat, facilè falsam criminis accusationē intendat. Respōdeo, nullum inter homines negotium esse in quo vitari possint omnia pericula, sed prudentis esse iudicis de accusatione rectè statuere: quòd si præterea Magistratus suo officio fungatur, id est, adulteria sicuti par est, vindicet, minimè timendum erit ne coniugis tædio quispiam adulter fiat.

Refutatio.

Obiect. 7. Septimum argumentum, Si post diuortium concessæ essent alteræ nuptiæ, hoc fieri oporteret in fauorem personæ innocentis? quòd si nocenti personæ concedantur, grauabitur innocens, nocens verò sui sceleris præmium feret. Vtinam verò magistratus

Refut. 1.

officio

officio suo fungeretur: tum enim nullus esset istiusmodi quæstionibus locus. Verùm vtcunque sit, quum secundas nuptias post diuortium ita concedamus, vt tamen eas nocenti personæ non nisi maximis de causis permittamus, sic facilè huic incommodo occurretur. Deinde sic istud argumentum retorqueo, Ni- 2
si nocenti personæ liceat post diuortium secundò nubere, lueret pœnas alieni sceleris: quod indignum esset.

Obiect. 8. Refut. Præterea sic etiam colligunt, Vni viro plures vxores habere non licet. Respondeo in hoc argumento esse petitionem principij. Præsupponit enim idipsum de quo quæritur, manere nempe vinculum matrimonij etiam post diuortium. Concedo igitur vni viro non licere plures vxores habere: sed addo, vxorem esse desiisse quæ propter adulterium à viro se separauit.

Obiect. 9. Nonum eorum argumentum est huiusmodi, Matrimonium est sacramentum cuius manet character: itaque diuortio non penitus deletur. Refut. 1. Respondeo primùm, ineptissimè matrimonium inter sacramenta numerari, id est, inter inuisibilis gratiæ signa, sicut etiam à veteribus nunquam fuit inter sacramenta numeratum, nisi nomine sacramenti latissima significatione accepto: qua de re nunc disceptare nostri non est instituti. Deinde, 2
etiamsi daremus matrimonium ex ipsorum sententia sacramentum esse, cur obsecro, perpetuum esse statuitur? Nam hoc quoque alia

Obiect. 10. ratione probandum superesset.

Denique hoc etiam obiiciunt: Ecclesia vetus imposuit aliquam pœnitentiam eiusmodi secundis nuptiis, vt apparet ex Canone septimo Synodi Neocæsariensis: id quod etiam confirmatur verbis Hieronymi in Epitaphio

Refut. Fabiolæ. Respondeo, multos etiam in veteribus Canonibus næuos esse, quibus omnibus semel opponendum est illud dictum Apostoli, *Qui non potest continere, nubat.* Nam certè si quod in ea re peccatum esset, nunquam id suasisset Apostolus: vbi autem peccatum non est, nullus est pœnitentiæ locus.

2 Deinde apparet hanc seueritatem non omnibus placuisse. Nam Origenes excusat eiusmodi nuptias, Ambrosius manifestè concedit marito, quod testimoniũ facetus est Gratia nus sic eludens, vt dicat à falsatoribus insertum esse Ambrosij operibus. Hieronymus quoque, quanuis alibi ὑπερβολικῶς istiusmodi coniugium vituperet, & mentionem faciat pœnitentiæ, quæ hoc nomine fuerat Fabiolæ iniuncta, tamen hucusque non progreditur, vt dirimendum dicat coniugium, quod ipsemet excusat ac tuetur. Imò Augustinus ipse, quo nullus alioqui acriùs contrariam sententiam defendit, tamen alicubi sic scribit: *In ipsis diuinis sententiis*, inquit, *ita obscurum est vtrum & iste, cui quidem sine dubio adulteram licet dimittere, adulter tamen habeatur si alteram duxerit, vt quantum existimo, venialiter ibi quisque fallatur.* Epiphanius verò aduer-

Orig. homil. 7. in Matth.
Ambros. in 1. Cor. 7.
Hieron. ad Amãdum, & in Epitaph. Fabiolæ.
August. de fide & operibus. c. 19.
Epiphanius.

aduerſus Catharos hæc ſcribit: Ἕνεκέν τινος προφάσεως, πορνείας, ἢ μοιχείας, ἢ κακῆς αἰτίας χωρισμοῦ γενομένου, συναφθέντα δευτέρᾳ γυναικὶ, ἢ γυναῖκα δευτέρῳ ἀνδρὶ, οὐκ αἰτιᾶται ὁ θεῖος λόγος, οὔτε ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ζωῆς ἀποκηρύττει, ἀλλὰ διαβαστάζει τὸ ἀσθενὲς, οὐχ ἵνα δύο γυναῖκας ἐπὶ τὸ αὐτὸ σχῇ ἔτι περιούσης τῆς μιᾶς, ἀλλ' ἀπὸ μιᾶς ἀποσχεθεὶς δευτέρᾳ εἰ τύχοι ἐννόμῳ συναφθεὶς, ἐλεεῖ τοῦτον ὁ ἅγιος λόγος, καὶ ἡ ἁγία θεοῦ ἐκκλησία, μάλιστα εἰ τυγχάνει ὁ τοιοῦτος τ' ἄλλα εὐλαβὴς, καὶ κατὰ θεοῦ νόμον πολιτευόμενος. Sic enim locus ille emendãdus eſt, qui in codicibus excuſis deprauatè legitur. Id eſt, *Separatione facta alicuius occaſionis gratia, putà ſcortationis, ſiue adulterij, aut mala alicuius cauſa, diuinus ſermo nõ accuſat, neq; ab Eccleſia & vita excludit eũ qui alteri vxori fuerit cõiunctus, aut vxorem alteri viro nuptã, ſed eius imbecillitatẽ tolerat: nõ ita tamẽ vt duas vxores, altera adhuc ſuperſtite, retineat: ſed ſi ab vna ſeiunctus cũ alia legitima fuerit coniũctus, miſereatur eũ ſanctus ſermo, & ſancta Dei Eccleſia, præſertim ſi eiuſmodi quiſpiã alioqui fuerit Dei timens & ex lege diuina in Eccleſia verſatus.* Sed & Arelatẽſis prima Synodus, quæ & ipſa ad Nicenæ Synodi tẽpora refertur, cohortationis tãtùm ſiue conſilij meminit: tantum abeſt vt ſeparari ſic cõiunctos iubeat. Vtitur enim his verbis: *De iis qui coniuges ſuas in adulterio deprehendunt, & ſunt adoleſcentes fideles, & prohibentur nubere, placuit vt in quantum poteſt conſilium eis detur, ne viuentibus vxoribus ſuis licèt adulteris, alias*

Cõcil. Arelat. 1. can. 10.

c.19. 20. 21. 22.23.24.32. q.7. *accipiant*. Sed & Canonici, quantumuis hac in re rigidi, tamen si incestuosum fuerit adulterium, alteras nuptias innocenti concedunt, vt hanc saltem speciem excipi oportuerit: quamuis peculiaris istius discriminis ratio ab ipsis afferatur, quoniam videlicet à consanguineo pollutæ, ne si velit quidem fas esse videtur ad priorem maritum reuerti, cuius tamen mariti conscientiæ quum sit consulendum, idcirco alteræ nuptiæ ipsi necessitate quadam conce-
c.18.§. Sed & illud. Ibidem, c. 16.32.q.2. duntur, si continere non potest. Hanc enim rationem Gratianus, ipsis fortasse Canonum istorum auctoribus ingeniosior videri volens expressit: & tamen illi ne hac quidem in re sibi constant, quum ipsi incestuoso alicubi faciant noui coniugij potestatem. At ego in primis dico nefas fuisse, quod Christus generaliter edixit, ad incestuosa adulteria restringere. Deinde hoc etiam addo, quum Ecclesiæ pastores non in hac tantùm specie, verùm etiam quibuscunque de causis in periculum vstionis inciderint ouiculæ, oporteat ex Apostoli exemplo ac etiam norma prouidere, ne in Satanæ laqueos siue illius Leonis rabidas fauces incidant: nec satis prudentes, nec vt oportuit solicitos hac de re fuisse, qui hoc vno excepto incommodo, cætera neglexerunt, quum innocentem vel ad nocentem personam iterum non tam voluntate quàm necessitate recipiendam, vel ad ea quę maiora viribus essent experienda suis illis iniquissimis canonibus cogerent.

Sed

Sed excipiet fortasse quispiam, non ex istis quibus nihil minus curæ est quàm vt coniugia sanctè & pudicè colantur, sed ex eorum numero quispiam quibus propter inueteratum morem ita sunt insolentes istæ post diuortium nuptiæ, quandiu superstes est quę fuit repudiata, vt ex præiudicio potiùs quàm legitimo iudicio damnent nostrarum Ecclesiarum morem: excipiet, inquam, fortassis istorum quispiam, vetitis alteris nuptiis, sic optimè ad reconciliationem, quam ipsa charitas imperet, non tantùm allici, verùm etiam trahi, quos Reipublicæ Christianæ maximè interest reconciliari potiùs, quàm vt, nouo inito coniugio, omnis spes reconciliationis tollatur. Ego verò (vt nunc omittam quod à quibusdam in contrariam partem disceptatur, quasi videlicet dimittere potiùs innocens persona nocentem quàm illi reconciliari teneatur, quibus certè non assentior) probo quidem eorum voluntatem qui reconciliandis potiùs quàm sublata omni spe instaurationis, separandis coniugibus student: tamen veluti altero oculo captos esse dico: qui in hoc vnum sunt ita intenti vt nocentem innocenti reconcilient, vt interim perexiguam habeant innocentis rationem. Nam certè pastor ille quem pro exemplo proponit Christus, ita solicitus est de vnica oue quæ aberrauit recipienda, vt tamen alias nonaginta nouem non lupis expositas, sed in tuto potiùs collocatas veluti ad tempus relinquat. Adhi-

Obiect. 11.

Refut. 1.

beantur ergo tempestiuæ exhortationes: inculcentur quæ charitati mutuæ conueniunt: ne innocenti quidem liceat, inconsulta Ecclesia nouum coniugium inire, nedum vt hoc nocenti concedatur: quæ omnia, per Dei gratiam, testari possum sedulò in hac Geneuensi Ecclesia fuisse adhuc obseruata, quoties aliquot eiusmodi offendiculum incidit priusquàm iustissima illa lex de capitali adulterorum pœna, communi ciuium suffragio ferretur. Ista, inquam, accuratè obseruentur: sed interea quibusuis non contentiosis æstimandum relinquo quàm iniquum sit, innocentem vel ad recipiendam adulteram personam cogi, vel in eam necessitatem detrudi quæ ipsum quoque periclitari cogat.

2 Certè Gregorius ille Papa qui contra ius & c.18.32.q.7 æquum, ipsúmque Dei verbum (vt suo locò dicemus) nouas ei nuptias concedi posse censuit qui vxorem haberet ea infirmitate correptam, propter quam non valeret viro debitum reddere, multò magis fortassis id concessisset marito cuius vxor in adulterij cri-
3 mine deprehensa, ipso vxoris honestissimo c.ex parte, Extra, de Consuet. nomine sese indignam ostenderit. Et Honorius tertius, rectè iudicans adulteram priuandam esse omnibus viri bonis, (quod tamen decernere Pontificiæ iurisdictionis non fuit) nimirum vt maritus pro arbitrio illis tàquam suis vti possit, an non, obsecro, multò magis iudicasset eandem sic priuari suo viro vt sui sit iuris factus? Magis enim in ipsum virũ

quàm

quàm in eius bona peccatum fuisse constat. Ita que nemo sanæ mentis assentietur Alexandro tertio, qui (si modò rectè explicatum est eius rescriptum) dirempto propter adulterium cõiugio, innocẽtem, si alteram duxerit, non modò à posteriore vxore separandum censet, verùm etiam ad priorem vxorẽ redire compellendum. Sic igitur ad illorum argumenta responsum esto. Nunc ad probandam nostram sententiam accedamus.

c.5. Extrà de Diuortiis.

Probatio-nes dissol ui penitu coniugiu adulterio.

Illud certe vix potest in dubium reuocari, interrogatum fuisse Christum à Pharisæis de eo diuortio quod inter Iudæos vsurpabatur, quo videlicet ipsum thori vinculum abrumpebatur, ac proinde non esse de alio diuortij genere intelligendam Christi responsionem.

1. Argum.

Huc accedit quod iniquissimum fuerit innocentem luere nocentis culpam: quod sanè fiet si cogatur innocens vel adulteram recipere, (quod sæpe fuerit honesto viro ipsa morte acerbius) vel scortationis periculum incurrere. Innocentius tamen de desertione loquens, hanc rationem diluit hac exceptione, quòd in multis casibus contingat aliquem iure suo sine sua culpa priuari, vt si alter coniugum incidatur. Sed facilis est responsio, longè aliud esse vitium corporis ex Dei voluntate superueniens coniugio, quàm crimen adulterij quo sese quispiam sponte & mala voluntate contaminauit. Itaque etiam si eiusmodi fuerit illud vitium vt alter alteri

2. Arg.

Obiectio. c. quanto Extrà, de Diuort.

Responsio.

debitum ampliùs reddere non possit, tamen
(vt suo loco dicemus) non propterea fit di-
uortium, tum quia potiùs oporteat coniuges
in eiusmodi calamitate mutuo sibi auxilio
esse: tum etiam quia qui propter eiusmodi
calamitatem non potest ampliùs reddere de-
bitum, tamen cum alio non factus est vna
caro: ex quo consequitur adhuc manere ma-
trimonij vinculum. At in adulterio, digna
est supplicio nocens persona, non commise-
ratione: & præterea coniugij vinculum abru-
pit quisquis factus est scortatricis membrum.
3 Præterea quum iidem Canonici quibusdam,
& quidem meritò, præcipiant adulteram v-
xorem dimittere, ac proinde illam repetere
prohibeant, quid illis fiet, obsecro, si non ha-
buerint continentiæ donum? Petant illud,
inquies. Verùm qua promissione freti parti-
culare donum illud petent? Absurdum enim
est statuere quempiam sese per vxoris adul-
4 terium ad continétiam vocari. Deinde etiam
si concederemus prorsus teneri innocentem
nocenti resipiscenti veniam dare eò vsque vt
etiam illam sibi rursum adiungat (quam Au-
gustini opinionem suo loco expendemus)
quid fiet obsecro, si qua perfrictæ frontis
mulier vel scelus addat sceleri, vel simulatè
resipiscat? quid si etiam adulterij repetiti con-
uicta sæpius repudietur? quid fuerit iniquius,
obsecro, quàm innocentis qui vratur ne tum
quidem rationem habere? Imò quis non vi-
5 deat ista noui ineundi coniugij prohibitione
tum

tum committẽdis eò audaciùs adulteriis, tum etiam ſi commiſſa fuerint, tolerandis & diſſimulandis, aditum patefieri?

Concludo igitur adulterio abrumpi coniugij non tantùm vſum, ſed vinculum, quod niſi voluntate innocentis rurſum coaleſcat, integrum eſſe eidem innocenti, ſi continere non poteſt, nouas nuptias inire: quod tamen laudabile eſt, abſque Eccleſiæ, ac etiam pii Magiſtratus venia non facere, vt infirmorum offendiculis occurratur. Verùm quid de nocente ſtatuendum erit? Vtinam verò Chriſtiani ſaltem Magiſtratus, ita vt diuinæ & humanæ leges ſanciunt, adulterij crimen vindicarent, ne quis iſtis quæſtionibus locus relinquatur. Interea reſpondeo, primum omnium iniquum eſſe vt nocenti perſonæ fiat nouarum nuptiarum poteſtas tantiſper dum innocente in cœlibatu permanente pendet reconciliatio. Deinde oportere vt de ſincera ipſius reſipiſcentia conſtet. Tertiò, nec ſtatim nec temerè hoc illi concedendum, ſed multùm diúque admonendam vt, ſi fieri poteſt, lugere & cœlebs manere malit quàm coniugium repetere in quo tam turpiter ſe geſſerit. Quòd ſi res ipſa oſtenderit periclitari ipſius conſcientiam niſi ei proſpiciatur, nubat ſanè cui vult, modò id fiat in Domino. Canonas enim illos quibus omnis ſpes coniugij, etiam innocente defuncto, nocenti quantumuis reſipiſcenti adimitur, aut etiam votum illud ſatanicum perpetuæ continen-

Concluſio.

tiæ præcipitur, vt Apostolicæ doctrinæ repugnantes, atque adeò à Satana, sese in angelum lucis transformāte, suggestos, planè repudio. Quoniam autem variæ præterea incidunt in hac controuersia quæstiones, agè illas quoque seorsim explicemus.

Mulieri ius esse in maritum agere.

Obiectio.

Quæritur ergo, Sítne in petendo diuortio idem ius vxori aduersus maritum, atque marito aduersus vxorem. Non esse verò ex his argumentis colligitur. Primùm, quòd in lege dandi libelli diuortij, maritus duntaxat nominatur: ídque fuisse in Israel ita obseruatum constare potest ex Malachia, apud quem monentur mariti, vt potiùs quàm iustas suas vxores superinductis aliis adeò crudeliter affligant, dent illis diuortij libellum: ex quo consequitur ipsas sponte diuortium facere nō potuisse, alioqui nimirum id vltrò facturas,

Malac. 2. 15.

Refutat.

Sed huic rationi facilè occurri potest. Nec enim ibi agitur de adulterio quod erat ex lege capitale: sed de voluntario diuortio, quod quum ob duritiem huius populi toleraretur, solis tamen viris concessum fuit, quos videlicet meritò existimauit legislator tardiores hac in re & circunspectiores futuros. Nihil autem hoc ad id de quo nunc agimus, in quo nihil fit ex partium arbitrio, sed iudicio ex allegatis & probatis decernitur.

Obiect. 2.

Deinde obiicitur illud quoque, quòd vir sit mulieris caput, ac proinde mariti potior esse conditio videatur. Respondeo, caput quidem esse maritum, ac proinde in mutuo

Refut.

con-

coniugij consortio eminere procul dubio ipsius auctoritatem; cuius imperio videlicet res familiaris administretur. Verùm si ius ipsum spectes quod alter habet in alterius corpus, (agitur autem propriè de hoc iure in causa adulterij) dico æqualem esse vtrinque obligationem, quod expressis verbis declarat Apostolus, *Vxor*, inquit, *suum corpus non habet in potestate, sed vir, similiter autem & vir suum corpus non habet in potestate, sed vxor*: ex quibus verbis omnino efficitur: vtrinque in pari obligatione idem ius alteri in alterum (ea tamen modestia seruata quæ mulierem præcipuè in virum agentem decet) concedi oportere: quod rectè defendit Augustinus, alioqui in concedendis nouis nuptiis durior. Idem etiam censet Hieronymus, ipsíque adeò Papæ, Nicolaus & Innocentius, referente Gratiano, quanuis lege Iulia aliter sit cautum.

1.Cor.7.4.

3 August. de adult. con. lib.2.c.8.

Hieron. in epitaph. Fab. c.19.

20.22.& 23. 32. q.5. lib. Sent. 4 dist. 35. L. 1. C. ad l. Iul. de adult.

Quæritur & illud à nonnullis, An teneatur innocens persona nocentem deferre. Sunt enim nonnulli vsque adeò in nescio quam charitatem propensi, vt quiduis dissimulare summæ laudi tribuant. Sunt contrà quidam vsque adeò rigidi vt nisi omnia palàm fiant, atque adeò ad Magistratum referantur, nimiùm indulgeri vitiis arbitrentur. Ego neutris assentior, qua de re nobis non placet hoc loco θετικῶς disputare. Tantùm dico in adulterij crimine, quod ita graue est vt publicum meritò censeatur,

Magistratui celari bona conscientia vix posse adulteria.

rectè mihi facere videri, qui si modò probè constet, minimè ad illud conniuent, sed Magistratui in primis indicant. Hoc autem facere maritum vel vxorem præcipuè decet, ne dum præpostera charitate alienum peccatum fouent, iustam lenocinij suspicionem incurrant.

Obiect. 1. Refut. Ergo, inquies, non licebit priuatam iniuriam condonare? Respondeo, non modò id licere, verùm etiam faciendum præcipi. Sed præterquàm quod in eiusmodi criminibus maior est Reipub. quàm nostri ipsius habenda ratio, errat meo quidem iudicio vehementer, nec procul abest ab Anabaptismo, quisquis cum Sebastiano Castallione putat non posse nos absque odio vel malo iniuriæ vindicandæ affectu Magistratui sontes indicare, aut ius etiam nostrum apud iudicem persequi. Itaque nihil ad rem spectant quæ de Christiana in condonandis iniuriis facilitate hoc loco à non nullis inculcantur. Nam certè Christiana charitas malis non fauet.

Obiect. 2. Mat. 1. 19. Obiicitur tamen Iosephi exemplum, qui clàm voluerit Mariam sponsam, quam grauidam deprehenderat, dimittere, eóque nomine vt δίκαιος, id est, vir probus, neque sui iuris tenax, commendetur. Refut. Respondeo Iosephum fecisse quod probum virum decebat, quum in re dubia quàm moderatissimum consilium est sequutus. Ea enim erat procul dubio Mariæ sanctimonia vt adulteram esse Iosephus sibi persuadere non posset. Eminens

tamen

tamen vterus prægnantem esse demonstrabat, vt omnino ab aliquo grauidatam esse existimaret, eius videlicet rei quæ extraordinem contigerat ignarus. Quid igitur faceret? nempe quum grauidam esse constaret, constituit sibi nulla ratione retinendam, nec tamen temerè accusandam esse vt adulteram quæ extra tanti sceleris suspicionem esset: ideóque, re tota Domino commissa, dimittere quidem illam, sed clàm voluit, ne ius suum rigidè persequendo in eam peccaret. Itaque tum in eo iustus fuit quòd sponsam, quam ab alio stupratam vterus ostendebat, ducere noluit, tum in eo fuit ἐπιεικὴς, quòd in re incerta, num videlicet ἀπὸ μοιχείας, (quod crimen publicum fuisset & capitale) at potiùs ἀπὸ πορνείας, ante sponsalia nimirum, ab alio stuprata fuisset, (quod si ita esset, priuata erat iniuria, & illa ex parentum consensu nubere stupratori, non tamen sine aliquo suo dedecore, tenebatur) id demum consilij cepit quod & suæ conscientiæ tutissimum, & eiusmodi sponsæ quam meritò reuerebatur, quàm minimè ignominiosum erat. Nos autem de certo demum & comperto adulterio loquimur, quod taciturum fuisse Iosephum ego quidem vix arbitror. Ergo, vt ad rem redeam, rectè & prudenter mihi facere videntur qui compertum adulterium ad Magistratum referunt.

Nec ignoro alios esse in ea sententia, vt in hoc etiam crimine primum velint priuatam Obiect. 4.

admonitionem saltem inter amicos præcedere: deinde tum quoque quum palàm facta res est, aut etiam fœtus est conceptus, vel adeundam potius Ecclesiam quàm Magistratum, vel certis personis factum indicandum vt suppositititium puerum liceat abdicare. Sed
Refut. 1. ego quidem videre non possum quî non hoc sit ad tantum crimen plus æquo conniuere, quod etiam si facias quid inde consequetur? Certè si adulteram personam nihilominus retineas, non video quî possis lenocinii suspicionem euadere (quod etiam rectè Chrysostomus monet) quancunque charitatem prætexas: sin verò dimittas non conuictam, Canones ipsi pœnam tibi imponunt, & officium est Magistratus si quid eiusmodi eueniat, causas istiusmodi discessionum ex quibus maximi tumultus oriuntur, inquirere. Itaque eôdem tandem, quanuis alio circuitu, relabaris oportet. Præterea, etsi aliud spectat Ecclesiæ quàm ciuile iudicium, qua tandem conscientia Seniores Magistratum celabunt quod ex legibus puniri Reipublicæ maximè interest? & qui hoc fecerit verbi Minister qua fronte Magistratus in officio cessantes reprehenderit? Dixi quid hîc mihi videatur. Suum cuique iudicium liberum esto, modò ex verbo Dei vnusquisque sapiat.

c. 1. & 4. 32. q. 1. c. 1. & 33. q. 2. Vide l. 11. C. ad legé Iuliam de adult.

2

An innocens persona dimittere, an verò recipere nocentem teneatur.

Huic quæstioni altera affinis est, An in conscientiæ foro (de hoc enim vno differimus) nocentem personam conuictam teneatur innocens ablegare, an verò pœnitentem

tentem rursum recipere: qua de re neque inter veteres, neque inter recentiores multos grauissimos alioqui Theologos, conuenit. Liceat verò mihi, quandoquidem hoc mihi munus incumbit, non vt leges cuiquam præscribam, sed ne vos incertos dimittam, sententiam quoque meam indicare. Dico igitur ingenuè, illos quidem mihi nimium aduersus nocentem rigidos, istos verò nimium faciles videri: ac proinde me neutris assentiri. Expendamus tamen vtriusque partis argumenta. Qui nolunt retineri, has rationes afferunt:

1. Argum. eorum qui adulteram non posse retineri censent. Hieron. in Mat. 19. Responsio.

Primùm obiicit Hieronymus, virum quoque sic fieri sub maledictione, putà si adulteram retineat. Respondeo, non fieri peccati vxoris participem maritum, quo inscio neque occasionem præbente, fuerit adultera: & modò post peccatum compertum officium fecerit in illa coarguenda: & ad pœnitentiam adducenda, etiam si illam postea in gratiam recipiat.

2. Argum. Prou. 18. Responsio Vide c. 10. 32. q. 1. & c. 3. Extrà, de adult.

Obiicit etiam illud Solomonis: *Qui tenet adulteram, stultus est & impius.* (Nam in Græcis codicibus legitur ἀσεβὴς, quum Latini codices habeant *insipiens.*) Atqui præterquàm quòd hoc dictũ non est in codicibus Hebręis, necessariò accipiendum est de eo qui ad vxoris adulteria conniueat, quam socordiam leges quoque Ciuiles vt lenocinij speciem damnant; nos autem de eo loquimur qui fecerit quod honestum virum decet, & de adultera muliere resipiscentiam testante.

2. Argum. Bucer. de regno Christi, lib. 2.c. 32. & 33. Deut. 24.3.

D: Bucerus autem (piæ memoriæ vir, sed à quo in hoc quidem argumento cogor in multis dissentire) duobus aliis multò in speciem vehementioribus argumentis nititur. Citat enim in primis locum illum Mosis, in quo prohibetur maritus eam quam dimiserit rursum ducere alij postea nuptam, à quo vel morte vel alia ratione fuerit liberata:& additur ratio, *Quoniam ipsa polluta est*. Sic autem ex hoc loco argumentatur D.Bucerus: Si polluta dicitur quæ post diuortium alteri nupsit, (quod tamen ei concedebatur) ideóque à priore marito duci non potest, multo magis censenda est polluta quæ adulterium commisit, ac proinde à marito retineri vel repeti non potest. Respondeo, hæc verba Mosis,אשר הטמאה non rectè conuerti, *quia poluta est*, quum potius oportuerit interpretari verbum è verbo, *quia facta est polluere se*, id est: quia in causa est iste prior maritus cur illa sese polluerit. Est enim illud verbum ex duplici coniugatione compositum, nempe Hophal & Hithpael. Rectè autem dicitur istiusmodi mulier sese polluisse, quoniam eiusmodi diuortia etsi lege ciuili tolerabantur, tamen in foro conscientiæ nunquam licuerunt, sed culpa penes desertorem siue penes eum residebat qui diuortij libellum dabat. Est igitur huius legis ratio peculiaris, quoniam videlicet qui vxores dimittebant, eas quodammodo aliis prostituebant, facta ipsis ad alium virum transeundi potestate,

Responsio

potestate, ideóque planè quædam videri potuisset vxorum commodatio, (quod turpe ac nefarium scelus fuisset) si soluto altero matrimonio prius illud licuisset redintegrare. Catonis enim illud factum suam Martiam Hortensio commodantis, nullus vnquam satis honestus vir, opinor, ex animo probauit.

Altera D. Buceri ratio hæc est: Quum voluerit Dominus adulteros lapidari, consequitur noluisse à maritis retineri. Respondeo, rectè omnino facere Magistratus qui capitali pœna adulteros puniant: sed hinc minimè consequi nefas esse maritis (si cessent Magistratus) vxores resipiscentes ex charitatis Christianæ norma recipere. Lex enim illa quid facere Magistratus, non quid facere priuatos oporteat, præscribit. Itaque ne his quidem argumentis moueor. 4. Argum. Respōsio.

Qui verò alterum extremum amplectuntur, (quorum præcipuus est Augustinus) & omnino teneri maritum existimant resipiscentem vxorem recipere, his rationibus ducuntur. Aiunt velle Apostolum vt vxor viro reconcilietur: ergo idem quoque à viro flagitare. Atqui iam antea respondi, Paulum ibi nō de vero diuortio quod fit ob adulterium, causa cognita, sed de simultatibus ac rixis agere, quę faciunt interdum vt alter ab altero secedat. 1 Argumenta eorum qui resipiscentē personam nocentem necessariò in thorū rursus recipiēdam putāt. Responsio. 1.Cor.7.11.

Volunt præterea nos imitari Christi factum, qui adulteræ ignouit. Neque verò damnandum censeo qui vxorem resipiscentem 2. Argum. Ioh.8.11. Responsio.

recipiat, sed hoc quæro, an vir omnino id facere teneatur: quod non arbitror, quum multæ aliæ iustæ causæ esse possint cur adulteram quantumuis resipiscentem in thorum rursus non admittat, qui tamen alioqui illatam sibi iniuriam ex animo condonauit. Illud certè ex hoc loco elici non potest, quum nihil tale declarent Christi verba.

3. Argum. Non est maioris momenti alterum illud quod obiiciunt, oportere nos videlicet Dei imitatores esse, qui sępe scortatam Ecclesiam recepit, imò etiam fugientem blandissimè reuocauit, sicut nominatim per os Ieremiæ testatur. Ierе. 3. 1. Nam præter illud quod modò dicebam, Responsio. si hæc reconciliatio vsque ad thori repetitionem esset necessaria, consequeretur illos peccasse qui legem illam Mosis seruarunt cuius ibi facit mētionem Ieremias: quod absurdum est dicere, quum etiam è contrario seruari oportuerit.

4. Argum. Proferunt quoque Dauidis exemplum qui 1. Sam. 25. 44. Michol quanuis alteri nupsisset, repetiit. 2. Sam. 3. 14. nempe quoniam neque ipse eam dimiserat, Respons. 1. neque illa ex sua voluntate, sed patris metu adacta, nouas nuptias inierat. Nam alioqui Dauid illam repetens contra legem fecisset, vt quæ alteri nupsisset. Quorsum hoc autem ad coniugium vero ratóque diuortio diremptum? 2 Deinde, vt modò dixi, non nego posse iterum admitti adulteram resipiscentem, sed hoc quæro, an ad hoc quispiam in foro conscientiæ simpliciter teneatur: quod non

non puto: sed post modestam Ecclesiæ adhortationem adhibitam, vnumquenque suæ conscientię relinquendum, quo iure in hac Ecclesia Geneuensi vtimur.

Itaque contrarios canonas vel de eo intelligendos dico, qui aut compertum scelus prorsus dissimulet, aut ante resipiscentiæ testimonium, quod fieri non potest quin sceleri faueatur, nocentem vltro admittat: vel prorsus reiiciendos. Illud verò probo quod alicubi ex Arelatensi quodam concilio decernitur, nempe vt *vir non debeat* (id est, non teneatur: est enim Gallicismus quem glossator non intellexit) *sæpe recipere peccatricem*. Nam ita illa seueritas cuius paulò antè meminimus, temperatur. Cæterùm & illud expendendum nobis est quod de eo cauent cuius vel ante vel post ordinationem vxor adulterij conuicta fuerit, nempe *vt, si ante ordinationem id contigerit eiusmodi quispiam ad Ministerium non accedat: sin verò post ordinationem debeat* (id est teneatur) *eam dimittere: quòd si cohabitet, non possit Ministerium suum exequi.* Hoc, inquam, est peculiariter nobis considerandum. Videtur enim tum eo fundamento niti quòd disertè iubet Apostolus inquiri in familiam quoque Episcopi vel Diaconi eligendi, an videlicet ei bene præfuerit, quod is meritò præsumitur non fecisse cuius domus est adulterio contaminata: tum etiam eò pertinere quòd idem Apostolus velit ministrum Ecclesiæ deligi ἀνέγκλητον.

5. Argum. c. 1. & 2. & 4. 32. q. 1. Responsi. 1.

2

Syno. Neocæsar. cã. 13.

6. Argum.

Responsio.

Videtur enim in ipsum virum quodammodo istius flagitij dedecus redundare. Itaque censuerim ego non temerè diligendos esse quibus tale quippiam quantumuis innocentibus exprobari possit. Sed quum optimis etiam viris non rarò nulla sua culpa tale quippiam obtigerit, quum virtute & industria optimè posset alioqui Ecclesia gubernari, nisi summum hoc ius aliqua ἐπιεικείᾳ temperetur, vereor vt in summam iniuriam euadat. Deinde quum ita occasio vel maxima nunquam recipiendæ quantumuis resipiscentis adulteræ iis manifestè præbeatur, quos tamen charitatis & mansuetudinis Christianę exemplo præire cæteris oportuit, miror quid Augustinus, tantopere istam coniugij redintegrationem vrgens, ad hæc fuerit responsurus.

7. Argum. Epist. ad Amphil. 1. 9. & 21. Postremò libet quoque hîc inquirere in quendam iniquissimum canonem Basilio attributum, in quo disertè dicitur retinendos esse à mulieribus maritos etiam adulteros, & cum scortis sese volutantes: adeò vt ea quidem quæ marito ob eam causam dimisso ad alium virum transierit, adultera sit, quæ verò cum viro quopiam sic ab vxore dimisso cohabitet, non itidem adultera censeatur. Huius verò tam iniqui canonis quis tandem approbatorem fuisse tantum virum vel suspicari possit? Sed agè, quicunque tandem

Respons. 1. sit illius auctor, rationes quibus vtitur expendamus. Primùm manifestè fatetur ex Domini verbo licere ex æquo tum viris tum

vxoribus ob adulterium à coniugio recedere:ſed dicit contrariam,quod ad mulieres attinet,conſuetúdinem inoleuiſſe. Quaſi verò audienda ſit,ac non potiùs millies deteſtanda conſuetudo verbo Dei repugnans. Quum igitur iſte, quiſquis eſt, (Baſilium enim eſſe vix quiſquam vnquam mihi perſuaſerit) paulò pòſt ex conſuetudine contra verbum Dei iudicat,quis tandem ſani iudicij vir illi aſſentiatur?Sed hoc etiam intolerabilius eſt, quòd iſtum morem non contentus Eccleſiaſticam 2 conſtitutionem vocare, quaſi Eccleſia ſit habenda quæ contraria verbo Dei decernit, audet etiam aliis Scripturæ teſtimoniis eā confirmare, ac ſi videlicet Spiritus ſanctus à ſeipſo diſſentiat. Quænam autem illa ſunt? *Qui adhæret meretrici,fit cum ea vnum corpus. Ergo vir ab vxore adultera tenetur diſcedere.* Cur verò non itidem quoque in alteram partem conſtituas, Quæ cū adultero coit,in vnam etiam carnem cum eo coaleſcere? Sed Ieremias ait,*mulierem quæ cū alio viro fuerit,non reuerſuram ad virum, quoniam pollutione ſit polluta.* Concedo:ſed vt ea omittam quæ de hac lege paulò antè diximus, ſi ita libet pro viro aduerſus mulierem argumentari, cedo cur non eadem ratio in vxore aduerſus maritum obtineat?Sed ſcribit Solomon, *eum qui retineat adulteram ſtultum eſſe & impium.* Eſto. At cur non itidem ſtulta & impia dicatur quæ virum adulterum ferat? *Sed qui ſcis mulier, an virum ſis ſeruatura?* Atqui conſtat hæc Apoſto-

li verba ſcribi de cõiugio fidelis cum infideli, ſiue Chriſtianæ cum prophano, ac proinde
3 manifeſtè torqueri quùm aliò trahuntur. Demus tamen appoſitè citari. Cur non rurſus idem in alteram partem ex eodem Apoſtoli
4 loco ſtatuamus? Sed & contrà quàm hic canon dicat, non inuſitatum fuiſſe in Eccleſia vt ſanctæ fœminæ à maritis adulteris ſeparentur, tum ex Hieronymo, tum ex Euſebio liquet, quanuis, vt Innocentius ſcribit, non ita facilè mulieres viros ſuos accuſarent: & meritò quidem, tum propter ſexus pudorẽ, tum propter reuerentiam quæ marito ab vxore debetur, donec conuictus adulterij maritus eſſe deſierit. Itaque vt paucis dicam, iſto Canone, quantum quidem ad hoc attinet, nihil certè ineptius, & vix quicquam aduerſus Dei verbum contumelioſius in hoc argumento dici potuiſſe credo: vt vel ex hoc vno ſatis conſtet qua fide iã olim ita ſcripta ſint, & quàm malè conſulant Eccleſiæ qui non ex Dei verbo, ſed ex iſtiuſmodi neſcio quibus Canonibus dirimendas Eccleſiæ controuerſias ſomniant. Meritò igitur iſtam peſſimam conſuetudinem, admonet interpres Zonarcus, emendauit Iuſtinianus ſtatuens licere vxori diuortium facere ab eo marito qui in eadem domo vel vrbe cum altera conſueſcat, quanuis ne hæc quidem eiuſdem domus aut vrbis circunſtantia ſatis rectè videatur à Iuſtiniano adiecta.

Hier. in epitap. Fab. Euſeb. Eccleſ. hiſto. lib. 4. c. 17. ex Apologia Iuſtini prioris initio, c. 23. 32. q. 5.

Quæritur hoc quoque, An quum vtrinque

que incidit adulterium, audiendus ſit qui diuortium petit. Reſpōdeo, me iis aſſentiri qui accuſatoris impudentiam coercendam putant, nedum vt audiatur, vel auditus obtineat quod petit. Neque id duntaxat nititur æquitate, verùm etiam argumento quod ex verbo Dei expreſſo peti poteſt. Nam ſi cogitur vxorem ſuam perpetuò retinere (dandi videlicet libelli diuortij facultate priuatus, quę alioqui Iſraelitis ob cordis duritiem erat conceſſa) qui vxorem ſuam violatæ pudicitiæ immeritò accuſauit: ſanè peius facere videtur qui hoc ipſum adulterij crimen ei audeat exprobrare, quod ipſemet in eam commiſiſſe coarguatur. Verùm quum & Reipublicæ maximè interſit adulteria puniri, & Eccleſia ferre iſta dedecora minimè debeat, etiam ſi reciproco adulterij crimine probato, diuortium non concedatur, ſed ad mutuam recōciliationem coniuges quodammodo ſint adigendi, tenentur tamen & Magiſtratus & πρεσβυτέριον officio ſuo defungi.

Adulterū aduerſus adulteram audiēdum non eſſe 32. q. 6. Deu. 22. 19.

Dubitatur etiam an perpetua ſit adulterij accuſatio, ſiue an innocenti ſemper ſit integrum nocentem accuſare. Hîc verò dictat ipſa ratio, eum videri iuri ſuo renuntiaſſe, ſiue iniuriam ſibi factam condonaſſe qui comperto adulterio vel manifeſtè ſemel in gratiam cum nocente redierit, vel diſſimulata iniuria ab eius vſu coniugali non abſtinuerit. Verùm ne tum quidem eſſe vel Magiſtratui vel Presbyterio conniuendū res ipſa demonſtrat.

Perpetuā adulterij accuſationem non eſſe.

Decanonicis pœnis adulterij. Postremò dicendum aliquid videtur de Canonicis,quas vocant,siueEcclesiasticis adulterij pœnis. Basilio inscriptus canon quindecim annos adulterij pœnitentiæ statuit. Septennium ad pœnitentiam olim fuit adulteriis laicis indictum:postea quinquennium. Ei qui peracta pœnitentia relapsus esset, ne in fine quidem dari vult communionem concilium Eliberinum. Quid porrò mihi de illis definitis pœnitentiæ spatiis videatur iam antea dixi,& constat moderatis hominibus nunquam istam determinationem præcisè placuisse,quod non tantùm liquet ex illa insigni Cypriani ad Antonianum epistola, verùm etiam ex iis quæ ex Hieronymo & Augustino citat Gratianus. Sed in genere quod quibusdam ne in fine quidem pacem dari volũt, arbitror prorsus intolerabile, nisi de iis accipias qui peccatum nunquam agnoscunt: & assentior potius Chrysostomo qui perpetui in personas anathematis vsum ex Ecclesia tollendum rectè, meo iudicio, existimauit. Quòd autem in Ecclesiastico munere constitutos, & postea adulterij conuictos semel à Ministerio excludunt, rectè omnino constitutum videtur: ac proinde grauiter omnino peccare qui eiusmodi homines postea summo cum Ecclesiastici Ministerij dedecore rursum admittunt. Sed aliud est ab Ecclesiastica functione, quàm ab Ecclesiæ sinu in perpetuum arcere. Illud omnino faciendum arbitror, istud vt charitati Christianæ

Basil.epist. ad Amphi. canon. 58.

Conc. Ancyr.c.20.

Eliber.concil.c.69.& 7.

Suprà pag. 80.

Cypr. libr. epist. 2. c. 84.& 86.de pœn. di.1.

Neocæs. Syno.c.3.

c. Apostol. 61.Neoc.c. 1.& 8.& 10. c.12.& 13.& 14. & 15. dist.81.

ſtianæ planè repugnans deteſtor. Quòd autem eum non admittunt ad Miniſterium cuius vxor fuit adultera, itémque à Miniſterio excludunt eum qui adulteram non reiecerit, quatenus temperandum arbitrer paulò antè dixi. Quòd verò Clericis conceſſum eſt Tolet.concil.I. vxores adulterij conuictas domi vinctas tenere, & ieiuniis, non tamen mortiferis, macerare, non tantùm vt iniquum, verùm etiam vt cum manifeſta iuriſdictionis Ciuilis violatione cõſtitutum repudio. Quid enim iniquius eſt quàm eius arbitrio qui iniuriam accepit, nocentem permitti? & quorſum hanc Clericis in delinquentium corpori poteſtatem? Sed iam tum nimirum incauti Principes ab ambitioſis Epiſcopis decipi ſe patiebantur, ornandæ ſcilicet & amplificandæ Eccleſiæ obtentu. Sed & illud cuiuſmodi tandem eſt, quòd poſtquam publicæ ſeptenni pœnitentię adulteros adſtrinxerunt, ídque ridicula prorſus allata ratione, id etiam amplius decernunt, vt poſt ſolennem iſtam pœnitentiam matrimonium contrahere non liceat: adeò quidem vt Syritium Papam non pudeat eos qui ſecus faciant, vocare canes & ſues ad vomitus priſtinos & volutabra redeuntes, ipſe potius canis & porcus impuriſſimus appellandus: *Quia*, inquiunt belli canonum interpretes, *ſolenniter pœnitentes intelliguntur voviſſe*. Itaque Leo Papa meritò poſtea decretum iſtud iniquiſſimum abrogauit, quum neque pœnitentia ſolui con-

c. placuit. 33.q.2.

c. 11.33. q.2.

c.1.2.Ibidẽ. & ibi gloſ.

c. 13. & 14. Ibidem, & ibi gloſſ.

tractum coniugium, neque postea contrahendum impediri disertè scriberet, in eo tamen papissans, quòd id nonnisi ex veniali indulgentia concedi adolescentibus putat, quod Apostolus expressis verbis præcepit omnibus qui continere non possunt: ex quorum sanè numero vel ij maximè fuerint qui in scortationem vel adulterium incidisse ipsius pœnitentiæ publicæ testimonio plus satis probantur. Itaque quod ibi garriunt interpretes de publicæ & priuatæ pœnitentiæ, itémque contracti vel contrahendi coniugij discrimine, futile & inane est commentum, quum plana sint Leonis verba blasphemiis Syritij ex diametro repugnãtia. Ridiculum autem est vel maximè quod VIII. Toletano concilio tribuitur, nempe vt si adolescens adulterij conuictus post publicam pœnitentiam timuerit incontinentiæ lapsum, c.19.Ibid. liceat quidem ei ad pristinum coniugium redire, *sed quousque*, inquit, *poßit adipisci tempóris maturitate continentiæ statum: quod nos vt de viris, ita & de fœminis æquo modo censemus*. Imò verò, boni Patres, iniquissimo vtrinque modo. Vnde enim, obsecro, ista temporaria coniunctio, & quod tandem eius exemplum inter honestas personas inuenietis? Quid si verò innocens hanc conditionem recuset? quis etiam istud maturitatis tempus definiet? sacerdos scilicet suo arbitrio faciet continentes quos & quandiu libuerit. En quò recidere oporteat à verbo Dei discedentes. Omitto

to quod & Iustinianus, & Leo Imperator, in gratiam videlicet Episcoporum quibus iam tum summæ curæ fuit adulteria excusare, detrudi iubent adulteram mulierem in monasterium, sic nimirum ipsi erepta omni coniugij spe, nisi à viro intra biennium repetatur. Hoc, inquam, omitto, quoniam hoc loco non est nobis propositum de ciuilibus adulterij pœnis disputare. Tantùm dico, longè præstitisse semel necare adulteram, sicut iure diuino & ciuili verè legitimo cauetur, quàm præposteræ clementiæ prætextu vitam illi ad corporis simul & animæ æternum exitium prorogare. Quid enim aliud est ad perpetuam continentiam aliquem vel inuitum cogere, vel imprudétem allicere, quàm certissimo mortis æternæ periculo ipsum exponere? Itaque nihilo rectiùs fecerunt qui de Clerico adultero idem statuerunt. Verùm quorsum hoc interdictum, nisi vt eius obtentu boni Pontifices pecuniam à suis clericis emungant? Sic enim non puduit scribere Alexandrum tertium vt ipsi volunt, perpetua sanè cacolycæ illius sedis ignominia, *Episcopi*, inquit, *possunt cum presbyteris suis dispensare de adulteriis* (etiam igitur pluribus) *& aliis LEVIORIBVS CRIMINIBVS*. En quo spiritu iampridem sedes illa regatur: de diuortiis quidem propter adulterium hactenus.

Iustinian. Nou. 34. & Leo Nou. 32.

c. 10. & 11. dist. 81.

c. 10. clerici. De iudic.

Nunc de desertione nobis dicendum est, qua videlicet dissolui quoque rata: & iam

Desertione solui matrimonium.

1.Cor.7.15. consummata matrimonia ex Dei verbo eousque affirmauimus, vt qui desertus est seruituti non sit obnoxius. In primis autem dicendum videtur quis sit desertor vocandus. Desertorem igitur eum appello, cui, vt loquitur

Ibid. 12. Apostolus, non placet cohabitatio, id est, qui indiuiduam illam vitæ consuetudinem penitus abrupit. Nec enim cohabitationis sine ὀφειλομένης εὐνοίας, id est, debitæ beneuolentiæ nomine intelligitur duntaxat corporũ copulatio, quàm barbarè vulgò vocant *debiti redditionem*, sed mutuus ille conuictus, atque adeò summa in omni sancto vsu vitæ coniun-

c.7. Extrà, de diuor. ctio. Addo autem illud *sancto*, vt sciamus

§. Si enim. eum quoque desertorem esse habendum qui cohabitationem quidem non deneget, verùm impias conditiones pertinaciter requirat. Præterea quum variæ simultates & rixæ ob religionis diuersitatem incidant, eò vsque interdum efferuescentes vt secessio consequatur, adiiciendum est & illud, non priùs videri desertorem quempiam, quàm de eius qui religionis odio consuetudinem vitæ abrupit, penitus obfirmata voluntate constiterit. Quoties ergo tale quippiam inciderit in coniugio impari, id est quoties infidelis quispiam odio veræ religionis, penitus abruperit sanctum illum indiuiduæ vitæ coniugalis vsum matrimonium quantumuis antea ratum dissoluitur: nullo prorsus facto discrimine; an quum matrimonium contraheretur, vtraque persona esset infidelis, an altera duntaxat:

xat?an verò vtraque fidelis,quarum altera postea ad hæresim aut impietatem defecerit. Apostolus enim in genere pronūtiat. *Si discedit infidelis,discedat:non est seruituti subiectus frater aut soror in huiusmodi,*id est, quum quippiam huiusmodi incidit. Seruitutis enim nomine nihil aliud quàm coniugij obligationem commodè possis intelligere. 1.Cor.7.15.

1 Quædam tamen superioribus opponuntur, ac primùm quidem illud: Si matrimonium sic dissolutum dicámus, videri irritum fieri verbum Christi quo statuitur coniugiū vnico adulterio dirimi. Respondent nonnulli, Apostolo spiritu Dei prædito licuisse aliquid adiicere illi Christi sententiæ, id quod non tam Apostolus quàm ipsemet Christus per os Pauli loquens facere videatur. Ego verò etsi verissimum esse agnosco quod de Apostolica auctoritate in hoc responso dicitur, tamen respondere malo nihil prorsus à Paulo adiectum fuisse Christi sententiæ. Quid igitur respondit Christus? Solo adulterio dissolui coniugium. Quid Paulus fideles alloquens? *Vxor à viro ne discedito: Vir vxorem ne dimittito.* Loquitur autem (vt suo loco diximus) de diuortiis quæ ob quasuis causas Iudæorum peruicaciæ concedebantur: nec adulterij meminit, veluti bene ominans Christianorum coniugiis. Quid verò idem Paulus de impari matrimonio? *Fidelis infidelem consentientem cohabitare ne deserito.* Ergo ne hîc quidem Paulus aliud quàm Christus. Sed Argumentum in cōtrariā partem. Respons. 2 1.Cor.7.10. & 11. 1.Cor.7.12. & 13.

quid si discedat infidelis? Hîc verò non dicit Paulus rectè illum facere: (ita enim videri posset euertere Christi dictum, & plus iuris infideli quàm fideli tribuere:) sed, *discedat*, inquit, id est, quandoquidem non vult in officio permanere, maneat sanè in suo peccato, & hoc illi imputetur. Non dicit etiam Apostolus licere vicissim fideli discedere. Fuisset enim hoc absurdum, quia satis intelligitur desertam personam quam recipere nolit infidelis, cogi extra consortium eius permanere à quo est deserta. Itaque ne in his quidem Paulus quicquam adiecerit Christi sententiæ. Superest vnum illud, quòd quum dicat Christus eum qui extra causam adulterij vxorem dimittit, facere vt ipsa mœchetur, & vicissim eum qui alia de causa dimissam ducat, mœchari, satis ostendit eiusmodi diuortia nunquam in foro conscientiæ licuisse, ac proinde sic dimissam mulierem non potuisse absque peccato alteri nubere: at Paulus negat fidelem fratrem aut sororem obnoxios esse personæ infideli desertrici. Hoc verò si ita accipiendum esset, non tam deprehenderetur Apostolus aliquid adiecisse Christi dicto, quàm contrarium prorsus decernere: id quod vel suspicari de Paulo nefas est. Quid ergo? nempe rogatus Christus de coniugiis Iudæorum, id est, inter fidelem vtranque personam contractis, (omnes enim circuncisi censentur fideles ex professione externa) de iisdem respondit, ne-

que ipſius reſponſo Apoſtolus quicquam addidit: de impari verò coniugio neque interrogatus eſt, neque quicquam profectò reſpondit. Ideo Paulus de hac quoque quęſtione à Corinthiis interrogatus, primùm vtitur præfatione, *Reliquis dico ego, non Dominus:* deinde ex Spiritu Dei reſpondet. Quî verò poſſit meritò videri Apoſtolus quicquam adieciſſe Chriſti reſponſo, quum de vna ſpecie interrogatus fuerit Chriſtus, nempe de pari coniugio, de altera verò, id eſt, de impari coniugio Paulus reſponderit? Cur 3
autem in hoc genere diuortij, cuius meminit Paulus, quum videlicet infidelis fidelem odio religionis deſerit, aliud ſtatuatur quàm in eo diſſerit Chriſtus, quum nimirum ob faſtidium alterius, aut aliam eiuſmodi occaſionem diuortij libellus datus fuerat, cauſæ facilè coniici poſſunt. Nam certè qui veræ religionis odio membrum Chriſti à ſe abiicit, digniſſimus eſt qui eo priuetur. Deinde 4
in aliis illis diuortiis præſumptum meritò fuit aliquid eſſe vitij in ea perſona quæ dimittitur, quoniam vix fieri poteſt vt temerè prorſus quiſpiam vxorem repudiet: in ea verò quæ ob vnum veræ religionis odium dimittitur, quid tandem culpæ eſſe poſſit? Itaque dimiſſam perſonam planè iniquum eſſet luere impii deſertoris culpam, quod fieret tamen ſi impii deſertoris arbitrio maneret obſtricta.

Obiicitur & illud, quòd nomine ſeruitu- 2. Argum.

tis intelligi possint varia vel vxoris vel mariti officia, quæ præstare persona fidelis deserta non teneatur, imò ne maritum quidem desertum teneri, desertricē infidelem sequi, quod alioqui facere vxor eius teneatur: inde verò non effici dissolutum esse ipsum coniugium.

Respons. 1. Respondeo, merum hoc esse commentum, quum generali nomine seruitutis vsus sit Apostolus, id velle excipi quod penè vnum meretur seruitutis nomen, nempe quòd qui est in coniugio, non sit corporis sui dominus. Deinde quum hoc ita explicatur ac si diceretur fidelem non teneri sequi discedentem infidelem, ineptè hoc tribuitur marito fideli, quoniam maritum non teneri ad sequendam vxorem certum est, quum potiùs illam fugientem repetere ac reuocare possit. Itaque omnibus non contentiosis constare puto, quum dicatur à Paulo frater vel soror seruituti non subiici, intelligi abruptum esse omne coniugalis obligationis vinculum.

Licere soluto desertione matrimonio, aliud inire

Ex his autem arbitror liquere quid statuendum sit de cohærente alia quæstione, An videlicet soluto desertione matrimonio, fas sit desertæ personæ, superstite adhuc desertrice, aliud matrimonium inire. Nam si (teste Apostolo) desertus non est seruituti obnoxius, consequitur à lege alterius (vt idem Paulus ibidem loquitur,) id est ab omni eo iure quo persona desertrix eum obstrictum tenebat liberatum esse. Quòd si liber est, ergo solutum

1. Cor. 7. 39.

1. Cor. 7. 39.

lutum est vinculum. Cur igitur si continere non potest, matrimonij remedio, contra doctrinam Apostoli, priuabitur, modò nubat in Domino? Itaque ne Canonici quidem nostri, matrimonium denegant desertæ personæ, in eo tantùm peccantes quòd doctrinam Apostolicam, quæ vniuersalis est, ad certam speciem falsis distinctionibus restringunt, vt in superiore tractatu diximus. Agè tamen contrarias rationes expendamus.

c. quanto Extrà, de diuortiis. Suprà pag. 135.

I Primùm obiiciuntur pleraque ex iis quæ suprà diluimus aduersus eos qui matrimonij vinculum adulterio dissolui negant. Superuacanea autem esset eorundem repetitio.

Contraria argumēta, 2. Argum. Refut.

Secundo loco sic colligunt, infidelis deserens putare potest se non peccare, quod in adulterio locum non habet. Quid si igitur postea resipiscat, & velit ad fidelē reuerti, quare hoc illi integrum non erit? Videtur autem illi præcludi omnis spes reditus, quum nouum matrimonium desertæ personæ conceditur. Respondeo, euenire quidem posse vt superstitione quadam deserat infidelis fidelem: sed excipio inexcusabilem esse eiusmodi superstitionem, quoniam constat ex communi gentium iure rata & firma esse oportere matrimonia etiam cum infidelibus contracta, sicut suo loco declarauimus. Quòd si eò vsque tolerandi essent eiusmodi superstitiosi, vt quoties aliquis ab eis iniuriam accepit, teneretur ipsius resipiscentiam tam diu expectare, vt interea iure suo vti nun-

quam posset, infinita certè incommoda consequerentur. Ergo toleretur quidem superstitiosus desertor quantum & quandiu fieri potest, atque adeò tententur omnia vt in viam redeat: fidelem tamen iniquum est ab eo semel excludi, à quo pendet ipsius conscientiæ tranquillitas.

3. Argum. Respõsio. At enim (inquiunt illi) sic malè audiet Euangelium. A quibus, obsecro? Nam infideles infidelem conuersum ad fidem damnabunt omni modo propter conuersionem, ac proinde vitari illud offendiculum non potest, nec curari etiam magnopere debet. Infidelem autem permanentem in infidelitate, vel confirmabunt in proposito desertionis, ac proinde non offendentur quòd redeat, vel ad tempestiuè redeundem hortabuntur, ac proinde non redeuntem accusabunt: nulli autem fideles nouo eiusmodi matrimonio meritò offendentur, si priùs illa quæ dixi obseruentur.

4. Argum. Quartò, si toleretur desertrix persona quandiu fieri potest, excipiunt nonnulli præscribi hoc pacto tempus & terminum misericordię Dei: quod nefas esse videtur, & disertè reprehendi Iudith in ciuibus Bethuliensibus. Respondeo aliud esse misericordiam Dei excludere, & terminum aliquem certũ Dei misericordiæ præfigere, quàm certam rationẽ constituere ex qua possis iure tuo vti. Alioqui quid tandem firmi cõstitui possit in negotiis humanis, si expectandæ gratiæ Dei prætextu,

Iudith. 8. 10. & 11. Respons. 1.

nun-

nũquam nobis liceret ius noſtrum perſequi? Illud ergo *Quandiu*, nõ definio certo aliquo temporis ſpatio, ſed vnumquemque dico bona conſcientia & æquitate vti hîc debere, vt ſuperſtite deſerente matrimonium non repetat, niſi ita vtatur vt neceſſarium eſſe ſibi matrimonij remedium meritò ſtatuatur, omnibus videlicet priùs tentatis quę bona fide fieri & tentari poſſunt. Et quod ad Iudith exemplum attinet, dico iſta planè inter ſe eſſe diſſimilia. Cur enim fideles expreſſã Dei promiſſionem habentes: ſicut olim habebant Iudæi de poſſeſſione terræ Chanaan, & auxilio aduerſus omnes hoſtes, ſeſe infidelibus dederent, niſi iubente Domino? Ita enim ſub Ieremia contigit, cui credere Sedechiam oportuerat. In hac verò ſpecie de qua diſſerimus, quum iubeatur Dei verbo vxorẽ ducere qui liber eſt & vritur, & agatur de eo qui omnia expertus eſt vti deſerenté reuocaret in viam, quis non videt hîc nihil abſque Dei verbo tentari? Præterea conſtat in Dei Eccleſia dogmata doctrinæ, ſiue quæ oportet eſſe conſcientiæ noſtræ regulas, non eſſe ex Apocryphis libris ſtatuenda.

Quintò, quoniam Apoſtolus præfatur non Dominum, ſed ſe ipſum hoc dicere audent nonnulli ſcribere Paulum proferre hanc ſententiam humanitus, non diuinitus, ac proinde nos non obligari ad illam Pauli ſententiam ſequendam: neque aliam fuiſſe Apoſtoli mentem quum illa præfatione vteretur. 5. Argum.

Respon. 1. Respondeo hanc obiectionem non carere blasphemia. Nisi enim hoc mordicus teneamus, quicquid Ecclesiis tradiderunt Apostoli, traditum esse à Spiritu sancto, necesse fuerit totam Apostolicam doctrinam labascere. Dico autem quicquid tradiderunt. Nam alioqui Apostolos constituere protsus ἀναμαρτήτους nemo potest, quin ab ipsismet redarguatur. Dico igitur Apostolum eo ipso spiritu prędituum fuisse quum hęc diceret quę ad desertionem spectant, quo fuit præditus Iesus Christus (à quo missus fuit) quum ea diceret quæ paulò antè eo loco commemorauit Apostolus: ac proinde vtranque sententiam cœlestem & planè diuinam esse. Cur ergo, inquies, scripsit Apostolus, *Dico ego, non Dominus*? nempe quoniam hac de re neque rogatus vnquã fuit, neque respondit vnquam ipsemet ore suo Christus, vt paulò antè ostendimus. Itaque vnus & idem sententiæ vtriusque auctor est, videlicet Spiritus Christi, sed illius quidem αὐτοπροσώπως, istius verò per os Apostoli.

6. Argum. Sextò illud opponunt, Dicit Apostolus, *Puto me Spiritum Dei habere*, quod videtur esse ambigentis & dubitantis potius quàm asseuerantis.

Responsio. Respondeo, ita cordatum fuisse Paulum & fidum seruum Domini vt neque de vocatione neque de doctrina, quam Ecclesiis tradebat, vnquam vel tantillum dubitarit. Est ergo in hoc genere loquendi non aliquod hæsitantis animi signum, sed grauis

&

& acris σαρκασμὸς quo reprehendit omnes de ipsius vocatione & doctrina dubitantes.

Septimò sic argumentantur, Apostolus dicit, *discedat*, non autem, *nouum matrimonium contrahat*. Respondeo, non esse citanda testimonia mutila & manca. Neque nos verò quum docemus in casu desertionis repeti posse matrimonium, vno illo verbo *discedat*, innitimur, sed piis ipsis quæ sequuntur, nempe in eiusmodi facto non esse obnoxium seruituti fratrem aut sororem. Quid autem aliud illic vocarit seruitutem Apostolus quàm matrimonij obligationem? Nam (vt paulò antè diximus, cogimur autem nonnulla inculcare) si dicamus ita significare Apostolum non teneri desertam personam cum desertrice habitare, quid fingi potest magis ridiculum? Quomodo enim habitaret, etiam si vellet, deserta pars cum desertrice? Nam si rursus conueniant, cessat desertio. Præterea notandum est hoc verbo, *Discedat*, nihil præcipi ab Apostolo, neque etiam approbari desertionem: sed perinde hoc esse accipiendum ac si diceret Apostolus, Si discedit infidelis, illi imputetur: quem modum loquendi Grammatici vocant permissiuum, vt in alia Pauli sententia, *Qui sordescit, sordescat adhuc.* — 7. Argum. / Respons. 1.

Octauo loco negant addendum esse quicquam ad verbum Domini: Dominum verò disertis verbis diuortia extra fornicationis causam damnasse. Ego verò concedo nihil — 8. Argum. / Resp. 1

verbo Domini adiiciendum esse, sed præterquàm quòd Pauli verba sunt Domini verba, quum Paulus hæc scribens spiritum Dei habuerit, nec sanè nostra defensione egeat: ad ea quæ iam antea pluribus respondi, hoc
2 quoque adiicio, quod magnopere videtur in hoc argumento considerandum, nempe Apostolum nullam nouam diuortij causam verbis illis significare, ex qua liceat matrimonium dirimere, ac proinde Christi verbis nihil adiicere. Quærentibus enim Corinthiis, an propter infidelitatem liceat diuortium facere, respondet non licere. Itaque in eo quod subiicitur de desertione, non est quæstio de diuortio faciendo, sed illud quæritur, an post diuortium illegitimè factum ab infideli, liceat consulere fidelis conscientiæ. Tantum abest igitur vt in hac specie agatur de repudianda vxore, vel dimittendo marito, sicut in causa adulterij: vt contrà deserta persona se deseri conqueratur, & desertricem repetat quantum in se est. Itaque si coram Magistratu Christiano eiusmodi causa ageretur, nullus esset diuortio locus, quoniam secundùm desertam personam iudicaretur, & iusta vi adigeretur desertrix persona debitum reddere. Quòd si desertrix persona nulla ratione possit ad mutuam coniunctionem repetendam adduci, negat Apostolus oportere innocentem luere nocentis culpam. Dicam apertiùs. Ob solam adulterij causam (sicut expresse testatus est Filiùs

Dei)

Dei)licet diuortium petere & facere. Quid si igitur infidelis fidelem deserat? imputetur infideli(inquit Apostolus)qui sanè adulter est si cum alia persona consuescat, nedum vt legitimè diuertat. Interea verò æquum est vt fideli innocenti consulatur, quò possit vitam tranquilla conscientia transigere. Ex his efficitur Apostolum non facere ius dirimendi propter infidelitatem matrimonij, sed hoc tantùm dicere, desertionis culpam totam residere penes deserentem,& esse interea innocenti desertæ personæ consulendum.

Nostra verò sententia tam multos offendi posse demiror, quum nec ipsi Canonici, vt modò diximus, præcisè in omni desertione nouas nuptias prohibeant: Ambrosius verò apertè concedat, & in nonnullis multò minore vel potiùs nulla occasione, iidem Canonici non tam difficiles se præstent. Si proferam Leonis constitutionem qua vxoris furiosæ marito nouas nuptias post triennium concedit, obiiciēt nimirum, & rectè quidem, opinor, aliud esse Cæsaris quàm Christi leges. Verùm quid responderint ad illud sanctissimi scilicet Papæ rescriptum, cuius antea memini, solenni totius Romanæ curiæ iudicio in Hispanias vsque transmissi, in quo, superueniente, etiā per ignorantiam, spiritualis (quā vocāt) affinitatis vinculo, non modò dissoluitur quātumlibet ratū prius coniugium, (contrà quàm ipsi alibi docent) verùm etiam & viro & vxori post annum cōtrahendi noui

Ambr. in 1. Cor. 7.

Leo Nouell. 11.

c. peruen. 30 q. 1.

matrimonij potestas conceditur? Quæ quum ita se habeant, modò priùs legitimis omnibus modis & officiis tentarit deserta persona desertricem Deo & sibi reconciliare: modò ipsa in culpa nō sit modò patienter quantum in se est resipiscentiam infidelis expectarit: modò causæ cognitio legitima, de qua suo loco dicemus, præierit: modò denique in Domino nouas nuptias meditetur, cur dubitem quin ex Dei per Apostolum loquentis verbo, liceat desertæ personæ matrimonium inire?

An fidelis possit infidelem deserere.

Sed quæritur an vicissim possit fidelis infidelem deserere? Respondi in superiore tractatione, refutatis etiam contrariis argumentis, nullo modo id licere: in qua sententia permaneo, quoniam apertè dicit Apostolus infidelem esse sanctificatum fideli, id est, fidelis conscientiam non pollui alterius infidelitate in vsu coniugij mutuo: quo vel vnico Apostoli dicto concidunt præcipua contraria sententiæ argumenta. Sed repeto quod paulò antè dixi, nempe desertorem videri non eum duntaxat qui præcisè mutuum conuictum denegat, verùm etiam qui à fideli conditiones intolerabiles exigit, vt si fidelem ad audienda abominanda Missæ sacra, denique ad facienda vel cōtra omne pietatis officium patienda quædam prorsus cogat infidelis. Hinc ergo alia incidit quæstio, quid sit fideli faciendum quum non denegatur quidem cohabitatio, sed aut vitæ periculum adeundum

c.4.28. q.1.

dum

dum eſt, aut contra veram religionem faciendum vel perpetiendum eſt aliquid. Reſpondeo, duas hîc obſeruandas diſtinctiones. Primùm enim aut ipſe infidelis ſiue ſciens ſiue conniuens fidelem perſequitur: aut aliunde oritur perſecutio. Si quando illud inciderit, idoneam ſane excuſationem habet fidelis, domeſticum hoſtẽ non alia ratione vitãs quàm vt ſuæ vitæ & conſcientiæ conſulat, nec aliud in hac ſpecie ſtatuerem quàm ſi infidelis ipſe aliò migraret. Paria enim ſunt, diſcedere ab aliquo, & minis aut vi alium à ſe abigere. Sin verò aliunde ingruat eiuſmodi perſecutio, longè quidem moderatiùs agendum erit fideli quàm ſi domi, & in ſuo ſinu hoſtem foueret: nec dubium etiam eſt quin ſi infidelis fidelem verè coniugali amore proſequatur, eius vitæ modis omnibus caueat: in qua ſpecie quiduis potius fideli perpetiendum videtur quàm vt infidelem officio fungentem deſerat. Sin verò infidelis verſantem in periculo fidelem non curet vt decet, nemo non videt (opinor) non tantùm vt deſertorem, verùm etiam vt proditorem vitari bona conſcientia poſſe. Deinde quanuis vxor marito & maritus vxori viciſſim eadem lege coniugij obſtringatur, tamen poſtulat mariti ſupra vxorem auctoritas, vt in hac de qua nunc agimus ſpecie aliquid merito ampliùs quàm vxori concedatur. Tenetur enim vxor maritum ſequi, maritus vxorem non item. Itaque etſi ne maritus quidem fidelis teme-

temerè debet vxorem quamuis infidelē, persecutionis, vel veræ sectandæ religionis causa, aliò abducere, ac multò minùs deserere: tamen quum sit familiæ suæ caput, arbitrium eius rei penes ipsum est: quòd si ipsum vxor non sequatur, iam ipse non desertor, sed desertus est habendus. Vxori verò non modò non est temerè discedendum à marito, sed etiam, quoad eius fieri salua conscientia potest, vel per auia sequendus est maritus: experienda grauissima quæque, priusquàm ab eo demigret: omnia denique quàm consideratissimè expendenda priusquàm deserta fuisse iudicetur, ac multò magis priusquam nouæ ipsi nuptiæ concedantur: quomodo emolliendum censeo Ambrosium, marito quidem ab apostata vxore deserto nouum matrimoniū concedentem, vxori verò ab apostata desertæ non item.

Ambr. in 1.Cor.7.

An quæuis desertio matrimonium dirimat.

Postremò vel maximi est momenti hæc quæstio, An quod de desertione ex Apostoli doctrina constituimus, locum habeat quacunque ratione alter alterum deseruerit. Certum enim est Apostolum, si quis propius intueatur ipsius scopum, de ea demum desertione agere quæ religionis odio fiat, ac proinde in matrimonio impari. In causa verò diuortij quod meritò per se odiosum est, minimè iis assentiendum arbitror qui causas in verbo Dei proditas, quantum possunt, amplificant, sed potiùs quàm arctissimè fieri potest, arbitror intelligenda quæ de hac re

in

in Dei verbo traduntur. Reſpondeo igitur primùm de impari, ac deinceps de pari coniugio. In impari coniugio, ſi prior diſceſſerit infidelis, non ita difficile fuerit, quicquid prætexat, intelligere num religionis odio, an verò aliam ob cauſam diſceſſerit. Nam prętcrquàm quòd ſciri facilè poteſt, an liberũ veræ religionis cultum fideli tolerabiliter ſaltem conceſſerit, quum fidelis ſit in Eccleſiæ poteſtate, facilè inquiri in eius mores, & ipſe officij admoneri poteſt: cui conſilio ſi paruerit, vel compoſita fuerint omnia, ſublata videlicet diſſidij occaſione: vel, infideli non acquieſcente in alterius reſipiſcentia, aut iudicio ſeſe non ſiſtente, aut nihil probante patebit ipſius hypocriſis, qui reuera non tam fidelis mores quàm religionem oderit: ſin verò qui ſe fidelem profitetur, Eccleſiæ tamen non paruerit, digna fuerit cõtumax perſona quan tumuis fidelem ſe prædicans, quæ ex Eccleſiæ cœtu eiiciatur. De extraneis verò iudicabit Dominus: & omnino iniquum fuerit cuiquam ſuam culpam atque adeò contumaciam prodeſſe. Quid ſi verò infidelis non amplius ferens contumacis & ex Eccleſiæ communione eiectæ perſonæ mores, nóuum etiam matrimonium inierit? Tum verò non de ſertione, ſed adulterio diſſolutis prioribus nuptiis, alteri coniugio locus erit: quod tamẽ ne tum quidem temerè fiet, in eius perſonæ gratiam quæ ſua contumacia præbuerit tot offendiculorum occaſionem.

Si fidelis ab infideli ob malam tractationē discesserit, quid constituendū.

Sed quid si fidelis vel morositate, vel ob malam tractationem, (non tamen interueniente religionis odio) prior discesserit? Tum sanè fidelis aut reconcilietur oportet, aut extra coniugium manens suam crucem ferat. Quod enim dixit Apostolus de pari coniugio, *Ne vir uxorem, aut uxor virum relinquito*, in impari quoque coniugio locum habet, si tollas religionis causam, quum idem Paulus disertè prohibeat fideli ne infidelem deserat quandiu cohabitare non recusarit. Est autem etiam Magistratus officium, & publicæ tranquillitati & singulorum ciuium saluti consulere, vt si fortè fidelis in culpa deprehendatur, nec Ecclesię pareat, cogatur aut minis aut pœnis ad coniugem reuerti. Sed quid si non impatientia vel malo affectu discessit, verùm quòd absque certo vitę periculo apud infidelem versari non posset? Tum sanè adimatur quidem infideli, tantisper dum ad frugem redeat, vsus illius personæ quæ se ipsum priuat: interea verò coniugij vinculum minimè dissoluatur. At enim, inquies, quid si vel infidelis nocens, vel innocēs fidelis, non habeat continentiæ donum? Infidelis quidem hoc sibi ipsi imputet, nisi mores mutare & reconciliari malit: fidelis autem petat donum quod non habet, & impetrabit. Est enim ei crux illa à Domino imposita, qui vetat homines disiungere quod ipse cōiunxit, nec tamen sinit suos supra vires tentari, si modò vigilent & precentur.

In

In pari autem matrimonio quum legitima non possit esse desertio, (dicente Apostolo, *Neque vir uxorem, neque uxor virum relinquito*) & vtraque persona sit in Ecclesiæ potestate, diuortium desertione fieri non posse videtur: sed cogendum esse qui in culpa deprehendetur, tum Ecclesiasticis, tum etiam, si necessitas postularit, Ciuilibus pœnis, ad faciendum coniugis officium, vt Christianum hominem & honestum ciuem decet. Quædam tamen hoc etiam loco difficultates oboriuntur. Nam quid si flecti contumax deserentis animus non possit? Respondeo, tantisper dum Magistratus contumacem domare possit, innocenti in precibus perseuerandum, quæ si ex fide fiant (quum Dominus suos in tentationibus non deserat) irritæ esse non possunt. Sed quid si inuitus alter iusto metu coactus secesserit, an cogetur cum certo vitæ periculo redire? minimè verò, sed priuetur quidem ille qui in culpa est, alterius consuetudine tantisper dum sapere & officium facere didicerit: innocens verò statuat interea sese ad cœlibatum vocari, & in fide petat victoriam ab eo qui supra vires tentari suos non sinit: matrimoniũ verò ob eam causam dirimendum, quum vtraque persona est in Ecclesiæ potestate, in verbo Dei non inuenio. Verùm quid si non simpliciter alter à mutuo conuictu secesserit, verùm etiam extra territorium aufugerit? Tum verò vtimur hoc iure in hac Geneuensi Ecclesia,

De discessione fideli à fideli.

quod mihi videtur verbo Dei cõsentaneum. Præeunte legitima cognitione,nocente quoque,si fieri potuit, literis saltem & nuntiis euocato,nec tamen sese iudicio Ecclesiæ sisten te, tandem trinundina præeunte tum in Ecclesiæ cœtu,tum apud Magistratus denuntiatione, desertione solutum matrimoniũ pronuntiatur. Quanuis enim iste sese religionis odio non discessisse fortasse profiteatur, tamen qui Ecclesiæ cognitionẽ subterfugiens, contra conscientiam matrimonium dirimit, manifestè infideli,simul & religionis & coniugis desertori,meritò æquiparatur.

Quid statuendum sit, si, quo loco sit desertor, ignoretur.

Sed rursum hîc nouæ difficultates occurrunt. Quid si enim quo loco sit istiusmodi desertor aut desertrix, resciri non potuerit? Hîc verò diligenter primùm omnium inquiretur in istius discessionis causas, vt si fortè comperiatur persona quæ se desertam conqueritur & diuortium petit,occasionem huic malo præbuisse,non audiatur: quoniam iniquum esset eam audire de malo quod vltrò sibi accersiuit,aduersus alium conquerentem. Quòd si continentię donum se habere neget, hoc sibi ipsi imputet, peccatum deflcat, eum (si volet) requirat quo sese sua improbitate priuauit. Deinde constet necesse est,præbito quoque apud Magistratum iureiurando, bona fide datam esse omnem operam vt profuga illa persona inueniretur, & de ista in eum instituta expostulatione certior fieret. Postremo, ne sic quidem noui matrimonij potestas

testas fieri debet, vxori præsertim quæ maritum alioqui sequi tenetur, priusquàm conueniente temporis spatio, anno putà vel etiam, si sit opus longiore, absentis reditum expectarit.

Sed quid si postea ille superuenerit, & coniugem repetat? Nempe si res adhuc est integra, reconciliabuntur: sin minùs, non modò non erit audienda desertrix persona serò expostulans quasi facta sibi sit iniuria, verùm etiam digna fuerit grauissima ciuili pœna. Primùm enim si quid hîc peccatum est, tota penes desertricem hanc personam culpa residet: deinde quis meritò istiusmodi homini, qui contra conscientiam tam diu tam horribiliter peccarit, vt vel ab ipsis Turcis meritò reprehendi possit, fidendum arbitretur? Præterea, si nouum hoc coniugium illius vnius culpa contractum non satis legitimum est, an non dignus est iste qui non modò vt adulter verùm etiam qui vt suæ ipsius vxoris prostitutor puniatur? De redeunte desertore.

Quid si verò desertionis accusatus vxorem repetat? Nempe virum sequi cogetur, nisi iustam causam afferat, & simul probet: veluti quòd ille certa quapiá sede nō maneat, quòd crudeliter aut turpiter ipsa vti constituerit, quòd denique licentiam qua ipsi nocere possit, non autem verum consortium quærat. De desertore vxorē repetente.

Sed an quæuis diuturnior præsertim absentia pro desertione habenda est? Minimè verò: sed quo animo is qui abest, vel An omnis diuturnior absentia habenda pro desertione.

discesserit initiò, vel postea reditum differat aut ex testibus idoneis: aut ex circunstantiis, prudenter in Domino diiudicetur oportet, ne quicquam nisi prorsus considératè de tanti momenti negotio statuatur.

Argumenta contraria. Sed istis quæ de fideli fidelem deserente diximus, quædam obstant non parui momenti, veteres videlicet canones, verbi etiam diuini nonnulla auctoritate innitentes. Illos igitur placet etiam expendere: vetustissimos dico, & ex quibus alij postea tanquam riuuli deducti sunt: sed ita nonnunquam impuri vt conspurcari necesse sit qui vel leuissimè illos attingant. Repurgatis autem fontibus, causa non est cur magnopere de impuris riuulis laboremus. Sic autem statuunt Canones quos

2. Argum. Canon. Apostol. 48. Can. Basil. 96. & 48. Apostolicos vocant:

Εἴ τις λαϊκὸς τὸν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐκβαλὼν ἑτέραν λάβοι, ἢ παρ᾽ ἄλλου ἀπολελυμένην, ἀφοριζέσθω. *Si*

Responsio *quis laicus sua vxore eiecta aliã accipiat, aut ab alio dimissam, separator.* In huius Canonis prioris parte extra controuersiã est nihil poni cui non prorsus assentiamur. Nã si verbũ Dei prohibet viro vxorẽ, & vicissim vxori virum relinquere, multò magis vetat expellere, quoniam si iusta est petendi diuortij causa, non vi sed iure agendum est. In altera parte fortasse videri posset matrimonium desertæ quoque personæ semel prohibitum. Sed ambigi meritò non potest quin hoc intelligendum sit de voluntariis diuortiis quæ inter Iudæos dato libello, inter prophanos autem

populos

populos misso etiam nuntio, fiebãt: & à Christianis diu retenta sunt, conniuentibus Imperatoribus, & bonis Episcopis frustrà reclamantibus. Itaque hunc morem meritò hic Canon corrigit Christi vestigiis insistens. Nihil hoc autem ad desertionem cuius meminit Paulus, neque ad eam etiam quam diximus illi Paulinæ meritò æquiparari, vt mox ostendemus.

Synodus sexta in Trullo Constantinopoli habita statuit vt, siue mulier maritum, siue maritus vxorem deserat, adulterij damnetur: quod æquissimum est, & verbo Dei prorsus consentaneum. De deserta autem persona ne hîc quidem quicquam statuitur. 1. Argum. Sext. Syn. in Trullo, can. 87. & 88. Responsio.

Eadem Synodus alio canone sic habet, Ἡ, ἀναχωρήσαντος τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἀφανοῦς ὄντος, πρὸ τοῦ πεισθῆναι περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ἑτέρῳ συνοικοῦσα, μοιχᾶται. Id est, *Vxor viri qui secessit & nusquam apparet, priusquam de ipsius morte certior facta sit, alteri cohabitans, adulterium committit.* Extat autem hic Canon totidem verbis scriptus, inter eos qui Basilio tribuuntur. Illos verò canonas nonnullis aduersari quæ paulò antè diximus, minimè inficior: sed quo fundamento nitantur præcipuè inquirẽdum est, vt hîc etiam illud Apostoli valeat, *Probate spiritus, & quod bonum est tenete.* Multa enim in iis ipsis canonibus iniquè prorsus statuta sunt, vt illud inter cætera, quòd prorsus retinendum cẽsent maritum etiam adulterum, de quo antea diximus: & illud quoq; quòd etiam Eiusdem Syn. can. 94. Respons. ad Basil. can. 31.

Basil. 9. & 21. Idem can. 26. ſcortatores non volunt ſeparari, qua de re ſuo loco dicemus: quod idcirco dictum volo ne quis Baſilij Magni nomen, quem mihi non perſuadeo de iſtis canonibus vnquam cogitaſſe, pro auctoritate αὐτοπίςῳ nobis obtrudat. Quid igitur illi proferunt ex Dei verbo? Illud videlicet quod Chriſtus apertè dicit in pari matrimonio, eum nimirum qui dimiſſam ducat, (nempe extra adulterij cauſam) mœchari. Nam (inquiunt) ſi hoc valet in eo qui libellum diuortij dedit, cur non multò magis in eo valeat qui tantummodo ſeceſſit? Reſpōdeo ita quidem poſſe videri: ſed ſi quis propius rem inſpiciat, inſigne diſcrimen inter hæc duo, nempe inter diuortium voluntarium dato libello repudij factum & ſeceſſionem malo animo factam, inuenturum. Nam in illis voluntariis diuortiis non præibat cauſæ cognitio, & vtraque perſona erat in Eccleſiæ & Magiſtratus poteſtate. Itaque quum ad reconciliationem & exhortationibus adduci, & pœnis tum Eccleſiaſticis tum ciuilibus cogi poſſet qui in culpa erat, mirum non eſt huiuſmodi diuortia non valuiſſe. Nam ne nos quidem aliter iudicauimus de ſimplici ſeceſſione, quum videlicet vel vtraque perſona eſt præſens, vel qui ſeceſſit, euocatus iudicio ſe ſiſtit, aut quanuis abſens tamen Eccleſię iudicium ſubit. Verùm quum ita profugit quiſpiam malo animo vt quantumlibet quæſitus inueniri nuſquam poſſit, vel euocatus iudicium legitimum penitus re-

fugiat, cur is, obſecro (poſt legitimam cognitionem) eo loco non habeatur quo infidelis deſertor, quum eo ſit etiam aliquanto deterior? Poteſt enim infidelis vel ſuperſtitione, vel aliqua officij ſui ignorantia peccare: iſte verò qui fidelem ſe ore profitetur, factis negat, quid tandem poteſt meritò prætexere? Et quum ille malo animo profugus, nuſquam inuentus, aut iudicium omne refugiens, tentatis fruſtrà omnibus, nullum reconciliationis locum relinquat, (quod in illis voluntariis diuortiis non euenit) cur innocens deſertus lueret nocentis culpam? id autem ſanè fieret ſi perſona deſerta nihilominus deſertrici obſtricta perpetuò maneret. Et tamen tum quoque laudabiliùs eum facere non inficiamur qui ſic maneat euentum rei expectans, quàm qui iure ſuo præciſè vtatur.

Idem Baſilius alio canone ſic ſtatuit: *In marito qui ab vxore relictus eſt conſiderare oportet cauſam derelictionis, & ſi præter rationem eam receſſiſſe apparuit, eſt maritus quidem dignus venia, illa verò pœna.* Hunc verò canonem vt æquiſſimum vſque adeò recipimus, vt etiam quum perſona deſerta ad alterius abſentiam conniuet, ſoleamus in rem totam vltro inquirere, ne quid ex compoſito inter cõiuges ſeſe mutuo faſtidientes geratur. 3. Argum. Baſil. cap. 35. Reſpõſio.

Canonicos verò noſtros qui ne adulterio quidem dirimi vinculum coniugij patiuntur mirum non eſt in deſertionis cauſa multò minùs id concedere. Nos autem Apoſtoli 4. Argum. Reſpon.

2 ſententiæ potiùs acquieſcamus. Sed illud rectè ab iiſdem conſtitutum eſt, ſequendum eſſe maritum vxori, ſed ita tamen vt exceptiones non rectè prætermiſerint.

Cæterùm quoniam diuturna omnis abſentia ſpeciem habet deſertionis, de hac quoque hoc loco mihi dicendum arbitror. Maneo igitur in ſentẽtia quam ſuperiore tractatu plenius expoſui, nempe diligenter inquirendum eſſe tum de diſceſſionis tum de longioris moræ cauſis: ac omnino oportere vt vel de voluntaria & affectata abſentia (in qua ſpecie de abſente vt deſertore ſtatuetur) vel de abſentis obitu idoneis teſtibus aut neceſſariis coniecturis conſtet. Nam captiuitate diſſolui matrimonium quod eſt ex iure gentiũ, prorſus eſt iniquum, & qui ex alia iuſta neceſſitate abeſt, quum inuitus abſit, deſertor haberi non debet. Quoniam autem ob infinita illa incommoda quibus mortalis hæc vita eſt obnoxia, non ſemper liquidò probari poteſt abſentium interitus, ideo, ſi teſtes aut aliæ idoneæ coniecturæ defuerint, & niſi malo animo diſceſſiſſe abſentem conſtiterit, expectare non modò quinquennium, verùm etiam totum decennium in hac Eccleſia Geneuenſi iubetur perſona de abſentis mora conquerens: quo elapſo ſi ita poſtulatum fuerit, & ne leuiſſima quidem coniectura fuerit abſentem eſſe ſuperſtitem, & captiuitate aut alia cauſa retineri, tum demum flagitanti ſit nouarum nuptiarum poteſtas, quo-

c. 3. 13. q. 2. & c. 4. 34. q. 2. Vbi gloſſa, & in c. 1. Extrà, de coniug. leproſorum. De abſentia propter captiuitatem militiam, aut aliam eiuſmodi cauſam. Supra pag. 140. & deinceps. Nouell. vt lic. mat. & au. §. quod autem. c. 1. & 2, & 4. 34. q. 1. c. in præſentia, Extrà de ſponſ. c. dominus, Extrà de ſecũd. nup. Nou. de nup. §. per occaſionẽ.

quoniam videlicet is de quo quærebatur, his omnibus accuratè seruatis, mortuus probabiliter censetur. Sin minùs, statuat oportet sese ad cœlibatum vocari persona quæ hac tam graui tentatione exercetur, & ad eum clamet qui suos vigilantes non sinit supra vires periclitari. Sed quid si casu redeat qui mortuus probabiliter putabatur nempe posterius coniugium iusta ignorantia contractum dissoluetur, & neutri imputabitur quod neutrius culpa contigisse deprehendetur. c.1.& 2. 34. q.1.

Hactenus igitur à nobis dictum sit de veris ac legitimis diuortij causis, putà adulterio & desertione. Nã morte potiùs finitur quàm dirimitur coniugium. Quoniam autem aliæ quoque diuortiorum causæ in iure ciuili, atque adeò à Canonicis ipsis afferuntur, primùm omnium alteram illam quæstionem à nobis propositam pertractabimus, an videlicet cuiquam ad causas diuortij in verbo Dei expressas alias etiam adiicere licuerit: quod fortiter nego. Qui licuisse contendunt, his rationibus præcipuis nituntur. Nulli homini licuisse nouas de diuortiis leges condere.

Obiiciunt Euangelium non abolere πολιτείας, ac proinde non tollere leges de contractibus positas. Respondeo, intelligi hoc dictũ de cõtractibus merè ciuilibus, ídque nõ sine exceptione. Abolet enim impias leges illud Apostolorum responsum, tot martyrum morte sancitum, *Oportet Deo parere potiùs quàm hominibus*: neque nos oportet legum manifestè iniquarum esse ministros, quũ obstetrici- Contraria argumẽta. Resp.1. Act.5.29.

Exod. 1. 17. & 20. bus Ægyptiis edicto tyrannico minimè obsequutis Dominus benedixerit. Ceterùm cō-
2 tractum matrimonij ita humanum esse (est e-
l. 1. D. de Iu. & iure. §. ius naturale. nim certè, quod ad rem ipsam attinet, non iuris vllius ciuilis, sed iuris gētium) vt tamen eius obligatio præcipuè nitatur Dei auctoritate hoc vinculum nectentis, non illud tantùm declarat quòd ipse Deus sese illius auctorem ipso mūdi principio prodidit, verùm etiam manifestum illud & apertissimū Christi Filij interdictū, QVOD DEVS CONIVNXIT, HOMO NE SEPARATO.
Mat. 19. 6. Quod enim nonnulli excipiunt, Deo auctore fieri quæ facit Magistratus, ac proinde dictum illud intelligi duntaxat de solis diuortiis, priuata auctoritate factis, constare potest, non dici satis appositè tum ex eo quod nomē HOMINIS non potest, nisi planè violenta interpretatione, cum Magistratuum exceptione intelligi: tum vel maximè ex eo quòd adulterij causa manifestè à Christo excipitur, in qua tamen in primis interuenire publicā auctoritatem oportuit, quum capitale crimē esset. Denique rogatus Christus, non an præ-
3 eunte demū iudicis cognitione, liceret vxorem dimittere, sed an quauis ex causa dimittere liceret, certè non respōdit, licerétne suo arbitrio (quod tamen Iudæi factitabant) diuortium facere, an verò Magistratus esset adeundus: sed de hoc vno quibus de causis diuortium facere liceret. Dico igitur coniugij vinculum à nudo contrahentium consensu

non

non pendere, ſed à Dei vtrunq; veluti manu ſua copulantis auctoritate: ac proinde nõ eſſe ex merè ciuilium contractuum numero, quæ ſicut mutuo contrahentium conſenſu fiunt, ita etiam eodem ſoluũtur, quod in matrimonio nefas eſſe patet ex Chriſti verbis: ideóque religioſi Imperatores licere noluerunt, vt ſuo loco dicemus. Quum ergo leges conſcientiis dicere nullius ſit hominis, ac ne Angeli quidem, niſi ſint iubentis Domini miniſtri: efficitur nullius eſſe ponderis iſtud argumẽtum, quod attinet ad leges de diuortiis ponendas, vt quæ ex vno Dei verbo petendæ ſint. Nam alioqui in matrimonium multa incidere nõ inficior de quibus caueri legibus cùm ciuilibus tum Eccleſiaſticis oporteat: nec illud etiam nego, coactos iampridem eſſe Magiſtratus ad ſuorum populorum duritiem, exemplo Moſis, conniuere. Sed de vnico conſcientiæ foro hîc à me quæritur, quam nullis humanis legibus excuſari dico, ſi vel tantillum extra Dei verbum aberrent. An enim æquum eſt vllos Magiſtratus aliquo ſupra Moſen iure eſſe præditos? At Chriſtus, vigente adhuc Moſis lege, apertè pronuntiauit adulteros eſſe qui mulierem extra adulterij crimen ſeparatam ducerent: & multis antea ſeculis Ieremias pollutam eſſe ſcripſit quæ ſic à viro dimiſſa alteri nuberet.

1. Cor. 7. 27.

Gal. 1. 8.

4

Mat. 19. 9.

Ierem. 3. 1.

2. Argum.

Secundo loco ſic colligunt: Si conceſſit Moſes diuortia Iudæis ob cordis duritiem, cur non idem concedat non minus duris &

contumacibus populis, certas saltem ob cau-
Respons. 1. sas, Christianus Magistratus? Respõdeo, nunquam licuisse illa diuortia in foro conscientiæ, de quo vno nunc agimus, nisi ob adulterium. Nam alioqui non esset testatus Dominus eum, qui alia ratione dimissam ducat, mœ-
2 chari. Deinde quum longè copiosiore spiritu nos donet Euãgelium à Christo sancitum, quàm Patres olim illud procul in spe conspicientes, minùs sanè tolerabilis fuerit Christianorum contumacia, quàm olim fuit Iudæorum: ideóque nos Christus ad primam illam coniugij institutionem reuocat, vt qui
3 idcirco venerit vt omnia instauraret. Quòd si nihilominus Christianus aliquis Magistratus quippiam contumacibus subiectis condonare volet, quod Imperatores aliqui Christiani fecerunt; aut si quid eiusmodi postulare publica vtilitas videbitur, agè quorum contumacia domari non potest, quiue vnà viuere non possunt quin maius periculum priuatim publicéve immineat, secedere quidem sinantur, aut etiam iubeantur: sed maneat tamen coniugij vinculum ex illa inuariabili Christi sententia, *Quod Deus coniunxit, homo ne separato*: alioqui conscientiam apud Deum nulla Magistratuum auctoritas excusabit, ex suo verbo nimirum, non autem ex humanis legibus, de factis nostris iudicaturum.

3. Argum. Obiiciunt tertio loco, quòd veteres Episcopi sese Imperatoriis illis legibus non oppo-

oppoſuerint. Atqui ſingula Epiſcoporum dicta aut facta non ſunt in tabulas relata: neque ad hanc normam exigenda ſunt de quibus agimus. Quid enim actum ſit non quæritur, ſed quid agi oportuerit. Quia tamen probabile eſt non fuiſſe diſſimulaturos Epiſcopos in Chriſtianis Imperatoribus tam manifeſtum in re tanti momenti abuſum, & ſi quid tale factum eſſet, non fuiſſe penitus id tacituros Eccleſiaſticæ hiſtoriæ ſcriptores, fortaſſe reſponſum illud non omnibus ſatisfecerit. Moneo igitur eos qui de hac re ambigunt vt veteres de matrimoniis canonas Cæſareis legibus conferant. Nulla enim habemus certiora communis Eccleſiarũ gubernationis teſtimonia quàm Synodorum iis temporibus coactarum canonas, id eſt, iudiciorum Eccleſiaſticorum regulas. His autem adiungenda ſunt etiam doctiorum Epiſcoporum ſcripta, quæ ſemper fuerunt veluti pro tabulis publicis habita. Ex his ergo publicis teſtimoniis, non ex aliqua priuata huius vel illius Epiſcopi interceſſione, nunquam Eccleſiis placuiſſe Cæſareas leges quæ alia ratione quàm propter fornicationis crimen vinculum matrimonij ſoluerent, vel ex eo intelligi poteſt quòd ne ob adulterium quidem penitus diſſolui coniugia multi voluerunt. Itaque hæc obiectio planè infirma eſt: id quod etiam ex iis quæ dicturi ſumus planius apparebit.

Reſponſ. 1.
2

Quartò & illud obiiciunt, Paulum videli- 4

cet causam adulterij alteram quoque, nempe infidelis desertionem, adiunxisse: ex quo efficitur, quod Christus de adulterio dixit nō esse ita præcisè accipiendum ac si vnica esset iusti diuortij causa, sed potius esse colligendum ex illo Christi dicto, si ob adulteriū est iustum diuortium, iustum etiam esse ob ea crimina quæ sint adulterio paria, ac multò magis ob ea crimina quæ sint adulterio grauiora.

Resp. 1. Ego verò primùm omnium nego Paulum adiecisse quicquam ad illud Christi dictum, vt isti volunt, qua de re pluribus est à nobis antea disceptatum. (Suprà pag. 216. & 224. & 225.)

2 Deinde vt hoc Paulus Apostolus fecerit, spiritu Dei tam certo támque copioso præditus, an idem quoque quibusuis licebit, ac non potius Paulum arbitrabimur quicquid adiici debuit adiecisse?

3 Denique illud falsum esse dico, vllum reperiri posse crimen adulterio par, nedùm eo grauius, quod ad coniugium quidem attinet, de quo vno nūc quærimus. Potest enim quispiam esse idololatra, hæreticus, impius, & tamen rata obligatione maritus: adulter autem & maritus, id est, duorum simul esse caro nemo potest.

5. Argum. Quintò ne hoc quidem prætermittunt ea flagitia propter quę Imperatores diuortium concedant, vel capitalia fuisse, vel damnatione ad metalla aut deportatione vindicata, quæ morti æquiparentur: morte verò matrimonia non tantùm dirimi vt adulterio, verùm etiam prorsus finiri.

Resp. 1. Respondeo, si pœna

na capitalis de nocente sumatur iam nullam supeресſe inter nos controuerſiam: ſin verò infligi quidem iubeant leges:ſed Magiſtratus officium non faciat, quorſum obſecro, propterea diſſolutum coniugium cenſeatur, eo adhuc ſuperſtite quem mori oportuerat? 2
Et quod ad illas pœnas attinet, fateor illas morti exæquari, in iis quidẽ quæ ciuilia ſunt, ſicut mors etiam hæc ciuilis eſt duntaxat, id eſt, quod ad iura ciuitatis attinet: at in iis quæ naturalia ſunt, ſola mors naturalis dominatur. Itaq; etſi deportatus deſineret ciuis eſſe, tamen homo eſt, viuit & mouetur, ideóque maritus eſſe nõ deſinit. At enim, inquies, quũ 3
eiuſmodi perſonæ prorſus infames euadant, crudele eſt honeſtam perſonam cogi ad mutuam etiam corporum coniunctionem. Reſpondeo, hanc eſſe coniugij conditionem, (quo fit nimirũ vt duo in vnum corpus coaleſcant) vt mutuas miſerias eſſe prorſus oporteat. Tum ergo tantùm abeſt vt innocens iure poſſit nocentem quantumuis iuſtis pœnis affectum deſerere, vt contrà tum maximè ipſum oporteat (quod eius fieri ſalua cõſcientia poteſt ac debet) in eius miſeriæ partem venire, & iuſtis ac æquis rationibus omnibus illum ſubleuare. Quòd ſi quis rurſum obiiciat, 4
quempiam, aut ad metalla, aut, vt nunc ſunt tempora ad triremes damnatum, vix, ac ne vix quidem, poſſe matrimonij onera ſuſtinere, neque munere ſuo defungi, nego tamen hinc conſequi direptũ eſſe matrimonium, et-

iam ſi vterque maximè poſtularet, ſed tum præcipuè potiùs vigere charitatem oportere: & ei qui coniuge frui non poſſit, prorſus eſſe ſtatuendum ſeſe toto eo tempore ad cœlibatum vocari.

Leges Ciuiles de diuortiis expenſæ.

Noſtra hæc igitur ſententia eſt, De diuortiis verè ſic appellatis, id eſt, quibus vinculũ coniugij bona conſcientia ſoluitur, ex vno Dei verbo iudicandum eſſe, cuius cuſtodes, non autem tranſgreſſores, eſſe Magiſtratus oportet: qua de re vt magis etiam liqueat, age particulatim etiam quid Iure ciuili de hac re conſtituatur, expendamus, quantum quidem expedit. Omnia enim illa pertractare noſtri non eſt inſtituti.

Diſſenſio l.2.3. 7. D. de diuor.

Quoniam igitur homines veræ religionis ignari in matrimoniis conſiderãdis vſque ad numen ipſum oculos non attollebant, idcirco vt conſenſu, ita etiam diſſenſu contrahentium aut etiam alterius illorum tum ſponſalia, tum etiam conſummata quæuis matrimonia dirimi tradiderunt, modò animo perpetuam conſtituendi diſceſſionem fiat. Actio enim illa ex ſponſo cuius meminit Aulus Gellius ex Seruio Sulpitio Iuriſconſulto, non eò ſpectabat vt cogeretur reus ſponſalia perficere, ſed huc duntaxat, vt & eius cui repudium miſſum erat, exiſtimationi conſuleretur, & niſi cauſa repudij probata eſſet, tanti damnaretur reus quanti intererat ſponſam datam vel acceptam eſſe: ex quibus verbis

Gell. lib. 3. cap. 4.

illud

illud quoque obseruandum est, & sponso in sponsam,& vicissim sponsæ in sponsum agere licuisse. Mirum est autem ac penè incredibile in tanta repudiorum ac diuortiorum licentia eò vsque valuisse pudorem & honestatem in illo populo vt penè sexcentis annis, teste Tertulliano nullum extiterit repudij in Rom. Republ. exemplum, cuius initium fecisse quendam Spen. Carbilium Rugam, & quidem sterilitatis causa, Gellius auctor est. Et modicè saltem coercitos fuisse qui temerè diuortia facerent, apparet ex eo quod refert Valerius Maximus de Lucio quodam Antonio Senatore, quem Marcus Valerius & Junius Brutus Senatu mouerunt, quòd quam virginem duxisset nullo amicorum in consilium adhibito, repudiasset. Hoc tamen constat vel ex vno Marci Catonis exemplo suam Martiam Hortensio commodantis, parum religiosè à Romanis iam olim culta coniugia fuisse, quod tandem, testante Suetonio, Augustum, & Tiberium quoque coegit diuortiis modum adiicere: verùm quis iste modus fuerit, ibi non definitur. Fortassis tum illud cautum est quod commemorauit postea Papinianus, nempe vt septem ciues Romani puberes aduocarentur. Tandem igitur Theodosius Imperator causas iusti diuortij collegit, quibus alias postea Iustinianus adiecit: quia omnia satis ostendunt quàm miserè vagari necesse sit quibus verbi Dei norma in re tanti mo-

Ibid. Gell. c.3.& lib. 17.c.21. Val.Max. lib.2. tit.4.

Sueton. in Aug. Tib.

l.9.D.de diuortiis.

menti facem non præfert, & quam necesse fuerit aliter statim in Ecclesia de coniugiis quàm in ciuili foro decidi. Sponsalia porrò tam facile fuisse dissoluere nullus magnopere mirabitur qui cognouerit illa duntaxat fuisse in futurum tempus concepta, idque tacita inclusa conditione, quæ, quanuis omnis (opinor) causa non exprimeretur, tamen ex communi more satis vtrinque intelligebatur. Verùm quod iam rata & reipsa confirmata coniugia tam facilè dissoluerent. Id verò prorsus fuit intolerabile, & tamen testatur Iustinianus à se primùm fuisse correctum. Vbi tum igitur Episcopi: nempe ipsorum non erat dictare leges imperatoribus. Sed dubium non est quin boni Episcopi ex Dei verbo iam tum contra leges illas in foro conscientiæ iudicarent. Illud tamen sæpe subiit mirari, quomodo eum morem testetur Iustinianus à se demum fuisse correctum, quum inter legitimi diuortij causas Theodosius mutuum illum voluntarium consensum minimè expresserit. Respondent ad hoc nonnulli, Theodosium ibi eas tantùm causas explicare de quibus coram iudice controuerti posset, quod in mutuo consensu locum non habet. Sed si propiùs verba legis spectentur, comperiemus ne volentibus quidē viro vel vxori licuisse ob alias causas diuortium facere. Quid igitur? nempe ex pœnis in ea constitutione expressis apparet, diuortia, quanuis non absque adiectis pœnis, tamen ob alias etiam

c.2. Extrà desponsal.

l.9. C. de repud.

Nouel. vt liceat matri & auiæ. §. quia verò, de nup. & §. di strahũtur. l.8. C. de repud.

etiam causas tum obtinuisse & ista quidem vt postea ipsi etiam mulieri quæ maritum temerè repudiasset, nouum coniugium inire liceret, nempe post quinquennium. Illud est ergo quod meritò postea correxit Iustinianus, sed addita exceptione de castitatis voto, quo iam tum abusós fuisse multos vt religionis prætextu mutuum fastidium tegerent, vel ex eo constare potest quòd de iis etiam coactus est aliquid sancire qui ab egregia scilicet illa castitate postea recederent: ídque prorsus iniquum. Cur non enim potius malè solutum coniugium redintegratur? Sed quod sancitur ob alias causas quàm illas à Theodosio expressas repudiatis mulieribus intra annum licuisse alij nubere, durius est etiam eo quod de desertione diximus, quoniam absente duntaxat, & quidem sese Ecclesiæ iudicio non sistente desertore id obtinere voluimus. l. 9. C. de repud.

Quòd diuortio ob adulterium facto statim concedunt viro aliam ducere, non rectè correctum fuisse à Canonicis suo loco declarauimus; quanuis eorum moderatio sit valde probanda qui tempus aliquod expectandæ tum resipiscentiæ tum reconciliationi tribui malunt. Quòd autem mulierem conuicto adulterij marito iubent annum expectare, longè æquissimum est, ob eam præsertim causam quam exprimunt, nempe ne quis de prole dubitet. Lex verò Papia sesquiannum etiam volebat expectari. Adulteriū. l. 8. §. Si verò causam, & §. Virum. & l. 9. C. de repud.

l.2.C.de repud.l.17.D. de sponsal. l.49. Quòd in sponsalibus tempus aliquod præscriptum volunt, etiam æquissimum est, vt suo loco diximus, ídque etiam quadrat cum doctrina Apostoli de desertione.

l.1.2.9.11.D. qui not.infam. Nou.22. de nupt.§.primę quidé. l.1. & 2. C. de secũdis nuptiis. Quod iidem Iurisconsulti iustum aliquod temporis spatium volunt luctui impendi post alterius mortem, non est tantùm honestati conueniens, verùm etiam in mulieribus penè semper necessarium propter sanguinis turbationem: quod etiam ostendit aliud de viro constituendum esse, quem quum ait Paulus Iurisc. ad lugendam vxorem non compelli, non vetat tamen lugere, quod & ipsa honestas iubet. Sed quid si quæpiam ante tempus illud nupserit? *Infamia notatur*, inquit Vlpianus, *itémque qui sciens eam duxit.* Coniugium autem propterea dissolui iniquum esset, neque verbo Dei consentaneum, quanuis hoc semel fecerit Iulius Cæsar, Dione teste. c.4. Extrà de secũdis nuptiis. Cæterùm vel ex iis intelligi potest quanto ęquiora & sanctiora Iurisconsulti sæpe quàm belli nostri Canonici sanxerint, vt qui aliàs quum libet ad superstitionem vsque religiosi, tamen istud de luctus spatio non ita vrgebant, *Quoniam*, inquiunt, *iure poli mortuo viro mulier soluta est à lege viri, nubat si vult.* Atquì non dixit Paulus (vt rectè quidam animaduertit) nubat si vult, aut quando volet, sed cui vult, modò in Domino.

Patria potestas. l. Paul.D.de stat.ho.l.si proponis. C.de nupt. De patria verò potestate prorsus recta sunt quæ sanxerunt Iurisconsulti, vt mirum sit Canonicos quum illa legunt non erubescere

Cano-

Canonicos autem hîc appello recentiores illos, quos neque tunc puduit tam iniqua sancire, ac ne nunc quidem pudet illá defendere, de quibus pleniùs albi diximus.

Furore bene constituunt iidem contrahi matrimonium non sini, quia consensu opus est: sed rectè contractum non impediri. Iulianus tamen contrarium censet: quam antinomiam periti interpretes conciliăt ex quodam Vlpiani responso, in quo sancitur vel non perpetuo, vel non intolerabili furore coniugium non dirimi: (*Quid enim humanius est*, inquit, *quàm fortuitis casibus mulieris maritum, vel uxorem viri participem esse?*) sed perpetuo & intolerabiliter sæuo ac insanabili furore laborantem repudiari posse, & ita quidem vt nuptiæ nouæ concedantur. In eandem sententiam scribit Leo Imperator, tempus tantùm præterea cognoscendo & tolerando illi furori; triennium videlicet viro, vxori verò quinquennium, definiens. Sed agè rationes huiusmodi constitutionis expendamus. Vlpianus duas tantùm affert, quantum coniicere ex ipsius verbis potui: vnam, quod in istiusmodi sæuo & terribili furore non possit altera persona cum furente versari: alteram, quòd fortasse quia liberos non habeat, procreandæ sobolis cupidine teneatur. Atqui illa sanè digna non est cur misera & calamitosa persona deseratur, imò potiùs cur tantò maior eius cura habeatur. At non potest, iniquies, furentis consuetudine

Furor. l.16.D.de rit. nupt.§. furor. l.7. D. de iis qui sunt sui vel alien. iur. l.22.§. si maritus. D. solut. mat.

Leo Nou. 111. & 112.

frui, & tenetur gignendorum liberorum desiderio. Concedo vtrunque, sed si valeret hæc ratio, quò tandem esset progrediendum? Itaque frænandum est hoc desiderium, & (quod mirum nō est Vlpiano fuisse incompertum) statuere debet qui sic exercetur, sese ad cœlibatum vocari, tantisper dum à Domino liberetur. Sed Leo Imperator alias profert rationes. Ait enim eiusmodi coniunctionem aberrare à fine & scopo coniugij, quoniam cum persona prorsus efferata non possit altera consuescere. Respondeo, in Dei manu & potestate esse, quæ ad aliquem finem rectè institueramus, aliò prorsus conuertere: decere verò nos vicissim omnia tum prospera tum aduersa ex ipsius manu accepta fortiter ferre, quod certè non facit qui remedia quærit extra ipsius verbum. At enim, inquit, si nemo sustineat vel ad breue momentum quempiam cum fera quapiam bellua inclusum tenere, quæ hæc est sæuities, velle cum efferata persona quempiam perpetuo vitam agere? Respondeo, declamatoriè potius ista dici quàm vti se res habet. Quis enim coniuges existimet veluti vna cauea esse inclusos? & quid impedit quominùs quantumlibet furentem ita soletur & subleuet altera persona, vt & illi & sibi ipsi consulat, & tamen maneat vinculum quod solus ille qui adstrinxit suo tempore dissoluat? Præterea sic colligit Leo, *Si propter furorem superuenientē ante contractum re ipsa coniugium, consulitur cupiam*

ne in

ne in tantam calamitatem incidat, cur ei nō multò magis ſuccurretur qui iam in hoc ipſo malo verſatur? Reſpondeo infinita eſſe quibus ne eueniant occurri poſſit, quibus tamen poſtea nulla ope humana mederi queas. Rebus igitur, quod ad ipſam corporum coniunctionem ſiue ſponſalium impletionem attinet, adhuc integris ſuperueniente eiuſmodi impedimento, meritò videtur Deus ipſe quominus id impleatur intercedere: at ſi rebus non integris ſuperuenerit, res ipſa quidem oſtendit Deum eripere longiorem mutuæ corporum coniunctionis vſum; velle tamen ipſum propterea vt vinculum quod adſtrinxit penitus dirimatur, præſumendum nobis non eſt, quum in verbo ſuo cauſam illam non expreſſerit, nos autem exerceat quocunque modo nouit expedire. *Sed plurimæ ſunt*, inquit, *multò leuiores cauſæ propter quas coniugia ſoluuntur.* Reſpondeo, in his quoque peccari, quod mox oſtendemus: ac proinde hoc quoque argumentum nullius eſſe ponderis. Stat enim illud Domini dictum, *Quod Deus coniunxit, homo ne ſeparato:* quod quum imaginatur idem Leo tum demum valere ſi perſonæ in eodem ſtatu perſeuerent in quo tum erant quum coniugium iniretur, planè vim facit Chriſti verbis: neque ſi ita res eſſet, vel dicendum fuiſſet Apoſtolis, *Non expedit ergo matrimonium contrahere?* vel ipſi Chriſto reſpondendum, *Non omnes capiunt hunc ſermonem:* quoniam facilè iam tum fuiſſet

diuortij remedium in plerisque difficultatibus adhibere, si, vt isti putant, ea fuisset Christi sententia.

Ætas. Dio. lib. 56. l. 27. C. de nupt. l. 12. C. de leg. hæred.

Quod de ætate coniugum lege Papia cautum erat, ne qua quinquaginta annis minor sexagenario nuberet: aut hac ætate iunior quinquagenariam duceret, videtur saltem, quod ad posterius caput attinet, optima ratione niti, quoniam alioqui videtur aberrari à præcipuo coniugij fine, cùm quinquagenariis maiores ad concipiendum ineptas esse constet. Itaque quanuis postea Iustinianus hanc legem sustulit, laudo tamen Magistratus qui tam imparia coniugia in sua iurisdictione non ferunt: verùm semel inita dirimi non posse concedo.

Status personæ. l. 23. C. de nupt.

In genere verò interdicta illa de nuptiis ob personæ statum imparibus, meritò videntur à Iustiniano & Canonicis sublata. Coniugia verò inter tutorem & pupillam, curatorem & adultam, præsidem prouinciæ & fœminam ipsius iurisdictioni subiectam, optimis sanè de causis prohibebantur, vt & illud, ne coniugia ex rescripto Principum peterentur. Eousq; tamen prohiberi certè non debuerunt vt inutilia censerentur, vel semel inita dirimi possent, sed satis fuit pœnis castigari qui hac in re delinquerent: quatenus etiam Canonicorum moderationem maximè probo.

l. 4. C. de incest. & inutil. nup.

Harm. in promptuario, libr. 4. tit. 12. c. quod autē, 29. q. 1.

In errore qualitatis, teste Harmenopulo, puta; si vir nuptiarum tempore deprehēderit

fuisse

fuisse ſtupratam ac deuirginatam quam vt virginem duxerat,dirimi matrimonium cenſet Patricius:rectius id quidem quàm Canonici,qui contrarium docuerunt,quum expreſſum Dei verbum etiam vt adulteram puniri iubeat,qua de re ſuo loco diximus. Deut.22.21.

De ſeruitute verò & adoptione cur nobis non videatur laborandum iam antea diximus.

Frigiditate ante coitum apparente,& quidem inſanabili: (cui cognoſcendæ Iuſtinianus primùm quidem biennium, deinde verò triennium conſtituit) diſſolui non tantùm nuda ſponſalia,verùm etiam coniugia iam aliqui (ſi copulam excipias) penitus contracta, rectè conſtitutum fuiſſe antea diximus. Verùm quid ſi quum antea vir planè vir eſſet, morbus iſte inciderit? Hîc verò rebus iam non amplius integris,hæc quoque calamitas ab altera valente perſona ferri conſtanter debet. Vires autem ab eo fruſtrà non flagitabit à quo ſtatuere debet ſeſe ad cœlibatum vocari,vt qui remedium quo vtebatur,ipſi ademerit, nec tamen inter diuortij cauſas morbum numerarit.

Frigiditas. Suprà.pag. 103. & deinceps. l.10. C. de repud. Nouell. de nupt.c.2.§. per occasionem. & Nouell. vt liceat matri & auiæ. §. prædictis. c.1. & 2.33. q.1.c.25.& 27.32.q.7.

Idem de paralyſi, & aliis id genus quibuſcunque morbis conſtituendum,qui commiſeratione non pœna digni ſunt. Sed quid ſi, inquies,probè proſpiciatur ęgrotanti, & ipſe etiam conſentiat? Reſpondeo, non eſſe hîc nobis aliunde quàm ex verbo Dei ſapiẽdum, qui pronuntiat non alia ratione quàm ob

Paralyſis & alij id genus morbi.

vnicum adulterium (matrimonio iam videlicet re ipsa consummato) diuortium faciendum. At cur non possit quispiam, dices, ius suum alteri cedere? Imò verò nullis etiam humanis legibus id facere licet alterius prçiudicio. Alter autem ille, Deus ipse est, contra cuius voluntatem non possunt de suis corporibus statuere qui ab eo sunt inter se demum coniuncti, ea videlicet lege vt alter alterius corpore vteretur quandiu ipsi Domino liberet, non autem vt illud alteri vtendum tradere posset: quod si propius considerasset Augustinus, hanc quçstionem aliquatenus indecisam non reliquisset.

Auguft. de sermone Domini in monte lib. 1. Exilium damnatiões.

Quibus pœnis quispiam seruus afficiebatur, iis quoque coniugium, vtpote quod inter seruos constare non poterat, iure ciuili soluebatur. Sed hoc postea rectè mutatum est à Iustiniano, & rectius etiam Canonici coniugia inter ipsos etiam verè seruos inita censuerunt irrita non esse, modò videlicet vel tacitus vel expressus domini consensus interuenerit, vel nihilominus seruilia munera domino præstentur. Hodie igitur exilij pœna, vel damnatione ad triremes coniugium minimè dissoluetur. Nam neque deportatio neque interdictio aquæ & ignis iam olim matrimonia dirimebat, quod apertè sanciuit Iustinianus. Nam Constantinus hac addita conditione, *Si casus in quem incidit maritus, non mutet vxoris affectionem*, videbatur vxoris arbitrio liberum id tacitè relinquere.

l. 24. C. de don. inter virũ & vx. Nouell. de nupt. §. quod autẽ prius. Extrà, de cõiug. ser.

l. 24. §. Sin autẽ. C. de don. inter virũ & vx. l. 1. C. de repud. Nou. de nupt. §. deportatio.

Iam

Iam autem placet accedere ad causas diuortij quas ipsi Imperatores Christiani iustas esse decreuerunt. Istas igitur enumerãt Theodosius & Valentinianus, propter quas vxor virum possit repudiare: quibus alij postea, nempe Leo & Iustinianus, quasdam adiunxerunt.

l. consensu. & l. in causis. C. de repud. Nou. de nupt. & Nouell. vt liceat matri & auiæ

1 Adulterium.
2 Homicidium.
3 Veneficium.
4 Molitio contra imperium non indicata.
5 Si crimine falsi damnatus.
6 Sepulchrorum dissolutio.
7 Sacrilegium.
8 Si latro, vel latronum susceptor, vel abactor, vel plagiarius.
9 Si familia vel vxore inspiciente cum impudicis mulieribus cœtum inierit.
10 Si vxoris vitæ fuerit insidiatus, vel insidiari volentes sciens non indicauerit, nec vlcisci secundùm leges statuerit.
11 Si verberibus ingenua indignis vxorem affecerit.
12 Si vxoris castitati insidiatus, aliis etiam eam adulterandam tradere tentauerit.
13 Si adulterij intentatam actionem non probauerit.

Viro autem vicissim hæ causę tribuunt potestatem vxoris repudiandæ:

1 Adulterium.
2 Veneficium.
3 Homicidium.

4 Pelagium.
5 Sepulchrorum violatio.
6 Sacrilegium.
7 Si latronum fautrix.
8 Si viro ignorante vel nolente conuiuia extraneorum appetierit.
9 Si eo ignorante sine iusta causa foris pernoctarit.
10 Si extra viri voluntatem ludis & spectaculis inhæserit.
11 Si vitæ mariti insidiata sit, aut insidiantes sciens non indicarit.
12 Si aduersus imperium molita.
13 Crimen falsi.
14 Si manus audaces viro iniecit.
15 Si abortum sponte fecerit.
16 Si cum viris voluptatis occasione lauetur.
17 Si viuo marito cum aliis de suis nuptiis sit loquuta.

Nouell. vt liceat matri & auiæ. §. si quis autem. Leo Nou. 112.

Has igitur causas illi commemorant, quanquàm in iis non sibi semper constant. Iustinianus enim ob verbera noluit repudiũ mitti marito. At Leo causas quasdam alias commemorat ob quas soluta quoque fuerint coniugia, nempe mariti prodigalitatem, religionis diuersitatem, & si quę promissa sunt non persoluantur, etiam per inopiam.

Istis porrò etsi non legimus Episcopos expresse intercessisse, tamen longè aliter fuisse in Ecclesia iudicatum, tum ex veteribus canonibus, tum ex Patrum scriptis liquet ídque sanè meritò. Nam si ista valeant, vbi Christi verbum

verbum illud, *Quod Deus coniunxit, homo ne ſeparato*? Magna porrò pars eorum ſcelerum quæ ibi enumerantur capitalia quum ſint, an non, obſecro, Imperatores oportuit nihil hîc ſtatuere de diuortiis, ſed potiùs officiũ facere, & ſi illa euenirent, iuſta mortis pœna coniugium finire? Quòd ſi præpoſtera miſericordia vti malebant, an non ſatis fuit peccare, ei parcendo quem Deus & ipſæmet eorum leges capitis pœnas luere iubent, niſi etiam coniugia contra expreſſum Chriſti interdictum dirimendo, ad crimen adulterij miſeros pellicerent? Aliæ verò quædam cauſæ huc ſpectant vt adulterium ex iis probabiliter præſumatur. Et ſanè difficilem eſſe adulterij probationem conſtat, quam etiam Canonici veluti ſtudio quodam videntur magis ac magis obſcuram ac perplexam reddidiſſe: neque iis aſſentior qui illud XII. Tabularum, ἄρθρα ἐν ἄρθροις ἔχοντας, perpetuò requirunt. Non eſſe tamen ex coniecturis quantumuis probabilibus in re tam graui iudicandum res ipſa clamat, nedum vt non bene probato crimine, coniugium tamen diſſoluatur, quod ſanè & abſurdam & iniquum eſt. Cur non igitur potius officium facit Magiſtratus, arrepta amplioris quæſtionis ex probabilibus coniecturis occaſione, vt veritate comperta ex Dei verbo iudicetur? Ex cauſis verò à Leone enumeratis duæ tam ſunt leues vt vix mihi perſuaſerim vnquam ſub Chriſtianis Imperatoribus ſeriò valuiſſe, ſed ab

eo potius commemoratas vt causæ seruiret. Vnica causa superest,nempe hæresis siue manifesta impietas,aut falsa prorsus religio, de qua quid constituendum sit vno verbo tam perspicuè declarauit Apostolus,vt qui contrà sentiunt prorsus indigni sint qui audiantur, quamcunque tandem vel Ciuilem vel Ecclesiasticam authoritatem prętexant.Sed nos de hac re antea plus satis.

Canones quidam expensi.

Iam autem placet Canonicorum præterea quædam excutere.Ac in primis quidem quæ sit eorum de incestuosis quibusdam coniugiis sententia quum suo loco disseruerimus, iis nunc placet opponere quæ hac de re disertè scribit Ambrosius, vt ex hoc saltem liqueat quo iure isti soleant auctoritatem Patrum prætexere.Sic igitur Ambrosius ad Paternum quendam amicissimũ suum scribens: *Paterni quidem vnanimis mei salutationem legi,sed consultationem haud quaquam paternam, vt velis filio neptem collocare ex filia.* Et mox, *Quid tu consulas quæso tecum retractes,*&c. *Tu copulare paras filium tuum & neptẽ ex filia,hoc est vt accipiat sororis suæ filiam,diuersa licèt matre quàm socrus editus. Interroga nominum religionem nempe auunculus iste illius, illa huius neptis vocatur. Nec ipse te reuocat sonus nominum quum hic auum resonet,illa hoc nomen ad auunculum quod ad auum referat? quanta deinde etiam reliquorum confusio vocabulorum? Idem auus & socer vocabere: ea quoque tibi neptis & nurus diuerso nomine nũcupabitur. Mutuabuntur*

Ambros. lib.epist.9. epist.66.

tur etiam fratres diuersa vocabula, vt illa socrus sit fratri, ille gener sorori. Nubat auunculo suo neptis, & immaculatorum pignorum charitas illecebroso amore mutetur? Super hoc igitur meam à sancto viro Episcopo vestro expectari sententiam non opinor nec arbitror. Et mox, *Num ideo licet quia non est prohibitum? Minimè, interdictum est enim naturæ iure, interdictum est lege quæ est in cordibus singulorum: interdictum est inuiolabili præscriptione pietatis, titulo necessitudinis. Ego autem & prohibitum assero, quia quum leuiora interdicta sint, multò magis hoc quod arctioris plenum est necessitudinis interdictum arbitror.* Item, *Oportet ab ea discedas intentione qua etiam si liceret, tamen tuam familiam non propagaret. Debet enim tibi filius noster nepotes, debet etiam neptis charissima pronepotes.* Hæc ille, nec tam ille profectò quàm ipsius naturæ, pietatis, honestatis, imò Dei ipsius Opt. Maximi vox. Sed & illud expendamus quod constituunt si quis eam ducat quam prius per adulterium polluerit. Huius facti quæstio duplex est. Aut enim quispiam ἄγαμος alienam vxorem corrumpit quam postea, marito ipsius mortuo, ducit: aut quispiam iam maritus cum alia soluta rem habet, quam postea vel mortua vxore sua, vel etiam adhuc viuente: ducit. In illa igitur priore specie volunt coniugium separari Canonici, si modò ea de qua quæritur vel suo marito, vel vxori eius cum qua adulterium committit,

Si quis ducat adulterio pollutam.

Vide 31. q. 1. & totum titulum.

Extrà, de eo qui duxit vxor. Leo Nou. 90. Eliber. Concil. can. 72. Tribut. cā. 40.49.51.c. 2.31.q.1. Lib. sent. 4. c.35. August. de nupt. & cōcub. lib. 1. c. 12.

mortem machinata sit: vel constante adhuc matrimonio priore, interuenerit aliqua promissio de posteriore ineundo. Atqui veteres Synodi sine exceptione prohibent eiusmodi coniugia, & meritò quidem, vtpote quæ adulteria sint: & mira fuit Gratiani oscitantia, cum quo etiam Lombardus impingit, hanc ex Augustino sententiam, *Denique mortuo viro cum quo verum connubium fuit, fieri verum connubium non potest cum quo prius adulterium fuit*, sublata negante particula proferentis. Nam etiam si fortassis in codicem mendosum incidit, tamen ex iis quæ eo loco præcedunt errorem deprehendere potuit. Causa verò cur ista non appellem coniugia, sed adulteria, ac proinde in Ecclesia Dei prorsus intolerabilia censeam, non tantùm est ciuilis illa quam vnam videntur considerasse qui illas conditiones excogitarunt, quoniam videlicet alioqui periculum esset ne hac occasione mariti vxoribus, & vicissim vxores maritis mortem machinétur: sed hæc præcipuè, quòd nihil aliud sint reuera quàm adulterij quædam continuatio. Neque his obstat quod excipiet nimirum aliquis, nempe quæ turpi libidine prius cognoscebatur, posse postea coniugalem affectum induere: quemadmodum nemo negat honestè, mutato videlicet animo duci posse, cum qua prius vel manifesta scortatio fuit, vel concubinatus duntaxat, sicut idem Augustinus testatur. Nam qui scortantur, quanuis ritè inter se non copula-

rentur,tamen quoniam alioqui nulli alij sunt obstricti, ideo possunt postea vitium quod in eiusmodi copulæ malo initio fuit per Dei gratiam,corrigere: at in adulterio non defectus aliquis inest qui postea possit emendari, sed nihil est præter horrendum crimen, quod sibi seriò displicere quomodo tandem verè dici possunt coram Ecclesia testari qui rursum inter se quanuis honestum coniugij nomen prętexentes,coniungi postulāt:quum eos potius adulterium commissum lugere,omnémque adeò inter se copulam horrere oportuerit? Ego igitur hac de re ita existimo, tantisper dum meliora quispiam doceat. Certè si illa ratio valeat, ne tum quidem quum in alterius vitam machinatum est,dirimi matrimonium oporteret,quoniam tum quoque obiici posset, adulteros tum voluisse tollere eam personam è medio quæ obstabat quominus sine periculo possent libidinē explere, quem animum postea in cōiugalem affectum mutarint.Denique non patitur quodammodo ipsa rerum natura vt ratum sit coniugium ab eo ipso,nempe adulterio incipiens,quo vno rata alioqui coniugia separantur. Neque est cur nos moueat Dauidis exemplum qui Bersaben duxit, ipsius etiam marito proditoriè occiso.Quis enim si hoc imitetur nō meritò puniatur, nedum vt hoc exemplo niti possit cuiusquam conscientia?Sed quid si adulter, viuente adhuc sua vxore, illam adulteram duxerit? Tum verò rectè constituunt

Canonici, vt si cum adultera sciente contractum est illud posterius coniugium, dirimatur: at illud non rectè, quod si quis vxorem habens, alteram insciam superinduxerit, volunt vxore priore mortua, confirmari matrimonium cum secũda, adeò vt ne si velit quidem ipse possit ab ea recedere. Hoc verò quid aliud est quàm polygamiam manifestissimè confirmare? At enim, inquiunt, qui hoc commisit non debet lucrum de suo dolo reportare. Imò cur non id scelus potius quàm dolum vocant? & quæso, quod tandem est hoc lucrum, siue illum sceleratum, siue istam vsque adeò turpiter deceptam spectes, si cogatur quidem ille in peccato sciens prudens perseuerare: isti verò fiat illum vnà secum perdendi potestas? At potuit ille, inquiunt, postea in istam matrimonialitèr consentire. Scilicet dignum est honestissimum coniugij nomen cuius velamine tanta spurcities tegatur. Sed vtinam tandem fungantur officio suo pij Magistratus, vt nullus istis disputationibus locus relinquatur.

c.1. & 7. Extrà, De eo qui duxit vxorem

De raptu verò quanto sanctiora sint ciuilibus legibus constituta, quàm à nostris Canonicis inter stuprum & raptum plerunque non distinguentibus, atque adeò inter se prorsus dissidentibus: quàm turpiter denique Scholastici hac in re Pontificibus sint adulati, qui plenissimè volet cognoscere, legat eruditissimam de hac re tota disceptationem Petri Martyris in libr. Iudicum,

Raptus. l. vn. C. de rapt. virg.

Iudicum capite 21. Tria tantùm hîc insignia nunc annotabo. Vult Aurelianense concilium Ecclesiam patere raptoribus, vt mortis pœnam euitent, nec inde extrahi nisi cautione accepta non occidantur vel exheredentur. Quid est autem detestandis flagitiis fauere, quid est templum Dei polluere, quid est Magistratibus officium facientibus sese opponere, si hoc non est? Etiamsi rapta consenserit raptori vult tamen idem Concilium raptori adimi & parentibus restitui, & id quidem rectè. At bonus Innocentius tertius respondet. *Si puella inuita rapta fuerit & postea consentiat matrimonio raptoris nuptias esse contractas*: in fauorem matrimonij scilicet, legibus omnibus diuinis & humanis violatis, & quid est Deo illudere, si hoc non est? Denique vt nihil ad extremam impudentiam deesset, veteres canonas puriores vno verbo eludens Thomas, ait fuisse latos ad criminis detestationem, Papam verò postea rem meliùs considerasse. Caietanus verò non oportere raptam restitui contendit, sed sufficere si patri aliquo modo satisfiat. Quid plura? si Lucio Papæ creditur, vnico verbo abolebitur etiam raptus crimen, nempe si dixerit puella verba de nuptiis priusquam raperetur etiam inuitis parentibus interuenisse. En quò prouehantur isti religiosi & casti Patres, Ecclesiæ scilicet Christianæ columina. Quæ verò de his fuerit veterum Synodorum sententia, quærite ex canone Apostolico 67. Chalced.

c.3.36. q. 1.

c.7. Extrà de rapt.

Thom. in 2. 2. c. cum causa. Extrà de rap.

Sterilitas. Auguft. li. 1. De fermone Domini in monte. Idem de bono côiugali.ca.7. c.18.32.q.5.c.25.& 27.32.q.7. Gell. li.4. ca.5.

27.Synodi fextæ can.93.Bafil.can.22.& 30. De fterilitate rectè prorfus in Canonibus ftatuitur,ne ob eam vel aliud eiufmodi vitiũ diuortium fiat. Eft enim vitium illud plerunque occultum, & cui fæpe Deus remedium tunc attulit,quum prorfus defperatum videbatur. Deinde quum eum qui coniugiũ init, certum fit, quod ad fobolem faltem attinet, ab eo totum neceffariò pendere qui claudit & aperuit vterum pro bona fua voluntate, videtur fanè manus ipfi Deo quodammodo iniicere qui quam ex eius manu accepit repudiet nifi liberos ipfe pepererit. Paratũ enim eft illud Iacobi refpõfum: *Num ego fum Deus qui fructum ventris tui inhibuit?* Itaque prorfus iniqua fuit illa primi Romæ facti repudij caufa: & quod nonnulli Pontifices fuis iniquiffimis hac in re difpenfationibus,quas vocant, prætexere confueuerunt nempe boni nefcio cuius publici intereffe, (vt ipfi loquuntur) prorfus inane & vanum eft commentum, quod fuis fordibus obtendunt. Stat enim illud,non effe nobis facienda mala vt eueniãt bona,quanuis mala interdum ferãtur quæ corrigi non poffunt. Quàm autem & publicè & priuatim infignibus familiis etiam ac regnis iftiufmodi iniquiffima diuortia, iufto Dei iudicio, iam olim nocuerint, nedum vt bono publico conceffa fint, vtinam ex tam multis támque infignibus teftimoniis non ita conftaret! Probo igitur quod in huiufmodi morbis ftatuitur à purio-

purioribus Canonibus, quibus consensisse leges posteriores Ciuiles ex eo liquet, quòd sterilitatem & cætera eiusmodi mala inter diuortiorum causas non recensent. Sed viderint rursus iidem Canonici quo modo non à reliquis dissentiat Gregorij tertij rescriptum, à Gratiano citatum. c.18.32.q.7

Incidente quantumuis ratis sponsalibus elephantiasi, nouo matrimonio locum esse, atque adeò ne volentibus quidem sponsis vlterius progredi bona conscientia licere, antea contra Canonicos diximus. Sed quid si iam consummato matrimonio superuenerit? Respondent Canonici, quibus nonnulli assentiuntur, compellendam sanam doctrinam ad mutuam alterius consuetudinem: alij contrà tum quoque dirimi coniugium, & nouas nuptias contrahi posse iudicant, modò altera pars consentiat, & ipsius alimentis commodè consulatur. Ego neutris possum assentiri. Nam quod boni Canonici prætexunt, non licere videlicet excepta causa fornicationis vxorem dimittere, mirum est eos proferre audere, qui tam multas præterea diuortij causas excogitarunt, de quibus passim diximus. Valet tamen illud profectò, & eousque valet, vt nulli homini liceat illud rescindere. Sed aliud est vxorem dimittere, quàm eousque duntaxat cum alio coniungi quousque bona conscientia patitur. Bona autem conscientia certè non patitur vt eam quoque coniunctionem vel petat vel concedat quispiam qua

Elephantiasis.

Suprà pag. 109. & deinceps.

Extrà, tit. de coniug. leprosorum.

vti non possit quin & Reipublicæ toti certò noceat,& se ipsum ac nasciturosliberos sciẽs perdat. Sed quid si alter vratur, vel etiam neuter habeat continentiæ donum? Petat vterque & precibus pugnet. Verùm an obtinebit? obtinebit certè vt tentationem vincat, nisi per eum steterit, quoniam in fide precabitur. Certum enim est eum ad cõtinentiam vocari, cui per Dominum obiicitur impedimentum quominus ordinario aduersus vstionem remedio vti possit: alioqui quid infinitis hominibus fiet, plurimas alias ob causas in nihilo minorem difficultatem redactis? Eadem ratione puto iis satisfieri posse qui nouas etiam nuptias concedunt, quod ego quidem(sit autem hoc bona cum eorum venia dictum qui aliter sentiunt,& nullo earum Ecclesiarum præiudicio quæ aliter hac de re iudicant)non video quînam sit verbo Christi consentaneum:cui tamen vni in foro conscientiæ standum in his controuersiis prorsus arbitror. Quod autem afferunt de ægrotantis consensu, alibi dixi cur nullo modo videatur admittendum, quoniam videlicet proprietas, siue plenum dominium corporis ad coniugem non transit in contractu matrimonij, sed vsus duntaxat personam ipsam non egrediens, ideóque coniuges ius quod alter in alterum habet, transferre nullo modo possunt.Sed quod de ægrotantis alimentis adiiciunt, vsque adeò æquum est,vt qui aliter faciat Christianus cẽseri nõ debeat:eo tamen

præ-

prætextu coniugij vinculum ſolui non video quînam colligi poſſit. In ſumma, manere matrimonij vinculum, ac proinde diuortio, ne ob elephantiaſin quidem, conſummato matrimonio, locum eſſe exiſtimo: hactenus tamen vt alter alterius corpore vti bona conſcientia non teneatur: imò etiam Magiſtratus imperio meritò prohibeatur.

Coniugum interfectores. c. 2. & 5. & 6. & 7. 33. q. 2.

Iidem Canonici quenquam negant ſuam vxorem poſſe interficere: quòd ſanè ne leges quidem ciuiles probant, ſed ita tolerant, vt iuſto dolori aliquid indulgeant. Sit hoc igitur ſanè in foro conſcientiæ damnatum. Sed quod coniugum ſuarum interfectoribus omnem ſpem coniugij adimunt, quo iure faciant, ipſi viderint.

An iudicium præire oporteat repudio & diuortio.

Et de his quidem hactenus. Sed duo minimè prætermittenda ſunt in hoc argumento, Vnum, an abſque legitima cognitione ſit iuſtum ſiue repudium: ſiue diuortium: alterum, ad quos earum cõtrouerſiarum cognitio pertineat. Quod ad illud prius attinet, quid ſit conſtituendum videtur res ipſa penitus oſtendere. Primùm enim ſi iniquum eſt quenquam vel in re minimi momenti ſedere in ſua ipſius cauſa iudicem, quoties ſaltem aliorum intereſt quid in ea ſtatuatur: quanto æquius eſt id ſeruari quum de ſocietatis eius vinculo dirimendo quæritur, quæ eſt totius humani generis veluti exordium, atque adeò cuius auctorem ſeſe Deus ipſe profitetur? Huc & illud accedit, quòd vix illa inci-

dere poteſt hac in re controuerſia, in qua, ſi de facto controuertatur, teſtes citandi & attentiſſimè audiendi non ſint. Deinde quum vix quicquam in rebus humanis euenire poſſit quo vehementiùs quiſpiam commoueri poſſit, quis nòn videt quæ mala ſint euentura, ſi idem ſit iudex qui factam ſibi iniuriam quæritur? præſertim verò quo pudore vxor ſuo arbitratu non tantùm in maritum aget, verùm etiam ſeſe ab eo ſeiunget? Nihilominus tamen quum maritus ſit familiæ caput, multum ei tribuendum videtur. Et conſtat apud Iudæos voluntaria fuiſſe repudia & diuortia. Aliud enim fuit de adulterio accuſare (quod erat capitale crimen, ac proinde apud iudices neceſſariò diſceptabatur) quàm diuortium petere, quod quum ſibi ipſi vnuſquiſque daret, veriſimile eſt tunc à iudicibus peti non conſueuiſſe. Sed & apud Romanos quanuis vetuſto iure cõqueri licuit, ſi falſam ob cauſam nuntius remiſſus diceretur, tamen quum per libertum diuortium mitti ſoleret, aduocatis præterea (ſicut tandem conſtitutum fuit) ſeptem teſtibus ciuibus, puberibus, apparet intra priuatos parietes id fieri conſueuiſſe. Et ſanè quum ob priuatas quaſuis offenſiones diuortia licerent, mirum non eſt priuatim illa agitari & decîdi tunc conſueuiſſe, quum res tota eſſet in arbitratu eius poſita qui nuntium remittebat: neque actio ex ſponſu, vel iudicium de malis moribus eò ſpectaret vt diuortium non fieret,

l.9.D.de diuor.

ret, sed huc potiùs vt diuortij infamia penes eius auctorem resideret. Imò etiam expediebat multa eiusmodi priuata delicta palàm nō fieri adeò vt plurimum interdum interesset eius quoque personæ quæ repudiabatur, vt intra domesticos parietes quicquid esset cōtrouersiæ decideretur. Aduocari autem consueuisse amicos, vel illud iudicium Cēsorum declarat quod ex Valerio Maximo aliquando citauimus. Nūc verò quum nonnisi adulterio vel desertione repudium aut diuortium sit legitimum (quæ probari necesse est, vt & mortem ipsam si fortè de ea ambigatur) neque nunc sint priuati arbitrij matrimonia, vtpote quæ conscia tota Ecclesia fiant: non est æquum & honestum duntaxat, verùm etiam prorsus necessarium publicam cognitionem controuersiarum, quæ plurimæ & maximæ in hoc argumento sunt prçire: & priuata auctoritate facta diuortia vsque eò damnari, vt qui non expectata iudicū sententia alteram duxerit, meritò separetur, tantisper saltem dum cognitum de controuersia fuerit: nec etiam si causam postea probauerit, priùs ad vxorem temerè superinductam redire sinatur, quàm culpam offendiculi depre catus Ecclesiæ satisfecerit. Quòd enim Abrahamus Agarem eiecit, huc trahi non potest, nec sine veri iudicis, Dei videlicet, mandato factum est.

Valer. lib. 2. tit. 4. De Censoria nota.

c. 1. 33. q. 2. c. 9. 35. q. 6. c. 3. Extrà, de diuort. & c. 16. Extrà, de off. deleg.

Gen. 21. 12.

Ad quos iudices pertineat causarum matrimonij cognitio.

Sed ad quos iudices pertinet istarum rerum cognitio? Id verò difficile non est exi-

ſtimare partim ex rei ipſius natura, partim ex purioris Eccleſiæ conſuetudine. Contractum hunc diximus mixtum eſſe, quoniam quatenus ad ſocietatem humanam ſpectat, planè ciuilis eſt, vt & reliqua hominum inter ſe commercia: quatenus verò Deus expreſsè dicitur interuenire, & coniuges copulare, (vnde etiam hic mos eſt vetuſtiſſimus, & planè, vt arbitror, Apoſtolicus, vt publicè in Eccleſia benedicantur qui hunc contractum ineunt) planè diuinus eſt & Eccleſiaſticus. Huc accedit & illud quòd in iis quæ ad ipſũ coniugij vinculum attinent, ex vno Dei verbo cuius primaria eſt in hoc contractu auctoritas, decidendæ ſunt controuerſiæ: verbi autem diuini interpretatio procul dubio ad miniſterium Eccleſiaſticum ſpectat. Denique quum diſſidentes coniuges ſui officij admonendi ſint ex Dei verbo, &, quoad eius fieri debet ac poteſt, reconciliandi, tum quoque quum iuſta diuortij cauſa comperitur: quum denique ſatisfactiones Eccleſiaſticæ ſæpe iniungendæ ſint, quod fieri abſque cauſæ cognitione nec poteſt nec debet: ad quos alios, obſecro, hæc cura potiùs quàm ad Eccleſiam, id eſt Eccleſiæ presbyteriũ, illic quoque vbi Magiſtratus Chriſtianus eſt, pertinebit? Et fuiſſe hunc morem totius veteris Eccleſiæ, etiam ſub Chriſtianis Imperatoribus ex Canonibus apparet, ex quibus procul dubio presbyterium, nulla cum Magiſtratus iniuria, iudicabat, ſicut vel ex illo inceſtuoſi

Corinthij exemplo liquet. Verùm quænam illa erant iudicia? nempe merè Ecclesiastica siue spiritualia, nullis prorsus ciuilibus, siue pecuniariis siue corporalibus pœnis sancita. Absit enim vt sanctos Episcopos vel presbyteros vsquam existimemus sibi vendicasse vllas ciuilis Magistratus partes. Mors enim Ananiæ & Sapphirę, excœcatio Elymę, & siqua eiusmodi facta sunt, extraordinaria & singularia fuerunt, neque in exemplum magis trahẽda quàm Phinees factum. Sed rursus quum contractus iste, vt paulò antè dixi, vel maximè ad societatem humanam pertineat, plurimáque merè ciuilia in controuersiis coniugalibus incidant, vt quę ad ius dotium, ad donationes mutuas, & plurima eiusmodi spectant: atque adeò plurimùm intersit Reipublicæ ritè aut minus ritè ex verbo Dei coniunctos, aut postea separatos, auctoritate quoque Magistratus, diuinarum etiam legum custodis vindicísque, cognosci: iure suo certè non prophani tantùm verùm etiam Christiani & religiosi Principes leges de coniugiis posuerunt passim extantes, & ex iis ciuiliter iudicarunt, bonis Episcopis non modò non reluctantibus, verùm etiam hoc in primis postulãtibus. Sit igitur hæc moderatio, vt, quum mixtus sit hic contractus, Presbyterium de iure conscientiæ ex Dei verbo, Magistratus de ciuilibus, ex legibus bonis & æquis iudicet: quòd si diuortio sit locus, Presbyterium quidem ex verbo Dei diuortium faciendum

pronuntiet, Magistratus autem ipsemet dirimat: ita vt nec illud delibet vllam Ciuilis iurisdictionis partem, nec Magistratus ciuilis quæ Ecclesiastici ministerij sunt ad se pertrahat, quin potius Ecclesiæ auctoritatem sartam tectam tueatur. Itaque quòd nolunt Canonici in foro conscientiæ valere diuortia, nisi præierit Episcopi iudicium (præerat autem Episcopus Presbyterio, ex cuius etiam non autem ex sua vnius sententia iudicabat) in eo rectè sentiunt. Sed quorsum hoc ad Officiales, Promotores, Procuratores, totam denique illam porcorum colluuiem quæ Ecclesiam Dei iampridem deuastat? quorsum hoc ad illa non Ecclesiæ tantummodo Christianæ, verùm etiam vniuersi mundi dedecora? Illa verò quorundam ex isto grege vox, matrimonia iam non iure fori, sed iure poli gubernari: nisi ita vt dixi intelligatur, planè intolerabilis est atque adeò Satanica: si quidem Satanicum est amotis, quos Deus ipse posuit, terminis confusionem in domum Dei introducere. Quæcunque igitur siue Pontificij, siue Episcopales canones ciuiliter de coniugiis, vt & de rebus ferè omnibus statuerunt, ea Christianorum omnium Principum munus est, vel suo nomine edere si iusta sunt, vel vt ab illegitimis legislatoribus sancita abolere: nedum vt ibi instaurata est pura religio, vllo modo ferri tam turpis, tam manifesta, tam denique intolerabilis ἀταξία debeat, quam Episcoporum ambitio extor-

tor-

torsit, auaritia eorundem confirmauit, vtraque iam aboleri non sinit. At enim dicet, quispiam, vbi constituta non est Ecclesia, neque Christianus est Magistratus, quid agant miseri? nempe quandoquidem harpyiæ istæ tribunalia Magistratuum inuaserunt, illas adeāt oportet quicquid poterunt impetraturi, potius quàm temerè quicquam audeant. Quòd si adiri potest Ecclesia, adeatur sanè potius & audiatur. Sic enim olim fuisse factitatum, & ita etiam Christianas ipsas mulieres suis infidelibus maritis nuntium remisisse liquet ex historia honestæ matronæ quam Apologetici prioris initio refert Iustinus, & ex eodem repetit Eusebius: nec Fabiolæ factum quæ flagitiosissimum maritum absq; iudicio Ecclesiæ videtur dimisisse, & alteri postea nupsisse, aliter quàm veræ pœnitentiæ testimonio, Hieronymus excusat.

Eufeb. Ecclef. hift. l. 4. c. 17.

Hieron. in epitaph. Fabiol.

De concubinis.

Concubinas vocabant Romani mulieres cœlibis vnius consuetudine contentas, minimè id tamen coniugali affectu: quoniam nec vlla erat facultatum communicatio, neque in familiam eius transibant, ideóque liberi ex concubina suscepti, legitimi non censebantur. Pellex verò dicitur quę vnà cum iusta vxore habetur, à Gręco nomine παλλακὴ, quod vocabulum tamē Hebreæ est originis. Sed quā Hebræi פילגש vocant, quales fuerūt Agar, Cethura, Bila & Zilpa, & aliæ in Scripturis cōmemoratæ: sciendum est nec cōcubinam nec pellicē fuisse, quales erātRomanis

concubinæ & pellices, ſed vxorem, quanuis non eo loco & gradu quo matresfamiliâs haberentur. Vtcunque ſit, Romanorum concubinæ, ac multò magis pellices, erant meretricum ſpecies, quas mirum non eſt ab iis fuiſſe palàm toleratas apud quos ſcortari flagitium non erat, vt nec apud Græcos. Apud Hebræos verò fuit hic nęuus polygamię, de quo in altera tractatione pluribus diſſeruimus. Cęterùm quum manifeſtè dicat Apoſtolus, ſcortatores non fore regni cœleſtis hæredes, & velit vnumquenque ſuam vxorem habere, dubium non eſt quin concubinatus pellicatúſque omnis ſit in Dei Eccleſia intolerabilis: quo magis mirum ac penè incredibile eſt ipſis Iuſtiniani temporibus adhuc concubinatum licuiſſe, qua etiam ex re patet non valere eorum argumentum qui Imperatorum legibus de diuortiis ex eo volunt auctoritatem conciliare, quòd Epiſcopi non legantur eis reclamaſſe. Nam ſimili ratione concubi-
Leo Nou. 91. natum quoque probare oporteret. Fuit igitur hic etiam eorũ temporum næuus, donec turpem iſtũ & Chriſtianiſmo palàm repugnantem morem Leo corrigeret. tanti eſt momenti ex vno Dei verbo ſapere. Sed operæpretium eſt quæ Canonicorum fuerit hac in re quoque religio indicare, vt eos tandem pudeat qui inde petũt Eccleſiæ inſtaurationem, & Concilia errare poſſe negant. Certè ſi legantur quæ in concubinarios ſparſim ſcripta ſunt, & cum iis comparentur quæ in digamos

ſunt

ſunt conſtituta, manifeſtè videbit quanto minus iſtis diſplicuerint fœdiſſima quæque, quàm coniugiũ quantumuis legitimè & ſanctè repetitũ, vt quo ſpiritu ducantur hinc ſaltem perſpiciatur. Quid plura? cũ digamo diſpenſare (ſi illorũ pleriſque credimus) ne diabolus quidem poſſit, nedum Papa: ſed ei qui mortua vxore ex ancilla plures filios habuerat, modò ne ſecundas nuptias eſſet expertus, bonus pontifex Pelagius, de grege paſcendo valde ſcilicet ſolicitus, Subdiaconatum haud grauatè concedit, *Noſtris*, inquit, *temporibus quibus non merita tantùm* (excipe merita mortis æternæ) *ſed & corpora defecerunt*: nempe libidinibus exhauſta, quarum iampridem exhalans fœtor Sodomam & Gomorrham planè iuſtificat. Afferunt tamen Scholaſtici rationem prorſus dignam quæ ab omnibus cognoſcatur, cur digamus ſit quouis ſcortatore & concubinario indignior qui ad ſacros illos Ordines promoueatur, *propter ſacramenti repræſentationem*, inquiunt, *ſiue propter ſignificationis defectum, quia nimirum Epiſcopus Chriſtum vnius Eccleſiæ ſponſum repræſentat, digamus verò carnem diuiſit*. Deus bone, quæ hæc impudẽtia eſt? Diuiſit carnem qui vnius tantùm vxoris, ſiue primæ, ſiue quotæcunque maritus eſt? non diuiſit carnem qui cum ſcorto, cum concubina, cum adultera, volutatus eſt? Aptior eſt ſcortator, concubinarius, adulter ad Chriſtum repræſentandum, quàm caſtus, quáuis repetito legitimè matri-

c. Fraternitatis. distinct. 34.

Vide Spensam lib. de continẽtia. secundo. c. 6.

monio, vnius maritus? & ab istis Catholicis cynędis, quorum vel Satanam ipsum iam pudet, expectabitur diutius Ecclesiæ instauratio? An verò aliquid etiam amplius? Anno Domini quadringentesimo Hispania, sanctissimæ inquisitionis parens, celebri concilio Toletano primo, decreuit *vt qui non habet vxorem & pro vxore concubinam habet, à communione nō repellatur, tātùm vt vnius mulieris, aut vxoris aut concubinæ (vt ei placuerit) sit coniunctione contentus.* Imò væ vobis impuri Patres, qui contrarium Paulo Euangelium annuntiatis. Quid amplius? *Christiano*, inquit Isidorus, *non dicā plurimas, sed nec duas simul habere licitum est, nisi vnam tantùm aut vxorē, aut certè vxoris loco (si coniux deest) concubinā.* Ergo & tibi Isidore anathema. Nam ex doctrina Pauli non potest quispiam esse membrum scorti siue diaboli, & membrum Christi. Ostende verò scortum non esse quæ cum viro cuius vxor non sit consuescat. Quid amplius Alexander III. Clericum concubinam publicè tenentem suspendi quidem vult & interdici (sed ter, quàm maximo & quàm longissimo circuitu admonitum, vt sanctissimum Tridentinum concilium monet) donec sinistram à se suspicionem amoueat: redeuntem verò ad dimissam, aut etiam aliam recipientē perpetuò vult excommunicari: nō tamen ad abiurandum compelli ne fraudis diabolicæ instinctu in fornicationē relapsus, periurij quoque reatum incurrat. Quasi verò

non

Synod. Tolet. 1. c. 17. c. 2. distin. 34.

1. Cor. 7. c. 3. dist. 34.

Ita citat Spensa lib. 2. de continentia c. 7.

Trident. concil. sess. 8. decis. 8.

non satis supérque magno periurio se inuoluerit qui scorto est addictus. At enim, inquies, post excommunicationem non potest Ecclesia vlterius progredi. Concedo. Sed cur igitur illud de iureiurando adiiciunt? nempe quia iam tum partes magistratus ciuilis sibi vendicabant. Cur nō autem pius Magistratus publicum scortatorem, & Ecclesiæ contemptorē abiicere scortum cogat, ac iustis etiam pœnis coerceat? Sed quiduis nimirum isti potiùs quàm eiusmodi Magistratum tulerint. Quid amplius? Valde quidem inuitus Basilij nomen his sordibus permixtum video, quoniam nihil vnquam tale ipsum cogitasse existimo quale est quod ipsi affingitur: sed tamē ne hoc quidem est dissimulandum. *Scortatio, inquit, non est matrimonium, nec matrimonij initium. Quare si fieri posit vt qui per scortationē coniunguntur, separentur, id est melius. Sin autem eis omnino placeat cōsortium, scortationis quidem pœnam agnoscant: ne separentur autem, ne quid deterius accidat.* Ego verò inter scortationem & matrimonium concedo tantum interesse quantum inter lucem & tenebras: posse tamen elui subsequente matrimonio sordes concubinatus, adeò concedunt ipsi Canonici vt etiam iubeat Clemens tertius (ridiculè tamen fortassis) *ad remißionem peccatorum proficere si quis vel publicas mulieres è lupanari eductas vxores duxerit.* Et quum vim illatam virgini peius quiddam esse constet simplici scortatione, duci verò ex Dei ver-

Basil. cā. 6.

Vide Lep i dissimum can. 20. extrà, despon sal.

bo possit à stupratore, si parentes consense-rint, puella constuprata: viderit auctor Canonis illius Basilio inscripti, cur non potiùs concubinarios vel ad coniugium hortetur, vel si hoc impetrari non possit, penitus separari saltem à Magistratu velit, quàm vt eos pergere in ista turpitudine, nescio cuius pœnitentiæ prætextu, patiatur. Quid enim ipsis possit deterius euenire, quum scortatores nō sint regnum Dei possessuri? Sed de his plus satis.

De Eunuchis. De eunuchorū falso coniugio dixi quidem aliquid antea: nunc verò quid sentiam semel aperiam. Rogatus aliquando à quadam Ecclesia, quid de eiusmodi hominum matrimonio (si modò matrimonium est) existimarem: respondi siue hoc ab initio resciuerit mulier, siue minùs, siue conqueratur, siue in eiusmodi coniunctione acquiescat, eiusmodi cōiunctionem non modò prorsus nullam esse, id est, indignam sancto & honesto matrimonij nomine, sed etiam in omni bene constituta Ecclesia prorsus intolerabilem.

Primùm enim nulla ex iis causis propter quas ordinatum est à Deo matrimonium, in eiusmodi coniunctione locum habet. Nam quod ad generationē attinet, quæ est primaria à Deo instituti matrimonij ratio, non modò nullus homo sic generatur, sed etiam horrendo quodam modo plurimi homines perduntur, quum eiusmodi vir muliebre semen inutile reddet, adeò vt nō modò pro scorta-

tore,

tore, sed etiam pro homicida eiusmodi hominem habeam. Etsi enim in scortatione magnum vitium inest, tamen in ea simpliciter contra naturam non peccatur, sed tantùm in ἀταξίᾳ. Deinde quod ad alteram matrimonij causam attinet, nempe ad remedium aduersus vstionem & incontinentiam, dico non modò non sic extingui vehementem illum affectum, sed etiam incendi quàm maximè, tum ex assiduo obiecti mouentis conspectu, tum etiam ex eius vsu, quem effectus nullus consequatur. Præterea quod nonnulli domestica officia prætexunt, etsi colore aliquo non caret, tamen vanum & inane esse res ipsa demonstrat. Quî enim probabile est eiusmodi vel virum vel mulierem sic vnà posse simul consuescere, perinde ac si continentiæ dono essent præditi? Itaque quum hæ tres sint causę legitimi matrimonij, quarum nulla in hac de qua disserimus coniunctione locum habeat, consequitur nullum esse ipso iure eiusmodi matrimonium: & quod cum tanta turpitudine, atque ita cum tam immani scelere homicidij coniunctum est, planè intolerabile meritò iudicari. Nam si quis obiiciat ne in sterilitate quidem alterius, aut vtriusque partis primariam illam causam locū habere, respondeo primùm, sterilitatem esse vitium intrinsecum, & quod sensu non percipiatur, sed vsu potius & experiētia. Deinde addo, sterilitatē, quāuis nō semper sit reipsa medicabilis, meritò tamē medicabilē pręsumi. Dico præter-

ca, etiam si ex sterilium congressu nihil nascatur, tamen aliquatenus naturalem esse coniunctionem in qua saltem secunda matrimonij causa locum habeat. Ex quibus rationibus efficitur longè aliud esse constituendum de sterilium quàm de castratorum matrimonio.

Secundò, benedictio eiusmodi nuptiarum quid aliud fuerit quàm manifestum Ecclesiæ ludibrium?

Tertiò, quod tandem vocationis suæ testimonium habere potest in sua conscientia qui de matrimonio cogitat, & tamen iis caret, quæ ad plenum & iustum matrimonium necessariò requiruntur?

Concludo igitur ex his omnibus, rectè constituisse Leonem Imperatorem vt tales coniunctiones non modò non probentur, sed etiam inter scortationes numerentur: & qui eiusmodi nuptiis benedixerit, exauctoretur. Sed quid si resciuerit hoc vitium mulier, & tamen in eiusmodi maritum consenserit? Respondeo nullam quidem ei factam iniuriam videri, sed tamen non efficere mulieris scientiam quominus damnetur quod est contra bonos mores, & suapte natura, sicuti diximus, detestabile.

Leo Nouel. 98.

FINIS.

INDEX RERVM INSIGNIVM quæ in hac tractatione continentur.

A

B

Baſi-

con-

D

S

T

Tole-

LOCI SCRIPTVRÆ diligentiùs explicati.

Antecedentes numeri caput & versiculum locorum, subsequens verò numerus paginam indicat.